г. Улан-Удэ, ул. Ербакова, 4

Эсэгэ ороноо, эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД ҮНЭН

Бүгэдэ арадай сонин

ДҮХЭРИГ

№21 (579)

2008 оной майн 29 Четверг

№ 60 (21603)

Нажарай эхин улаагшан могой һарын 24 гарагай 5

1921 оной декабриин 21-һээ гарана

Июниин 1 - Хүүгэдые хамгаалгын уласхоорондын үдэр

ХҮНДЭТЭ НЮТАГААРХИД!

Эгээл һайхан сэлмэг һаиндэрөөр - Хүүгэдые хамгаалгын уласхоорондын үдэрөөр бүхы хотынхидые, илангаяа багахан наһатай улаан-удынхидые амаршалнаб. Энэ үдэр гэртэхиндэ, үбгэ эсэгэ, хүгшэн эжынэртэ, багшанарта, манай хүүгэдэй, аша зээнэрэй бүхы хүсэ шадалаа, зүрхэ сэдьхэлээ зорюулдаг, хүүгэдэе зиие хүмүүжүүлхэ гэжэ шадалаһы бүхы зондо баяр баясхаланһи пайн үгэнүүдые зорюулха байнабди.

Улаан-Удэдэ хэдэн жэлэй туршада гэр бүлые дэмжэхэ, эхэ зониие болон хүүгэдые хамгаалха болбосорол ехэтэй адресна системэ худэлнэ. Һүүлэй үедэ демографическа байдал һайжараа. 2007 ондо 6333 хүүгэд түрөө гэхэ гү, али 2006 онтой сасуулбал, 410 хүүгэдээр олон болоһон байна. Шэнэ гэр бүлэнүүд мүндэлнэ, 4350 хүн гэр бүлын үнэмшэлгэнүүдтэй болобо.

Нёдондо залуу гэр бүлэнүүдэй гэр байрын асуудалнуудые шиидхэхэ талаар «Перспектива» гэжэ нэрлэгдэнэн, дачна олзын хэрэг эрхилдэгтүй товариществые байгуулха зорилготойгоор проект бэелүүлэгдэжэ эхилээ. Тэрэшэлэн залуушуул гэр байра бариха газар түлөөһэгүйгөөр мүнөө абаха аргатай болобо.

Түрэл хотодомнай «Дети - настоящее и будущее г. Улан-Удэ», «Развитие сети дошкольных образований» гэһэн уг зорилготой муниципальна программануд бэелүүлэгдэнэ. Нёдондо хүүгэдэй шэнэ 3 саад үүдэ сэлеэ. Байгша ондо үшөө 5 саад хүүгэдые уриха. Байшангуудай газаа шэнэ спортивна, нааданнуудай талмайнууд, амаралтын зононууд баригдаа.

Эдир бэлигтэниие дэмжэхэ ажал ябуулагдана. Хотымнай бюджедһээ республиканска, бүхэроссин, уласхоорондын олимпиадануудта, конкурснуудта, мүрысөөнүүдтэ илагшадта һара бүриин стипендиг түлэгдэнэ.

Манай гол анхарал хүүгэдэй элүүр энхэ байлгада зорюулагдана. Тулюур байдалтай гэр бүлэнүүдэй үхибүүдтэ бюджетнэ мүнгөөр түлөөһэгүй хоол үгтэнэ. Бүхы һурагшад зунай үедэ элдэб түхэлэй янзаар амарна, элүүржүүлэгдэнэ. 2007 онһоо дутуугүйгөөр Улаан-Удынгөө хүүгэдэй 97 процентые амаруулха уг зорилго табигданхай.

Илангаяа муу байдалтай бүлэнүүдтэ туһаламжа хэрэгтэй. Жэл бүри һуралсалай жэлэй урда тусхай акци үнгэргэгдэжэ, бюджедэй мүнгөөр хүүгэдтэ гутал, хубсаһан, һуралсалай хэрэгсэлнүүд худалдан абтагдана. Майн 10-һаа июниин 10 хүрэтэр Улаан-Удэдэ «Чужих детей не бывает» гэһэн тусхай һара үнгэргэгдэнэ.

Түгэсхэлдөө бүхы гэр бүлэнүүдтэ зүрхэ сэдьхэл жэгнэмэ дулаан, зохид байдал, урагшатай, урматай дабшахые, бэе бэедээ хүндэтэйгөөр хандахые хүсэнэб, юуб гэхэдэ, гансал зол жаргалтай гэр бүлэдэ жаргалтай үхибүүн ургадаг бшуу!

Г.А.АЙДАЕВ,
Улаан-Удэ хотын мэр.

Р-Н.БАЗАРОВАЙ фото.

Хилэ сахигшын үдэрөөр!

Хүндэтэ хилэ сахигшад!

Россин Аюулгүй байдалай талаар федеральна албанай дэргэдэхи Хилэ сахилгын албанай байгуулагдаһаар 90 жэлэй ойн баяраар болон мэргэжэлэйтнай һаиндэрөөр хани халуунаар амаршалнаб. Эхэ оронойнгоо хилэнүүдые хамгаалха, сахиха гээшэ хэзээнэйшье сагта аюултайшье, хүндэтэйшье хэрэг байһан юм. Хилэ сахигшад эгээл түрүүлэн дайсанай хүндэ сохилтонуудта дайралдадаг, түрэл ороноо хамгаалжа, тэдэнэй наһа бараа[illegible]шье ушарнууд оло дахин болодог, манай [illegible]ай түүхэдэ иимэ жэшээнүүд үсөөн бэшэ. Үүрэнэй хилэ хамгаалжа, баатарай үхэлөөр унаһан сэрэгшэд тухай дурасхаал хэтэ мүнхэдөө арадай сэдьхэлдэ үлэхэ.

Гүрэнэй хилэ гээшэ манай гал гуламтын богоһо шэнги болоно. Нүгөө талаараа хилэ гээшэмнай тэрэниие нюуса далдаар, буса һаналтайгаар дабажа гарахые туршадаг хүнүүдтэ ойроо хүртэшэгүй байна. Мүнөө үедэ хилэ сахидаг сэрэгшэд Росси гүрэниие найдамтайгаар хамгаална, Эхэ оронойнгоо аюулгүй байдал лаб хангана, хилэнүүдыень нангинаар сахина. Эдэ бүгэдэнһөө гадна хилэ дээрэ алба хэдэг сэрэгшэд наркотическа зүйлнүүдые манай иишэ оруулалгые хаһана, энээнһээ гадна уласхоорондын хэмжээндэ гэмтэ ябадалнуудые гаргажа, хилэ дабаха ушарнуудые тогтооно, террорис үйлэ хэрэгүүдтэй тэмсэнэ.

Энэ гайхамшагта үдэр Буряад Республикын Президентын болон Правительствын зүгһөө нугаршагүй эрэлхэг зоригтой, сэрэгэйнгээ уялгые үнэн сэхээр дүүргэһэнэйтнай түлөө үнэн зүрхэнһөө баяр баясхалан хүргэнэбди. Эсэгэ оронойнгоо хилэнүүдые мүнөө хамгаалжа байһан сэрэгшэдтэ, хилэ сахилгын албанай ветерануудта, тэдэнэй түрэлхид болон дүтынхидтэнь элүүр энхые, зол жаргал, гэр бүлэдөө энхэ амгалан байхыень, Россин аша туһада хэжэ байһан ажал хүдэлмэридэтнай амжалтануудые хүсэнэб!

В.В.НАГОВИЦЫН,
Буряад Республикын Президент - Правительствын Түрүүлэгшэ.

Хүндэтэ хилэ сахигшад!

Буряад Республикын Арадай Хуралай болон өөрынгөө зүгһөө Таанарые мэргэжэлтэ һаиндэрөөртнай - Хилэ сахигшадай үдэрөөр үнэн зүрхэнһөө амаршалнаб.

Хэдэн олон жэлнүүд соо Эсэгэ оронойнгоо хилые хамгаалха, тэрэнэйнгээ бүхы газарые аршалан байха гээшэ үнэн дээрээ ехэ аймшаттай, зүгөөр ехэ хүндэтэй ажал хэрэг гээшэ. Дайсанай эгээл хүндэ хүшэр добтолго нэн түрүүн бэе дээрээ үзэһэн, Эхэ ороноо хамгаалхын түлөө ами наһаа үгэһэн хилэ сахигшадай баатаршалгын олон жэшээнүүдтэй түүхэ бидэниие танилсуулна.

Энэ гайхамшагта үдэр манай гүрэнэй хилын аюулгүйн байдал олон жэлдэ хамгаалһан, манай хизаарай хүйтэн уларилда хүнгэн бэшэ алба хэжэ байһан зондо бидэ баяр баясхалангаа хүргэнэбди. Республикынгаа бүхы олониитэтэй хамта бидэ энэ танай мэргэжэлтэ һаиндэрые тэмдэглэнэбди, юуб гэхэдэ, таанар ниитэ-политическэ ажабайдалда, ургажа ябаһан залуу үетэнэй Эхэ орондоо дуратайгаар хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ үргэнөөр хабааданат.

Бэеэ гамнангүй, алба хэжэ байһан хилэ сахидаг хүдэлмэрилэгшэдтэ, амгалан байдал бидэндэ олгуулха талаар найдал, этигэл үгэһэн таанарта Буряад Республикын Арадай Хуралай нэрэһээ гүнзэгы баяр баясхалан хүргэнэб.

Элүүр энхэ, зол жаргалтай ябахые, мүн эб найрамдал, һайн һайханиие таанарта, танай дүтын түрэлхидтэ хүсэнэб! Эсэгэ оронойнгоо аша туһада зорюулагдаһан хүнгэн бэшэ албандатнай Таанарта амжалта хүсэе!

Матвей ГЕРШЕВИЧ,
Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ.

Хүндэтэ нүхэд!

Хилэ сахилгын албан зургаануудай хубиин бүридэл, ветерануудые мэргэжэлэйнь һаиндэрөөр - Хилэ сахигшын үдэрөөр, хилэ сахидаг сэрэгүүдэй байгуулагдаһаар 90 жэлэй ойн баяраар амаршалнаб!

Энэ үдэр тус албанай ветерануудые хүндэлнэбди. Эдэмнай Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай хатуу шэрүүн жэлнүүдтэ бүхы хүсөөрөө гүрэнэй хилэнүүдые хамгаалаа. Тиихэдэ мүнөө үедэ террорис хэрэг үйлэдэгшэдэй, наркотическа зүйлнүүдые хилэ гаргаха гэжэ оролдогшодой нэбтэрэн орохогүйн тула Эхэ оронойнгоо хилэнүүдые нангинаар сахижа байна гээшэ.

Һаиндэрөөр, хилэ сахигшад!

Элүүр энхые, энхэ амгалан байдал Та бүгэдэндэ, дүтынхид болон түрэлхидтэтнай хүсэнэб.

Владимир МАТХАНОВ,
Гүрэнэй Дүумын депутат.

ТҮҮХЭТЭ ОЙН БАЯР

1923 оной майн 30-да ВЦИК-эй президиумэй тогтоолоор Буряад-Монголой Автономито Совет Социалис Республика байгуулагдаһан бэлэй. Энэ түүхэтэ үйлэ ушарай буряад арадай алишье талаараа хүгжэн һалбаралгада аргагүй ехэ асари үүргэтэй, агуухэ удха шанартай байһыень түүхын ябаса үнэн бодотоор гэршэлээ бшуу.

Буряадай Президент В.В.Наговицынай Зарлигаар шухала удха шанартай энэ ойн баяр байгша оной сентябриин 5-7-ой үдэрнүүдтэ үнгэргэгдэхэ гэжэ шиидхэгдээ. Гол хэмжээ ябуулганууудай түсэб баталагданхай, сониндомнай толилогдоо һэн.

Дам саашадаа энэ ойдо зорюулагдаһан статья-дурсалганууд сониндомнай толилогдожо байха.

ТИНЛЭЙ БАГША МОРИЛХОНЬ

Геше Джампа Тинлэйн Россида анхан заларһаар байгша ондо 15 жэл гүйсэхэнь.

Энэ үе соо Россида, Буряад, Хальмаг, Тува оронуудта буянта багшамнай олон мянган шабинартай болонхой. «Нүгэл тэбшэгты, буянгаа арьбажуулагты, хамаг амитаниие илгадгүй энэрэн нигүүлэсэжэ ябагты», - гэхэ мэтэшэлэн, Богдо Зонхобын «Ламримай» эрдэнитэ һургаалда үндэһэлһэн айладхалнууд соогоо Тинлэй багша саг үргэлжэ заажа ябадаг һайн һайхан заншалтай.

Июниин 5-һаа июлиин 3 болотор понедельник, четвергын үдэрнүүдтэ 18 сагһаа Илалтын гудамжа (пр. Победы), 17 гэһэн хаягаар Джампа Тинлэй багша лекцинүүдээ уншахань. Оюун һамбаатайгаар эрдэнитэ һургаалнуудынь тодожо абан соносоёл, нүхэд.

ДАНЗАН-ДОНДУБ.

ЯРУУНАДАМНАЙ ЯМАР БЭ?

Тус аймагта хабарай тарилга түгэсэхэ хаһадаа. Хамта дээрээ 4080 гектар газарта тарилга хэгдэхэ. Аймагай хүдөө ажахыда хэрэглэгдэхээр К-700 түхэлэй 16 тракторнууд, заһабарилгагүйгөөр эдлэгдэхээр 14 тракторнууд байна. ДТ-75 түхэлэй тракторнуудай 36-ниинь бэлэн болонхой, харин 10-ниинь заһабарилгатайнууд байна. МТЗ түхэлэй сахаригта тракторнууд булта бэлдэгдэнхэй. Мүн тиихэдэ газарай хүрьһэ элдүүрилхэ техникын 42 анзаһан бэлэн, 46 сеялкэнүүд баһал бэлэн байна.

Апрелиин 1-нэй байдалаар, 26723 эбэртэ бодо мал баригдана. Тэдэнэй үмсын ажахынуудта 20276 толгой болон хүдөөгэй фермерскэ ажахынуудта 1536 толгой болоно. 2007 оной байдалтай жэшэхэдэ, 2368 толгой нэмээһэн байна.

Адуун һүрэгэй толгой 4896 гэжэ тоологдоно. Эдэнэй үмсын ажахынуудта 2782 толгой тоологдоно. КФХ-да 414 толгой. Үмсын ажахынууд һүнэй үйлэдбэриин 88,6 процент үйлэдбэрилнэ. Мяха бэлдэлгын үйлэдбэридэ 77,9 процент болоно.

Яруунын аймагай хүдөөгэй үйлэдбэрилгэ бүришье аша үрэтэйгөөр ашаглагдахашье һаа, хүдөө ажахын продукциин худалдажа абтаха сэнгэй багаһаа болоод, үйлэдбэрилһэн продукцияа хадагалха, хүргэхэ гэхэ мэтэ ушарнуудһаа боложо, бүри ашагтай болоногүй гэмээр ха.

Энэ мэдээсэл аймагай хүдөө ажахын управлениин начальник А.Ц.Жамсуевтай хөөрэлдөөнһөө «Ярууна» сониньһоо
Виктор ЖАПОВ абажа бэлдэбэ.

Майн 31- Уласхоорондын тамхигүй үдэр

БЭЕ МАХАБАДТА ХОРОТОЙ

гээд хүн бүхэн мэдэхэ бээ, харин зон тамхилхаяа болиногүй. Тэрэнэй хажуугаар үшөө тамхинай хорото үнэртэ тамхи татадаггүй зон ехэ зобоно. Тиимэһээ зон үбдэнгүй яаха һэм. Харин тамхи татадаг зон энээн тухай ойлгоногүй, үбшэн гэжэ һананагүй гээд үнгэрэгшэ дүхэриг-шэрээ дээрэ хэлсэгдээ.

Краснофлотская, 44 гэжэ хаягаар оршодог республиканска наркологическа диспансерта дүхэриг-шэрээ дээрэ энэ асуудалда зорюулагдаа. Майн 31 - тамхигүй Уласхоорондын үдэр гээд тэмдэглэгдэнэ. 1988 ондо Бүхэдэлхэйн элүүржүүлгын эмхи энэ үдэрые тамхигүй үдэр гээд нэрлэһэн байна. Уласхоорондын үбшэнүүдэй бүридэл соо тамхи таталга үбшэнэй тоодо оролсоо. Бүхы дэлхэй дээрэ тамхи үгы хэхэ гэһэн шиидхэгдээгүй асуудал табигданхай. Мүнөө дээрээ тамхинһаа наһа барахан зоной тоо олошороо.

Росси дотор тус асуудал гол шухала болонхой гээд тэмдэглэе. Манай гүрэн дотор эрэшүүлэй дунда 65 процент хүн тамхи татана, 30 процентһээ дээшээ эхэнэрнүүд тамхи татаха дуратай. Жэл бүри 400 мянган зон энэ хорото тамхинһаа ушарһан үбшэнүүдһээ наһа барана.

2020 онуудаар тамхи татагшадай тоо арбан миллионоор үсөөрхэ юм ха. Майн 21-дэ Женевэ хотодо Рамочна конвенци баталагдаа, тэрээгээр тамхинай талаар хиналта хэгдэхэ ёһотой. Росси дотор энэ хуули ёһон 2008 ондо абтагдаа. Тиин тус хуули ёһые манай республика дотор хэрэглэхэ тухай асуудал дүхэриг-шэрээ дээрэ гаргаа. Арадай Хуралай депутат Игорь Бобков энэ асуудалаар хуули ёһо бэлдэжэ, Арадай Хуралай сессидэ депутадуудай анхаралда табиха тухай һанамжаяа дурадхаба.

Тиимэһээ республика дотор энэ асуудал шиидхэгдэжэ эхилхэ байгаа. Газаагуур, һуралсалай газарнуудаар тамхинай болон пивын антиреклама тогтоогдохо. Тамхинай профилактикын талаар ехэ ажал хотын 52-дохи һургуулида ябуулагдаһан байна. Тус һургуулиин һурагшад шиидхэгдээгүй асуудалаар хэмжээ ябуулганууда хабаадаа, өөрынгөө һанамжаяа дурадхаа.

Иимэ түлэбүүдые республика доторхи һургуулинуудта дамжуулаа һаа, ехэ хэрэгтэй байгаа.

Янжама ЖАПОВА.

29.05.2008 Буряад үнэн №60 (21603) Дүхэриг

Үдэрэй һонин №21 (579)

Буряад Республикын Арадай Хуралда

ЭРДЭМЭЙ ШЭНЖЭЛГЭНҮҮДЭЙ ҮРЭТЭЙ БАЙХЫН ТУЛА

Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудаар, аграрна политикын, эд хэрэглэгшэдэй дэлгүүрэй талаар хорооной депутадууд Хүдөө ажахын министерствын түлөөлэгшэдтэй хамта Россельхозакадемиин Сибириин таһагай хүдөө ажахын Буряадай эрдэмэй-шэнжэлгын институдай ажал ябуулгатай танилсаа.

Эрдэмэй –шэнжэлгын институдта үрэһэнэй селекци болон жэмэсэй шэнэ сорт гаргалга хэгдэнэ. Депутадууд Иволгинск һуурин газартахи институдай селекциин таһагай ажал хүдэлмэреэр һонирхобо.

Тус Хорооной түрүүлэгшэ В.А.Павлов институдые хамгаалгын хуули абтагдаха ёһотой гээд тэмдэглэнэ. Юуб гэхэдэ, орооһо худалдажа абаашад институдай тэмдэгтэйгээр газарнууд дээрээ ондоо, тулюур шэнжэтэй орооһо тарина. Тиимэ буруу ябадалые усадхахын тула шэнэ хуули ёһон хэрэгтэй.

Шэнэ сортын орооһо гаргаха гээшэ тиимэ хүнгэн хэрэг бэшэ. Энэ ажалда табан жэл шахуу ошодог. Гар сеялкэнүүдээр орооһон таригдана. Мүнөө энэ хэрэгсэлнүүдынь тулюур янзатай болонхой. Институдта Хүдөө ажахын министерствын талаһаа 700 мянган түхэригэй мүнгэнэй туһаламжа үгтэхэ. Тиин институдта дулаагаар хангалгын талаар баһал мүнгэн хэрэгтэй. Энээндэнь арба-арбан табан миллион дуталдана. Институдай байшан арбан долоон жэлэй туршада дулаагүй юм. Тэрэ байшанай албан нэгэдэхи этаж дээрэ байрланхай, бэшэ бусад хоёр этажнуудтань байхаар бэшэ хүйтэн.

Тиин иимэ шиидхэгдээгүй асуудал нэгэн бэшэ, хажуугаарнь эндэхи хүдэлмэрилэгшэд бултадаа наһатай боложо, залуу мэргэжэлтэд ехэ дуталдана.

Институт 1980 ондо нээгдэһэн түүхэтэй, 2004 ондо тэрээндэ Стрелкэ дээрэхи жэмэсэй станци ниилүүлээ. Институдай бүлгэмдэ 102 хүдэлмэрилэгшэд, 36 эрдэмэй сотруднигууд, 5 эрдэмэй докторнууд, 9 эрдэмэй кандидадууд.

Эндэхи эрдэмтэдээр дүшэ гаран сортнууд гаргагданхай. Орооһоной сэн центнерэй 2500-3000 мянганай болоно. Килограммынь 25 түхэригэй гээд тоолое. Иимэ сэн манай хүдөө ажахын бүлгэмүүдтэ үнэтэйшэг байна. Институдһаа орооһо Мухар-Шэбэрэй «Искра» колхоз, Кабанскын аймагай «ОПХ Байкальское» худалдажа абадаг юм.

Чимитдоржи Санданов, Арадай Хуралай хорооной түрүүлэгшэ В.А.Павлов.

ШАСАРГАНАДА ХИТАДУУД, МОНГОЛНУУД ДУРАТАЙ

Шасарганын модонуудые жэмэсэй станциһаа ехэ дуратайгаар монголнууд, хитадууд худалдажа абана. Тиимэһээ иимэ модо ехээр ургуулжа, олзо эрхилэлгын хэрэг ябуулхаар гээд институдай директор Чимитдоржи Санданов тэмдэглэнэ. Стрелкэ дээрэхи станциһаа модонуудые Красноярскын, Эрхүүгэй можын зон худалдан абана.

- Саад ургуулха гээшэ тиимэ бэлэн хэрэг бэшэ. Би өөрөө саад ургуулха ехэ дуратайб, - гээд В.А.Павлов хэлэнэ.

Буряадай ниислэл түб хото Новосибирск хотоһоо эрдэмтэд ерэнхэй. Тэдэнэртэй хамта Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудаар, аграрна политикын, эд хэрэглэгшэдэй талаар хорооной депутадууд республика доторхи хүдөө ажахын хүгжэлтын талаар программа зохёохо.

Янжама ЖАПОВА.

АБТОРАЙ фото-зураг.

Аяншалга-амаралтын тусхай зоно хүгжөөхэ

«ТУРКА», «ПЕСКИ» ТҮШЭГЫНЬ БОЛОХО

«Аяншалан ябажа, аятай амарагты» - гэһэн ниитэ уряал- гаршагтай шухала үзэсхэлэн-яармаг 5-дахияа Улаан-Үдэ хотодо үнгэржэ, олон зоной һонирхол татаһан байха. Тус нэрлэгдэһэн аяншалагшадые үзэсхэлэнтэй танилсуулхын яармаг жэл бүри үнгэргэгдэдэгшье һаа, мүнөө үнгэрһэн үйлэ хэрэгүүд онсо удхатай байхаһаа гадна, бүришье һонин үйлэнүүдээрээ илгараа.

Тус үзэсхэлэн-яармагай гүйсэдхэхы директор А.Санжиев болон «Улаан-Үдын яармаг» гэһэн акционернэ бүлгэмэй генеральна директор Э.Бадмажапова хоёрой үгэһөө энэ жэлэй яармаг бүришье эмхитэйгээр, олон хабаадагшатай болоод, гадаадын гүрэнэй хабаадалгатайгаар үнгэрбэ гэжэ тэмдэглэнэд. Эндэ хүршэ хүбөө, аха дүү болохо Монгол ороной түлөөлэгшэдэй эдэбхитэйгээр хабаадаһаниие онсолоё.

Тус яармагай генеральна директор Эржена Шоймполовна Бадмажаповагай тэмдэглэһээр, үзэсхэлэн һайхан байгаалитай нютагтай Буряад ороной хүдөөгэй аймагууд ехэл эдэбхитэйгээр хабаадаһа, тиихэдээ түрэл дайдынгаа үзэмжэ һайхан нюур шарай, эмтэ домто аршаан булагуудые болон нангин шүтөөнэй обоо ууланнуудтай танилсуулхын хажуугаар, аяншалагшад тэндэ сэдьхэл бодолоо сарюун һайхан болгожо, түгэс дүүрэн бэеэ амаруулха, аргалуулха аргатай болоно.

Аяншалга хадаа мүнөөдэрэй арадуудай бэе бэетээ болон соёл болбосоролтой танилсаха шухала зүйл гэхэ гү, али орхишогүй арга болоно ха юм. Тиимэһээл холын дайдаһаа гү, али гадаадын оронһоо ерэһэн хүн зон эндэхи арадуудай һуудал байдалтай, ажахытай болоод соёл болбосоролтой танилсажа, байгаалиин үзэмжэтэй танилсан амархадаа, хүнэй дайда хүйтэн шэрүүн бэшэ, мүн лэ эндэ хүндэмүүшэ зулгы һайхан зонтой, элдин һайхан орон байна гэжэ ойлгон, өөрынгөө орон нютаг бусаха жэшээтэй ха юм даа.

Тиимэ ушарһаа аяншалга гээшэ мүнөөдэрэй ажаһуугшадай байдалай нэгэ таһаршагүй хубинь болоно гээшэ бэзэ. Эндэһээ боложо, Росси соо болон дэлхэйн гүрэнүүдтэ энэ шухала хэрэгые дэмжэн, бүрил үндэр хэмжээндэ аяншалагшадые угган абаха хэмжээ ябуулганнуудаа нэбтэрүүлнэ гэхэдэ, алдуу болохогүй.

Россин Федерациин дайдануудд долоон амяарлагдаһан тамир һэргээлгын гэхэ гү, али аяншалалгын тусхай хизаарлагдамал газарнуудта хубаарилагдаһан.

Эдэнэй нэгэ хубинь хадаа Байгал шадарай хизаарлагдаһан амаралтын газар болоно. Прибайкалиин аймагай хэмжээн дээрэ табан тусхай газарнууд заагданхай. «Турка», «Пески», «Гремячинск», уһанай онгосонуудай «Бухта Безымянная» пристань болон «Гора Бычья» болонод. Эдэнэй «Турка» «Пески» («Элһэн») хоёрые уласхоорондын амаралта-элүүржүүлэлгын түбүүдэй эрилтэдэ хүрэмэ үндэртэ хүргэхэ гэжэ ажал хэрэгүүд ябуулагдажа байнхай. Тиимэ ушарһаа гадаадын болон доторойшье инвестиции хабаадуулжа оролсохо дуратайшуулай һонирхол эдэ онсо хизаарлагдаһан газарнуудта татагдаһаниинь ойлгосогой.

«2007-2010 онуудһаа 2017 он болотор Буряад Республикын экономикын хүгжэлтын программа» соо аяншалалга хадаа 6 шухала үйлэ ябуулганнуудай нэгэн гэжэ тоологдоно.

Буряад Республикын Президент Вячеслав Наговицынай табиһан хараа зорилго соо 2017 ондо 2 миллион хүрэтэр аяншалагшадые уггаха ёһотойбди гэнхэй. Харин 2007 оной байдалаар 230 мянган хүнүүд (жэшээнь, 2006 ондо энээнэй 40 процент) болонод.

Эндэһээ уламжалан, нютагуудай аймагуудай амаралта- аяншалалгын түбүүдые хүгжөөхөөр хараалагданхай.

Эдэ хадаа «Урда Байгал», «Энхэлэг», «Хойто Байгал», «Түнхэнэй гол» болон «Этно-бэһэлиг» гэһэн хүдөө аймагуудтай танилсуулга болоно.

Буряад Республикада аяншалалга хэжэ, хүн зониие амаруулха, сэнгүүлхэ хэрэгтэ эрид эршэмтэй, урагшатай үйлэ хэрэгүүдые хэжэ боломоор, тиигээл һаа, Росси гүрэнэй нэгэ хүгжэнги аяншалалгын түб боложо шадахабди. Эдэ эршэмтэй хойшолуулагдашагүй үйлэ хэрэгүүдые бүтээхын түлөө шухала хэрэгүүд түсэблэгдэнхэй. Эдээн соо хадаа аяншалжа, амаржа ябаһан хүн зониие дүүрэн хангажа шадаха газарнуудтай байха зүйтэй. Тиихын тула тиишээ ошохо, оһолдо орохогүй дардам һайн харгынууд, ашаанай болон аяншалагшадые шэрэхэ, хүргэхэ түгэс бэлэдхэлтэй (хүнгэн болон зөөлэн һайн автобус), шэнэ авиа (агаарай) харгынууд, аяншалагшадай харгышад болоод экскурсоводууд гэхэ мэтэниие бэлдэхэ шухала.

Аяншалалгын шухала үйлэ хэрэгүүдтэ зорюулһан үзэсхэлэн яармаг жэлһээ жэлдэ бүришье олон хабаадагшадтайгаар үнгэргэгдэнэ. Энэ хэрэгтэ республикын бүхы аяншалалгын агентствэнүүд болон Эрхүү можын болон Забайкалиин хизаарай, Москвагай болон Монголойшье фирмэнүүд хабаададаг болонхой.

Энэ үзэсхэлэн-яармагай худэлмэрилхэ саг соо ехэ олон һургалгын семинар-курсануудд болоод, элдэб аяншалгын түбүүдэй үзэсхэлэнгүүд дэлгээгдээ, харуулагдаа.

Мүн тиихэдэ Ивалгын аймагта түбхинэһэн дасан-хиидүүд, гансашье һүзэгтэнэй харгылдаг түб бэшэ, харин аяншалжа ябагшадай һонирхон танилсаха, тусхай аяншалалгынмэдээсэлэй түб болоно гэхэ мэтэ.

Хүршэ Забайкалиин хизаарта оршодог Агын Буряадай округой аяншалалгын түб эдэбхитэйгээр хэдыдэхиеэ хабаадаһабди гэжэ тэрэнэй хүтэлбэрилэгшэ С.Лазаревская хөөрэнэ. Энэ жэлдэ аяншалагшадта урда жэлнүүдтэ орходоо, ондоо 4-дэхи зам асараабди гэнэ. Энэ аяншалалгын зам шэлэбэл, Наринай-Адаг нютагһаа холо бэшэ, һаяшаг бүтээгдэһэн Намнанай багшада зорюулагдаһан субарга болоод, бэшэшье бурханай шажанда зорюулагдаһан нангин газарнуудтай танилсахат. Мүн тиихэдэ Агын тойрогой шэнээр буулгагдаһан картатай танилсажа, хаана ямар субарга, мүргэлэй газарнууд бииб гэжэ танилсамаар.

Энэ яармаг-үзэсхэлэндэ соёлой эмхи зургаануудд болоод, элдэб олон театрнууд хабаадаха ушартай. Эндэ Буряадай алдар суута оперо болон баледэй театрай артистнар үзэсхэлэн эдэбхитэй хабаадажа, харагшадай анхарал татаһан байха юм.

Сагай эрилтын эрхээр аяншалалга, хизаар оронуудтай танилсалга арад түмэнэй ажабайдалай нэгэ шата болоо хадань эдир хүүгэдэй амаралта элүүржүүлгын асуудалнууд мүншье эндэ зүбшэгдөө.

Виктор ЖАПОВ.

ТОБШО hОНИН

Шэнэ качель, карусельнүүд хотын 96-дахи хүүгэдэй сэсэрлигүүдтэ «Калинка», «Барилгашан» (91-дэхи саад) бии болохо. Майн 24-дэ хотын мэр Геннадий Айдаев тус хүүгэдэй сэсэрлигүүдтэ хүрэбэ.

Карусельнүүд экологическа һайн шанартай материалһаа Санкт-Петербургын предприятида бүтээгдээ. Ялагар, гоё нааданай комплекснууд хүүгэдэй сэсэрлигүүдэй талмайнууд дээрэ табигдаха. Шэнэ байратай арбан табан качельнүүд, найман карусельнүүд болохо.

* * *

Улаан-Үдэдэ гэрнүүд бултадаа хаягтай болохо. Мэр Геннадий Айдаев 2010 ондо болохо Бүхэроссийн тоо бэшэлгээр хотын комисси эмхидхээ.

Мэрэй тогтоолоор, ниислэл түб хотын Солдатский, Забайкальский, Сокол һуурин газарнуудай схематическа түсэбүүд бүтээгдэхээр хараалагдана.

* * *

Майн 24-дэ хотын һургуулинуудта заншалта һүүлшын хонхо үнгэрөө. Энэ жэл һургуулиин хананууднаа 2612 арбан нэгэдэхи класс дүүргэһэн һурагшад гаража ябаха, 3721 һурагшад юһэдэхи класс дүүргэхэ.

Хотын мэр Геннадий Айдаев Стеклозавод һуурин газарай 43-дахи һургуулиин һүүлшын хонхын һайндэртэ хабаадаа.

Һургуулитаяа хахасалгын һайндэртэ багшанар, үхибүүд «Һургуули дүүргэгшэдэй аллей» Һургуули бүхэн өөрынгөө талмайтай байха. Октябрьска районой һургуулинуудай һурагшад Шумяцкын үйлсөөр модонуудые тариха. Жердева үйлсөөр мянга гаран модонууд таригдаха. Бүхыдөө хото соогуур мянга табан зуун модон таригдаха. Тус модонуудые хотын ажахын хороон, дүүргэгшэдэй эхэ эсэгэнэр абажа үгөө.

* * *

Хотын ажаһуугшад шэнэ автобусуудтай болобо. Арбан табан автобусууд Улаан-Үдын автопарк соо бии болобо. Майн 26-да эдэ автобусууд эзэдтэнь дамжуулагдаа.

Хотын захиргаанай эд зөөриин хүтэлэлгын талаар хороон ООО «Регион-Альянс» гэжэ компанитай хэлсээ баталаа. Тус хэлсээн 48,6 миллион түхэригтэ болохо.

Автобусой салон 23 һууритай. Тус автобус соо 110 хүн орохо аргатай. Американска үйлэдбэрилгын двигатель ЕВРО-3 экологи хамгаалгын талаар ехэ хэрэгтэй.

Һүүлшын гурбан жэлэй туршада «Хотын маршрудууд» гэжэ муниципальна унитарна предприяти 32 автобусуудые худалдан абаа. Автобусууд холын микрорайонуудта табигдажа, олондо ехэ туһа хүргөө.

* * *

Июниин 1-дэ үхибүүдые хамгаалгын һайндэр болохо. Хүүгэдэй һайндэрлэлгын хэмжээ ябуулганууд, номой выставкэнүүд хотын элдэб газарнуудаар болохо. Соведүүдэй талмай дээрэ үдэрэй 11 сагта хотын хүүгэдэй һайндэр үнгэрхэ. Тус хэмжээ ябуулгын туршада хүүгэдэй олониитын эмхинүүдэй концертнүүд, нааданай программануудд үнгэрхэ.

Тиин Жанаевай нэрэмжэтэ соёлой болон амаралгын парк соо концертнэ, нааданай программануудд үнгэрхэ. Хотын 49-дэхи һургуулиин стадион соо «Арһан бүмбэгэ» гэжэ дворово командануудай дунда футболоор турнир болохо. Сампиловай нэрэмжэтэ уран һайханай музей соо уран һайханай таһагуудай, студинуудэй дунда Р.С.Мердыгеевэй нэрэмжэтэ премидэ хаһаалгын конкурс ябуулагдаха.

* * *

Соёлой түб «Рассвет» соо хүүгэдэй уран һайханай фестиваль, тиин хотын районуудаар олон хэмжээ ябуулганууд үнгэргэгдэхэ.

Революциин талмай дээрэ Хүүгэдэй һайндэр, Арбат дээрэхи Ленинэй үйлсэдэ «Нарахан» гэжэ хэмжээ ябуулга болохо. Эрэмдэг хүүгэдтэ зорюулжа, «Эб найрамдалай модон» гэжэ акци ябуулагдаха. «Өөрөө хэжэ шадаха болоо һаа, нүхэрөө һурга» гэжэ хүүгэдэй мастерской Советскэ районой хүүгэдэй байшан соо үнгэрхэ.

* * *

«Хүүгэдэй океан» гэжэ концерт-нааданай программа соёлой түб «Заречный» соо болохо. Вагжановай нэрэмжэтэ соёлой байшан соо нааданай хүүгэдэй программа ябуулагдаха.

Тиин тэрэнэй удаа асфальт дээрэ зурагуудай конкурс хэгдэхэ. Железнодорожно аймагай Загорск микрорайондо «Зунай калейдоскоп» гэжэ нааданай программа хэгдэхээр хараалагдана. Хүүгэдэй сквер «Һолонго» соо театрализованно-концертнэ нааданай программа эмхидхэгдэхэ. Жуковского, 25 гэжэ хаягтахи классһаа гадуур түбтэ «Сайн байна, зун» гэжэ концерт-нааданай программа ябуулагдаха.

Железнодорожно аймагай уран һайханай байшан соо баһал зурагуудай мүрысөөн болохо. Энэ үдэр үхибүүд сэнгэхэ, баярлаха.

Янжама ЖАПОВА.

Улаан-Үдэ хотын захиргаанай мэдээсэлэй таһагай албанай сайтһаа.

Гал чулаана
Буряад үнэн
29.05.2008
№21(579)
Дүхэриг
№60(21603)

Майн 27 - Бүхэроссин библиотекэнүүдэй үдэр

Буряад ороной номой сангуудай хүндэтэ хүдэлмэрилэгшэд!

Буряад Республикын Арадай Хуралай зүгһөө Та бүгэдэниие мэргэжэлэйтнай һайндэрөөр үнэнхэ зүрхэнһөө амаршалнаб!

Номой сангуудай Бүхэроссин үдэр хадаа оюун ухаанай үнэтэ баялигуудые үлээн сахилгада болон арьбадхалгада, хүн бүхэндэ социальна удха шанартай мэдээсэл дуулгалгада номой сангуудай сэгнэшэгүй ехэ үүргэ дүүргэжэ байһые гүрэн түрын талаһаа мэдэржэ, Россин Президентын Зарлигаар 1995 ондо эмхидхэн байгуулагдаһан юм. Номой сангууд мүнөө үедэ бүхы дэлхэйн хэмжээндэ хүн түрэлтэнэй соёлой уг баялигуудые хадагалжа, ерээдүй үетэндэ дамжуулжа байһан түбүүд байхаһаа гадна мэдээсэлэй талаар ехэ ажал ябуулжа байһан эмхи зургаанууд болоно. Ниигэм олоной дунда номой сангууд хадаа эрилтэ ехэтэй, хэрэгтэй эмхи зургаанууд болоод байна гэжэ сагнай харуулна. Библиотекариин мэргэжэл ходоодоо ехэ хүндэтэй байгаа, байхашье. Та бүгэдэнэй үсэд нэтэрүү, тэсэмгэй, үнэн шударгы хүдэлмэри ехэ хүндэтэй, һайшаал магтаалдашье хүртэнэ.

Буряад ороноймнай номой сангууд политическэ, экономическа, социально-соёлой талаар хубилалтануудые хэжэ байһан үе сагта ажал хүдэлмэреэ ябуулна, тиихэдээ тэдэнэй хүдэлмэрилэгшэд ажал ябуулгын шэнэ онол арганууудые саг үргэлжэ бэдэрнэ. Номой сангууд республикын хуули зохёолгын болон гүйсэдхэхы засагай зургаануудтай, тиихэдэ засагай муниципальна зургаануудтай, олзын хэрэг эрхилэгшэдтэй, ниитын эмхинүүдтэй харилсаа холбоогоо бэхижүүлнэ. Тэрэшэлэн ном уншалгые олоной дунда дэлгэрүүлхэ, эрилтэ ехэтэй болгохо, номой сангуудай нэрэ хүндые дээшэлүүлхэ хэрэгтэ ехэ хүсэл оролдолгонууд гаргагдаа.

Түүхэдээ, ёһо заншалнуудтаа, соёл болбосоролдоо ехэ гамтайгаар, наринаар хандабал, ямаршье гүрэн хүгжэхэ аргатай. Номой сангууд эрдэм мэдэсын, соёлой үнэтэ баялигуудай дундаршагүй жаса болоно гээшэ. Тиимэһээ энэ хэрэгтэ бэеэ зорюулһан хүнүүд ехэ буянтай гээшэ, юуб гэхэдэ, оюун ухаанай баялигуудые үлээн сахижа, үшөө арьбадхажа байна ха юм.

Та бүгэдэндэ үнэн зүрхэнһөө элүүр энхые, амар мэндэ байдал, ажал хүдэлмэридэтнай саашадаа зохёохы туйлалтануудые хүсэнэб!

М.М.ГЕРШЕВИЧ,
Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ, Үндэһэтэнэй номой сангай Тэдхэмжын Советэй гэшүүн.

Номой сангуудай хүндэтэ хүдэлмэрилэгшэд!

Буряад Республикын Правительствын болон өөрынгөө зүгһөө Номой сангуудай Бүхэроссин үдэрөөр Та бүгэдэниие амаршалнаб.

Мүнөө үедэ номой сангууд - мэдээсэлэй, соёлой, һуралсалай эмхи зургаанууд болоно. Тэдэ гүрэнэй болон обществын хүгжэлтэдэ ехэ хубитаяа оруулна. Номой сангууд бусад эмхи зургаануудтай хамта социальна асуудалнуудые шиидхэлсэнэ, обществын байдал оюун ухаанай талаар бүридүүлгэдэ нүлөөлнэ, хүн зоной сэдьхэл бодолдо урма баяр түрүүлхэ, ажабайдалда зоригжуулха үүргэ дүүргэлсэнэ. Ном уншалга гээшэ республикын социально-экономическа талаар хүгжэлтэдэ оюун ухаанай талаар дэбжэлтэдэ ехэ түлхисэ үгэнэ.

Буряад ороноймнай Үндэһэтэнэй номой сангай хүдэлмэрилэгшэд мэдээсэлэй талаар мүнөө сагай эрилтэдэ харюусама онол арганууудые нэбтэрүүлгээр ерээдүй үетэндэ республикын арадуудай соёлой уг баялигые дамжуулгаар эдэбхитэй хүдэлмэри ябуулна. Ном гээшэ номой сангуудай гол баялиг болоно. Республикын хүгжэлтэдэ, оюун ухаан бодолые хурдаар хүгжөөлгэдэ, хүн зоной дунда мэдээсэлэй хүдэлмэри эршэтэйгээр ябуулгада номой сангуудай хүдэлмэрилэгшэдэй оруулжа байһан хубитые үндэрөөр сэгнэнэб. Манай оршон байдал үшөө һайн болгохо гэжэ оролдожо байдаг мэргэжэлтэй хүнүүд болонот.

Энэ баяртай, дэмбэрэлтэй үдэр буянтай хэрэгтэтнай зохёохы амжалтануудые хүсэнэб.

Танай урматай ажал хүдэлмэри республикымнай хэдэн үеын номой сангуудай хүдэлмэрилэгшэдэй хэжэ байһан һайн һайхан ажалые арьбадхажа байг лэ. Та бүгэдэндэ элүүр энхэ, азатай, урма баяртай, амар мэндэ ябахыетнай хүсэнэб!

Б.Г.БАЛЬЖИРОВ,
Буряад Республикын Правительствын социальна хүгжэлтын талаар Түрүүлэгшын орлогшо.

Буряад Республикын библиотекэнүүдэй хүндэтэ хүдэлмэрилэгшэд!

Буряад Республикын Соёлой министерствын болон өөрынгөө зүгһөө Таанарые Бүхэроссин библиотекэнүүдэй үдэрөөр амаршалнаб! Россин болон Буряад ороной тэмдэглэдэг үйлэ хэрэгүүдэй календарь соо энэ үдэр гол һуурияа эзэлэнхэй.

Мүнөө үедэ библиотекэ - эгээл демократична, эгээл хүн зондо хэрэгтэй соёлой эмхи зургаан болоно. Библиотекэнүүд хадаа үдэр бүриимнай ажабайдалай шухала хуби болоно гээшэ, тиимэһээ хүн бүхэнэй, бүхэли ороноймнай ажабайдалда тэдэнэй үүргэ сэгнэгдэхээр бэшэ, аргагүй ехэ бшуу.

Мүнөө үеын обществодо библиотекэнүүдэй, тэдэнэй шэнжэ шанар, удха бүри дээшэлнэ. Нютагай өөрыгөө хүтэлбэрилгын эмхинүүдые хубилалгын үедэ хүдөөгэй библиотекэнүүдэй үүргэ дээшэлжэ, тиигэжэ тэдэнэр гүрэнэй политикые ябуулагшад, засагай муниципальна эмхинүүдэй түшэг тулгуури болоно.

Манай нютагаархидай соёлой, интеллектуальна болон оюун ухаанай ажабайдалда библиотекэнүүдэй бэелүүлһэн ажалһаа бидэ тэдэнэй үндэр уялгаарнь омогорхонобди.

Буряадай библиотекэнүүдэй хүдэлмэрилэгшэдтэ шэнэ туйлалтануудые, амжалтатай проектнүүдые, ерээдүйдэ шухала, шэнэ үзэл бодолнуудые бэелүүлхыень, зол жаргал, һайн һайханиие хүсэнэб!

Ю.АНГАЕВА,
Буряад Республикын соёлой министр.

Хүндэтэ нүхэдүүд!

Хилэ сахилгын албан зургаануудай хубиин бүридэл, ветерануудые мэргэжэлэйнь һайндэрөөр - Хилэ сахигшын үдэрөөр, хилэ сахидаг сэрэгүүдэй байгуулагдаһаар 90 жэлэй ойн баяраар амаршалнаб!

Энэ үдэр тус албанай ветерануудые хүндэлнэбди. Эдэмнай Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай хатуу шэрүүн жэлнүүдтэ бүхы хүсөөрөө гүрэнэй хилэнүүдые хамгаалаа. Тиихэдэ мүнөө үедэ террорис хэрэг үйлэдэгшэдэй наркотическа зүйлнүүдые хилэ гаргаха гэжэ оролдогшодой нэбтэрэн орохогүйн тула Эхэ оронойнгоо хилэнүүдые нангинаар сахижа байна гээшэ.

Һайндэрөөр, хилэ сахигшад!

Элүүр энхые, энхэ амгалан байдал Та бүгэдэндэ, дүтынхид болон түрэлхидтэтнай хүсэнэб.

Владимир МАТХАНОВ,
Гүрэнэй Дүүмын депутат.

ДҮШЭН ЖЭЛЭЙНЬ ДҮҮРЭН БАЯР

И.Калашниковай нэрэмжэтэ түбэй хотын номой сан эдэ үдэрнүүдтэ 40 жэлэйнгээ ойн баярые тэмдэглэхэнь.

Энэ номой санда мэдээжэ уран зохёолшо Исай Калашниковай нэрэ олгогдонхой. Энэ хугасаада ороной, ниигэм олоной байдал хубилаа, номой саншье ондоо байдалтай болоо. Эндэ анхан хүдэлһэн, хүдэлжэ байһан, тус номой сангай ажал ябуулгые хүтэлһэн хүнүүдые һайханаар дурсан һанаха хүсэлтэйбди.

Нэрлэгдэгшэ номой сангые анха түрүүн Людмила Савельевна С енникова хүтэлһэн юм. Тэр- удаа Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда хабаадаһан, Буряадай АССР-эй соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ гэһэн нэрэ зэргэдэ хүртэһэн Зельда-Рахиль Шаевна, Улаан-Үдэ хотын арадай депутадуудай районно Советэй депутат, Буряадай АССР-эй соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Валентина Васильевна Мартынова, Россин Федерациин, Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Валентина Шагжиевна Цыренова, Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Таисия Васильевна Матхеева гэгшэд элдэб жэлнүүдтэ хүтэлбэрилһэн байна.

Тэдэнэй хүдэлхэ үедэ манай номой санда һэльбэн шэнэлэлгын ехэ хүдэлмэри үнгэргэгдөө. Гэгээрэлэй, соёлой, сүлөө саг эмхидхэлгын эдэбхитэй ажал номой санда ябуулагдана.

Исай Калашниковай нэрэмжэтэ Түбэй номой санда Улаан-Үдэ хотын эгээл томо мэдээсэлэй болон соёлой түб эмхидхэгдэнхэй, мэдээсэлэй оньһон хэрэгсэлнүүдээр мүнөө сагай эрилтээр хангагданхай. Манай номой сангай хүдэлмэрилэгшэд соёлой управленитэй, хотын захиргаантай хамта ажал хүдэлмэреэ ябуулна. Муниципальна тусхай зорилготой программануудые бэелүүлгэдэ хабаадана.

Манай библиотекэдэ 14,6 мянган хүн жэл бүри хангагдана. Улаан-үдынхидэй эрилтэ хэрэглэмжэнүүдые хараада абажа, номой жаса бүридүүлэгдэнхэй. Манай номой санда 68,5 мянган номууд тоологдоно. Номой сангай жасын электронно каталог байгуулагдажа байнхай. Залуушуулай, эдиршүүлэй һонирхохо номуудые библиотекэдэ суглуулна. Тэдэнэй номуудые дуратайгаар уншахын тула ойлгууламжын хүдэлмэри номой сангай хүдэлмэрилэгшэд ябуулна. Энээнһээ гадна манай хүдэлмэрилэгшэд элдэб янзын үдэшэнүүдые, уулзалгануудые, фестивальнуудые, конкурснуудые үнгэргэнэ. Хотын ажаһуугшадай удха түгэлдэрөөр амарха хүдэлмэри эмхидхэнэ. Номой сангай хүдэлмэридэ хотын захиргаан, депутадууд, һуралсалай эмхи зургаанууд болон бусад ехэ туһална.

Манай номой сангай ажалшад рекламын ажал ябуулгада онсо анхарал хандуулна. Номой сангые олон уншагшадтай болгохо хүдэлмэридэ тэдэ ехэ һаналаа табина.

2003 онһоо эхилжэ, манай библиотекэдэ наһатай зониие компьютерта һургаха тусхай курсанууд эмхидхэгдэдэг болонхой. 2008 онһоо эхилжэ, манай библиотекэ «Мэдээсэлэй технологинуудай оршон» гэһэн проектын ёһоор ехэ хүдэлмэри ябуулна. Энэ проект хадаа Майкрософт корпорациин социально-һуралсалай эдэбхи үүсхэлэй хубинь болоно. Һуралсалай түбые энэ проектын ёһоор, Л.Т.Дорофеева залан хүтэлбэрилнэ. Хотын түбэй библиотекэдэ олон жэлдэ зохёохы хүдэлмэри ябуулдаг мэргэжэлэй талаар үндэр бэлиг шадабаритай хүнүүд хүдэлдэг. Хүн зониие мэдээсэлэй талаар хангахын тула манай хүдэлмэрилэгшэд нютагай өөһэдын хүтэлбэриин зургаануудтай, хотын Захиргаанай соёлой управленитэй эдэбхитэйгээр харилсан хүдэлнэ. Номой сангуудай Бүхэроссин үдэрөөр суг хүдэлдэг нүхэдөө амаршалаад, саашанхи ажал хүдэлмэридэнь ехэ амжалта хүсэнэб. Хотын түбэй номой сангай библиотекые байгуулагдаһаар 40 жэлэйнь ойн баяраар амаршалнаб, элүүр энхые, зол жаргал хүсэнэб!

Түбэй хотын номой сангай коллектив. Май 2008 он

Урдамнай табигдаһан түсэбүүдые бэелүүлхын тула эдэбхитэйгээр, ашаг үрэтэйгөөр харилсан хүдэлхэбди гэжэ найданаб.

Раиса ЦЫБЕНОВА,
Улаан-Үдэ хотын «Түбэй номой сан» гэһэн муниципальна эмхи зургаанай директор, Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ.

Дулма БАТОРОВАГАЙ фото.

БРЕСЛАВСКИЙ Анатолий - эгээл залуу эрдэмтэн

Анатолий Бреславский – Буряадай гүрэнэй университедэй экономико болон управлениин 4-дэхи курсын оюутан республиканска «Эгээл залуу Буряад Республикын эрдэмтэн» гэжэ конкурсын илагшадай нэгэн.

Анатолий Баргажан нютагай, бага балшар нahанhаа оршон тойронхи ажахыгаар hонирходог бэлэй. Оюутан болоод ябахадаа, аймагайнгаа ажабайдалай талаар олон статьянуудые бэшээ, хамтын проектнүүдтэ хабаадаа.

Эгээл түрүүшынгээ статья тэрэ нэгэдэхи курс дүүргээд байхадаа бэшэhэн байна. Тус статьянь жолоошодой темэ элирүүлэн гаргаа. Энэ ажалынь Эрхүүгэй ниитын шэнжэлэлгэнүүдэй ба hуралсалай түбэй түлэбтэ хабаадуулха арга үгэбэ. hүүлээрнь тус статьянь «Евразиин вестник» гэжэ московско эрдэмэй сэтгүүл соо хэблэгдээ. Бэлигтэй оюутан олон хамтын шэнжэлгэнүүдтэ хабаадаа. Мүн тиихэдэ Фордын нэрэмжэтэ московско представительствын «Росси-Монгол: региональна дискурс дээрэхи геокультурын дүрэ» гэжэ проектдэ хабаадаа. Нёдондо жэл «Neta-залуушуул» гэжэ Санкт-Петербургын ниитын шэнжэлгэнүүдэй түбэй ажалда хабаадahан байна. Энэ ажалайнь дүн гэхэдэ, Великобританиин Кембриджскэ антропологиин сэтгүүл соо статьянь хэблэгдээ.

Анатолий 21 наhатай. Сүлөө сагтаа ном уншаха дуратай, ехэ дуратайгаар латиноамериканска литература уншадаг: Габриэль Гарсиа Маркес, Пауло Коэльо – тэрэнэй эгээл дуратай авторнууд.

Янжама ЖАПОВА
Авторай фото-зура

Залуушуулай нютагаа бусахын тула

Залуушуулай түрэл нютагтаа нүүхэ ябадалынь мүнөө дээрээ республикын Правительствын зэргэдэ хараалагдана. Ушарынь юуб гэхэдэ, бэрхэ мэргэжэлтэд нютагаа бусангүй, ондоо регион гү,али haa, хари гүрэн гаража ябана. Түрэл нютагтань ажалшье, байха газаршье үгы хадань, манай залуушуул олоороо хари гүрэн гараха гэжэ оролдоно. Тиин хүдөө нютагаашье ошожо хүдэлхэ дуратайшуул тон бага. Жэл бүри иимэ нүүдэлшэдэй тоо олошоржол байна.

Энээн тухай hуралсалай болон эрдэм ухаанай министерствын Залуушуулай политикын болон хүмүүжүүлгын талаар хороон ехэ ажал ябуулна. Тиин Правительствын зэргэ дээрэ ведомствэнүүдэй хоорондохи ажалай бүлэг эмхидхээ.

Тус бүлэгые Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Баир Бальжиров толгойлбо.

Тус комисси залуушуулаа нютагтаа тогтоохын талаар ажал ябуулха.

Мэдүүлгэ:

Республика дотор нүүхэ ябадал дэлгэржэл байнхай. 2006 ондо хүдөө нютагhаа 27006 хүн нүүжэ гараа. Тэдэнэрэй тоодо 7437 залуушуул. Тэрэ жэлдэ Ивалгын, Зэдын, Хяагтын аймагуудhаа зон ехээр гаража ябahан байна. Нёдондо жэл Кабанскын, Прибайкалиин, Тарбагатайн аймагуудта зон ехээр нүүжэ эхилээ. Тиин хажуугаарнь Баргажанай, Муйска, Хойто-Байгалай, Сэлэнгын, Түнхэнэй, Хориин аймагуудта зон ехээр гаража ябаа. Тэрэнэй шалтагаан гэхэдэ, ажал дуталдана.

Правительствада асуудалаар зүблөөн болоо. Хэмжээ ябуулгада Правительствын, хотын управленинүүдэй, федеральна албангуудай түлөөлэгшэд, журналистнууд, залуушуулай бүлгэмүүдэй түлөөлэгшэд хабаадаа. Энэ асуудал шиидхэхын тула тэдэнэр хамтын ажал ябуулха хэрэгтэй гээд бодоо.

Тиимэhээ залуушуулда нютагтань үлэхын тула, hайн салинтай ажалай, гэр байрын талаар асуудалнууд шиидхэгдэхэ. Росси дотор регионуудаар тарашahан залуушуулые элирүүлгын талаар томо-томо хотонуудта залуушуулай таhагуудые нээхэ тухай хэлсэгдэбэ. Тиин республика дотор ажал хүдэлмэриин талаар соносхоhон Интернет-сайт нээгдэхээр хараалагдана.

Янжама ЖАПОВА.
А. БАТОМУНКУЕВАЙ фото.

ТОБШО ИНТЕРВЬЮ

Залуушуулай нүүдэлээр юун гэхэ байнабта гэhэн асуудалаар хотын ажahуугшадта хандабабди.

Бадмаева Дарима, 9-дэхи hургуулиин информатикын багша:

- Энэ шиидхэгдээгүй асуудал тухай дуулahан байнаб. Минии hанахада, залуу hүрэгтэн үшөө нютагаа бусажа ерэхэл байха. Тиин засагаархид энэ асуудалаар hайн бодомжолгоо ёнотой. Залуу мэргэжэлтэдэ [illegible] жэлтэдэ республика дотор ажал хэгдэнэгүй.

Булат Цыремпилов, «Хоритүмэдүүд» гэжэ эмхиин лидер:

- Коррупци гэжэ үйлые усадхаха хэрэгтэй. Августын эхеэр энэ темэдэ зорюулhан слёт Байгалай эрье дээрэ үнгэрхэ. Россин лидернүүд сугларха, дүхэриг шэрээ, тренингнүүд болохо.

Баир Сибиданов, түүхын эрдэмэй кандидат:

- Манай республика дотор залуушуулда арга боломжонууд хэгдэхэ ёнотой. Залуушуул гэртээ бусахал бээ.

Казакова Антонина:

- Залуушуул нютагаа бусаха ёнотой. Тиимэhээ ниислэл түб хотоёо зохид шанар шэнжэтэй болгоёди. Теэд тэдэнэр ондоо хотодо ажалтай, гэртэй болонхой haa, эндэ юугээ хэхэ болоноб.

Сэрэмжит ЦЫРЕНЖАПОВА.
Авторай фото-зураг.

ОЛЬТИРОГЫЕ ОДООЛ ДОhОЛГОО

Богородско ольтирог дээрэ залуушуулай спортивна фестиваль үнгэрөө. Энэ дулаан үдэр хотын эмхинүүд сугларaа. Тус хэмжээ ябуулга «Хэжэнгэ» гэжэ залуушуулай олониитын эмхи үнгэргөө (тэрэнэй президент Цырен Цыденжапов). Ехэ эдэбхитэйгээр фестивальда залуу эрэмдэг зоной бүлгэм, Романовай hургуули, залуушуулай арбан гурбан эмхи хабаадаа.

Физическэ культура болон спортын республиканска агентствын хүтэлбэрилэгшэ В.М.Бумбошкин хэлэнэ:

- Иимэ hонин хэмжээ ябуулга болохо гэжэ hанаагүй байгааб. Фестивалиин туршада сугларагшад гондбол наадаа.

Эржена БАТОРОВА.
Авторай фото-зураг.

Женя ДОРЖИЕВА - эдир уран гартан

Евгения Доржиевагай түрүүшын выставкэ хотын түүхын музей соо үнгэрөө. Евгения Улаан-Удын Мясокомбинат hуурин газарай 31-дэхи hургуулида зургаадахи класс дүүргээ.

Бэрхэ басаган керамикаар нэгэдэхи классhаа эхилээд hонирхоно. Тэрэнэй хэhэн бүтээлнүүд Москва хото Бүхэроссин выставкэдэ эльгээгдээ. Мүн тиигээд үнгэрэгшэ выставкэ дээрэ басаганай хорёод гаран бүтээлнүүд табигдаа.

Эгээл дуратай ажалынь «Эртын хабар». Бүтээл соогоо басаган хабарай саhанай хайлаха сагые зураглана. Тэрэнэй эжы Аюна Нимаева, багшань Любовь Медведева, керамикаар кружогой багша Юрий Грачёв басагые ехэл бэрхэ hурагша гээд хэлэнэ. Женя хатарай кружогто ябадаг, дуу дуулаха, үетэн нүхэдөөрөө сүлөө сагтаа амаржа, элдэб наада наадаха ехэ дуратай.

Бэлигтэй басаганда дипломууд, бэлэгүүд барюулагдаба.

Янжама ЖАПОВА.
Д.АЛТАЕВАЙ фото.

Энэ хуудаhа Янжама ЖАПОВА бэлдэбэ.

5

Чулзуур

Буряад үнэн 29.05.2008

№ 21 (579)

Дүхэриг № 60(21603)

2008 он - Хүүгэдэй уншалгын жэл

ЭДИРШҮҮЛДЭ ЭЛИТЭ ЗОХЁОЛШЫН БЭЛЭГ

Бэлигтэй уран зохёолшо, бэрхэ журналист байhан Матвей Михайлович Осодоевой хүүгэдтэ зорюулагдаhан, 1970-аад онуудаар бэшэгдэhэн, эдир уншагшадай hонирхол татаhан рассказуудай, шүлэгүүдэй шэнэ «Бэлэг» гэhэн ном нёдондо республикымнай hуралсалай болон эрдэм ухаанай министерствын «Бэлиг» хэблэлээр барлагдаhан. Энэ ном барлан хэблэлгэдэ наhанайнь хани нүхэр, hайхан hанаа сэдьхэлтэй, ходол хүнүүдые мэндэшэлэн, энеэбхилэн ябадаг, хүндэмүүшэ зантай, уран гартай Елена Анготовнагай хүсэл оролдолго ехэ гэжэ тэмдэглэхээр.

«Буряад үнэн» газетэдэмнай олон жилдэ амжалтатайгаар ажаллаhан М.М.Осодоевой томо томо бүтээлнүүд, статьянууд, материалнууд олон уншагшадай анхарал татадаг байгаа. Редакцида соёлой болон hургуулиин таhагта хүдэлхэдөө, искусство, литературын болон hургуулинуудай оршондо ажаллаhан бэлиг талаантай зон, уран зохёолшод, поэдүүд, артистнууд, багшанар, ажалша, малша хүнүүд, хүүгэд тухай хөөрэhэн олон hонин очерк, рассказуудые, шүлэгүүдые бэшэhэн юм.

Энэ номой оролтын эхин хуудаhанда иигэжэ уншанабди: «...алишье үе сагай эдир уншагшадай hонирхол татажа, тоонто нютагтаа, үзэсхэлэнтэ гоё байгаалидаа дуратайгаар, ажал хүдэлмэридэ, hуралсалдаа оролдосотойгоор хандажа ябахые хүмүүжүүлнэ». Үнэхөөрөө hонирхол татама, хүүгэдэй анхарал хандуулха энэ рассказуудыень үхибүүдэй, эдир уншагшадай hонорто зорюулнабди.

Хүндэтэ эдир уншагшад! Хүүгэдые хамгаалгын уласхоорондын үдэрөөр халуунаар амаршалнабди!

Бэлигма ОРБОДОЕВА,
республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ.

Матвей ОСОДОЕВ

БЭЛЭГ

Мүнөөдэр Галсан hургуулиhаа эртээр ерээ — суббото бшуу. Саг үдэрэй тэнгhээ үнгэрhэн хэбэртэй. Юу хэлтэйб, яалтайб? Үетэнөөрөө садатараа наадажашье үрдеэ. Угайдхаhаа гэрэйшье даабари үгтөөгүй. Амаралтын үдэртэ ямар даабари байха hэн бэ. Юугээшье хэхээ ойлгожо ядан hуутарнь, таабайнь нэгэл юумэ дархалхаа түхеэрбэ. Галсан юунhээ таhарха hэм, хабшуулдахаа мартабагүй.

— Таабай, иихэдээ юугээ дархалхатнайб? Хоюулаа дархалхамнай гү, аа? — гэжэ Галсан енгүүтэйгээр асууна.

Балдан үбгэн сожоошье хүдэлэнгүй, хирэ хирэ болоод лэ шобтогорхон ямаан hахалаа эльбэсэгээнэ.

— Баабай, би танда туhалалсаhууб, зүү? — гэжэ Галсан дахин хандаба.

Балдан үбгэн нюдэнэйнгөө шэл нэгэ дэнь үргэжэрхёод, ашынгаа урдаhаа хараадхина.

— Ши, Галсан, үшөө бишыханши. Эритэй юумэ барихада оhолтой юм. Юундэ хабшуулданаш? Дархалха, hураха сагшни үшөө урайшни ха юм, — гэжэ Балдан аргадангяар хэлэнэ.

Галсан абяагүйхэн саашаа хараад зогсобо. Тиигэжэ байhаар гэнтэ hөөргөө эрьелдээд, нэгэл мэхэтэйхэнээр хүгшэн абынгаа урдаhаа харан хэлэнэ:

— Таабай, понедельнигтэ hургуулида ерэхыетнай багшамнай уряа, ошохо гүт, аа?

— Гайха тагна. Намаар юу хэхээ уряа гээшэб? — гээд, гайхажа hууhаар, заhажа hууhан модоо халта хайжархиба.— Халагни халаг, шамhаа боложо буруу хайбаб.

Халта хайжархиhан модоо хажуу тээшэнь хаяад, ашадаа этигэл ядаhандаа үшөө дахин hурана:

— Юундэ намайе ерэхэ гээб теэд?

Хэлэгтэй.

Балдан үбгэн ашаhаа тодорхой харюу абажа шадабагүй. Понедельник болоходо, сэбэрхэнээр хубсалаад, hургуули тээшэ найгар-найгар гэшхэлбэ. Галсанай hурадаг hургуули холо бэшэ, ехэдээл hаа, эндэhээ хахад хараан тооной.

hургуулиин мастерской соо үхибүүд олон, булта шадаха шадаха ажалаа хэнэ. Ажал заадаг багша Пётр Ханданович үндэтэ айлшаниие хэшээлтээ танилсуулаад, үхибүүдэй бүтээhэн ажалые дууhань харуулна.

Галсан нэгэ станогой хажууда байгаад, мухарюухайдал адлирхуу юумэ мүлинэ. Балдан үбгэн бишыхан үхибүүдэй бүтээhэн ажалда үхибүүн шэнгеэр обтоно. Ашынгаа наринаар урлаhан hүхын эшые альган соогоо эрьюулэн байжа хараад:

— Хүйхэр лэ шолмонууд болохоор хүмүүжүүлэгдэжэ байна даа. Иихэдээл ажалша бэрхэ хүнүүд болохо бшуу. Иимэ нарин урлалгада hургагдажа байна гэжэ бүри hанаагүй ябаалби.

Уданшьегүй хэшээл дүүрэбэ. Галсан багшынгаа хажууда гүйн ерээд, нэгэ юумэ шэбэнээдхинэ. Пётр Ханданович Галсанай дархалhан hүхын эшые Балдан үбгэндэ hарбайн үгэхэдөө:

— Баригты, ашынтнай бүтээhэн бэлэг, — гэбэ. Балдан үбгэн мэгдэнэ хэбэртэй, урдань ашадаа найдаагүй ябаhанаа hанаа ха.

Тэрээнhээ хойшо Балдан үбгэн али нэгэ юумэ дархалхаа hанабал, аша хүбүүнэйнгээ hургуулиhаа ерэхые хүлеэн ядажа hуугша hэн.

ХЭШЭЭЛЭЙ hҮҮЛЭЭР

Газаа шаг шууяан.

Галдан Дабаа хоёр hургуулиhаа гараад, шанга шангаар дуугаралсаhаар саашалха зуураа, харгын хажуугаар хагда бэдэрэн бэлшэhэн үнеэдые Галданиинь саhаар шэдээд, шэдээд ябана.

— Болгоо! Минии эжын үнеэдые бү шэдэ. Харана гүш? Тэры тэрэ... Улаагшанай саанахи малаагшаниие. Эгээл hүтэй үнеэниинь. Эй даа, фермэдэ дүтэлдэггүй шамда хэлэшье, болишье адли даа, - гээд, Дабаа нүгөөдэдөө дээрэлхэжэ, гараараа зангаба.

— Үнеэдые яажа танихабиб? Минии эжы hаалишан бэшэ ха юм,— гэбэ Галдан.

Дабаае, нээрээшье, фермын хүбүүн гэхээр. Тэрэ үнеэдые зүhөөрнь бэшээд, эхынгээ hаahан hаам бүхэниие тэмдэглэдэг. Тугалнуудые булаг тээшэ тууха, hөөргэнь асарха, тэрьелээ hаань, тэдэнтэй урилдан тогтоохо, үрдеэ hаа, hүүлhээнь шүүрэлдээдхихэ мэтын хүхюутэй ажал Дабаа хэдэг даа. Тэрэ хүбүүн мүнөө саhа бажууhан нойтон гараа аршажа, ааляар алхалжа ябатараа, гэнтэ гэдэргээ хазайн алдаад:

— Эй, нүхэр, мартаад ябаалби. Түмэр түдэгэ суглуулхат гүүлээ hэмнайбди. Үдэшэ болотор суглуулаял, — гэбэ.

— Хаял даа! Мүнөө хаягдаhан түмэр хаанаhаа олохобши. Угайдхадаа, хүүдинсын газаагуурхи түмэр дууhанхай. Түмэрөө харамнаад, дархан хараажашье болохо, — гэжэ Галдан hожоргүйгөөр дуугарба.

— hэ, «хаанаhаа» гэжэ... Намайе дахаад яба, олохобди, — гэбэ Дабаа.

— Эжынгээ табяал hаа, ябалсахаб.

«Ямар эхэ гээшэб? Бүхы классаараа даабари абаhыемнай мэдэжэ байгаа ёнотой» гэжэ hанаhан Дабаа нүгөөдэдөө хэлэбэ:

— Багшамнай хэлээ гээрэй. Табилга эрииш даа.

Хүбүүд гэр гэртээ тараба.

Дабаагай эдеэлээд, аяга шанагаяа угаажа байтар, ухаангүй уухилhан, эхынгээ гаphаа арай мултаphандаа баярлаhан Галдан гүйжэ ерэбэ.

— Зай, Галдан, ябаял даа,- гээд, Дабаа угаahан амhартаяа таг дээгүүр жэрылдэтэр табяад, хубсалжа эхилбэ.

— Хаагуур түмэр бэдэрхэбибди?

— Намайел дахаад яба гээ hэмнайб. Мүнөө ябагаар ябахагүйбди. Бэлэн түмэр мори шаргаар асархабди, — гэжэ Дабаа харюусаба.

— hэ, хэн маанадта мори шарга үгэхэ юм? Дабаа тэсэбэгүй:

— Абамни үгөө! Зай, шамдая.

Удабашьегүй баяртай хоёр хубүүд зэргэлжэ hуунхай, ульгам мориной хаядалтай хатар мэдүүлэн, хүршэ бригадын нэлэнхы соохор поли тээшэ табилуулбад. Харгын хойто хажууда, жалгын адагта hархагар хара юумэн харагдаба. Дабаа морёо тэрээн тээшэ залаадхиба.

— Бүхэли үбэлдөө хээрэ хаяатай хэбтээ, баарhан, — гээд, морёо эбдэрхэй сеялкын хажууда тэрэ татаба.

Энеэбхилhэн наранай ташуу харгыгаараа уруудаха багта эбдэрхэй сеялкын элдэб түмэр hархайтар, бархайтар шаргадаа ашаhан тэдэ хүбүүд бүхытэрөө жүдхэhэн моринойнгоо хоёр хажуудань шагайсаа нойтон саhа махажа ябаба. Тэдэнэй полиин захада хүрөөд ябатарнь, эмээл моритой хүн харгын бэлшэртэ хүлеэжэ баайба. Бригадир Жабдал. Хүбүүдэй хажуугаарнь үнгэрхэhөө урид:

— Оо, яаhан бэрхэ хүбүүд гээшэбта! Минии бригадада hайн hанаагаараа туhалбалта. Ашаагаа хүүдинсын газаа буулгажархёоройгты. Үглөөдэр үлэhэн түмэрыень полиhоо абаашуулхаб, бултыень суглуулаад, хабсаруулхаб, — гэжэ тэрэ хэлээд, миhэд гэбэ.

— Ахай, хүлисэгты. hургуулидаа абаашахабди, — гээд, Дабаа ууртайгаар морёо шабхадаба.

— Зүүгээр тойроод, хүүдинсэдэ абаашыт даа! hургуулидаа абаашахыетнай ондоо түмэр оложо үгэхэб! — гэжэ улайшаhан шарайтай бригадир үхибүүдэй хойноhоо ооглоhоор үлэбэ.

НАЙДЫН ТУhААР

Амаралтын үдэр. Би үдэр сагаа хайшан гээд үнгэргэхөө ойлгоногүйб. Наранай hулахан туяа гэрэймнай баруун сонхоор шагаана. Хахад үдэр миин лэ ходоршобо. «Байза, үсэгэлдэр Жэрмэдтэй бооридо ошоод, hонёор hолжороо hэмнайб. Мүнөө ошоо hаам?.. Үгы, эжым дахин хэhээхэ» гээд, тэрэ дороо бодоодхибоб.

Хоёрдохи класста hурадаг дүү хүбүүмни гэрэйнгээ хүнды соо юушьеб дархална. Санынгаа гогшоое шалгаhанай hүүлээр эжынгээ даабари дүүргэхээ яаранаб. Эхэ эсэгэм хониной фермэдэ ажалладаг, тиимэhээ гэртээ балай hуудаггүй.

— Дондог, баруун бооридо ошоё, газаа дулаан! — гэжэ хүршымнай хүбүүн, минии нүхэр Мархайн Жэрмэд сонхо доромнай байгаад, шангаар ооглоо бэлэй.

— hалхи шуурган бууха хэбэртэй, хаанашье бү ошоорой,— гэжэ эжым захяа hэн.

— Зайл даа, ошохо hаа, ошохоёо хэлэ! Ямар хүн хурдан санаар боори уруу hолжорхоо арсахаб. Үбэлэй эхин намдуу зохидоор амилна, харин хирэ хирэ болоод лэ аалин hалхин хойноhоо hэб-hэб үлеэнэ. Шагай туласа саhа хахалhаар, нүхэртэйгөө зорёошо газартаа одоошье ерэбэбди; hолжоржо эхилээдүй аад, ара үбэргүй саhаар хушагдабабди. Нойтон саhан унана.

— Ээ, Дондог, хабатайл hаа, хусыш намай! — гэhээр Жэрмэдни далда орошобо. Гансал саhанай тоohорхо харагдана. Дахалдаад ерэhэн Найда нохоймнай Жэрмэдэй хойноhоо шуумайшаба. Бооримнай үндэр бэшэ аад, айхабтар эгсэ hэн. Үдэшэ хээлэhэн мүрнүүдээ дахаад, бэеэ заhаадхибаб. Найда ерэжэ, намтай зэргэлээд, урилдахаар бэлэн болоhондол, урдаhаам хараадхина.

— Сыдь, гани! Орон гаран хүнэй хүлөөр хүрмэлдөөд ябаха, туhа хүргэхэшьегүй, — гэжэ нохойгоо үлдэбэб. Яашье арилбагүй. Харин hүүлээ иишэ тиишэнь шарбасагаагаад, намhаа тээ холохоно ошоод hуушаба. Урагшаа нэгэ бага үхэгэд гэмсээрни, хурдан сананнуудни боори уруу шууяшаба. Эрьелдэн харахадам, нохоймни намhаа бүри гээгдэбэгүй...

Огторгой үүлээр бүрхөөгдэжэ, тугаархи hалхимнай улам шангадаба. Урагшаа ябаха огто аргагүй, нойтон саhан нюурыемнай гамгүйгөөр шабхадана.

- Нэгэ заа амарая, хабам таhараа, — гэжэ нүхэрэйнгөө хандахада, бүри арсабагүйб. Юуб гэхэдэ, би өөрөө эсэhэн байгааб. Нэгэ хуhанай узуурта hуушабабди. hалхин үлэн шонодол улина.

— Жэрмэд, нохоймнай хаанаб? Найда! — гээд, нүхэрhөө асуухадам, мүнөөхим бохёорhон, даараhандаа харюусаха аргагүй hууба. Жэрмэдээ дулаасуулхын тулада ноолобоб. Нүхэрни үгэтэй зугаатай болобо, теэд Найда нохоймнай үгы байгаа hэн.

— Ай, хүйхэрнүүд, hалхи шуургашье мэдэхэгүй... Хэрээ нохойн үгы hаа, таанарые бүри олохогүй hэм. Найда намай иишэ асараа. hуугты утэр шаргада, — гээд, эсэгэмни нүхэртэйем гэртээ асараа бэлэй...

Матвей ОСОДОЕВ

ГЭНТЫН УШАРАЛ

Тэрэ үглөө Гомбо хэзээнэйхиhээшье эртэ бодобо. Эхэнь гэрэйнгээ ажалда тухашаphанhаа гү, али колхозойнгоо хүдэлмэридэ мэгдэhэнhээ боложо, хубүүнэйнгээ бодоhые обёорбогүй. Үнеэгээ hаагаад, hүеэ машиндажа hуутарнь:

— Эжы, эжы, өө! Би эреэгшэнээ адуулгашанда туугаад ерэhүүб, тиигээд шамтай хони адуулалсахаяа ошолсохоб, зүү? — гэжэ эхэдээ хандаба.

Хубүүнэйнгээ иигэжэ хэлэhэндэ Дулма Дугаровна ехээр хүхибэшье, зүбшөөбэгүй.

— Нажарайнгаа амаралтые миин үнгэргэхэгүй, колхоздоо, гэртэхиндээ туhалалсаха гэжэ багшамнай захяа hэн. Абаhан даабаряа заал hаа дүүргэхэ ёhотойб, - гэжэ дахин хандахадань, эхэнь энеэбхилэн, зүбшөөhэнэй тэмдэг үгэбэ...

Хонгор hайхан гүбээ талаар колхозой миларма олон хонид хушуурна. Гомбо hөөл баяртай hургуулидаа hураhан дуунуудаа гоёор дуулана. Үглөөнэй аалин hэбшээн hэмээхэнээр hэбинэ, арюун тунгалаг агаарые булжамуурнууд хонгёо аялгаар зэдэлүүлнэ. Шүүдэртэй ногоо хобдогоор зулгаабашье, хонид нэгэ дороо бүри байнагүй, иишэ тиишээ тарашана.

Үдэрэй ошохые Гомбо бүри ойлгобогүй. Наран бүри доро орошобо. Зүүн хойноhоо hалхин үлеэжэ, тэрээндэ туугаhан үүлэд огторгойе бүрхөөжэ эхилбэ.

Аадар бороо мэнэ мэнэ орохоёо байhандал харагдана.

Улаан хадын хормойгоор бэлшэжэ ябаhан хонид гэнтэ үргэшэбэ. Айжа hүрдэhэн хонидые зогсоожо ядаhандаа, Гомбо хойноhоонь гүйнэ. Дулма Дугаровна ямаршьеб аюултай тохёолдохоёо ойлгоhондол:

— Гомбо, Гомбо-оо! Хубүүмни, үтэр хүсэжэ тогтоо! - гэжэ шангаар ооглобо.

hөөг бургаahанай саана нэгэ юумэнэй hүүдэгэнэхые хараhаар, Гомбо гүйдэлөө улам шангадхаба.

Танигдаагүй юумэнтэй лаб уулзахаб гэжэ hанаагүй бээ. Нохой гэхэдэ, нохойшье бэшэ. Гонзогор ута бэетэй, боро зүhэтэй арьяатан урдаhаань сэхэ шэртэнэ. Газараар шэргэдэhэн hүүлээ дурата дурагүйгөөр шарбагануулна. Шоно! Тэрэ дары Гомбо юушье хэхээ мэдэбэгүй. Гэдэргээ сухариха гэхэдэнь, ара таладань гүнзэгы жалга.

— Гэдэргээ сухарижа арилаа хадам, хонидыем хюдаха. Үгы, сухарихагүйб! Би пионерби. Айха ёногүйб. Юуншье hаань зайсуулха хэрэгтэй, — гэжэ досоогоо бүхөөр бодоодхибо.

Хоёр долёобороо аман соогоо хээд, шангаар эшхэрhэнэйнгээ hүүлээр: «Тонил эндэhээ, зайгуул!» — гэжэ байха хабаараа хашхарба.

«Байза, иихэдээ энэшни бэшэнээ дуудажа эхилээ. Тэрьелхэл байна» гэhэндэл, шоно Гомбоhоо зугадан, ой руугаа талииба. Хура бороо hамбаашалан, hүрэг хонидто добтолhон шонын ой соо орохотой сасуу, буугай дуун нэершэбэ.

Тараhан хонидоо нэгэ доро суглуулаад, гэртээ арилхаа байтарнь, гэнтэ хүнгэн машинын дарууханаар хуугайлха дуулдаадхиба.

— Бэрхэш, Гомбо! Шинии зориг хэзээдэшье мартагдахагүй, колхозойнгоо хонидые аюулhаа абаараш, — гэхэ зуураа, колхозой түрүүлэгшэ Бата Будаевич машина руугаа заагаад: — Харалши, мүнөөхи арьяатаншни тэрэ хэбтэнэ. Хужартын ойhоо гарахаа ябатарни, нэгэ юумэнhээ hүрдэhэн хэбэртэй, юушье обёоронгүй урдаhаам багса орохолоорнь, буудажа унагаагааб. Хонидоо абарhанайнгаа түлөө колхозhоо үнэтэ шан абахаш... Арьяатанайнгаа араг яhые hургуулиингаа биологическа буланда бэлэглээрэйш!

hайн бэлэйт, Бата Будаевич! — гээд, Гомбо hүрэг хонидоо хомируулба.

Харин мүнөө болотор үлэнхэ шоные нохойhоо дары илгаруулха шадалгүй ябаhандаа бэедээ ехэтэ гомдоо бэлэй.

Бэлигма ОРБОДОЕВА хэблэлдэ бэлдэбэ.

Буряадай мэдээжэ поэт, журналист Дансаран Шагдарович ДОРЖОГУТАБАЙН 75 наһанай ойдо

УРАН ШҮЛЭГӨӨР ОРЬЁЛҺОН НАҺАН

Буряадай Уран зохёолшодой холбооной, Буряад Республикын һуралсалай болон эрдэм ухаанай министерствын, Хэжэнгын аймагай администрациин, мүн энэ аймагай һуралсалай захиргаанай дурадхалаар Буряадай мэдээжэ поэт, журналист, СССР-эй кинематографистнуудай гэшүүн, РФ-гэй болон Буряадай Уран зохёолшодой холбооной гэшүүн Д.Ш.Доржогутабайн 75 наһанай ойн баярта зорюулагдаһан дулаахан уулзалга аймагай номой санда боложо үнгэрбэ. Энэ баярай уулзалгада лицей-интернадай, Хэжэнгын дунда һургуулиин, Могсохоной, Загаһатын дунда һургуулиин һурагшад эдэбхитэйгээр хабаадалсажа, сугларагшадай зүгһөө халуунаар уттагдабад.

Манай Буряадай мэдээжэ уран зохёолшод ба поэдүүд: М.Р.Чойбонов, Ц.Р.Галанов, Ч.Ц.Гуруев, А.С.Гатапов, К.А.Соболев, С.А.Нестерова, Б.Д.Жанчипов, Д.Р.Доржиева гэгшэд хабаадалсажа, Д.Ш.Доржогутабайда зорюулжа, сэдьхэлэй халуун амаршалганууудые хэлэжэ, саашадаа үшөө үшөө олон һайхан зохёолнуудые бэшэжэ, олон уншагшадаа баяруулжа байхыень хүсэбэд.

Д.Ш.Доржогутабайн баян гэр бүлын болоод, мүн Улаан-Үдэ хотодо ажаһуужа байһан Хөөрхэ нютагаархидай зүгһөө Буряадай һуралсалай болон эрдэм ухаанай министерствэдэ, Хэжэнгын аймагай администрацида, һуралсалай захиргааанда, номой сангай болоод соёлой хүдэлмэрилэгшэдтэ, мүн олоороо эдэбхитэйгээр хабаадалсаһан олон һурагшадта, багшанарта сэдьхэлэй халуун баясхалангые хүргөөд, ажалдаа, һуралсалдаа элүүр энхэ ябажа, хэбэд номхон Хэжэнгэеэ мандуулжа ябахатнай болтогой!

Мүнөө танай анхаралда Хэжэнгын дунда һургуулиин буряад хэлэнэй багшанар Г.Р.Цыренова ба Д.Д.Доржиева гэгшэдэй Д.Ш.Доржогутабайда зорюулагдаһан статья - танай анхаралда.

Гунзэн - Норбо ГУНЗЫНОВ, Буряадай арадай артист.

Амар сайн! — гэжэ мэндэеэ хэлсэдэг,
Аяга сай хэжэ хүндэеэ мэдүүлдэг.
Элинсэг угаймнай эртын заншал —
Энэрхы сэдьхэлэйм дулаахан элшэл...
Д.Доржогутабай.

Поэт, журналист Д.Ш.Доржогу табай Хэжэнгэ Юуттэ гэжэ гол горхон хоёрой уулзадха дээрэ Хөөрхэ нютагай юһэн сүмбэрнүүдэй нэгэн - Ёгдон хадын хормойдо 1933 оной хабар түрэһэн.

Д.Доржогутабайн найма наһа хүрэжэ ябахада, Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуусехэ дайн эхилээ. Дайнай шэрүүн сагта тэрэ «Манай ажал» колхозойнгоо бүхы хүндэ хүшэр ажалда хабаадаха баатай болоо: сараар борной шэрэһэн, зундаа үбһэ хуряалгада, үбэлдөө эжытэеэ мал харуулжа, нангин Илалта шэрээлсэһэн намтартай.

Дансаран һургуулида һураха ехэ дуратай бэлэй. Шэбэрэй гүүртэһээ Хөөрхэ хүрэтэр бүлэг үхибүүд эхин класста ном үзэхэеэ үбэлэй хүйтэндэ, хабарай хагсууда, намарай ольбон хүйтэндэ ябагалха даа. Нютагайнгаа эхин һургуули түгэсхөөд, Хэжэнгын дунда һургуулида долоон класс шудалһанай удаа Улаан-Үдын Чайковскиин нэрэмжэтэ хүгжэмэй училищида орожо, эрдэмээ саашань үргэлжэлүүлээ. Энэ үе саг соонь эжынь гансаардажа, гэртэхи байдалынь тулюурдажа, Дансаран хүбүүн нютагаа бусаха баатай болоо.

Дайнай һүүлдэ залуу уран зохёолшодой нэгэдэлэй гуламта болоһон Хэжэнгын дунда һургуулида «Зүрхэнэй дуунууд» гэжэ уран шүлэгэй ханын газетэ гарадаг болобо. Энэ нэгэ-дэлые «Хэжэнгын колхозник» гэжэ аймагай сониной редактор, поэт Б.Базарон болон Хэжэнгын дунда һургуулиин директор Н.Намсараев хоёр хүтэлбэрилдэг һэн. Эндэл Д.Доржогутабай шүлэгүүдэйнгээ түрүүшын туршалганууудые толилуулһан байдаг. Д.Доржогутабайн «Коммунизмын одон» гэжэ түрүүшын шүлэг «Хэжэнгын колхознигто» 1954 ондо барлагдаа. Саашаадаа тэрэ «Буряад үнэн» сониндо, «Байгал» сэтгүүл болон хамтын согсолборинуудта толилогдожо эхилһэн.

Хүдөөгэй хүбүүн колхоздоо хүдэлһөөр ябатараа, армиин наһанай болошобо. 1952 ондо залуухан Дансаран хүбүүн совет армида абтаба. Холын Приморийн хизаарта сэнхир номин Ханка нуурай эрьедэ алба хэжэ эхилээ. Албанда байхадаа, залуу поэт «Алас-Дурнын хизаарта» гэһэн баглаа шүлэгүүдые зохёоһон.

Сэрэгэй албанай удаа, совхоздоо хүдэлжэ байтараа, хүн зонһоо дулдыданги бэшэ ажалтай болохо зорилготойгоор Эрхүү хото ошожо, киномеханик мэргэжэлтэй боложо нютагаа бусаһан.

1963 онһоо эхи татан, Д.Доржогутабай партийн эхин эмхиин секретаряар, пропагандистаар, Сомон зүблэлэй депутадаар, аймагай байгаали хамгаалха бүлгэмэй гэшүүнээр, мүн нүхэдэй сүүдэй түрүүлэгшээр - олониитын элдэб ажалай үүргэнүүдые түлөөлжэ, ажабайдалай һургуули гараа гээшэ һэн.

Хүдөө нютагтаа абьяас ехэтэйгээр ажаллаһанайнгаа түлөө 1970 ондо «СССР-эй кинематографийн эрхимлэгшэ» гэһэн нэрэ зэргэдэ хүртөө; удаань хүдөөгэй уран һайханай бүлгэмдэ эдэбхитэйгээр хабаадажа, Москва хотодо үнгэргэгдэһэн Бүхэроссин харалгада хоёр удаа хабаадажа, мүн соёл гэгээрэлэй хүдэлмэриие хүдөө нютагуудта амжалтатайгаар дамжуулан дэлгэрүүлһэнэй түлөө «Буряадай Республикын соёлой габьята хүдэлмэрилэгшэ» гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртөө һэн.

Буряад ороноо, түрэл нютагаа магтан дуулаһан, юртэмсын нюусанууд, байгаалиин жама ёһо, үнгэрһэн сагай түүхэ, ажабайдалай орёо асуудалнууд, ажалша зон, инаг дуран тухай олон шүлэгүүдые зохёожо, аяар дүрбэн номуудые хэблүүлжэ гаргаһан байна: «Бугын дуунай үе» (1982), «Бодолнууд - ажабайдалай һудалнууд» (1987), «Рыхи» (1991), «Шантуурга»(1999). Шүлэгүүдһээ гадна тэрэ олон тоото очеркнууд ба публистическэ статьянуудые «Буряад үнэн», «Хэжэнгэ» газетэнүүдэй хуудаһануудта саг үргэлжэ толилжо байдаг.

1989 ондо Х. Намсараев тухай статьянуудые бэшэжэ, «Хоца Намсараевай зуун хабар» гэжэ дурасхаалай хамтын номдо оруулһан. Поэт 1994 онһоо аймагайнгаа «Хэжэнгэ « сониндо сурбалжалагшаар амжалтатайгаар хүдэлөө.

Буряад-монгол литературын хүгжэлтэдэ габьяатай байһанайнгаа түлөө Д.Доржогутабай 1994 ондо «Россин Уран зохёолшодой холбооной гэшүүнээр» абтагдаа.

Хэжэнгынгээ аймаг дотор шэн габьяатай, арад зондоо хүндэтэй, олоной түлөө оролдодог, илангаяа залуу һүрэгөө хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ аһан шадалараа оролсодог поэт, журналист Дансаран Шагдарович Доржогутабайда «Арадай Хүндэ» гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ 2003 ондо олгогдоһон байна.

Бүхы наһаараа тоонто нютагтаа, Хэжэнгын аймагай Хөөрхэ һууриндаа ажаһуужа, наһанайнгаа нүхэр Зинаида Жалсановнатай найман үхибүүдые һайхан сэдьхэлээр хүмүүжүүлжэ, эрдэм номдо һургажа, арад зоной ажабайдалай далай руу табиһан. Мүнөө үедэ Дансаран Шагдаровичтан арбан табан аша зээнэртэй боложо, үхибүүдтээ туһалжа, һургаал заажа, зүб мүрөөр зонхилжо байдаг.

Б уряад ороноймнай алишье нютагһаа, Хори, Хэжэнгэ, Яруу-на, Ага, Түнхэн, Улаан-Үдэһөө олон нүхэдынь ажалаараа ябахадаа, Хөөрхэ нютагтань ерэжэ золгодог, хөөрэлдэжэ ошодог гээшэ.

Баян замайнь харгыһаа, хуби заяанайнь табисуурһаа һабагшалан, Дансаран Шагдарович Доржогутабайе 75 наһанайнь ойн баяраар Владислав Тугдумэйн уран үгын шүлэгэй долгёор амаршалха дуран хүрэнэ:

Шэлбээр нариихан Хөөрхэһөө
Шүүдэр тогтоод мэлмэрдэг,
Шүлэгүүдэйтнай юртэмсэ
Шэдитэ үльгэр һануулдаг.

Хүлэрэгтэ, Юуттын үбэр соо
Хүнгэн манан хүльбэрдэг,
Зурагар һарын гэрэл соо
«Зуун жэлнүүд» мүндэлдэг.
«Арадай Хүндын» үршөөлтэй
Аяндаа золтой ябыт даа,
Анхан сагһаа бэлигтэй
Аласхан холоёо зориит даа.

Г.ЦЫРЕНОВА.
Д.ДОРЖИЕВА.

Улаан-Үдэ - Хэжэнгэ,
2008 оной майн 23.

Д.Доржогутабай (баруун гарһаа), Ц.Номтоев, Ч.Гуруев, В.Гунгаров, Ч.Гомбоин гэгшэдтэй хамта

Р.Г.Дашиева, Б.Ш.Шадраева, Е.Г.Аюрова хүршэнэртэеэ

Гэр бүлын дулаахан дүхэриг соо

СПОРТЫН ДҮНГҮҮД БАЯСУУЛНА

Үнгэржэ байгаа май һара республикымнай спортдо баян дүнтэй байба. Хэзээ хэзээнэйхиһээ олон мүрысоонүүд болоо, хэдэн ехэ амжалтануд туйлагдаа.

Май һара хадаа манай «Буряад үнэн» хэблэлэй байшанай шанда хүртэхын түлөө заншалта хүнгэн атлетикын эстафетэһээ эхилээ. Эндэ ганса гүйлдөөндэ дуратай хэшэ, мүн элүүр энхэ, бэе тамираа анхараад ябаха дуратайшуул ха-баадаба. Тэдэ ганса бэеэрээ бэшэ, сэдьхэлээрээшье амараа гэхэдэ, алдуу болохогүй.

2008 оной табадахи һара хүнгэн атлетикын мүрысөөнүүдээр баян байба. Эстафетын удаа Советскэ Союзай Герой Владимир Борсоевой мүнхэ дурасхаалда зорюулагдаһан урилдаан болоо. Һүүлээрнь Буряадай суута тамиршан, гүрэнэй 19 дахин чемпион, «Дружба-84» гэһэн уласхоорондын мүрысөөнэй мүнгөн медальда хүртэгшэ Надежда Мирановагай шанда хүртэхын түлөө уласхоорондын мүрысөөн 15-дахияа үнгэргэгдөө. Энэ хэмжээ ябуулга Надежда Миромановагай тэбхэр 50 наһанай ойн баярта зорюулагдаа. Үшөө нэгэ суута манай тамиршан, Москвада Олимпиин нааданууда хабаадагша, СССР-эй 17 дахин чемпион болоһон Павел Яковлев мүн лэ мүрысөө эмхидхэнэ. Тэрэнь бүхэроссин хэмжээнэй урилдаанай Олимпиин үдэртэй хамтаруулагдаа.

Майн эхиндэ волейбол нааданда дуратайшуул хэдэн үдэр соо «КСК» гэһэн спортын зал доһолгоогоо. Шалтагаан гэхэдэ, «А» бүлэгэй дээдэ лигын эгээл бэрхэ 6 команданууд манай хото ерэжэ, хоёрдохи шатынгаа нааданууудые үнгэргөө. Түрүүшүүлэй дунда анха түрүүшынхиеэ манай республикын «Хара Морин» команда оролсоо. Түрэл харагшадайнгаа урда «Хара Мориной» волейболистануд нюураа газар хадхажа унаагүй. Мэдээжэ һоригшо Татьяна Куницкаягай басагад табан наадан соohоо хоёрынь шүүжэ шадаа, харин нүгөө гурбандань илажа гараха аргатай байгаа. Хэды тиигэбэшье «Хара Морин» 4-дэхи һуури эзэлжэ шадаа. Новый Уренгой хотын «Факел» эндэ түрүүлжэ гараа.

Заншалта ёһоороо барилдаашаднай яһала һайн дүнтэй гараа. Нэн түрүүн Сибириин тойрогой мүрысөөндэ 6 хүбүүднай Россин чемпионадта хабаадаха эрхэдэ хүртөө. Кыргызстанай түлөө барилдадаг болоһон буряад хүбүүн Базар Базаргуруев Дагестанда үнгэрһэн Али Алиевай мүнхэ дурасхаалай мүрысөөндэ шангай гурбадахи һуури эзэлээ.

Шэхэ хатуу барилдаашаднай мүн лэ ехэ амжалта туйлаа. Григорий Кожевников болон Александр Цоктоев гэгшэд Россин чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртөө. Хэдэн хүбүүднай шангай һууринуудые эзэлээ. Буряадай суглуулагдамал командые Сырен-Доржо Андренов һоридог байна.

Республика доторнай таэквондо нэбтэрүүлдэг хүнүүд хоёр боложо хубааранхай. Дэлхэй дээрэ энэ байдал адлишуу. Эдиршүүлэй дунда Россин чемпионадта Ирина Меркулова шалгараа. Тэрэ 45 килограмм хүрэтэр шэгнүүртэ түрүүлжэ гараа. Буряадай команда үшөө хоёр хүрэл медаль абаһан байна. Энэмнай хадаа Анатолий Белоусов болон ахамад тренер Эрдэни Жамбалов гэгшэдэй шабинар болоно бшуу. Харин нүгөө федерациин түлөөлэгшэд Европын чемпионадта хабаадаа. Буряадай хүбүүд, басагад эндэ аргагүй ехэ амжалта туйлаба. Алена Крутова болон Дмитрий Дондопов гэгшэд алтан медальнуудаар шагнагдаа.

Спортын ориентировани Норвегидэ бии болгогдоо гэзэ тоологдодог. Харин манай эндэ 20-дохи зуун жэлэй дунда хүрэжэ ерээ. Росси дотор «Российский Азимут» гэһэн хэмжээн үнинэй үнгэргэгдэнэ. Ориентированиин бүхэроссин найр манайшье республика хүрэжэ ерээ. Мянга гаран хүн эндэ хабаадалсаа. Мүрысөөнэй зам этнографиин музей соо дэлгэгдэжэ, сугларагшад сэбэр агаараар хүсэд амилаа, эгээл бэрхэнүүдынь шангуудта хүртөө.

Буряадай суута һур харбагша Бальжинима Цыремпилов Европын чемпионой нэрэ зэргэдэ табадахияа хүртэбэ. Франциин Виттель хотодо тэрэ финальна уулзалгада Украинын Марьян Ивашкые 112:106 тоотойгоор илаба. Манай басагад Наталья Эрдынеева, Екатерина Харханова Свердловско можын Ксения Пероватай хамта командна түхэлдэ 3-дахи һуурида гараа.

Июнь һара мүн лэ спортын талаар һонинуудаар олон байха бээ гэжэ найдагдана. Эхэнэрнүүдэй дунда барилдаагаар Россин чемпионат Улаан-Үдэ хотодо июниин 11-12-ой үдэрнүүдтэ болохо гэжэ дуулганабди.

Авторай фото-зурагууд.

СЭРЭГЭЙ АЛБАНДА - 12 ҺАРААР

Өнгөрөөгөөн апрелиин 1-дэ сэрэгэй албанда таталга эхилдэг. Нэн түрүүн бүхы хүбүүд медицинскэ шалгалта гарадаг. Удаань үбшэнгүй хүнүүдынь армида ошохо болодог. Һаяхана республикын түрүүшын хүбүүд алба хааха газартаа эльгээгдэбэ.

2008 оной албанда таталга эрдэ жэлнүүдһээ бага ондоо юм. Ушар гэхэдэ, мүнөө ороидоол 1 жэл соо алба хааха болонхой. Мүн тиихэдэ үшөө хэдэн шэнэ һонинууд бии юм. «Урдандаа албанда ошохогүй олон шалтагаан байгаа. Харин мүнөө тэдэнь болюулагдаа»,- гэзэ, республиканска военкомадай хоёрдохи таһагай дарга, подполковник Олег Никитин хөөрэнэ.

41-дэхи кварталда оршодог республиканска суглуулалгын байрада нээмэл үүдэнэй найр заншалаараа болобо. Армида ошохоёо хүлеэжэ байһан хүбүүдые республикын сэрэгэй комиссар, полковник Александр Трубников амаршалхадаа, Россин сэрэгэй түүхын алтан хуудаһанууде дурдаба.

Эндэхи казарманууд соо заһабарилга хэгдээ, шэнэ оро дэбидхэр табигдаа. Олег Никитинэй хэлэһээр, бүхы Россин сэрэгүүдэй байра байдал иимэ түхэлтэй болохо юм.

Түрүүшын 28 хүн Москвада алба хааха болобод. Харин Екатеринбург, Новосибирск хотонуудай сэрэгэй частьнууд манай хүбүүдые хүлеэн байна.

Суглуулалгын пунктда үлэгшэд дээрэ нэрлэгдэһэн хотонуудта алба гараха юм. Бүхы дээрээ манай республикаһаа 1,5 мянган хүбүүд албанда татагдаха. Энэ хэрэг июлиин 15 болотор үргэлжэлхэ юм.

Авторай фото-зурагууд.

«АКВАРЕЛИИН» АМЖАЛТА

Улаан-Үдэ хотын 5-дахи хүүгэдэй соёлой һургуулиин хоорой «Акварель» бүлэг аяар холын Бельгидэ болоһон уласхоорондын мүрысөөндэ шалгаржа, гурбадахи шангай һуурида гараа. Эндэ 92 гүрэнэй хоорой эмхинүүд хабаадаа гээд хэлэлтэй. Тус бүлэг урда жэлнүүдтэ ходо амжалта туйлажа байгаа. «Бельгиһээ асарһан хүрэл медальнай эгээл сэнтэй», - гээд һургуулиин түлөөлэгшэд хэлэнэ.

- Долоон үдэр ябажа танай эндэ хүрөөбди гэхэдэмнай, фестиваль эмхидхэгшэд ехэ гайхаа. Бидэ поездоор Москва хүрэжэ, саашаа автобусто һуугаад ябаабди. Ехэ хүндэ байгаа, - гээд, һургуулиин фортепианын багша Ольга Черных хөөрэнэ. - Росси гүрэниие 6 хоор түлөөлһэн. Бүхы дээрээ 4 мянга гаран хүн эндэ хабаадаа. Бидэ эгээл бага наһатай хүбүүд, басагадые абаад ошообди. Бусад гүрэнүүд ехэшүүлые асараа. Тэдээниие хараад айхаар байгаа бшуу. Хэды тиигэбэшье, хүрэл медальда хүртэнэндөө баяртайбди.

51-дэхи дунда һургуулиин шаби Раджана Мункожаргалова энэ амжалтада өөрынгөө хуби оруулаа. Тэрэнэй хэлэнээр, булта ехээр эсээ. «Нэгэдэхеэр, хэмнайшье гурбадахи һуурида гарашахабди гэжэ һанаагүй. Харин нүгөө талаһаань үшөө дээгүүр һуури абаха һэмди»,- гээд, Раджана хэлэнэ.

- Хүрэжэ ошоод, үшөө хоёр үдэр хүлеэгээбди. Ороидоол гурбадахи үдэртөө өөһэдынгөө аза талаан харуулаабди. Дүрбэдэхи үдэртөө Париж, Амстердам ошоод ерээбди. Гоё байна, гурбадахи һуури эзэлһэндээ баяртайб,- гээд, 51-дэхи һургуулиин 6-дахи классай һурагша Марина Амбаева хөөрэнэ.

ЭДЭБХИТЭЙ ҺҮРГҮҮЛИНҮҮД

11-дэхи классай 284 хүбүүд, басагад һүүлшын хонхо Түнхэнэй аймагта дуулаба. Харин аймагай һургуулинуудай ажабайдал һуралсалай жэл соо яһала һайн дүнтэй байгаа.

- Манай аймаг «Эрдэм һуралсал» гэһэн үндэһэн проектдэ гурбадахи жэлээ хабаадалсана. 15 тусхай кабинедүүд манай һургуулинуудта ерээ. Һаяхана Охор-Шэбэрэй дунда һургуули нэгэ миллион түхэриг шанда хүртөө. Мүн Хойтоголой дунда һургуули 400 мянган түхэригөөр шагнагдаа. Эдэ һургуулинуудта аймагай бюджедһээ үшөө 300 мянган түхэриг һомологдохо, - гээд, аймагай һуралсалай таһагай дарга Гавриил Дармаев хөөрэнэ.

БЭЛИГТЭЙ ШАТАРШАН ТОДОРБО

А.Е.Карповай нэрэмжэтэ шатарай һургуулида манай республикаһаа эгээл залуу спортын мастерта кандидат тодорбо.

Московско областиин Чехов хотодо майн 14-һөө 20 хүрэтэр шатараар бүхэроссин хэмжээндэ түгэсхэлэй наадан үнгэргэгдэбэ. Энэ мүрысөөндэ 22 команда хабаадаа. Новосибирск хотын нэгэдэхи гимназиин эдир шатаршад 20 очко абажа, нэгэдэхи һуури эзэлээ. Казань хотын зургаадахи гимназиин һурагшад 19,5 очко абажа, хоёрдохи һуурида гараа. Тиихэдэ Санкт-Петербург хотын 344-дэхи лицейн эдир шатаршад 16,5 очко абажа, гурбадахи һуурида гараба.

Энэ мүрысөөндэ манай Улаан-Үдэ хотын 33-дахи гимназиин команда хабаадажа ерээ. Командын бүридэлдэ Жамсаран Цыдыпов, Булад Дутаров, Борис Баинов, Анастасия Полусурова гэгшэд ороһон байна. Тренер Х.Гармажапов эдир шатаршадые абажа, энэ мүрысөөндэ хабаадажа ерээ. Манай бэлигтэй бэрхэ шатаршаднай түрүүшын арбан бэрхэ командануудай тоодо ороһон байна.

Зургаадахи классай һурагша Жамсаран Цыдыпов эгээл залуухан спортын мастерта кандидат 7 очкоһоо 6-ень абажа, ехэ хубитаяа оруулаа. Тэрэ энэ мүрысөөндэ хабаадажа, хубиин тоосоогоор нэгэдэхи һуури эзэлһэн байна. Хоёрдохи шатада үнгэргэгдэһэн мүрысөөндэ Иван Букавшиниие шүүһэн байна. Энэ хүбүүн 2005 ондо баһа дэлхэйн чемпионадта хабаадажа, хоёрдохи һуури эзэлһэн, тиихэдэ 2008 ондо 14 наһа хүсөөдүй шатаршадай дунда үнгэргэгдэһэн мүрысөөндэ хабаадажа, Россин чемпион болоһон юм. Иимэ ехэ илалта туйлаһанайнгаа түлөө Жамсаран Цыдыпов дэлхэйн 12-дохи чемпион А.Е.Карповай шатарай һургуулида оруулагдаба.

Х.ГАРМАЖАПОВ,
командын тренер.

Энэ хуудаһа Светлана АЖАНОВА бэлдэбэ.

29.05.2008 Буряад үнэн №60(21603) Дүхэриг

Уран үгэ

8 №21(579)

Хизаар ороноо шэнжэлгэhээ

"СУБАД ЭРДЭНИ" ПРОЕКТ - СЭНТЭЙ ҮҮСХЭЛ

Б.Ж.Балданов

Бидэ, Улаан-Удын хотын 54-дэхи hургуулиин эдир фольклористнууд ба хизаар ороноо шэнжэлэгшэд, нёдондо зун июлиин эхеэр Хэжэнгын аймаг түрүүшынхиеэ экспедицидэ гараа бэлэйбди.

"Субад эрдэни" гэhэн проектмнай буряад хэлэеэ, эртэ урда сагhаа хойшо үбгэ эсэгэнэрэймнай үеын үедэ дамжуулан абажа ябаhан ёно заншалаа, hургаал заабарияа, арадайнгаа hонирхолтой хүнүүдтэй уулзажа, олон юумэ мэдэхэ гэhэн гол зорилготой.

2007 оной июль hарада Хэжэнгэhээ зүүлжээ 20-ёод модоной газарта оршодог Үлзытэ тосхон ерэбэбди. Үйлсөөр ябаад, бидэнэртэ урданай түүхэ, ёно гурим мэдэхэ хүнүүдые хэлэжэ үгыт гэжэ зондо хандабабди. Хэдэн хүн нэгэ дуугаар Базар Жамсарановичта сэхэ ошогты, тэрэ хүнhөө hайнаар хэлэхэ хүн байхагүй гэбэ. Экспедицидэ гараhаар эгээл түрүүшымнай уулзалга, досоомнай хүлгөөтэй, яажа угтаха юм ааб даа, юу хэлэжэ үгэхэб - элдэб бодол тархида ороно. Бидэниие хубүүнэйнь нүхэр - Үлзытын дунда hургуулиин багша Дарима Батоевна угтаба. Хүнгэн сарюун, зоримгой нэгэ үбгэн гараад, юун бэ, хэдбта, юу хэжэ ябанабта г.м. асууба.

Базар Жамсаранович хадаа ехэл hонирхолтой хүн байба, нюуса нөөсэгүй манай hонирхоhон юумэ бултыень хэлэжэ, харуулжа үгэбэ.

Ханадань Хориин 11 эсэгын зайhануудай, Хориин Дүүмын хуралдаанда байhан түлөөлэгшэдэй фото-зурагуудые бидэ хаража, ехэ гайхан, баярлан, фотоаппарадаар болон видеокамераар буулган абаабди.

Базар Жамсаранович хизаар ороноо шэнжэлхэ дуратай хүн, нютагайнгаа газарай нэрэ, хуушан сагта ямар газарта, ямар угай, хэды хүн, эрэшүүл ба эхэнэрнүүд хэдыб гэжэ жэншэдгүй тоолон бэшэhэн байна. Одоол манай талаан боложо, иимэ хүнтэй уулзаха хубитай байhандаа бахархан, баярлан байгаа hэмди.

Базар Жамсаранович өөрынгөө нүхэр, өөрсэ шанар шэнжэтэйгээр уран зураг бүтээдэг зурааша Цырен-Намжил Очиров тухай hонирхолтой хөөрөө хэжэ: «Очировай нэрэмжэтэ музей орожо харангүй бү ошыт", - гээд лэ маанадые хүргэжэ ошохоор бэлдэшэбэ.

Могсохон нютаг руу зурыса гүйлгэжэ ябахадаа, орон нютаг тухайгаа хөөрэhөөр лэ ябаба. Могсохон хүрэжэ ерэхэдэмнай, музей заhабарилгада хаагдаhан байба. Базар Жамсаранович музейн директорэйдэ ошожо нээлгэбэ. Музей соо ороходомнай, элдэб hонин экспонадууд, нютагайнгаа түүхэ ехэ hонирхолтойгоор хэнхэй, саада таhаг соо Цырен-Намжил Очировай бүтээлнүүд. Үхибүүднай ехэ анхаралтайгаар харан, буулган абанад.

Базар Жамсаранович Балданов 1921 ондо түрэhэн, Хориин арбан нэгэн эсэгын худай угтай хүн, Хэжэнгын аймагай Бургаастай hууринда түрэhэн намтартай. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда хабаадагша, дайнай ба ажалай ветеран. Хара багаhаа хара ажалай халуун шулуу hайса долёоhон Базар Жамсаранович 1942 ондо РВК-гаар дуудуулжа, армида мордоhон, 1142-дохи артиллерийскэ полкдо радиотелефонистаар алба хэhэн. 1945 ондо дайн дуурэжэ, хүбүүдэй гэртээ бусажа байхада, империалис Японой дайнда эльгээгдэhэн, 1946 оной декабрьта сэрэгэй албанhаа табигдажа, түрэл нютагаа одоошье амиды мэндэ бусажа ерэhэн юм. Ветеранай үбсүүндэ "Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай» II шатын орден, "Дайшалхы габьяагай түлөө" медаль, "Японииие илаhанай түлөө" медаль, юбилейнэ медаль хайранууд ялардаг юм.

Дайнhаа бусажа ерээд, бухгалтераар түрэл Кировэй нэрэмжэтэ колхоздоо хүдэлhэн, удаань шударгы бэрхэ Базар Жамсаранович колхозойнгоо совхоз болоhон хойно отделениие даагшаар наhанайнгаа амаралтада гаратараа ажаллаhан юм. Эрхим бэрхээр хүдөө ажахын ажалда ябаhанайнь түлөө гүрэн түрэ "Шэн габьяата ажалай түлөө". "В.И. Ленинэй түрэhөөр 100 жэлэй ойн хүндэлэлдэ", "Агууехэ Октябриин революциин 90 жэлэй ойн" юбилейнэ медальнуудаар шагнагдаhан байна.

Базар Жамсаранович наhанайнгаа хайрата нүхэр Дулма Цыреновнатай зургаан зула үхибүүдээ үргэжэ, хүлыень дүрөөдэ, гарыень ганзагада хүргэhэн юм. Намжилма, Доржо, Даша, Даша-Пунсэг, Майя, Зоя үхибүүдынь дээдэ hургуулитай, булта аба эжынэр, хүгшэн аба эжынэр болонхойнууд, зоной зулайда, олоной оройдо Улаан-Удэ хотодошье, Хэжэнгэдэшье, Үлзытэдээ ажал хүдэлмэридөө үндэр амжалтатай хүдэлжэ ябадаг даа.

Хойто үдэрынь июлиин 2-то Ушхайта hууринай Джарун Хашорой субарга хүрөөбди. Мүнөөдэр бидэ Чимит-Ханда Будаевна Гончиковатай уулзажа, Хэжэнгын дасанай 1930-аад онуудай үймөөтэй хатуу хүлгөөтэй сагта Доржын баабайн залуу ябахадаа, амин голоо гамнангүй, нюусаар гаргажа абаhан хуушан монголоор, тангадаар бэшэгдэhэн номуудые, хуша модоор хэгдэhэн хэбүүдые хаража, ехэ hонирхобобди, түүхэтэйнь танилсабабди. Чимит-Ханда Будаевна эдэ хэбүүдые нангинаар хадагалжа, сахижа, хэрэглэжэ, мүнөө болотор ябана ха юм.

Чимит-Ханда Будаевна 1931 оной февралиин 2-то түрэhэн намтартай. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай эхилхэдэ, нютагайнгаа дүрбэдэхи класста hуража байhан байна. Тиигээд лэ ядуу тулюур сагай ерэхэдэ, Чимит-Ханда басаган олон үетэнөөрөө hургуулияа орхижо, колхозой ажалда хам оролсожо, баhал хара багаhаа хара ажалай амта hайса үзэбэ. Ажал хүндэ, наhан бага гэнгүй үбhэ хулhанда, таряа хуряалгада үдэр hүнигүй ябалсажа гараhан. 15 наhандаа ой модо унагаалганда эльгээгдэжэ, У-2 түхэлэй гар хюрөөгөөр модоо тайран унагаажа, мори тэргээр дүтын түмэр зам хүрэтэр (Новоильинск) шэрэдэг байбад. Байhан байраниинь гэхэдэ, газар малтаhан землянка. Хүйтэ нойтоор, үлэн хоohооршье ябаха саг ерээ юм ааб даа. Ай, хөөрхы.

Саг сагтаа, сахилза хүхэдөө гэхэ. Аюулта хара дайн дүүрэжэ, амгалан саг мандаба. Хүндэ хүшэр үе хүсэлэн гаталагдаа.

Холшор залуу наhанай охин, инаг дуран бадаржа, Чимит-Ханда басаган, худэр, шармай бэрхэ Намсарай хубүүн хоёр айл аймаг боложо, эхэнэр хүнэй жаргал дүүрэн амсаба.

1959 он. Чимит-Ханда Будаевна Намсарай Найданович хоёрнай колхозойнгоо түрэхэ хониной отара даажа, "Ажалша" гэжэ газарта бүхы хүсэ сагаа үгэн, хам хүдэлжэ оробо даа. Зуун хонинhоо зуу гаран хурьгадые абажа, ажалай эрхимүүд боложо, аймаг соогоо түрүүшүүлэй нэгэн гэгдэжэ, олон дахин Хүндэлэлэй тэмдэгтэ хүртэhэниинь элихэн. Хоюулаа арбан хоёр үхибүүдые газар дэлхэй дээрэ мүндэлүүлжэ, эрхимээр тэдээнээ hургаа. Мүнөө үхибүүдынь үри хүүгэдээ, ашанараа хаража, дарагар байдалтайнууд, бултадаа ажалтайнууд, угаа уhанда хаяагүй, аймагайнгаа элдэб hалбаринуудта хүдэлжэ ябана.

Ч-Х.Б.Гончикова

Чимит-Ханда Будаевна үнэр баян хүн: 56 ашанартай, 23 гушанартай, дүн хамта 102 халуун амин байна.

Наhанайнгаа амаралтада гарахадаа, гүүртэээ Дамби-Жалсан хүрьгэниинь, Лхамажаб басаг-ниинь даажа абанхай, дээрэ үргэн ябана гэхэдэ, алдуу болохогүй. Юуб гэхэдэ, Дамби-Жалсан, Лхамажаб Банзаровтан Буряад Республикын 3 оригинаторнуудай нэгэн болонхой, шэрүүн ноohотой буряад үүлтэрэй "Бүүвэй" гэhэн нэрэтэй хонидтой юм. "Эржэн" гэжэ ажахытай эрхимээр хүдэлжэ байна.

Чимит-Ханда Будаевна Эхэгерой, дайнай ба ажалай ветеран. Иимэл намтартай, ухаагаар hонор, хүндэ туhалха сагаан сэдьхэлтэй, ажалай ба ажабайдалай дүршэлөөр баян хүн Ушхайта нютагта hуунал даа.

Иигэжэ бидэ иимэ hонирхолтой аяншалгада ябажа, Хэжэнгэ нютагай баян түүхэтэй танилсажа, гүнзэгы удхатай ёно заншалнуудаарнь танилсажа омогтой дорюун бусаа hэмди.

Д.ЕШЕЕВА,
И.СОСОРОВА,
Улаан-Удын 54-дэхи hургуулиин "Субад эрдэни" экспедициин гэшүүд ба ударидагшад.

Агуу Илалтын 63 жэлэй ойдо

ФРОНТДО БЭЛЭГ АБААШАhАН ЭХЭНЭР

Ц.Жамсаранова

Хурамша нютагай Жамсаранай Бимбын Бато, Норбо, Тогмит ба Лудуб хоёр эхир хүбүүдтэй hэн.

Тогмит монгол, ород хэлэнүүдые шудалжа, 20-ёод оноор Олзон, Оронго, Ноёхон нютагуудаар багшалаа. Лудуб ламын hургуули дүүргээд, сэрэгтэ мордоод, бусаагүй. Тогмит 1929 ондо Цэндэ Дабаевнатай гэрлээд, тэдэнэр Хубисхал, Вера, Борис ухибүүдтэй болоо. 1937 ондо Тогмит Бимбаевич хүндэ үбшэндэ дайрагдажа, наhа бараа.

Цэндэ Жамсаранова хэды хүндэшье сагта урагшаа hанаатай, бэрхэ эхэнэр байгаа. 1938-1939 онуудта Улаан-Удэдэ комвуз дүүргээд, 1940 ондо Гильбэрын сомоной түрүүлэгшээр хүдэлжэ захалаа. Тиигээд уданшьегүй дайн эхилбэ. Цэндэ Дабаевна хээрын станаар ябажа, үншэн ядаруу зондо арга шадал соогоо туhа хүргэхэ. "Эжыдэмни хүн дуратай байгаа. 1942 ондо манай эжы 7 хүнэй тоодо ороод, Буряад Монгол Республикаhаа үнэтэ бэлэгүудые Майн нэгэнэй hайндэртэ18 вагоноор Северо-Западна фронтдо абаашалсаа. Тэрэ ябадал тухай "Бурятия в годы Великой Отечественной войны" гэhэн ном соо фото-зураг бии. Тэрэ зураг дээрэ манай эжы улаан туг баряад байна.

Дайнай газарта баруун хүлөө шархатажа, госпитальдо эмшэлүүлээ. Бадэнэр эжыгээ удаан хүлеэгээбди", - гэжэ Вера Тогмитовна хөөрэнэ.

Госпитальhоо ерээд, Цындэ Дабаевна ажалдаа гараа. Ара талада үбэл hүни мэдэнгүй, үлдэжэ дааража ябаад ажаллаhан эхэнэрнүүд Илалтада агууехэ хубитаяа оруулhан юм. Хэды ажал хэжэ гараhан хүнүүд гээшэб! Хабарынь сеялкэ дээрэ, нажарынь - косилкада, намарынь жаткада ажаллаха, үбэлынь хоёр морёор модо бэлдэдэг байгаа. 3 колхозоор ябажа, Цында Дабаевна Улаан армиин сэрэгшэд мэндые, баярые хүргэнэ гэжэ хараhан үзэhэнөө хөөрэжэ үгөө, мэдүүлээ. 1942 ондо дайнда абаhан шархаяа хүсэд эдэгээгүй, тэрэ оной намар Цындэ Дабаевна энэ дэлхэйтэй хахасаhан юм.

Басаганиинь Вера Тогмитовна архивhаа нэгэ документ олоо. Тэрээнь соонь иигэжэ бэшээтэй:

"Военный совет 11-й армии Северо-Западного фронта передает сердечный боевой привет трудящимся Бурят-Монголии от имени бойцов, командиров и политработников. Пребывание вашей делегации в частях армии, Красное знамя, подарки, выступления вашей делегации в наших подразделениях вызвали новый подъем социалистического соревнования. Среди личного состава армии на лучшее выполнение задач, поставленных товарищем Сталиным в его историческом первомайском указе.

В ответ на ваше приглашение высылаем делегацию 11-й армии для заключения договора о социалистическом соревновании. В числе делегатов героический сын бурят-монгольского народа снайпер Цырен-Даша Доржиев, уничтоживший 181 немецкого оккупанта и сбивший вместе с товарищами фашистский самолет "Хенкель-111".

Уверены, что наше содружество с трудящимися Бурят-Монголии будет крепнуть и даст замечательные результаты для воспитания тысяч богатырей-воинов, как Цырен-Даша Доржиев, и Героев труда, как Цындэ Жамсаранова, побывавшая у нас в армии.

Будем неустанно ковать победу над врагом. Пусть 1942 год станет годом окончательного разгрома немецко-фашистских захватчиков.

Командующий войсками 11-й армии генерал-лейтенант Морозов.

Члены военного совета:

Дивизионный комиссар Колонин.

Полковой комиссар Малов.

Начальник политотдела армии, бригадный комиссар Шабанов.

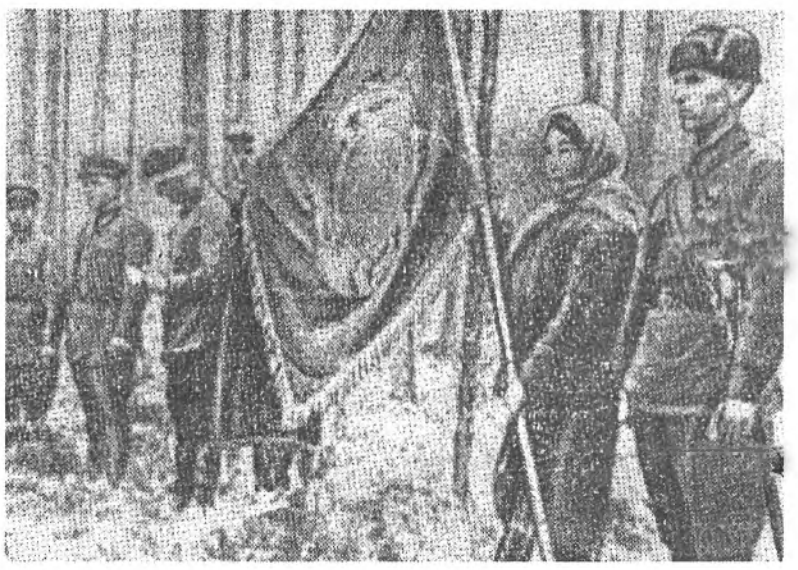

Түүхэтэ зураг дээрэ: үнэтэ бэлэг дамжуулгын үедэ

Цындэ Жамсаранова тэрэ делегацида ганса эхэнэр байгаа. Гурбан үхибүүдынь үншэрөө. "Басагамни сэрэгтэ ошоогүй hаа, амгалан ябаха байгаа", - гэжэ Вера Тогмитовнагай хүгшэн эжы хэлэдэг байгаа.

Дайн гээшые хоёр нюдөөрөө хараhан, тобшодо дайрагдаhан хүнэй габьяень гүрэн үндэрөөр сэгнэхэ ehотой бэшэ гү?

Вера Тогмитовна Дашимолонова дайнай үеын дуу дуулажа үгөө:

Баруун хойто хилэ дээрэ
Война боложо байhан үел
байна.
Буугай аюулда дайрагдангүй,
Баарhаднай амиды ерэг лэ даа.
Сэхэ хойто хилэ дээрэ
Сэрэг боложо байhан үел
байна,
Сэрэгэй аюулда дайрагдангүй,
Сэрэгшэднай амгалан
ерэhэй даа.
Аян дайнда мордоходонь,
Арбан долоотой гээгдээ hэм.
Аяар холоhоо эльгээгдэhэн
Арбаад бэшэгынь уншаа hэм.
Сэрэгэй дайнда мордоходонь,
Сэхэ хорёодтой үлөө hэм.
Сэрэгэй нааша эльгээhэн
Сэнхирхэн бэшэгынь уншаа
hэм...

Дулма БАТОРОВА.

ТҮМЭН ДОРЖИЕВАГАЙ

БУРЯАД ХЭЛЭН ТУХАЙ hАНААН БОДОЛ

БУРЯАД ҮХИБҮҮД ТҮРӨӨБДИ БУРЯАД ХЭЛЭЕЭ МЭДЭЕЛ ДАА!

Хатуу шулуунда дарагдаhан үбсүүн шэнги буряад хэлэмнай!
Сэргэдэ уягдаhан хатар морин шэнги буряад хэлэмнай!
Буурал эхын шамар гомдол шэнги буряад хэлэмнай!

Уhалхаа мартагдаhан сэсэг шэнги буряад хэлэмнай!
Хатажа байhан гол мүрэн шэнги буряад хэлэмнай!

Буряад хэлэмнай мартагдажа, залуушуул, үхибүүд буряадаараа хэлэжэ шадахаяаш болёо. Энэ гоё буряад хэлэмнай мартагдажа байхадаа, би ехэл буруу юумэн гү хэ hананаб. Хайшан гээд буряад хэлэеэ бодхоохоб, хайшан гээд энэ хэлэеэ hэргээхэб? Энэ айхабтар ехэ шухала hанаа зоболон болоно. Минии hанахада, хэлэеэ hэргээхэ ябадал багаар лэ хэгдэнэ гэжэ hананаб.

Буряадаар хэлэхэдэ гоё, hонин, эрдэм бэлиггэй, ухаатай хүнүүд буряад хэлэеэ мэдэхэ, шудалха ёhотой гэжэ тархи соонь залуушуулай оруулжал байха хэрэгтэй. Буряадууд бидэ үсөөн зон байнабди, үндэhэн хэлэеэ танай мэдээгүй hаа, хэн мэдэхэб? Мүнөө сагта буряадаар мэдэхэ гээшэ олдогдоогүй алмаз, бриллиант гээшэ гэжэ байжа буряад эхэ эсэгэнэр, hайса ойлгуулха хэрэгтэй үхибүүдтээ. Буряадаар дуугарха гээшэ престижнэ гэжэ багашуул ойлго hотой. Дэлхэй дээрэ бага яhатан үдэр бүри үсөөн боложол байнабди. Ерээдүйдэ бүхы зон хуу адли боложо байнабди. Хубсаhамнайш адли, гэр бараамнайш адли, нюурнууднайш адли, ухаан бодолнайш адли. Энэ алтан дэлхэй хүнтээрээ hонин бэ? Адляараа гү? Али огто элдэб янзаараа? Тиигээд ерэхэдээ, буряад хэлэмнай олдогдошогүй, гоё сэбэр, юунтэйш зэргэсүүлжэ табигдашагүй нюдэнэй сэсэг, сэдьхэлэй хужар.

Би, Түмэн Доржиева, багахан үхибүүдтэ шүлэг бэшэжэ, буряад хэлэеэ саашаа мартангүй ябахыень юрөөнэб.

БИ АРТИСТКА БОЛОХОБ

Баярма:
Шэхэ, хүзүүндээ гоёлтотой,
Шэнхинэмэ хонгёо хоолойтой,
Шанар сэбэр шарайтай,
Шэлэмэл гоё хубсаhатай
Шикарна артистка болохоб!

Хара, хилэн лимузинтай,
Халюун булган дэгэлтэй,
Хаалтатай үндэр ордонтой,
Хабтагар тэгшэ гонорартай
Роскошно артистка болохоб!

Доржо ахай:
Баярма, тэнгэриhээ доошоо буу,
Юунэй роскошно артистка гээшэб?
Ошоод, амhартаа угаа!

(Баярмаа кухни руу ошожо ябатараа бусаад)

Би артистка болохоб,
Кино, телевизортэ гарахаб.
Хүн бүхэн хаража,
Хүхижэ, жаргажа байха!

ШАГДАРАЙ НОХОЙ ШАЛОПАЙ

Шалпагар томо дахатай,
Шагта шэнги нюдэтэй,
Шара, шара шэхэтэй
Шагдарай нохой Шалопай.

Шамдуу түргэн гүйдэлтэй,
Шаанги эдихэ дуратай,
Шанга, шанга абяатай
Шагдарай нохой Шалопай.

Шагнагар томо хамартай,
Шамбай бүхэ бэетэй,
Шадал, шадал шадалтай
Шагдарай нохой Шалопай.

АЛДАР ХҮБҮҮНЭЙ ЗОБОЛОН

Үглөөнэй зоболон
Компьютертаяа Алдар нүхэсэшэнхэй,
Компьютертаа нягта дурлашанхай,
hургуулиhаа гүйдэлөөр бусашанхай,
Компьютераар наадахаяа яарашанхай.

Үдэрэй зоболон
Эдеэлхэ уhалхаяа мартанхай,
Дахин компьютертаа hуушанхай,
Элдэб гоёнууд наадаанхай,
Алдарай анхарал буляашанхай.

Үдэшын зоболон
Бүхэли үдэшэ наадашанхай,
Толгой тохойгоо үбдэшэнхэй,
Нюрга hээрээ шалашанхай,
Нюдэн ехээр улайшанхай.

hүниин зоболон
hүниндөө унтажа зобошонхой,
Элдэб зүүдэ харашанхай,
Унтарияа шүдөөрөө зулгаашанхай,
Үглөөгүүр бодожо ядашанхай.

ХЭНЭЙШ ТҮЛӨӨ ЭДИХЭБ!

Эжы: Абын түлөө эдииш даа,
Янжима: Абын түлөө эдихэгүйб!
Эжы: Эжын түлөө эдииш даа,
Янжима: Эжын түлөө эдихэгүйб!
Эжы: Ахайн түлөө эдииш даа,
Янжима: Ахайн түлөө эдихэгүйб!
Эжы: Абгайн түлөө эдииш даа,
Янжима: Абгайн түлөө эдихэгүйб!
Эжы: Хэн бэ?

Хоohон Жамса:
Би Хоohон Жамсаби.
Ямар hайхан үнэр бэ?
Ямар амитатай эдеэн бэ?
Энэ гоё эдеэе эдижэл байhайб хододоо.
Ам, ам, ямар амтатай юм.
(халбагаа долёогоод)
Үшөө эдеэн байна гү?
Эжы: *(табаг руу хараад, толгойгоо hэжэржэ)* Үгы.

Хоohон Жамса:
Тиигээ hаа би ошоод унтахам.
Янжима: *(бархирба)*
Булта: Юун болооб?
Янжима: Гэдэhэм үлдэнэ.

(Үглөөдэрынь)
Эжы: Абын түлөө эдииш даа,
Янжима: Абын түлөө эдихэб!
Эжы: Эжын түлөө эдииш даа,
Янжима: Эжын түлөө эдихэб!
Эжы: Ахайн түлөө эдииш даа,
Янжима: Ахайн түлөө эдихэб!
Эжы: Абгайн түлөө эдииш даа,
Янжима: Абгайн түлөө эдихэб!
Хэнэйш түлөө эдихэб!

АБЫМНИ МАШИНА

Би абынгаа машинада
hуугаад шамдуу гүйлгэнэлби.
Минии аба жолоошон,
Жолоогоо шамдуу эрьюулнэлби.

Ялагар гоё машинадань
hуугаад шууяса дараналби.
Тахяа, нохойнууд, саашаа бологты!
hүрэтэй шангаар хашхарналби.

Эреэн томо үхэрнүүд
Саашаа болон зайлагты!
Түргөөр гүйлдэгты, шамдагты!
Сахариг доромни бү орошогты!

Минии эжы харгы дээрэ
Улаан пулаадаар даллана.
Шууяса ерээд тогтоном.
Эжыгээ машинадаа hуулганам.

Түргэн томо боложо,
Абынгаа машинада hууха.
Жолоошон боложо,
Шамбай урагшаа табилуулха -
Бүхы hанаха hанаамни.

Түмэн Доржиева

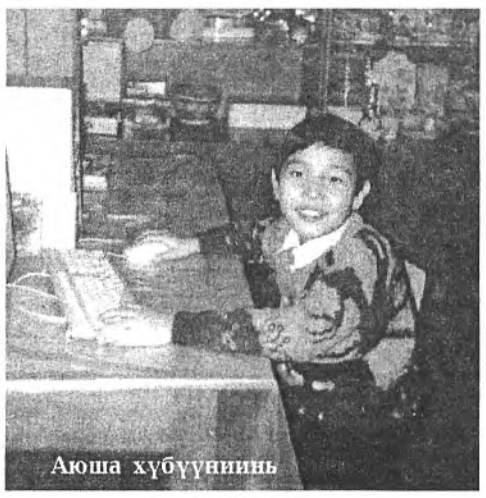
Аюша хүбүүниинь

ПРЕКРАСНЫЙ ВАВИЛОН

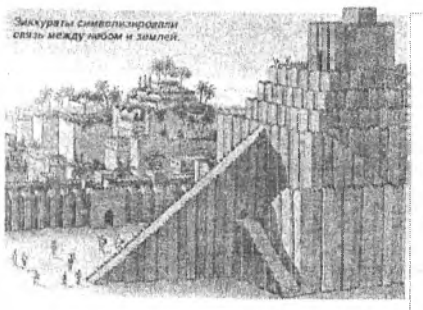

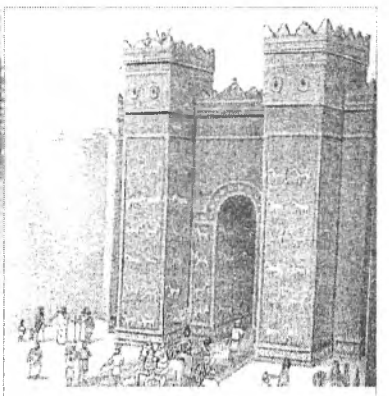

Ворота Иштар, покрытые синей глазурью и украшенные 575 изображениями быков, служили для торжественных процессий

В XVIII в. до н.э. Вавилон, построенный на берегах Евфрата, стал столицей империи царя Хаммурапи. Многие годы город был культурным центром Востока, но нашествия хеттов, ассирийцев почти уничтожили его. При Навуходоносоре (VI в. до н.э.) он обрел былое величие, и не было города, равного Вавилону по богатству и великолепию.

Бог вавилонян

Верховное божество вавилонян - Мардук. Каждый царь Вавилона, вступив на трон, прежде всего посещал храм Мардука и прикасался рукой к его статуе, испрашивая благословения. Это означало, что свою власть правитель получает от бога.

Что такое зиккурат?

Зиккураты - массивные ступенчатые сооружения с храмом на вершине - возводили еще в древнем Шумере. Террасы окрашивали в разные цвета, обозначавшие подземный мир, видимый мир и мир небесный. Вавилонский зиккурат стал прообразом библейской Вавилонской башни. С вершины зиккурата наблюдали за звездами.

Город-крепость

При Навуходоносоре Вавилон окружили огромной внешней стеной шириной 6 м и длиной 18 км. Была возведена и внутренняя стена с восемью воротами. Самые величественные ворота богини Иштар. Огромный семиярусный зиккурат с храмом Мардука на вершине царил над городом на высоте 90 м. Удивительной красоты царский дворец, храмы, знаменитые Висячие сады, мост через Евфрат длиной 115 м - все это делало Вавилон неподражаемым.

РЕЛИГИЯ

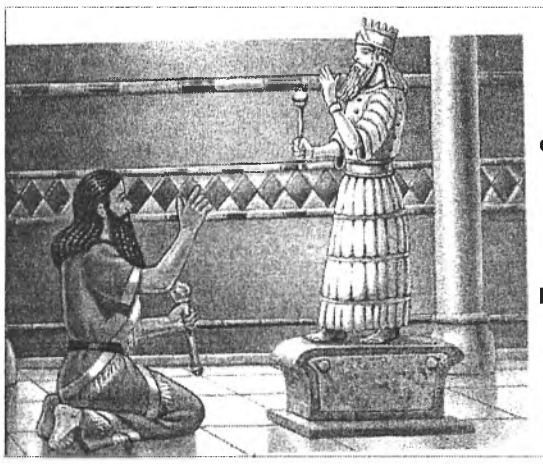

Жители Месопотамии, надеясь добиться благосклонности богов, выполняли священные обряды. Не было таких сокровищ, которые они пожалели бы принести в жертву богам, чтобы заслужить их милость

Жители Месопотамии верили, что существует сверхъестественный, невидимый «верхний» мир, управляющий их жизнью. Этот мир населен сотнями богов, у которых, как и у людей - обитателей «нижнего» мира, есть хорошие и дурные черты. Но все боги обладают нечеловеческой силой, неземной красотой, а главное, бессмертием.

Равны ли боги?

Шумеры почитали многих богов, которые, по их представлениям, ведали всеми областями жизни. Первоначально у каждого города был свой бог-покровитель. Горожане ублажали богов, опасаясь, что те нашлют болезни и бедствия. В конце III тысячелетия до н.э., в эпоху политического объединения шумерских городов, сложился общий пантеон богов. Среди них выделялись Ан, Энлиль, Энки. Первое место отводилось Ану - отцу богов и богу неба. Его сын Энлиль был богом земли и воздуха. Во времена Хаммурапи Энлиль уступил место богу Мардуку. Бог Энки (Эйя), хозяин вод и бог-творец, создал человека и покровительствовал ему.

Поклонение богам

Народы Месопотамии полагали, что все, что происходит на земле, происходит по воле богов. Для того, чтобы умилостивить богов или смягчить их гнев, необходимо было строить храмы, дарить украшения, пищу, совершать жертвоприношения, возносить молитвы. Посредниками между богами и людьми выступали жрецы. Культовые обряды совершались в храмах обязательно под руководством жрецов.

Из книги «Цивилизации древнего мира». Детская энциклопедия «Махаон». 2007 г.

(Продолжение следует).

Буряадай эрдэмтэдэй бүтээл

ТОН ХЭРЭГТЭЙ ТОЛИ

ГУРБАН ЖЭЛ ҮНГЭРБЭ. НЭГЭ ХЭМЖЭЭ ябуулгын үдэшэ дээрэ энэ ном намда бэлэг болгон барихан юм. Теэд би тэрэ дороо уншангүйгөөр номой таг дээрэ хэжэрхихэн хүм. Үнгэрhэн үбэлдөө сүлөө боложо, бэлэг номоо гартаа абажа, яаралгүйхэнөөр уншажа эхилээб. Уншаhаар байтараа, байн-байн, ехэтэ hонирхожо, тон анхаралтайгаар уншажа дүүргээб.

Энэ ном «Буряад зоной урданай hуудал байдалай тайлбари толи» гэжэ нэрэтэй. Авторнуудынь **Сергей Дамдинович Бабуев, Цыпелма Цыреновна Бальжинимаева.** Буряад Республикын hуралсалай болон эрдэм ухаанай министерствын «Бэлиг» хэблэл болон республиканска типографи хоёр барлажа, хабсаргаажа, 2004 оной май соо нара харуулhан юм ха.

Урид хэлэгдэhэн үгэ соо иигэжэ бэшэгдэнхэй: *«Россин Эрдэмэй академиин Сибириин таhагай Монгол арадууд, Буддын шажан болон Түбэдые шэнжэлэлгын институдай хэлэ бэшэгэй таhагай эрдэмтэд хэдэн жэлэй туршада нарин нягта ажал ябуулжа, профессор Л.Д.Шагдаровай бэлдэhэн инструкци заабаряар зохёожо, хэблэлдэ бэлдэбэ. Авторнууд толи соогоо буряад зоной урданай байдалда хабаатай үгэнүүдые согсолон суглуулжа тайлбарилхадаа, тэмдэглэhэн зүйлнүүд тухайнь hонирхолтой мэдээнүүдые олондо ойлгосотойгоор бэшэнэ».*

Ном соо hуурияа олоhон олон фотомастернуудай 36 үнгэтэ фотозурагууд, уран зураша Батомунко Зыдрабынай 20 гаран hонирхолтой, номой удхада тааралдаhан зурагууд энэ бүтээлые шэмэглээ. Дүй дүршэлтэй болоhон редактор **Р.Р.Цедашиева**, бэрхэ хабсаргагша **В.М.Бухаев**, корректорнүүд **Б-М.Жигжитов, Е.В.Чагдурова** гэгшэд үнэн сэдьхэлhээ оролдожо, энэ зузаан номые алдуу-эндүүгүйгөөр буряад зондоо бэлэглээ гэжэ сэхэ хэлэхэ дурамни хүрэнэ.

ТОЛИ СОО БУРЯАД ЗОНОЙ УРДАНАЙ hуудал байдалда хабаатай үгэнүүд 28 томо бүлэгүүд болгон хубаарилагдажа тайлбарилагданхай. Тэдээнииие бултыень эндэ дурдаhанай хэрэг үгы. Гэбэшье, урда сагhаа нааша элинсэгүүдэймнай заншалта болгоhон, нарин нягтаар хэрэглэжэ, абажа ябаhан hуудал байдалда хэрэгтэй зарим бүлэгүүдыень эндэ халта дурдаха ушар гарана. Энэ үлүү болохогүй ха. Юундэб гэхэдэ, энэ номые нюдэ-амандаа хараагүй зон байбал энэ бэшэгшыемни уншабал, зарим тэды hонирхолтой болоод, энэ номые оложо абахын тула ябуулга, бэдэрэлгэ хэжэшье болохо аалам.

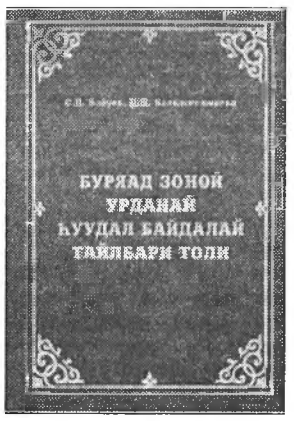

Зай, ямар бүлэгүүд намда hай-шаагдааб, илангаяа мүнөөнэй залуу зондо хэрэгтэй, туhатай байхаар бэ гэбэл: «**Уг удам, түрэл садан», «Хүниие хүдөөлэлгын ёhо гуримууд», «Сагаалган», «Айлшаниие угталга, хүндэлэлгэ, үдэшэлгэ», «hүн болон ургамалаар буйлуулагдаhан эдеэн», «Мяхан болон мяхаар бэлдэгдэhэн хоол», «Буряад зоной хубсаhан, тэрэнэй янзануу болон хубинууд», «Арhа элдэлгэ, арhа элдэхэдээ хэрэглэдэг зэмсэгүүд», «Нооhо хайшалалга, сохилго, hэеы даралга», «Бэлшээриин газар», «Байгаалиин байдал ажаглалга», «Үбэлэй байгаалиин шэнжэнүүд»** гэхэ мэтэл даа.

Эдэ бүлэгүүд соо ехэл дэлгэрэнгыгээр тус тустань хамаатай зүйлнүүд үгтэнхэй. Элинсэгүүд гээшэмнай үеhөө үедэ дамжан ерэhэн заншал, заабари гээшые жэншэдгүйгөөр сахихые оролдодог, залуу үетэнөө зүбөөр hургадаг, хүмүүжүүлдэг байгаа бшуу даа. Урда сагта, жэшээнь, мүнөөнэйхидэл үглөө, нүгөөдэр сагай уларил ямар байхаб гэжэ дуулгажа байдаг синоптигууд байгаагүй. Тиибэяабашье hаань, урданай зон байгаалиин байдал ходо ажаглажа байдаг, илангаяа үбэлэй байгаалиин шэнжэнүүдые алдангүйгөөр адаглажа байдаг hэн хойноо уларил гээшые мүнөөнэй синоптигуудhаа дутуу бэшээр мэдэдэг байhан лэ даа.

Энэ ном соохи «Бэлшээриин газар» гэhэн бүлэг намайе ехэтэ hонирхуулаа. Эндэ дурдагдаhан бэшэгые сүм буулгахамни: *«Буряадууд адууhа малаа тобир тарганаар ондо оруулхын тула, байраяа урилжа, малаа адууулдаг байгаа. Элбэг хоолтой, hайн хагда ногоотой бэлшээритэй газарта буудаг hэн. Хэр угhаа хойшо бэлшээриингээ хагдые хэдэн аргаар иигэжэ шэнжэлдэг hэн: hогообори хагдан дундуураа таhараа hаа, хоолгүй. Хагдые галдаад үзэхэдэ, хара үнэhэтэй hаа - үлэ хоолтой, харин сагаан үнэhэтэй hаа - хоолгүй. Хяагай асые хахалаад үзэхэдэ, голын ногообтор байбал, үлэ хоолтой. Бэлшээри дээрэхи адуунай тонтогоол томонууд, бүхэнүүд hаа, ногоониинь хоолтой, харин бутархай гү, али хара үнгэтэй hаа, - хоолгүй. Хяагые жажалаад үзэхэдэ, шэмэ шүүhэтэй hаа - үлэ хоолтой. Үбэр газарай хагдан бүдүүн hаа - хоолтой, харин ара газарай хагдан нарин hаа - хоолгүй.*

Урдань илангаяа ямар сагта, ямар газарта малаа, хонидоо адуулхаб гэhэн иимэ дүримүүдтэй байгаа гэбэл: саhанай хайлахалаар, хагданда адуулбал, мал hэргээд орхихо.Хээли ехэтэй хонидоо үндэр газарта адуулхагүй. Ургы сэсэгэй гарахалаар, хэдэн хоногто тэрэниие хонидто эдюулхэ. Хабарай сагта хонидые ехээр уhалжа болохогүй. Зундаа хада гүбэгэгэр хонидоо адуулха. Түймэрэй болоhон газарта ургаhан ногоо хонидтоо эдюулхэ. Шүүдэрэй хатаадүйдэ гол газараар хонидоо ябуулхагүй - балшаруутаха. Намартаа холо туухагүй, хонид тураха, hайнаар уhалха. Үбhэнэй хагдаржа байха үедэ намарай хагданда хонидоо адуулха. Намартаа зуhаланай хэнзэ ногоондо адуулжа, хужар долёолгоходо, хониной мяханиинь амтатай, нооhониинь ута, үдхэн болодог. Хабартаа hайнаар эдеэлжэ, таргалжа ябаhан хонидой яhаниинь бүхэжэдэг, мяханиинь зузаардаг.

Газар дорохи уhа олохын тула гунжан үнеэе гурбан хоногто уhагүйгөөр байлгаад табихадань, тэрэнь газар унхидан ябатараа тогтожо, газар үнэрдөөд долеошохо. Тэндэнь лэ газар малтахада, уhан гарадаг юм».

Энэ дүй дүршэлые мүнөө малаа хаража, дахажа ябаhан хүдөөгэйхидээ ухаан сэдьхэлдээ бүхөөр хадуужа абабалнь, туhатайл байха жэшээтэй.

МИНИИ БАГАДА НЮТАГАЙМНИ ҮБГЭД хэлсэдэг юм hэн: «Мяхаа гээшые зүбөөр эмдэхэ, булгалха юм - амтатай байха». Мүнөө энэ hургаал мартагданги. Мяха зүбөөр эмдэхын, булгалхын тула малай бодо бэеые, мяханайнь нэрэнүүдые hайнаар мэдэхэ хэрэгтэй бшуу. Мүнөө хүдөөгэй зон мүнгэндэ хашагдахадаа, мяхаяа городой дэлгүүртэ асарна, түргэн худалдаха хэрэг гарана. Юун байхаб, мяха сабшадаг залуу хүбүүн сарба hүхэ шадал хоёр байна гэжэ «нюдөөл» гүбэ. Теэдшье дэлгүүр дээрэ мяха зүбөөр эмдэжэ, булгалжа байха заб сүлөө үгы юм ааб даа. Гайхалтай бэшэ.

Толи соо мэдүүлэл бүхэнэйн жэшээ болгон уран зохёолшодай номуудhаа абтаhан үгэнүүд, мэдүүлэлнүүд байна. Тэрээн бүхэндэ удхаарнь тааруулжа, тэдээниие бэдэржэ олохын түлөө ямар олон ном судар ирагдаа, харагдааб, ямар ехэ ажал хэгдээб гэжэ сэгнэхээр байна. Аха үеын уран зохёолшоднай Х.Намсараев, Ж.Балданжабон, Б.Санжин, Д-Р.Батожабай, Ц-Д.Дамдинжапов, Ц.Номтоев, Ч.Цыдендамбаев гэгшэдэй номуудhаа абтаhан жэшээнүүд баян хэлэтэй байhыень гэршэлнэ даа.

Буряад арадтаа тон хэрэгтэй энэ толи оройдоол 3100 хэhэгээр барлагдаhан юм байна. Үсөөн лэ даа. Теэд яахаб? Арга хургаяа оложо, буряад зон уншана бэзэ гэжэ найдая.

Николай ГАЛДАНОВ.

«Буряад үнэн» - «Дүхэриг» сониндо толилогдоhоной удаа

СОЛО ДЭЭРЭНЬ СОЛО НЭМЭЭГЭЭ

«Буряад үнэн»- «Дүхэригэй» байгша оной мартын 27-ной дугаарта ажалай ветеран, поэтесса, Буряад Республикын Уран зохёолшодой холбооной гэшүүн Светлана Махачкеевагай «Алдар суунь-Аралhаа» гэжэ гаршагтай шүлэглэмэл очерк уншажа, сэдьхэлээ ханаhан тухайгаа мэдүүлхэ байнаб. Тус зохёолынь Ленинэй орденой кавалер, Буряад Республикын хүндэтэ эрхэтэн Елизавета Баяндаевна Харжеевада зорюулагдаба. Алдар суутай хүнүүдээ арад зондоо магтан дуулаял.

Тус очеркын гол герой Елизавета Харжеева хаана, хэзээ ажал хэрэгээрээ суурхаа юм гэhэн асуудалда шүлэгшэн иимэ харюу үгэнэ:

...Хормой тулама хүхэ ногоотой
Худара голой Дээдэ Аралай
Хайтал уг изагуур дамжаhан,
Хамтын ажалда хамсыгаа
шамаhан
Харжеева Елизавета Баяндаевна
тухай
Холбожо шүлэгөөр домоглоном.

Дээдэ Арал гэжэ нютагта хүн зон «hүхэгүй түлеэ, хутагагүй мяха» бэдэржэ ябаhаар, хэзээ нэгэтэ hуурижаhан байгаад гэзд ойлгожо абанабди. Урдын урда сагта буряад зон, үнэхөөрөөшье, нүүдэл байдалтай, үхэр малай бэлшэхэ hайн ургаса бэлшээритэй, загаhа нугаhаар, ой модоор элбэг, байгаалиин зохид уларилтай газарта байрладаг байhаниинь мэдээжэ ааб даа. Тиимэhээ «Байгал далайн эрьеэр байрладаг болоhон худари зон» гэжэ бэшэхэнь тон зүб байна. Манай герой Елизавета Сэлэнгын үhанда умбан шунган жаргаhан, уян үхибүүн наhандаа урматайгаар тамираа зангидаhан» юм гэзд бэшэхэдээ, бага балшар наhыень тодорхойлжо үгэбэ бшуу.

Байгал далайн эрьедэ ажаhуугшад загаhагүй, загаhа олзоборилонгүй байжа шадаха аал? Үгы ааб даа. Ушар тиимэhээ «Загаhандаа» гэhэн бүлэг соонь мүльhэн

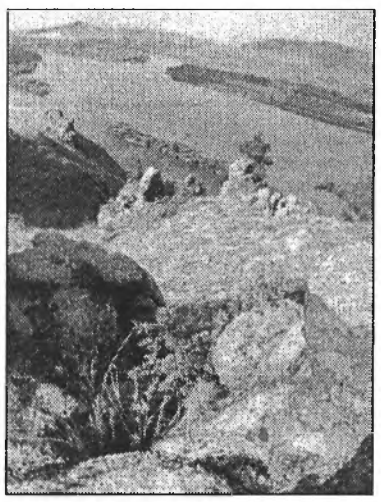

дорохоо загаhа барихань бэлэн бэшэ гээд зүбөөр хэлэгдэнэ. Алгана, суурхай, омоли - эдэ бүгэдэ загаhа олзоборилжо, загаhадшадтай хамта ябадаг байгаа, тиигэжэ бага наhандаа ажал хүдэлмэридэ ябажа hураhан хүнүүд тухай бэшэгдэхэ ёhотой ха юм. Байгал далай дээгүүр ябажа, Елизавета Баяндаевна Баргажан hалхинай хүүехые оло дахин шагнажа, оло дахин үлеэлгэжэ боргожоо юм гэжэ автор бэшэнэ. Елизавета Харжеевагай эхэ эсэгэншье загаhашад байhан юм гэзд эндэhээ мэдэжэ абанабди.

Уданшье болонгүй тэрэ hаалишан болобо.

Хэдыхэн залуу наhандаа
Колхозой фермэдэ ерэжэ,
Хамтын зөөри - хамагай баялиг
гэжэ
Хамсыгаа өөдэнь шамажа,
Хамтын ажалда хам ороо
бэлэйлта,

- гэжэ автор бэшэнэ.

Елизавета Харжеева «совет гүрэнэй журамай ёhоор ажалдаа эрхим дүнгүүдые туйлажа, алдар суунь аяар холуур таража эхилээ бэлэй. Ажалдаа шударгы hаалишан «үүрэй хираанаар үндыгөөд, үдэр бүри гүйлгөөд» лэ, ажалай геройнууд тодордог hэн гэжэ бэшэhэниинь зүбтэй.

Тус очеркын «Алтан түрэ» гэhэн гаршагтай бүлэг соонь залуу наhанhаа «түмэр мориной» жолоое баринан Харжеева тухай зохидоор, hайшаагдамаар бэшэгдэhэниинь ойлгосотой болоно. Алтан түрэеэ тэмдэглэhэн Харжеевтэн, мүн Елизавета Баяндаевна «үлгы мансыгаа дэлгэжэ, бурхандаа мүргэжэ, буянгаа абажа, Баяндаевна төөдэй hуунал даа» гэзд авторай бэшэхэнь уншагшадта улам ойлгосотой болоно. Эсэсэй эсэстэ автор иигэжэ бэшэнэ:

Сэнтэй ажал хэрэгээрээ
Сэлгеэн нютагаа суурхуулhанта,
Совет гүрэнэй шанга журамаар
Сэхэ урагшаа зориhонта.
Хүдөө ажахын хүгжэлтэдэ
Хубитаяа оруулhан
габьяатайлта,
Худара зоной дурасхаалда
Хододоо байха зэргэтэйлта.

Ажалай геройнууд тухай иимэ hайхан үгэнүүдые зорюулжа бэшэhэниинь угаа hайшаалтайл даа.

«Дүхэригэй» бүхэли хуудаhа эзэлhэн уран шүлэг соо дутуу дунда юумэн бии гү гэhэн асуудал гаража болохо. Бии гээд хэлэхээр байна. Юуб гэхэдэ, ямаршье уран зохёолой үгэнүүд булта hуурияа олоhон, тоб гэмэ тодорхой байха ёhотой ха юм. Зарим ушарта тиимэ юумэн дайралданагүй. Тус уран зохёолой (поэмын) зарим үгэнүүд, мүрнүүд үргэн сагаан тала руу дура зоргоороо «бэлшэhэн» шэнгеэр ябашахаяа hанана гэхээр. Тиибэ яабашье, ажалай геройнууд тухай hайханаар зураглан бэшэхэ, толилуулха гээшэ уран зохёолшод болон шүлэгшэдэй, хэблэлдэ юумэ бэшэдэг, толилуулдаг зоной гол зорилгонуудай нэгэн байhай даа.

Степан ОЧИРОВ,
РФ-гэй Журналистнуудай
холбооной гэшүүн.

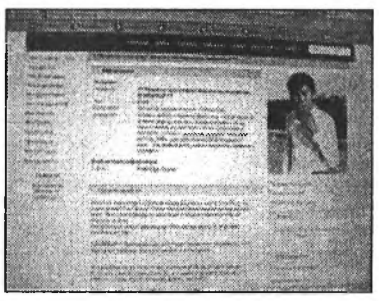

НАМЖИЛ НИМБУЕВ - МАНАЙ ПОЭТ

Июнь hарын 11-дэ Буряадай суута поэт Намжил Нимбуевай түрэhөөр 60 жэлэй ой тэмдэглэхээр хараалагдана. Энээндэ зорюулагдаhан баяр наадан Яруунын аймагай Эгэтын-Адагай дунда hургуулида үнгэргэгдэхэ, үшөө Яруунын аймагай хилэ дээрэ бүтээгдэhэн поэдэй саад үшоошье шэмэглэгдэхэ. Модо сэсэг hуулгагдажа, элдэб поэдүүдтэ зорюулагдаhан шулуунууд табигдахань.

Энэ дэмбэрэлтэ үйлэ хэрэгтэ хабаатай уулзалга hаяхан «Центр чтения» гэжэ номой санда үнгэргэгдэбэ. Сангай эзэн - Сондуева Янжима Мироновна - айлшадые hонирхолтой хөөрөөгөөр угтаба. Эндэ хадаа 18-дахи hургуулиин hурагшанар, республикын эрэмдэг бэетэй залуушуулай «Гэрэл» [illegible]оной гэшүүд сугларaа. Поэдэй эгэшэ - Любовь Ширабовна Нимбуева (Базарова) алдарта поэт тухай hони татамаар хөөрэжэ үгэбэ.

Энэ ябуулгада уригдаhан би хадаа түрүүшээр Интернедтэ поэт тухай мэдээсэл бэдэрбэб. Залуушуул Намжил Нимбуевай уран зохёолнуудаар hонирхожо, «В контакте» гэhэн залуушуулай сайт дээрэ тиимэ бүлгэм байгуулhан байба. Тэрээн соо шүлэгүүд, прозоор бэшэhэн зохёолнуудынь, намтарыньшье байна хэбэртэй. Энэ группа-бүлгэмдэ ороод, мүнөөнэй залуушуулай ямар ухаатай, гүнзэгы удхатай юумэ уншадаг, hонирходог юм бэ гэжэ гайхаад гараалди. Энэ группа дотор байhан hонин-hонин мэдээсэл уншаhан, hанаандаа hэргээhэн би хадаа Намжил Нимбуевай ном баринх [illegible]сан ошоо бэлэйб.

Энэ хэмжээ ябуулга сугларагшадые холбуулаа, нэгэдүүлээ гэхэдэ, алдуу болохогүй. Үшөөшье иимэ уулзалгануудта хабаадахаар лэ байхабди!

Дарима ДЫМЧИКОВА,
«Гэрэл» холбооной гэшүүн.

Фото-зурагууд дээрэ: Интернет бүлгэм, Л.Ш. Нимбуева ба Я.М. Сондуева.

11
№21(579)
Сагай сүүрэн
Буряад үнэн
Дүхэриг
29.05.2008
№60(21603)

Буряад Республикын байгуулагдаһаар 85 жэлэй ойдо

ҮЛЭГШЭНЭЙ БУРЯАД-МОНГОЛНУУДАЙ ТҮҮХЭҺЭЭ

Аюров Бадма-Цырен Баторович 1942 ондо түрэһэн, 1960 ондо Үлэгшэнэй дунда һургуули дүүргэжэ, «Красный Октябрь» колхозой гэшүүн болоо. 1968 ондо Буряадай хүдоо ажахын дээдэ һургуули түгэсэн, инженер-механик мэргэжэлтэй боложо, хүдөө нютагтаа амжалтатай хүдэлөө. Мүнөө «Буряад Республикын габьята инженер» гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэтэй.

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь майн 1-нэй № 17(575) дугаарта).

Эдэ мэтээр хара эртэ эхэ эсэгэһээ һалаһан, үншэрһэн зон олон байха, тэдэнэр эжы абынгаа обог дээрэ орохые айгаад, наһаяа гүйсэжэ үнэмшэлгэ абахадаа, үргэжэ эрэ болгоһон түрэл гаралайнгаа обогые абаад, мунөөшье болотор заһаагүй байһан зон байха. Үшөө саашаа болоходоо, тэрэ үедэ түрэһэн үхибүүд, түрэһэн үдэрһөө байха нара жэлээшье мэдэхэгүй байһан, аханиинь дүүһээн доогуур гэршэлгэ абаһан зон дайралдаха, үнэн дээрээ тэрэ хатуу үедэ хүнэй наһан, хүн түрэһэн оройдоошье үнэ сэн үгы, харин хамтын малай түл үлүү хинамжатайгаар дансалагдажа байһан саг. Эндэ жэшээ болгоходо, Дондоков Самбу Базаровичай эхэ аханиинь Пама, Дашанима гэжэ дүүһээн нэгэ жэлээр доогуур түрэһэн гэжэ орохон юм гэлсэдэг.

Эрэ саг үнгэрхөөрөөл үнгэржэ, баһал арад зон уйдхар, гашуудалаа доро дараад, дайралдаһан үйлэ хубияа дабажа, үдэрэй һанаан, һүниин зүүдэн болоһон хамтын ажалай хатуу нормо дүүргэхэ гэжэ шармайн оролдожо, тус тустаа ажалаа хэжэ ябаһан. Хажуугаар эдэбхитэй залуушуул, комсомолшууд «Улаан буланда», «Изба-читальнида» сугларжа, элдэб үнгын бүлэг боложо, наада зугаа зохёожо, хатар, ёохорто һуража, шэнэ болоһон һонинуудые хужарлан уншажа ябабад.

Эдэбхитэй соёл гэгээрэлэй ажалай үрэ дүн гэхээр «Захааминай аймагай эхэнэрнүүдэй дундаһаа түрүүшын һуманай дарга Үлэгшэндэ Цыбенова Сэсэг Цыденовна болоһон, 1939 ондо Москва хото ошожо, Бүхсоюзнай эхэнэрнүүдэй съездэ хабааһаһан намтартай» (*1 нуюр 39).

Үлэгшэнэй һуманай дэбисхэр дээрэхи арад зон анханһаа нааша уран үгэтэй, дуу һайханаар дууладаг, үльгэр түүхэ хөөрэжэ, хуур дээрэ наададаг, мүнгэ, модоор дархалдаг байһан гэдэг. Эндэ жэшээ болгон бэшэхэдэ, «Очиров Бизья гэжэ хүн аргагүй һайнаар хуур дээрэ наадажа, гоё һайхан хоолойгоор буряадай урданай дуунуудые гүйсэдхэдэг байһан» (*1 нюур 117).

«Захааминай аймагай 11 хүнэй Москва хотодо 1940 оной зун художественно самодеятельностиин смотрто хабаадахадань, Үлэгшэн нютагһаа табан хүн ошоһон гэбэл: багша Хазагаев А.Х. буряад дуунуудые гүйсэдхэһэн, Долгор Садаева — Үлэгшэнэй һургуули һая дүүргэһэн, колхозой хоорой гэшүүд Сангижап, Цырен-Дулма Батуевууд ба мүнгэн дархан Цыбик Гармаев гэгшэд байһан» (*1 нюур 124).

«Үлэгшэн нютагһаа гадуур алдар суутай болоһон, мүнгэшэ дархан гэхэдэ: Мүнхэ Цыренов (Мүнхэ дархан), Цыренжап Цыренов, Цыбик Гармаев байһан» (*1 нюур 73).

«Эдэл жэлнүүдтэ һургуулиин багшанар М.Д. Содномов, Л.И. Балдаев ехэ эдэбхитэйгээр ажаллажа, һурагшадтаа һайн мэдэсэ ойлгуулхаһаа гадна, һургуулиин һурагшадай «струнна оркестр» байгуулһан. Энэ хүргжэмэй ансамбль аймагай ба бэшэшье аймагуудай олохон тосхонууд дээрэ өөрын концерт табиһан юм» (1 нюур 108).

«1933 ондо Үлэгшэнэй һургуули дүүргэжэ гарагшадай дундаһаа Цырен-Доржо Норбоевич Норбоев Хяагтын педтехникумдэ һуралсалаа үргэлжэлүүлһэн юм. Нэгэ бага хожомынь энэ һургуулиие Д.Ж. Дагбаев, Мунко-Жаргал Гармаев, Михаил Саганов гэгшэд дүүргэһэн юм» (*1 нюур 108).

«1934 ондо республикын комсомолшуудай һургуули түгэсөөд, Аюр Цыбиков аймагай түб Цахир тосхондо ерэһэн, пионернүүдэй ажалые эрхилэгшээр аймагай комсомолой эмхидэ ажаллажа захалһан» (*1 нюур 39).

Тиибэ яабашье Үлэгшэнэй хүбүүд, басагад ШКМ-ые дүүргээд, саашаа һуралсалаа үргэлжэлүүлхэ зан үгы байһан.

Республикын түбһөө холо байһанһаа бологшо байгаа гү, али гэрһээн холо, хамтын байрада байжа, һургуули һударта һуража үзөөгүйдөө, эрхэбэшэ хамтын байрада байхада ушарха бэрхэшээлнүүдһээ сухаридаг байһан юм гү, али үбгэрһэн эжы абаяа харуулһалха бариха шалтагаар гү, һурахаяа ошодогтүйл байһан агша.

1941 оной январиин 30-да болоһон гансал коммунистнуудай суглаанда, бүридхэлдэ абтаһан 8 партиин гэшүүдһээ 7-ниинь, 3 кандидадуудһаа 2-нь байһан: суглаае хүтэлэгшэ Цыбен Ульзетуев, бэшээшэ Дансарунов Сандак.

Энэ суглаан дээрэ коммунистнуудай һуралсал тухай хэлсэхэдээ, шэнэ жэл болотор һуралсал һайн ябажа байтараа, шэнэ жэлэй һүүлээр зон һуралсалда ябахаяа оолишоо, энэ хадаа аргагүй ехэ дутагдал гээшэ гээд, суглаан тогтоол абаба:

1. Февралиин 11-һээ һуралсалаа үргэлжэлүүлхэ, гээгдэлһээ гарахын тулада хошоод часаар һарадаа 10 үдэр һураха.

2. Үглөөдэрэй хэшээл үнгэргэхэ хүниие Дансарунов олохо ёһотой.

Хоёрдохи асуудал зүбшэн хэлсээд, Үлэгшэнэй партиин эмхиин эхин эблэл иимэ тогтоол баталба:

1. Клубай, правлениин, үхибүүдэй яслиин заһабарилгын ажал мартын 15 болотор дүүргэхэ.

2. Колхозой гэшүүдэй ажаһуудаг арбан хуушан гэртэ заһабарилга хэхэ, тэрэнэй хажуугаар колхозой гэшүүн бүхэн өөрынгөө гэр байра тойруулжа, нэгэ янзын хорёо бариха, энэ хэрэгтэ коммунистнууд бодото жэшээ харуулха ёһотой. Энэннһээ гадна айлай газаа 600 модо һуулгаха.

3. Хүүгэдэй ясли ба правлени тойруулаад үшөө 150 модо һуулгаха.

4. Шэнэ гурбан гэр барижа ашаглалда оруулха.

5. Тугалай байра нэгые бариха.

6. Шэнээр нэгэ томо малай байха байра августын 1 болотор барижа дүүргэхэ.

7. Арбижал дээрэ бани барижа, ашаглалгада оруулха.

8. Культстануудай заһабарилгын ажалые апрелиин 10 болотор дүүргэхэ.

9. Клубта һара бүхэндэ нэжээд зүжэг наада табижа байха.

10. Библиотекэдэ хэрэгтэй шэнэ номуудые ба бэшэшье соёлдо хэрэгтэй зэр зэмсэг 4100 түхэриг абаха.

11. Барилгын 10 хүнһөө бүридэһэн бригада табиха. 2000 хирпиисэ сохихо.

12. «Майн-1» ба «Большевик» колхозуудай дунда үнгэргэдэдэг социалистическэ мүрысөөнэй дүн шалгажа, Ноябриин 7-до, Шэнэ жэлдэ суглаан дээрэ тусхай элидхэл хэхэ.

13. Соёлой ажалые эрхилхэ, шалгаха комисси байгуулха гэбэл: Дансарунов С., Батуев С., Буянтуев Ж. (*27).

Аяар тэрэ дүшэн нэгэн оной эхиндэ абтаһан суглаанай тогтоол мүнөөдэрэй ажабайдалтай тааража байна. Тэрэ үедэ тариха гэһэн түсэбтэ модод мүнөөшье болотор хэмжээндэ хүрөөгүй.

Һургуулиин хашаа тойруулаад, клуб, правлени, хүүгэдэй яслиин харша дотор жэлдээл модо асаржа һуулгадаг бэлэй, тэдэниинь һайн һаа, жэл, хоёр жэл ургаа боложо байхадань, хашаа хорёогойнь эбдэрһэннһээ боложо, тугал бурууд, хони ямаад, гахай, тахяа хухалжа һалгаажархидаг зантай. Тиигээд хаража ябахада, манай буряад зон гэрээ тойруулаад, үйлсэ, огород соогоо модо шулуу таридаг заншалгүй гү даа гэжэ һанагшаб.

Энэ суглаанһаа сааша болоһон суглаанда бэшээшээр Цыденов Гармажаб томилогдодог болоһон. Энэ хүн буряадаар яһала һайханаар, номгон даруугаар бэшэһэн байна. Тэрэнэй бэшэһые хубилгангүйгөөр эндэ хэрэглэбэб: «1941 оной февралиин 11-дэ болоһон суглаан дээрэ зүблэһэн зүйлнүүд:

1. СНК — гай ба ЦК ВКП(б)-гэй 1941 оной январиин 1-дэ гаргаһан решени: проработка хэхэ, элидхэл Айкомой партиин инструктор Ардан Далаев хэхэ;

Хабарай тарилгын бэлэдхэл тухай «Майн-1» колхозой түрүүлэгшэ Ульзетуевай элидхэл.

Нэгэдэхи зүйлдэ абтаһан тогтоол:

Бидэ СНК-гай ба ЦК ВКП(б)-гэй тогтоолые хүндэтэй дээрэ хүлеэжэ абаад, эндэхи хоёр колхозоороо нэгэ столярна мастерской онгойлгохобди;

Энээниие бэелүүлхые комсомолой зүгһөө Дансарунов Даша, партиин зүгһөө Гармаев Цыренжап, Цыбенов Цыбикжабнарта олгожо баталба;

Айкомые ба АК ВКП(б)-е энэ манай тогтоолые баталжа, зэбсэг ба али хэрэгсэлтэй зүйлнүүдые оложо үгэхые гуйха.

Хоёрдохи зүйлдэ абтаһан тогтоол:

Үрһэ хаалгые дүүргэхэ тухай Юможапов Радна ба Шагдуров Баяр хоёрой уялга дээрэ даалгаба.

Суглаанай түрүүлэгшэ Цыбен Ульзетуев,

Суглаанай бэшээшэ Г. Цыденов» (*28).

Энэл жэлэй февралиин 21-дэ болоһон суглаанай протокол:

Зүблэхэ зүйлнүүд;

I. Прием кандидатом ВКП(б);

II. О дисциплине и роли комсомольцев на производстве (Сингунов);

III. О состоянии животноводства (Дамдинов);

IV. О выборе (Сельпо);

V. Разное

I. Гуржапов Дашинима партида кандидадаар абтаба;

Хоёрдохи асуудалаар Ульзетуев Ц. үгэ хэлэхэдээ: «Сингуновай доклад соohоо комсомольцууд ажал хүдэлмэридөө ямараар ханданаб, ямар журамтайб гэжэ тон һонор ойлгосотой. 14 комсомольцууд байна. Комсомольцуудта бидэ туһа хүргэхэ ёһотойбди. «Избача» — нүхэр Дугаров Цырендоржо одоо үедэ ямаршье бодото юумые ябуулнагүй. Центр дээрэ «ликвидация неграмотности» ябана үгы. Агитмассова хүдэлмэри огтолон ябана үгы. Ханын газетэ гарана үгы. Дугаров бол, одоо «аирклубта» курсда ошохом гэнэ, ямаршье гуйлта үгөө үгы аад, ажалһаан зайлаха һанаатай».

Саашань үгэ хэлэһэн:

1. Гармаев Цэбэг
2. Цыренжапова Цыремжит
3. Шагдуров Баяр
4. Дансарунов Сандаб

5. Дугаров Цырендоржо: «Минии өөрынгөө тушаалта ажалдаа - «избача» байгаад, ямаршье ябуулга хэгэгүймни үнэн, би энээнһээ хойшо энэ ябадалаа огтолон орхижо, табан хоногой дотор заһажа табихаб гэжэ партийна суглаанай урда уялгаяа үгэнэб».

Энэ хэлсэһэн зүйлөөр тогтоол:

Комсомолой хүдэлмэридэ туһалалсажа байхыень партиин кандидат Цыденов Гармажабта даалгаба.

Гурбадахи асуудалаар мал ажал тухай Дамдинов Дашанима элидхэбэ.

Зав. МТФ Дансарунов Сандап хэлэхэдээ: «Бидэ болбол олон байра барибашье, эдэ байрадаа байлгаһан малаа зүб заабаряар бариха ябадал үгы байнабди. Цыбенов Цырембал хони харагша байна. Энээндээ тон һула хандана, тураана, зүбөөр барина үгы. Лубсан-Ширап бараг һайн байна. Ямаанай бригада партиин гэшүүн Цыремпилов Сономой байгаад, зоотехническэ заабариин ёһоор түлөө барина үгы, түлынь үхэдэг. Сидоровэй заабариие тооно үгы, урдаһаань хэрэлдэдэг.

Цыремпилов Соном — «Минии ямаан муу байна. Зоотехническэ заабаряар байнаб. Энээнэй урда ямаамни хатайртаһан, эшэгэдэмни үхэнэ, үбһэ нэмэжэ үгэхые эрихэ байнаб».

Гармаев Цэбэг

Ульзетуев Цыбэн

Энэ зүйлөөр абтаһан тогтоол:

Сономой малые углөө эртүүр Сидоров докторто үзүүлхэ, ямар заабари үгэнэб, тэрэниие бодото дээрэнь дүүргэжэ байхыень хинахые Дамдинов Дашанимада даалган уялгалба. Энээннһээ хойшо нэгэшье мал, эшэгэн үхэхэ үгы. Урда үхэһэн 11 эшэгые түлүүлхэ, нэхэбэрилэн абаха.

Цыремпилов Сономой зоотехническэ заабари дүүргэнгүй, доктор, зав. ОТФ харааһан, эшэгээ үхүүлһэндэнь партиин гэшүүн Цыремпилов Сономдо — выговор.

Дүрбэдэхи асуудалаар сельпогой зүйлөөр абтаһан тогтоол:

Сельпогой отчетно-выборнэ компани тухай үргэнөөр агитмассова хүдэлмэри ябуулха.

22- ой үдэр агитаторнуудай суглаа татаха.

Сельпогой составта кандидадуу:

1. Питерская А.М.
2. Ульзетуев Ц.Ц.
3. Гармаев Цыренжап.
4. Дамдинов Дашинима.
5. Очиров Аюша.

Состав ревизионной комиссии:

1. Аюров Батор.
2. Очиров Даша.
3. Гармаев Цыбик.

Состав лавочной комиссии:

1. Цыденов Гармажап.
2. Цыренжапова Сыремжит.
3. Бадмаев Банзарагша.

Состав столовой комиссии:

1. Хамаев А.И.
2. Хазагаев А.Х.
3. Дугаров Ванчик.

Элдэб зүйлөөр абтаһан тогтоол:

1. 8-дахи мартые үнгэргэхын тула баярай хурал хэхэ, спектакль табихые Цыденовтэ даалгаба. Лозунг бэшэхэ.

2. Партиин гэшүүн Юможапов Радна полевод бригадираар хүдэлжэ байгаад, хүнтэй арсалдажа хэрэлдэдэг, партийна суглаае тоонгүй хэрэлдэхэ ба 8-дахи Верховно Соведэй сессидэ подарок болохоор барилгын бригадын зоноор, барилгын модо отолхоор ошохо гэжэ нүхэр Юможаповһаа мори, тоног эрихэдэнь, үгэнгүй арсажа, нэгэ үдэр хахас һаатуулһан, элдэб бусаар харааһан ба бригадираар ябахагүйб гэжэ тумархаһан, арсаһанайн тула партиин гэшүүн нүхэр Юможапов Радна Намсараевичта партийна үргэн суглаан «выговор» соносхожо, нэгэн дуугаар баталба.

Түрүүлэгшэ Ульзетуев Ц.

Бэшээшэ Цыденов Г. (*29).

Энэ протоколые бэшэһэн янзаарнь, ород үгыень һэлгэнгүй, зарим ород үгэдэ алдуу байхадань, өөрын эдэбхи гаргажа заһангүйгөөр, ондоо болгонгүй бэшэбэб.

1941 оной апрелиин 12-то болоһон тоосоото-һунгалтын суглаанда Ульзетуев Ц.У. секретарьяар, орлогшоор Цыбенов Цыбикжап Цыбенович һунгагдаба. Энэ ондо «Майн-1» колхоздо таряа хуряалгын ажал болотор 8 жатка, 2 молотилка, 2 триер, 1 веялкэ заһаха түсэб табиба (*30).

1941 оной июниин 25-да болоһон партиин гэшүүдэй суглаанда бүридхэлдэ абтаһан юһэн коммунистнуудһаа 6 хүн, кандидадууд 3 хүнһөө 2 хүн суглараад, Ульзетуев Ц.У. түрүүлэгшэ, Цыденов Г. бэшээшээр һунгагдаад, хэлсэһэн зүйлнүүд:

1. «Фашис Германи Советскэ Союзда гэнтэ дайгаар оробо», — гэжэ В.М. Молотовой 1941 оной июниин 22-то радиогоор хэлэһэн тухай, элидхэлшэ АК ВКП(б)-гэй инструктор Батуев.

2. Үбһэ сабшалгада бэлдэлгэ тухай.

Үгэ хэлэһэн:

1. Ульзетуев Ц.
2. Шагдуров Б.
3. Дансарунов С.

Баталжа абтаһан тогтоол:

1. Түргэн сагай болзороор үбһэндэ бэлэдхэлгэ дүүргээд, хэнзэ ногоо июниин 28-да сабшажа захалха. «Веточно» тэжээл бэлдэжэ эхилхэ. Силос дараха нүхэнүүдэй заһабари июниин 28 болотор дүүргэхэ.

2. Харгын барилга ба һургуулиин барилгые июниин 28 болотор дүүргэхэ.

3. Бүхы ажал хэжэ шадаха эхэнэрнүүдэй һаадгүй ажалдаа ябахын тулада хүүгэдэй яслиин ажал гуримшуулха.

4. Түргэн зуурын сагта таряа хуряалгын техникэ болон бэшэ хэрэглэгдэдэг зэр зэмсэгүүдые заһабарилжа түгэсхэхэ.

5. Бүхы тэргэ, автомашина нуудые заһажа дүүргэхэдээ, РККА-да бэлдэһэн моридой ба тэдээндэ хэрэгтэй тоногуудай бүрин бүтэниие анхаралтайгаар хинаха.

6. Гүрэндэ тушааха мяха, һүнэй ба мүнгэн татабариие болзорһоо урид дүүргэхэ. Политмассова ажалые үргэн дэлисэтэй болгохын тулада эрхим агитаторнуудые томилхо. Колхозой гүрэнһөө абаһан урьһаламжые болзорһоонь урид тэхэрюулхэ.

7. Колхознигуудай гэрэй заһабарилгые түргэн дүүргэхэ ажал эрхилхыень Ульзетуев Ц. даалгаба.

8. Бүхы малшадай байра дээрэ политмассова ажал эдэбхижүүлхэ.

9.Колхознигуудай 100% ажалдаа гаража байхые эрхилхэ, бүтээсыень хинаха (*31).

Энэ суглаанай һүүлээр бүри 1946 он болотор болоһон суглааануд дээрэ ажал, үдэр бүриин бүтээсэ, фронтдо туһа хүргэхэ, дулаан хубсаһа бэлдэхэ, мүнгэн зөөриие элсүүлхэ гэхэ мэтэ ажал ябуулагдажа байһан.

Бадма-Цырен АЮРОВ.
«Үлэгшэнэй буряад-монголнуудай түүхэһээ» гэһэн номһоо.

ПРОГРАММА ТЕЛЕПЕРЕДАЧ

Понедельник, 2

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 НОВОСТИ
10.05 «МАЛАХОВ +»
11.20 «МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
12.20 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
13.20 Т/С «АГЕНТ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ»
14.20 «ДЕТЕКТИВЫ»
15.00 ДРУГИЕ НОВОСТИ
15.20 «ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ»
16.20 «ПИСАТЕЛЬ И ВОЖДЬ». АЛЕКСАНДР ФАДЕЕВ
17.10 Т/С «ОГОНЬ ЛЮБВИ»
18.00 «ФЕДЕРАЛЬНЫЙ СУДЬЯ»
19.20 ЖДИ МЕНЯ
20.10 «СЛЕД»
21.00 Т/С «ПРИНЦЕССА ЦИРКА»
22.00 «ВРЕМЯ»
22.30 Т/С «МОРСКОЙ ПАТРУЛЬ»
23.20 «ЕВГЕНИЙ МАТВЕЕВ. ПОСЛЕДНИЕ 24 ЧАСА»
00.30 «ЛОШАДЬ РАСПЯТАЯ И ВОСКРЕСШАЯ». 1 Ф.
01.30 НОЧНЫЕ НОВОСТИ
01.50 «ДВОЙНИКИ»
02.30 Х/Ф «ДЕЙСТВУЙ, СЕСТРА!»
04.10 Х/Ф «РОКОВОЙ ПОЛЕТ»

«РОССИЯ»

06.00 «ДОБРОЕ УТРО, РОССИЯ!»
06.35, 08.35 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ (НА БУР. ЯЗ.)
07.35, 09.34 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
10.10 Х/Ф «ПУТЬ В «САТУРН»
11.45, 18.50 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.25 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
12.45 Х/Ф «ЧАСТНЫЙ ДЕТЕКТИВ»
13.40 Х/Ф «РОССИЯ МОЛОДАЯ»
15.20 ВЕСТИ-СИБИРЬ
15.40 Т/С «ВЗРОСЛЫЕ ИГРЫ»
16.35 «СУД ИДЕТ»
17.30 «КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ»
18.30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ (НА БУР. ЯЗ.)
19.05 Т/С «ЖЕНЩИНА БЕЗ ПРОШЛОГО»
20.00 Т/С «РОДНЫЕ ЛЮДИ»
21.30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
21.50 «СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!»
22.00 Х/Ф «БУХТА СТРАХА»
23.40 «ДЕЖУРНЫЙ ПО СТРАНЕ». МИХАИЛ ЖВАНЕЦКИЙ
00.40 «ВЕСТИ+»
01.00 «ЧЕСТНЫЙ ДЕТЕКТИВ»
01.30 «СИНЕМАНИЯ»
02.00 ДОРОЖНЫЙ ПАТРУЛЬ

КУЛЬТУРА

08.00 «ЕВРОНЬЮС»
11.00, 20.30, 00.30 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
11.20 «В ГЛАВНОЙ РОЛИ...»
11.50 Х/Ф «МОЕ ПОСЛЕДНЕЕ ТАНГО»
13.50 ЛИНИЯ ЖИЗНИ. ЮЛИЯ РУТБЕРГ
14.45 ПЯТОЕ ИЗМЕРЕНИЕ
15.15 СПЕКТАКЛЬ «КАКИЕ МЫ? ДЕТИ РАЗДОРОВ»
16.30 ДОКУМЕНТАЛЬНАЯ ИСТОРИЯ. «АЛЕКСАНДР ЧАЯНОВ: ВОЗВРАЩЕНИЕ»
17.00 М/С «НОВЫЕ ПРИКЛЮЧЕНИЯ МЕДВЕЖОНКА ПАДДИНГТОНА»
17.20 М/Ф «ВЕРЛИОКА»
17.30 «АНДЫ ВСЕРЬЕЗ»
18.00 Д/Ф «ЖАН ЛАМАРК»
18.10 Д/С «ВСЕ О ЖИВОТНЫХ». «ЛЬВЫ»
18.35 ПЛЕННИЦЫ СУДЬБЫ. МАРИЯ ГАМИЛЬТОН
19.00 «МЕЛОДИЯ СТИХА»
19.05 Д/Ф «ГОА. СОБОРЫ В ДЖУНГЛЯХ»
19.20 ДОСТОЯНИЕ РЕСПУБЛИКИ. УСАДЬБА ХМЕЛИТА (СМОЛЕНСКАЯ ОБЛАСТЬ)
19.30 «БЛОКНОТ»
20.00 НОЧНОЙ ПОЛЕТ
20.55 Д/С «ТЕРРИ ДЖОНС И ВАРВАРЫ». «КЕЛЬТЫ»
21.50 ОСТРОВА. ЛЮДВИГ ФАДДЕЕВ
22.35 «СКАЛЬПЕЛЬ»
23.05 «ТЕМ ВРЕМЕНЕМ»
00.00 КТО МЫ? «ГРУЗИНСКАЯ ПЕСНЬ РОССИИ». 1 П.
00.50 «МЕЛОДИЯ СТИХА»
01.00 ПРО АРТ
01.25 ЭКОЛОГИЯ ЛИТЕРАТУРЫ. СЕВЕРНАЯ ГЛАВА. НИКОЛАЙ ФРОБЕНИУС
01.55 «МИХАИЛ ЛИТВЯКОВ. ОДИН ДЕНЬ И ВСЯ ЖИЗНЬ...»
02.40 Д/С «ТЕРРИ ДЖОНС И ВАРВАРЫ». «КЕЛЬТЫ»
03.35 Д/Ф «ГОА. СОБОРЫ В ДЖУНГЛЯХ»

Ариг Ус

08.10 «АБИТУРИЕНТ-2008». ПОГОДА «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
08.30 М/С «ОХ УЖ ЭТИ ДЕТКИ»
09.00 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ ПО ПРИМЕНЕНИЮ». ПОГОДА
09.30 НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ
10.30 Т/С «САША ПЛЮС МАША»
11.00 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ»
12.00 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ДЖИММИ НЕЙРОНА»
12.30 М/Ф «ЖИЗНЬ И ПРИКЛЮЧЕНИЯ РОБОТА-ПОДРОСТКА»
13.00 М/С «ШОУ РЕНА И СТИМПИ»
13.30 М/С «ДЕТКИ ПОДРОСЛИ»
14.00 Т/С «КЛАРИССА»
14.30 «ТАКСИ»
15.00 «ПОБЕДОНОСНЫЙ ГОЛОС ВЕРУЮЩЕГО». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
15.30 «ДОМ-2. LIVE»
16.10 Х/Ф «МЕДВЕЖАТНИК»
19.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
19.15 «АБИТУРИЕНТ-2008». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
19.30 Т/С «ГУМАНОИДЫ В КОРОЛЕВЕ»
20.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА. «НОВОСТЯ»
20.35 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ ПО ПРИМЕНЕНИЮ». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
21.00 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ»
22.00 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ»
23.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА. «НОВОСТЯ»
23.35 Х/Ф «БОБ-ДВОРЕЦКИЙ»

Тивиком

07.00 «ОБЪЕКТИВ»
07.30 «САМ СЕБЕ ХОЗЯИН»
08.05 Т/С «РЕКЛАМНЫЙ ОБЛОМ»
08.35 «РАДИ СМЕХА»
09.05 Т/С «ДРУЗЬЯ»
09.30 «ОЧЕВИДЕЦ»: САМОЕ СМЕШНОЕ
10.30, 13.30, 00.30 «24»
11.00 «В ЧАС ПИК»
12.00 «ЧАС СУДА»
13.00 «ВОИН СВЕТА»
14.00 «ЗВАНЫЙ УЖИН»
15.00 «РАДИ СМЕХА»
15.30 Т/С «БЕГЛЕЦ ИЗ ПРЕИСПОДНЕЙ»
19.00 «В ЧАС ПИК»
20.00 «НАШ ГОРОД»
20.30 «ОТКРЫТЫЙ ГОРОД»
21.00 Т/С «МАЛЬЧИШНИК»
22.00 «СОЛДАТЫ-14»
23.00 «ГРОМКОЕ ДЕЛО»: «МАЛЕНЬКИЕ БРОДЯГИ, ИЛИ КУДА ПРИВОДИТ ДЕТСТВО»
00.00 «НАШ ГОРОД»
01.00 «АКТУАЛЬНОЕ ЧТИВО»
01.15 «ТРИ УГЛА С ПАВЛОМ АСТАХОВЫМ»
02.15 «НАШ ГОРОД»

СТС - «БАЙКАЛ»

06.25, 07.15, 07.40, 08.10, 12.45, 13.00, 13.30, 13.55, 14.30, 15.00, 15.30, 00.25, 01.20, 01.55 СКАЖИ НА СТС-БАЙКАЛ
18.55, 20.05, 21.55, 23.35, 00.55, 01.55 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ: БУРЯТИЯ
06.00 М/С «ЧЕЛОВЕК-ПАУК»
06.55 М/С «СМЕШАРИКИ»
07.00 Т/С «МОЯ ПРЕКРАСНАЯ НЯНЯ»
07.30 Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ»
08.00 Т/С «Я ЛЕЧУ»
09.00, 13.30, 18.30, 00.00 ИСТОРИИ В ДЕТАЛЯХ
09.30 Т/С «КТО В ДОМЕ ХОЗЯИН?»
10.00 ГАЛИЛЕО
10.30 Т/С «МОЯ ПРЕКРАСНАЯ НЯНЯ»
11.30 Т/С «ДОЧКИ-МАТЕРИ»
12.30 Т/С «ВСЯ ТАКАЯ ВНЕЗАПНАЯ!»
13.00 М/С «ОЛИВЕР ТВИСТ»
14.00 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ВУДИ И ЕГО ДРУЗЕЙ»
14.30 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ДЖЕКИ ЧАНА»
15.00 М/С «ЧОКНУТЫЙ»
15.30 М/С «ШКОЛА ВОЛШЕБНИЦ»
16.00 Т/С «САБРИНА - МАЛЕНЬКАЯ ВЕДЬМА»
16.30 ГАЛИЛЕО
17.00 Т/С «МОЯ ПРЕКРАСНАЯ НЯНЯ»
17.30 Т/С «ГЕРОИ»
19.00 Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ»
20.00 Т/С «Я ЛЕЧУ»
21.00 Т/С «СЕРДЦЕЕДКИ»
21.58 СКАЖИ!
22.00 Х/Ф «БЕСТОЛКОВЫЕ»
23.50 6 КАДРОВ
00.30 СЛАВА БОГУ, ТЫ ПРИШЕЛ!
01.45 Т/С «МОЯ КОМАНДА»
04.10 МУЗЫКА НА СТС-БАЙКАЛ

ДТВ

09.00 УДАЧНОЕ УТРО
09.50 МУЗЫКА НА ДТВ
09.55 ТЕЛЕМАГАЗИН
10.25 М/Ф
11.30 «САМОЕ СМЕШНОЕ ВИДЕО»
12.00 «ОСТОРОЖНО, МОДЕРН-2!»
12.30 Т/С «КОМИССАР РЕКС»
13.25 Х/Ф «МОЯ БОЛЬШАЯ АРМЯНСКАЯ СВАДЬБА»
15.30 «УТОМЛЕННЫЕ СЛАВОЙ»
16.00 Х/Ф «КРУТОЙ УОКЕР» доро
17.00 Т/С «КОМИССАР РЕКС»
18.00 Т/С «БЕЗМОЛВНЫЙ СВИДЕТЕЛЬ»
18.30 Т/С «C.S.I. МЕСТО ПРЕСТУПЛЕНИЯ ЛАС-ВЕГАС»
19.30 Х/Ф «ПОСЛЕ АПОКАЛИПСИСА»
21.30 ЧУДЕСА СО ВСЕГО СВЕТА
22.30 «ОСТОРОЖНО, МОДЕРН-2!»
23.00 «САМОЕ СМЕШНОЕ ВИДЕО»
23.30 «САМОЕ НЕВЕРОЯТНОЕ ВИДЕО»
00.30 Т/С «БЕЗМОЛВНЫЙ СВИДЕТЕЛЬ»
01.00 Т/С «C.S.I. МЕСТО ПРЕСТУПЛЕНИЯ ЛАС-ВЕГАС»
02.00 «ГОЛЫЕ И СМЕШНЫЕ»
02.30 ЧУДЕСА СО ВСЕГО СВЕТА
03.25 «КАРДАННЫЙ ВАЛ +»
03.55 «ГОЛЫЕ И СМЕШНЫЕ»
04.25 «В ЗАСАДЕ»

• ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 • ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ •

Вторник, 3

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 НОВОСТИ
10.05 «МАЛАХОВ +»
11.20 «МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
12.20 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
13.20 Т/С «АГЕНТ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ»
14.20 «ДЕТЕКТИВЫ»
15.00 ДРУГИЕ НОВОСТИ
15.20 «ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ»
16.20 РОЖДЕНИЕ ЛЕГЕНДЫ. «ИВАН ВАСИЛЬЕВИЧ МЕНЯЕТ ПРОФЕССИЮ»
17.10 Т/С «ОГОНЬ ЛЮБВИ»
18.00 «ФЕДЕРАЛЬНЫЙ СУДЬЯ»
19.20 «ПУСТЬ ГОВОРЯТ»
20.10 «СЛЕД»
21.00 Т/С «ПРИНЦЕССА ЦИРКА»
22.00 «ВРЕМЯ»
22.30 Т/С «МОРСКОЙ ПАТРУЛЬ»
23.30 «ТЮРЕМНЫЙ РОМАН»
00.30 «ЛОШАДЬ РАСПЯТАЯ И ВОСКРЕСШАЯ». 2 Ф.
01.30 НОЧНЫЕ НОВОСТИ
01.50 Х/Ф «АЛЬФА-ДОГ»
04.00 Х/Ф «АКУШЕРКИ»
05.30 «ДЕТЕКТИВЫ»

«РОССИЯ»

06.00 «ДОБРОЕ УТРО, РОССИЯ!»
06.35, 08.35 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ (НА БУР. ЯЗ.)
07.35, 09.34 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ ГТРК «БУРЯТИЯ»
09.55 «БАМБААХАЙ»
10.10 СПОРТЦЕНТР
10.25 МУНХЭ ЗУЛА
10.45 Т/С «КРОТ»
11.45, 18.50 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.25 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
12.45 Т/С «КРОТ»
13.45 Х/Ф «РОССИЯ МОЛОДАЯ»
15.20 ВЕСТИ- СИБИРЬ
15.40 Х/Ф «ВЗРОСЛЫЕ ИГРЫ»
16.35 «СУД ИДЕТ»
17.30 «КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ»
18.30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ (НА БУР. ЯЗ.)
19.05 Т/С «ЖЕНЩИНА БЕЗ ПРОШЛОГО»
20.00 Т/С «РОДНЫЕ ЛЮДИ»
21.30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
21.50 «СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!»
22.00 Т/С «БУХТА СТРАХА»
23.50 «ГЛАВНЫЙ ИНДЕЕЦ СТРАНЫ СОВЕТОВ. ГОЙКО МИТИЧ»
00.50 «ВЕСТИ+»
01.10 Х/Ф «ПАЛАЧ»

КУЛЬТУРА

07.30 «ЕВРОНЬЮС»
11.00, 20.30, 00.30 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
11.20 «В ГЛАВНОЙ РОЛИ...»
11.50 Х/Ф «ВТОРОЙ ХОР»
13.20 «ТЕМ ВРЕМЕНЕМ»
14.10 ACADEMIA
14.40 Х/Ф «БЛУЖДАЮЩИЕ ЗВЕЗДЫ»
17.00 М/С «НОВЫЕ ПРИКЛЮЧЕНИЯ МЕДВЕЖОНКА ПАДДИНГТОНА»
17.20 М/Ф «НЕ ЛЮБО - НЕ СЛУШАЙ». «АЗБУКА БЕЗОПАСНОСТИ»
17.35 Т/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ В КАНИКУЛЫ». «НАЛЕТ»
18.00 Д/Ф «СЭМЮЭЛ МОРЗЕ»
18.10 Д/С «ВСЕ О ЖИВОТНЫХ». «БЕЛЫЕ МЕДВЕДИ»
18.35 ДВОРЦОВЫЕ ТАЙНЫ. «ЕКАТЕРИНА МАЛАЯ»
19.00 «МЕЛОДИЯ СТИХА»
19.05 Д/Ф «БАКУ. В СТРАНЕ ОГНЯ»
19.20 СОБРАНИЕ ИСПОЛНЕНИЙ. КОНЦЕРТ ДЛЯ ФОРТЕПИАНО С ОРКЕСТРОМ А. ХАЧАТУРЯНА. ДИРИЖЕР С. СМБАТЯН
20.00 НОЧНОЙ ПОЛЕТ
20.55 Д/С «ТЕРРИ ДЖОНС И ВАРВАРЫ». «ГОТЫ»
21.50 Д/Ф «ЗИМА ПАТРИАРХА»
22.35 Д/С «СОБЛАЗНЕННЫЕ СТРАНОЙ СОВЕТОВ». «ПИЛИГРИМЫ У ТРОНА ВОЖДЯ»
23.15 «АПОКРИФ»
00.00 КТО МЫ? «ГРУЗИНСКАЯ ПЕСНЬ РОССИИ»
00.50 «МЕЛОДИЯ СТИХА»
00.55 Х/Ф «СЕВЕРНЫЙ СФИНКС» 1, 2 С.
02.35 Д/Ф «БАКУ. В СТРАНЕ ОГНЯ»
02.55 Д/С «ТЕРРИ ДЖОНС И ВАРВАРЫ». «ГОТЫ»

Ариг Ус

06.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА. «НОВОСТЯ»
07.10 «АБИТУРИЕНТ-2008». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
07.30 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ ПО ПРИМЕНЕНИЮ». ПОГОДА
08.00 «ТАКСИ»
08.30 М/С «ОХ УЖ ЭТИ ДЕТКИ»
09.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
09.30 НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ
10.30 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ»
11.30 Т/С «ГУМАНОИДЫ В КОРОЛЕВЕ»
12.00 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ДЖИММИ НЕЙРОНА, МАЛЬЧИКА-ГЕНИЯ»
12.30 М/Ф «ЖИЗНЬ И ПРИКЛЮЧЕНИЯ РОБОТА-ПОДРОСТКА»
13.00 М/С «ШОУ РЕНА И СТИМПИ»
13.30 М/С «ДЕТКИ ПОДРОСЛИ»
14.00 Т/С «КЛАРИССА». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
14.30 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ»
15.00 «ПОБЕДОНОСНЫЙ ГОЛОС ВЕРУЮЩЕГО». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
15.30 «ДОМ-2. LIVE»
17.15 Х/Ф «БОБ-ДВОРЕЦКИЙ»
19.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
19.15 «АБИТУРИЕНТ-2008». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
19.30 Т/С «ГУМАНОИДЫ В КОРОЛЕВЕ»
20.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА. «НОВОСТЯ»
20.35 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ ПО ПРИМЕНЕНИЮ». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
21.00 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ»
22.00 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ»
23.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА. «НОВОСТЯ»
23.35 Х/Ф «ЖЕСТЯНОЙ КУБОК»

Тивиком

06.25 «ВЕЧЕР С ТИГРАНОМ КЕОСАЯНОМ»
07.00 «НАШ ГОРОД»
07.30 «ОТКРЫТЫЙ ГОРОД»
08.10 Т/С «СЕКРЕТНЫЕ МАТЕРИАЛЫ»
09.05 Т/С «ДРУЗЬЯ»
09.30 «СОЛДАТЫ-14»
10.30 «НАШ ГОРОД»
11.00 «В ЧАС ПИК»
12.00 «ЧАС СУДА»
13.00 «НАШ ГОРОД»
13.30, 00.30 «24»
14.00 «ЗВАНЫЙ УЖИН»
15.00 КИНО»: «САНТА-КИЛЛЕР»
16.20 «С.С.С.Р.»
17.10 Т/С «СЕКРЕТНЫЕ МАТЕРИАЛЫ»
18.00 Т/С «МАЛЬЧИШНИК»
19.00 Т/С «В ЧАС ПИК»
20.00 «НАШ ГОРОД»
20.30 «ЕСТЬ РАЗГОВОР»
21.00 Т/С «МАЛЬЧИШНИК»
22.00 «СОЛДАТЫ-14».(ЗАКЛ. СЕР.)
00.00 «НАШ ГОРОД»
01.00 «АКТУАЛЬНОЕ ЧТИВО»
01.15 Х/Ф «РОККИ»
03.35 «НАШ ГОРОД»

СТС - «БАЙКАЛ»

06.25, 07.15, 07.40, 08.10, 12.45, 13.00, 13.30, 13.55, 14.30, 15.00, 15.30, 00.25, 01.20, 01.55 СКАЖИ НА СТС-БАЙКАЛ
05.55, 07.15, 08.10, 09.25, 11.15, 18.55, 20.05, 21.55, 23.35, 00.55, 01.55 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ: БУРЯТИЯ
06.00 М/С «ЧЕЛОВЕК-ПАУК»
06.55 М/С «СМЕШАРИКИ»
07.00 Т/С «МОЯ ПРЕКРАСНАЯ НЯНЯ»
07.30 Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ»
08.00 Т/С «Я ЛЕЧУ»
09.00, 13.30, 18.30, 00.00 ИСТОРИИ В ДЕТАЛЯХ
09.30 Т/С «СЕРДЦЕЕДКИ»
10.30 Т/С «МОЯ ПРЕКРАСНАЯ НЯНЯ»
11.30 Т/С «ДОЧКИ-МАТЕРИ»
12.30 Т/С «ВСЯ ТАКАЯ ВНЕЗАПНАЯ!»
13.00 М/С «ОЛИВЕР ТВИСТ»
14.00 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ВУДИ И ЕГО ДРУЗЕЙ»
14.30 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ДЖЕКИ ЧАНА»
15.00 М/С «ЧОКНУТЫЙ»
15.30 М/С «ШКОЛА ВОЛШЕБНИЦ»
16.00 Т/С «САБРИНА - МАЛЕНЬКАЯ ВЕДЬМА»
16.30 ГАЛИЛЕО
17.00 Т/С «МОЯ ПРЕКРАСНАЯ НЯНЯ»
17.30 Т/С «ГЕРОИ»
19.00 Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ»
20.00 Т/С «Я ЛЕЧУ»
21.00 Т/С «СЕРДЦЕЕДКИ»
21.58 СКАЖИ!
22.00 Х/Ф «ПРОЕКТ «А»-2"
00.30 СЛАВА БОГУ, ТЫ ПРИШЕЛ!
01.45 Т/С «ТАНЦЫ ПОД ЗВЕЗДАМИ»
03.45 М/С «ЗВЕЗДНЫЙ ДЕСАНТ»
04.10 МУЗЫКА НА СТС-БАЙКАЛ

ДТВ

09.00 УДАЧНОЕ УТРО
09.50 МУЗЫКА НА ДТВ
09.55 ТЕЛЕМАГАЗИН
10.25 М/Ф
11.30 «САМОЕ СМЕШНОЕ ВИДЕО»
12.00 «ОСТОРОЖНО, МОДЕРН-2!»
12.30 Т/С «КОМИССАР РЕКС»
13.30 Х/Ф «РУССКИЙ БИЗНЕС»
15.05 «В ЗАСАДЕ»
15.30 «УТОМЛЕННЫЕ СЛАВОЙ»
16.00 Х/Ф «КРУТОЙ УОКЕР»
17.00 Т/С «КОМИССАР РЕКС»
18.00 Т/С «БЕЗМОЛВНЫЙ СВИДЕТЕЛЬ»
18.30 Т/С «C.S.I. МЕСТО ПРЕСТУПЛЕНИЯ ЛАС-ВЕГАС»
19.30 Х/Ф «ЗЕМЛЕТРЯСЕНИЕ»
21.30 ЧУДЕСА СО ВСЕГО СВЕТА
22.30 «ОСТОРОЖНО, МОДЕРН-2!»
23.00 «САМОЕ СМЕШНОЕ ВИДЕО»
23.30 «САМОЕ НЕВЕРОЯТНОЕ ВИДЕО»
00.30 Т/С «БЕЗМОЛВНЫЙ СВИДЕТЕЛЬ»
01.00 Т/С «C.S.I. МЕСТО ПРЕСТУПЛЕНИЯ ЛАС-ВЕГАС»
02.00 «ГОЛЫЕ И СМЕШНЫЕ»
02.30 ЧУДЕСА СО ВСЕГО СВЕТА
03.25 «КАРДАННЫЙ ВАЛ +»
03.55 «ГОЛЫЕ И СМЕШНЫЕ»
04.25 Т/С «ИЕРИХОН. ГОРОД ОБРЕЧЕННЫХ»
05.15 НОЧНОЙ КЛУБ
07.15 Х/Ф «СЕКРЕТНЫЙ АГЕНТ МАК-ГАЙВЕР»

Амаршалга

Аяа хайрата эгэшэеэ **Мария (Гарма) Доржиевна ЖИГЖИТОВАЕ** 70 наhанайнь ойгоор амаршалнаб!

Хуби заяанай hэжүүртэ
Хурдан зандаа, эсэхэгүй,
Үндэр наhанай дабаанда
Үбшэ зоболон үзэнгүй,
Хорбоо hайхан
юртэмсэдэ
Хэмгүй олон бодолтой,
Үдэр сагай ошохо тума
Үлзы тайбан ябахатнай
болтогой!
Үри хүүгэдтээ үргүүлжэ,
Эдеэнэй зөөлэнөөр
хотоёо эльбүүлжэ,
Унтариин зөөлэнөөр
нюргаяа жэгнүүлжэ,
Үгын зөөлэниие дуулажа,
Үлэhэн hайхан наhандаа
Амар мэндэ ябыт даа.

Василий Будаевтанай
гэр бүлэ.

Мэлэ нютаг
Захааминай аймаг.

Среда, 4

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 НОВОСТИ
10.05 «МАЛАХОВ +»
11.20 «МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
12.20 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
13.20 Т/С «АГЕНТ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ»
14.20 «ДЕТЕКТИВЫ»
15.00 ДРУГИЕ НОВОСТИ
15.20 «ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ»
16.20 «ТРИ ВЕКА ОДНОГО ЧЕЛОВЕКА»
17.10 Т/С «ОГОНЬ ЛЮБВИ»
18.00 «ФЕДЕРАЛЬНЫЙ СУДЬЯ»
19.20 «ПУСТЬ ГОВОРЯТ»
20.10 «СЛЕД»
21.00 Т/С «ПРИНЦЕССА ЦИРКА»
22.00 «ВРЕМЯ»
22.30 Т/С «МОРСКОЙ ПАТРУЛЬ»
23.30 «ВТОРАЯ ЖИЗНЬ»
00.20 НОЧНЫЕ НОВОСТИ
00.40 УДАРНАЯ СИЛА. «РАКЕТНЫЙ СПЕЦНАЗ»
01.30 «ФУТБОЛЬНОЕ ШОУ ВАДИМА СИНЯВСКОГО»
02.00 ФУТБОЛ. ТОВАРИЩЕСКИЙ МАТЧ.СБОРНАЯ РОССИИ - СБОРНАЯ ЛИТВЫ. ПРЯМОЙ ЭФИР ИЗ ГЕРМАНИИ
04.00 Х/Ф «МЕСТА В ПАРТЕРЕ»

«РОССИЯ»

06.00 «ДОБРОЕ УТРО, РОССИЯ!»
06.35, 08.35 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ (НА БУР. ЯЗ.)
07.35, 09.34 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
09.[illegible] «ПЕРВАЯ ЛЕДИ СОВЕТСКОГО [illegible]АМАРА МАКАРОВА»
10.45 Х/Ф «КРОТ»
11.45, 18.50 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.25 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
12.45 Т/С «КРОТ»
13.45 Х/Ф «РОССИЯ МОЛОДАЯ»
15.20 ВЕСТИ-СИБИРЬ
15.40 Т/С «ВЗРОСЛЫЕ ИГРЫ»
16.35 «СУД ИДЕТ»
17.30 «КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ»
18.30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ (НА БУР. ЯЗ.)
19.05 Т/С «ЖЕНЩИНА БЕЗ ПРОШЛОГО»
20.00 Т/С «РОДНЫЕ ЛЮДИ»
21.30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
21.50 «СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!»
22.00 Т/С «БУХТА СТРАХА»
23.45 «ПРОМЕТЕЙ. СМЕРТЕЛЬНАЯ СХВАТКА»
00.45 «ВЕСТИ+»
01.05 Х/Ф «ОТЕЛЬ «У ПОГИБШЕГО АЛЬПИНИСТА»
02.45 «ГОРЯЧАЯ ДЕСЯТКА»
03.50 ДОРОЖНЫЙ ПАТРУЛЬ

КУЛЬТУРА

07.30 «ЕВРОНЬЮС»
11.00, 20.30, 00.30 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
11.20 «В ГЛАВНОЙ РОЛИ...»
11.50 Х/Ф «ПОКА ПЛЫВУТ ОБЛАКА»
14.10 «АПОКРИФ»
14.50 Х/Ф «ДВЕ ЖИЗНИ» 1 Ч.
16.30 Д/Ф «ХРАНИТЕЛИ МЕЛИХОВА»
17.00 М/С «НОВЫЕ ПРИКЛЮЧЕНИЯ МЕДВЕЖОНКА ПАДДИНГТОНА»
17.20 М/Ф «СЛОНЕНОК-ТУРИСТ». «АЗБУКА БЕЗОПАСНОСТИ»
17.35 Т/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ В КАНИКУЛЫ». «БАНКЕТ»
18.00 Д/Ф «МИКЕЛАНДЖЕЛО»
18.10 Д/С «ВСЕ О ЖИВОТНЫХ». «ГИППОПОТАМЫ»
18.35 ПЕТЕРБУРГ: ВРЕМЯ И МЕСТО. «НА КРЫШАХ ПЕТЕРБУРГА»
19.00 «МЕЛОДИЯ СТИХА»
19.05 Д/Ф «ВЛАСТЕЛИН ОРКЕСТРА. ЕВГЕНИЙ МРАВИНСКИЙ»
20.00 НОЧНОЙ ПОЛЕТ
20.55 Д/С «ТЕРРИ ДЖОНС И ВАРВАРЫ». «УМНЫЕ ВАРВАРЫ»
21.50 ВЛАСТЬ ФАКТА
22.35 «ТЕАТРАЛЬНАЯ ЛЕТОПИСЬ». ОЛЬГА АНТОНОВА. 1 Ч.
23.05 МОЛОДЕЖНОЕ «БОЛЬШИЕ»
00.00 КТО МЫ? «ГРУЗИНСКАЯ ПЕСНЬ РОССИИ»
00.50 «МЕЛОДИЯ СТИХА»
00.55 Х/Ф «СЕВЕРНЫЙ СФИНКС» 3, 4 С.
02.35 Д/Ф «ОСТРОВ ФРЕЙЗЕР. СПЯЩАЯ БОГИНЯ»
02.55 Д/С «ТЕРРИ ДЖОНС И ВАРВАРЫ». «УМНЫЕ ВАРВАРЫ»

Ариг Ус

06.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА. «НОВОСТЯ»
07.10 «АБИТУРИЕНТ-2008». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
07.30 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ ПО ПРИМЕНЕНИЮ». ПОГОДА
08.00 «ТАКСИ»
08.30 М/С «ОХ УЖ ЭТИ ДЕТКИ»
09.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
09.30 НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ
10.30 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ»
11.30 Т/С «ГУМАНОИДЫ В КОРОЛЕВЕ»
12.00 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ДЖИММИ НЕЙРОНА, МАЛЬЧИКА-ГЕНИЯ»
12.30 М/Ф «ЖИЗНЬ И ПРИКЛЮЧЕНИЯ РОБОТА-ПОДРОСТКА»
13.00 М/С «ШОУ РЕНА И СТИМПИ»
13.30 М/С «ДЕТКИ ПОДРОСЛИ»
14.00 Т/С «КЛАРИССА». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
14.30 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ»
15.00 «ПОБЕДОНОСНЫЙ ГОЛОС ВЕРУЮЩЕГО». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
15.30 «ДОМ-2. LIVE»
16.20 Х/Ф «ЖЕСТЯНОЙ КУБОК»
19.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
19.15 «АБИТУРИЕНТ-2008». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
19.30 Т/С «ГУМАНОИДЫ В КОРОЛЕВЕ»
20.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА. «НОВОСТЯ»
20.35 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ ПО ПРИМЕНЕНИЮ». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
21.00 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ»
22.00 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ»
23.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА. «НОВОСТЯ»
23.35 Х/Ф «МОЙ ЛУЧШИЙ ЛЮБОВНИК»

Тивиком

06.25 «ВЕЧЕР С ТИГРАНОМ КЕОСАЯНОМ»
07.00 «НАШ ГОРОД»
07.30 «ЕСТЬ РАЗГОВОР»
08.10 Т/С «СЕКРЕТНЫЕ МАТЕРИАЛЫ»
09.05 Т/С «ДРУЗЬЯ»
09.30 «СОЛДАТЫ-14»
10.30 «НАШ ГОРОД»
11.00 «В ЧАС ПИК»
12.00 «ЧАС СУДА»
13.00 «НАШ ГОРОД»
13.30, 00.30 «24»
14.00 «ЗВАНЫЙ УЖИН»
15.00 КИНО»: «РОККИ»
16.50 Т/С «СЕКРЕТНЫЕ МАТЕРИАЛЫ»
18.00 Т/С «МАЛЬЧИШНИК»
19.00 «В ЧАС ПИК»
20.00 «НАШ ГОРОД»
20.30 «ДАМСКИЕ ШТУЧКИ»
21.00 Х/Ф «ЛАНДЫШ СЕРЕБРИСТЫЙ»
23.00 «ЧРЕЗВЫЧАЙНЫЕ ИСТОРИИ»: «УБИТЬ ОДНОКЛАССНИКА, ИЛИ НЕДЕТСКИЕ ИГРЫ»
00.00 «НАШ ГОРОД»
01.00 «АКТУАЛЬНОЕ ЧТИВО»
01.15 Х/Ф «РОКИ-2»
03.35 «НАШ ГОРОД»

СТС - «БАЙКАЛ»

06.25, 07.15, 07.40, 08.10, 12.45, 13.00, 13.30, 13.55, 14.30, 15.00, 15.30, 00.25, 01.20, 01.55 СКАЖИ НА СТС-БАЙКАЛ
05.55, 07.15, 08.10, 09.25, 11.15, 18.55, 20.05, 21.55, 23.35, 00.55, 01.55 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ: БУРЯТИЯ
06.00 М/С «ЧЕЛОВЕК-ПАУК»
06.55 М/С «СМЕШАРИКИ»
07.00 Т/С «МОЯ ПРЕКРАСНАЯ НЯНЯ»
07.30 Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ»
08.00 Т/С «Я ЛЕЧУ»
09.00, 13.30, 18.30, 00.00 ИСТОРИИ В ДЕТАЛЯХ
09.30 Т/С «СЕРДЦЕЕДКИ»
10.30 Т/С «МОЯ ПРЕКРАСНАЯ НЯНЯ»
11.30 Т/С «ДОЧКИ-МАТЕРИ»
12.30 Т/С «ВСЯ ТАКАЯ ВНЕЗАПНАЯ!»
13.00 М/С «ОЛИВЕР ТВИСТ»
14.00 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ВУДИ И ЕГО ДРУЗЕЙ»
14.30 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ДЖЕКИ ЧАНА»
15.00 М/С «ЧОКНУТЫЙ»
15.30 М/С «ШКОЛА ВОЛШЕБНИЦ»
16.00 Т/С «САБРИНА - МАЛЕНЬКАЯ ВЕДЬМА»
16.30 ГАЛИЛЕО
17.00 Т/С «МОЯ ПРЕКРАСНАЯ НЯНЯ»
17.30 Т/С «ГЕРОИ»
19.00 Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ»
20.00 Т/С «Я ЛЕЧУ»
21.00 Т/С «СЕРДЦЕЕДКИ»
21.58 СКАЖИ!
22.00 Х/Ф «ОГРАБЛЕНИЕ ПО-ФРАНЦУЗСКИ»
00.30 СЛАВА БОГУ, ТЫ ПРИШЕЛ!
01.50 Т/С «ТАНЦЫ ПОД ЗВЕЗДАМИ»
03.50 М/С «ЗВЕЗДНЫЙ ДЕСАНТ»
04.10 МУЗЫКА НА СТС-БАЙКАЛ

ДТВ

09.00 УДАЧНОЕ УТРО
09.50 МУЗЫКА НА ДТВ
09.55 ТЕЛЕМАГАЗИН
10.25 М/Ф
11.30 «САМОЕ СМЕШНОЕ ВИДЕО»
12.00 «ОСТОРОЖНО, МОДЕРН-2!»
12.30 Т/С «КОМИССАР РЕКС»
13.30 Х/Ф «ДОЗНАНИЕ ПИЛОТА ПИРКСА»
15.30 «УТОМЛЕННЫЕ СЛАВОЙ»
16.00 Х/Ф «КРУТОЙ УОКЕР»
17.00 Т/С «КОМИССАР РЕКС»
18.00 Т/С «БЕЗМОЛВНЫЙ СВИДЕТЕЛЬ»
18.30 Т/С «C.S.I. МЕСТО ПРЕСТУПЛЕНИЯ ЛАС-ВЕГАС»
19.30 Х/Ф «ЛИНИЯ РАЗЛОМА»
21.30 ЧУДЕСА СО ВСЕГО СВЕТА
22.30 «ОСТОРОЖНО, МОДЕРН-2!»
23.00 «САМОЕ СМЕШНОЕ ВИДЕО»
23.30 «САМОЕ НЕВЕРОЯТНОЕ ВИДЕО»
00.30 Т/С «БЕЗМОЛВНЫЙ СВИДЕТЕЛЬ»
01.00 Т/С «C.S.I. МЕСТО ПРЕСТУПЛЕНИЯ ЛАС-ВЕГАС»
02.00 «ГОЛЫЕ И СМЕШНЫЕ»
02.30 ЧУДЕСА СО ВСЕГО СВЕТА
03.25 «КАРДАННЫЙ ВАЛ +»
03.55 «ГОЛЫЕ И СМЕШНЫЕ»
04.25 Т/С «ИЕРИХОН. ГОРОД ОБРЕЧЕННЫХ»
05.15 НОЧНОЙ КЛУБ
07.15 Х/Ф «СЕКРЕТНЫЙ АГЕНТ МАКГАЙВЕР»

• ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 • ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ •

Четверг, 5

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 НОВОСТИ
10.05 «МАЛАХОВ +»
11.20 «МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
12.20 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
13.20 Т/С «АГЕНТ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ»
14.20 «ДЕТЕКТИВЫ»
15.00 ДРУГИЕ НОВОСТИ
15.20 «ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ»
16.20 «ДВОЕ НАД ПРОПАСТЬЮ»
17.10 Х/Ф «ОГОНЬ ЛЮБВИ»
18.00 «ФЕДЕРАЛЬНЫЙ СУДЬЯ»
19.20 «ПУСТЬ ГОВОРЯТ»
20.10 «СЛЕД»
21.00 Т/С «ПРИНЦЕССА ЦИРКА»
22.00 «ВРЕМЯ»
22.30 Т/С «МОРСКОЙ ПАТРУЛЬ»
23.30 «ЧЕЛОВЕК И ЗАКОН»
00.30 НОЧНЫЕ НОВОСТИ
00.50 ИСКАТЕЛИ. «НАУТИЛУС» СОВЕТСКОГО СОЮЗА»
01.40 Х/Ф «ВОДНАЯ ЖИЗНЬ»
03.50 Х/Ф «МЕСТЬ»
05.30 «ДЕТЕКТИВЫ»

«РОССИЯ»

06.00 «ДОБРОЕ УТРО, РОССИЯ!»
06.35, 08.35 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ (НА БУР. ЯЗ.)
07.35, 09.34 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ ГТРК БУ[illegible]ТИЯ»
09.[illegible] «ТЫ ЛИ». ХУД.-ПУБЛ. ПРОГРАММА
10.20 «БУРЯАД ОРОН». ХУД.-ПУБЛ. ПРОГРАММА
10.45 Т/С «КРОТ»
11.45, 18.50 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.25 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
12.45 Т/С «КРОТ»
13.45 Х/Ф «РОССИЯ МОЛОДАЯ»
15.20 ВЕСТИ-СИБИРЬ
15.40 Т/С «ВЗРОСЛЫЕ ИГРЫ»
16.35 «СУД ИДЕТ»
17.30 «КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ»
18.30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ (НА БУР. ЯЗ.)
19.05 Т/С «ЖЕНЩИНА БЕЗ ПРОШЛОГО»
20.00 Т/С «РОДНЫЕ ЛЮДИ»
21.30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
21.50 «СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!»
22.00 Т/С «БУХТА СТРАХА»
23.55 «ПЯТАЯ СТУДИЯ» С СЕРГЕЕМ БРИЛЕВЫМ
00.30 «РЕВИЗОР»
01.00 «ВЕСТИ+»
01.20 Х/Ф «ЛЕТНИЙ ДВОРЕЦ»

КУЛЬТУРА

07.30 «ЕВРОНЬЮС»
11.00, 20.30, 00.30 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
11.20 «В ГЛАВНОЙ РОЛИ...»
11.50 ЛЕТО ГОСПОДНЕ. ВОЗНЕСЕНИЕ ГОСПОДНЕ
12.20 Х/Ф «ИГРАЙТЕ, МУЗЫКАНТЫ»
14.20 ПИСЬМА ИЗ ПРОВИНЦИИ. СЕЛО МОЛОЧНОЕ (ВОЛОГОДСКАЯ ОБЛАСТЬ)
14.50 Х/Ф «ДВЕ ЖИЗНИ» 2 Ч.
16.20 «ЖИВОЕ ДЕРЕВО РЕМЕСЕЛ»
16.30 «СТОЛИЦА КУКОЛЬНОЙ ИМПЕРИИ». ГОСУДАРСТВЕННЫЙ АКАДЕМИЧЕСКИЙ ЦЕНТРАЛЬНЫЙ ТЕАТР КУКОЛ ИМ.С. ОБРАЗЦОВА
17.00 М/С «НОВЫЕ ПРИКЛЮЧЕНИЯ МЕДВЕЖОНКА ПАДДИНГТОНА»
17.20 М/Ф «СТАРИК И ЖУРАВЛЬ». «АЗБУКА БЕЗОПАСНОСТИ»
17.35 Т/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ В КАНИКУЛЫ». «ПАПА ВСЕ УЛАДИТ»
18.00 Д/Ф «ЭЛЬ ГРЕКО»
18.10 Д/С «ВСЕ О ЖИВОТНЫХ». «СЕВЕРНЫЕ ОЛЕНИ»
18.35 ОТЕЧЕСТВО И СУДЬБЫ. ЖЕНЩИНЫ РОДА ЮСУПОВЫХ
19.00 «МЕЛОДИЯ СТИХА»
19.05 Д/Ф «ФЕС. ЛАБИРИНТ И РАЙ»
19.20 «БИЛЕТ В БОЛЬШОЙ»
20.00 НОЧНОЙ ПОЛЕТ
20.55 Д/С «ТЕРРИ ДЖОНС И ВАРВАРЫ». «КРУШЕНИЕ МИРА»
21.50 ЧЕРНЫЕ ДЫРЫ. БЕЛЫЕ ПЯТНА
22.35 «ТЕАТРАЛЬНАЯ ЛЕТОПИСЬ». ОЛЬГА АНТОНОВА. 2 Ч.
23.05 КУЛЬТУРНАЯ РЕВОЛЮЦИЯ
00.00 КТО МЫ? «ГРУЗИНСКАЯ ПЕСНЬ РОССИИ»
00.50 «МЕЛОДИЯ СТИХА»
00.55 Х/Ф «СЕВЕРНЫЙ СФИНКС» 5, 6 С.
02.35 Д/Ф «ФЕС. ЛАБИРИНТ И РАЙ»
02.55 Д/С «ТЕРРИ ДЖОНС И ВАРВАРЫ». «КРУШЕНИЕ МИРА»

Ариг Ус

06.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА. «НОВОСТЯ»
07.10 «АБИТУРИЕНТ-2008». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
07.30 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ ПО ПРИМЕНЕНИЮ». ПОГОДА
08.00 «ТАКСИ»
08.30 М/С «ОХ УЖ ЭТИ ДЕТКИ»
09.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
09.30 НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ
10.30 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ»
11.30 Т/С «ГУМАНОИДЫ В КОРОЛЕВЕ»
12.00 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ДЖИММИ НЕЙРОНА, МАЛЬЧИКА-ГЕНИЯ»
12.30 М/Ф «ЖИЗНЬ И ПРИКЛЮЧЕНИЯ РОБОТА-ПОДРОСТКА»
13.00 М/С «ШОУ РЕНА И СТИМПИ»
13.30 М/С «ДЕТКИ ПОДРОСЛИ»
14.00 Т/С «КЛАРИССА». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
14.30 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ»
15.00 «ПОБЕДОНОСНЫЙ ГОЛОС ВЕРУЮЩЕГО». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
15.30 «ДОМ-2. LIVE»
16.55 Х/Ф «МОЙ ЛУЧШИЙ ЛЮБОВНИК»
19.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
19.15 «АБИТУРИЕНТ-2008». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
19.30 Т/С «ГУМАНОИДЫ В КОРОЛЕВЕ»
20.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА. «НОВОСТЯ»
20.35 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ ПО ПРИМЕНЕНИЮ». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
21.00 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ»
22.00 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ»
23.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА. «НОВОСТЯ»
23.35 Х/Ф «ВИРТУАЛЬНАЯ СЕКСУАЛЬНОСТЬ»

Тивиком

06.25 «ВЕЧЕР С ТИГРАНОМ КЕОСАЯНОМ»
07.00 «НАШ ГОРОД»
07.30 «ДАМСКИЕ ШТУЧКИ»
08.10 «ДОРОГАЯ ПЕРЕДАЧА»
08.35 «РАДИ СМЕХА»
09.05 Т/С «ДРУЗЬЯ»
09.35 «СОЛДАТЫ-14»
10.30 «НАШ ГОРОД»
11.00 «В ЧАС ПИК»
12.00 «ЧАС СУДА»
13.00 «НАШ ГОРОД»
13.30, 00.30 «24»
14.00 «ЗВАНЫЙ УЖИН»
14.45 Х/Ф «РОКИ-2»
17.05 Х/Ф «ЛАНДЫШ СЕРЕБРИСТЫЙ»
19.00 «В ЧАС ПИК»
20.00 «НАШ ГОРОД»
20.25 «РАДАР-СПОРТ»
21.00 Х/Ф «НОЧНОЙ ПРОДАВЕЦ»
23.00 «ДЕТЕКТИВНЫЕ ИСТОРИИ»: «СЛЕДСТВИЕ ОШИБКИ»
00.00 «НАШ ГОРОД»
01.00 «АКТУАЛЬНОЕ ЧТИВО»
01.15 Х/Ф «РОКИ 3»
03.10 «НАШ ГОРОД»

СТС - «БАЙКАЛ»

06.25, 07.15, 07.40, 08.10, 12.45, 13.00, 13.30, 13.55, 14.30, 15.00, 15.30, 00.25, 01.20, 01.55 СКАЖИ НА СТС-БАЙКАЛ
05.55, 07.15, 08.10, 09.25, 11.15, 18.55, 20.05, 21.55, 23.35, 00.55, 01.55 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ: БУРЯТИЯ
06.00 М/С «ЧЕЛОВЕК-ПАУК»
06.55 М/С «СМЕШАРИКИ»
07.00 Т/С «МОЯ ПРЕКРАСНАЯ НЯНЯ»
07.30 Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ»
08.00 Т/С «Я ЛЕЧУ»
09.00, 13.30, 18.30, 00.00 ИСТОРИИ В ДЕТАЛЯХ
09.30 Т/С «СЕРДЦЕЕДКИ»
10.30 Т/С «МОЯ ПРЕКРАСНАЯ НЯНЯ»
11.30 Т/С «ДОЧКИ-МАТЕРИ»
12.30 Т/С «ВСЯ ТАКАЯ ВНЕЗАПНАЯ!»
13.00 М/С «ОЛИВЕР ТВИСТ»
14.00 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ВУДИ И ЕГО ДРУЗЕЙ»
14.30 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ДЖЕКИ ЧАНА»
15.00 М/С «ЧОКНУТЫЙ»
15.30 М/С «ШКОЛА ВОЛШЕБНИЦ»
16.00 Т/С «САБРИНА - МАЛЕНЬКАЯ ВЕДЬМА»
16.30 ГАЛИЛЕО
17.00 Т/С «МОЯ ПРЕКРАСНАЯ НЯНЯ»
17.30 Т/С «ГЕРОИ»
19.00 Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ»
20.00 Т/С «Я ЛЕЧУ»
21.00 Т/С «СЕРДЦЕЕДКИ»
21.58 СКАЖИ!
22.00 Х/Ф «ПОСЛЕДНИЙ РАССВЕТ»
00.30 СЛАВА БОГУ, ТЫ ПРИШЕЛ!
01.45 Т/С «ТАНЦЫ ПОД ЗВЕЗДАМИ»
03.45 М/С «ЗВЕЗДНЫЙ ДЕСАНТ»
04.10 МУЗЫКА НА СТС-БАЙКАЛ

ДТВ

09.00 УДАЧНОЕ УТРО
09.50 МУЗЫКА НА ДТВ
09.55 ТЕЛЕМАГАЗИН
10.25 М/Ф
11.30 «САМОЕ СМЕШНОЕ ВИДЕО»
12.00 «ОСТОРОЖНО, МОДЕРН-2!»
12.30 Т/С «КОМИССАР РЕКС»
13.30 Х/Ф «ЛИЦОМ К СТЕНЕ»
15.30 «УТОМЛЕННЫЕ СЛАВОЙ»
16.00 Х/Ф «КРУТОЙ УОКЕР»
17.00 Т/С «КОМИССАР РЕКС»
18.00 Т/С «БЕЗМОЛВНЫЙ СВИДЕТЕЛЬ»
18.30 Т/С «C.S.I. МЕСТО ПРЕСТУПЛЕНИЯ ЛАС-ВЕГАС»
19.30 Х/Ф «ЛАВИНА»
21.30 ЧУДЕСА СО ВСЕГО СВЕТА
22.30 «ОСТОРОЖНО, МОДЕРН-2!»
23.00 «САМОЕ СМЕШНОЕ ВИДЕО»
23.30 «САМОЕ НЕВЕРОЯТНОЕ ВИДЕО»
00.30 Т/С «БЕЗМОЛВНЫЙ СВИДЕТЕЛЬ»
01.00 Т/С «C.S.I. МЕСТО ПРЕСТУПЛЕНИЯ ЛАС-ВЕГАС»
02.00 «ГОЛЫЕ И СМЕШНЫЕ»
02.30 ЧУДЕСА СО ВСЕГО СВЕТА
03.25 «КАРДАННЫЙ ВАЛ +»
03.55 «ГОЛЫЕ И СМЕШНЫЕ»
04.25 Т/С «ИЕРИХОН. ГОРОД ОБРЕЧЕННЫХ»
05.15 НОЧНОЙ КЛУБ
07.15 Х/Ф «СЕКРЕТНЫЙ АГЕНТ МАКГАЙВЕР»

• ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 • ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ •

Пятница, 6

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 НОВОСТИ
10.05 «МАЛАХОВ +»
11.20 «МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
12.20 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
13.20 Т/С «АГЕНТ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ»
14.20 «ДЕТЕКТИВЫ»
15.00 ДРУГИЕ НОВОСТИ
15.20 «ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ»
16.20 «ЭЛИКСИР МОЛОДОСТИ»
17.10 Т/С «ОГОНЬ ЛЮБВИ»
18.00 «ФЕДЕРАЛЬНЫЙ СУДЬЯ»
19.20 «ПУСТЬ ГОВОРЯТ»
20.10 «СЛЕД»
21.00 Т/С «ПРИНЦЕССА ЦИРКА»
22.00 «ВРЕМЯ»
22.30 Т/С «МОРСКОЙ ПАТРУЛЬ»
23.30 «НЕРАЗГАДАННАЯ ИСТОРИЯ. УБИЙСТВО РОБЕРТА КЕННЕДИ»
00.20 Х/Ф «БОББИ»
02.30 Х/Ф «БЕЗ ИХ СОГЛАСИЯ»
04.10 Х/Ф «ДЕТИ КУКУРУЗЫ-7: ОТКРОВЕНИЯ»

«РОССИЯ»

06.00 «ДОБРОЕ УТРО, РОССИЯ!»
06.35, 08.35 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ (НА БУР. ЯЗ.)
07.35, 09.34 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
09.50 «МУСУЛЬМАНЕ»
10.00 «МОЙ СЕРЕБРЯНЫЙ ШАР. ТАТЬЯНА ЛАВРОВА»
11.00 Т/С «КРОТ»
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.25 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
12.45 Т/С «КРОТ»
13.45 Х/Ф «РОССИЯ МОЛОДАЯ»
15.20 ВЕСТИ-СИБИРЬ
15.40 Т/С «ВЗРОСЛЫЕ ИГРЫ»
16.35 «СУД ИДЕТ»
17.30 «КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ»
18.30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ (НА БУР. ЯЗ.)
18.50 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
19.05 Т/С «ЖЕНЩИНА БЕЗ ПРОШЛОГО»
20.00 Т/С «РОДНЫЕ ЛЮДИ»
21.30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
21.50 «СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!»
22.00 «ЮРМАЛА». МЕЖДУНАРОДНЫЙ ФЕСТИВАЛЬ ЮМОРИСТИЧЕСКИХ ПРОГРАММ
23.50 «КАК НАЙТИ МУЖА?»
00.50 Х/Ф «СТРАННЫЕ РОДСТВЕННИКИ»
02.30 Х/Ф «КЛОШАР»
04.35 ДОРОЖНЫЙ ПАТРУЛЬ

КУЛЬТУРА

07.30 «ЕВРОНЬЮС»
11.00, 20.30, 00.30 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
11.30 Д/С «ГАМБУРГСКИЙ МУЗЕЙ ЭЛЕКТРОТЕХНИКИ «ЭЛЕКТРУМ». «МУЗЕЙ ЗВУКОЗАПИСИ»
12.05 Х/Ф «ГОБСЕК»
13.35 Д/Ф «ДЕЛЬФЫ. МОГУЩЕСТВО ОРАКУЛА»
13.50 80 ЛЕТ НИКОЛАЮ СИЛИСУ. ЭПИЗОДЫ
14.30 СТРАНСТВИЯ МУЗЫКАНТА
15.00 Х/Ф «ГАРМОНИЯ»
16.20 ПУШКИНСКИЙ ДЕНЬ РОССИИ. А.С.ПУШКИН. «АНДЖЕЛО»
17.00 М/С «НОВЫЕ ПРИКЛЮЧЕНИЯ МЕДВЕЖОНКА ПАДДИНГТОНА»
17.20 В МУЗЕЙ - БЕЗ ПОВОДКА. ПРОГРАММА
17.35 Т/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ В КАНИКУЛЫ». «СЕКРЕТАРЬ»
18.05 Д/С «ВСЕ О ЖИВОТНЫХ». «ДИНГО»
18.30 ЗА СЕМЬЮ ПЕЧАТЯМИ
19.00 «МЕЛОДИЯ СТИХА»
19.05 РАЗНОЧТЕНИЯ. ХРОНИКИ ЛИТЕРАТУРНОЙ ЖИЗНИ
19.30 КАМЕРТОН. ПРОГРАММА САТИ СПИВАКОВОЙ
19.55 Г.СВИРИДОВ. «МЕТЕЛЬ». МУЗЫКАЛЬНЫЕ ИЛЛЮСТРАЦИИ К ПОВЕСТИ А.С. ПУШКИНА
20.50 Х/Ф «ВЫСТРЕЛ»
22.05 «ВИТАЛИЙ МЕЛЬНИКОВ: ПО ВОЛНАМ ПАМЯТИ»
22.45 Х/Ф «ПО ШИРОКОЙ МИССУРИ»
00.00 КТО МЫ? «ГРУЗИНСКАЯ ПЕСНЬ РОССИИ»
00.50 «МЕЛОДИЯ СТИХА»
00.55 Х/Ф «СЕВЕРНЫЙ СФИНКС» 7, 8 С.
02.35 Д/Ф «ДЕЛЬФЫ. МОГУЩЕСТВО

ОРАКУЛА»
02.55 Д/С «ЭКВАТОР». «СИЛА ОКЕАНА»

Ариг Ус

06.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА. «НОВОСТЯ»
07.10 «АБИТУРИЕНТ-2008». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
07.30 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ ПО ПРИМЕНЕНИЮ». ПОГОДА
08.00 «ТАКСИ»
08.30 М/С «ОХ УЖ ЭТИ ДЕТКИ»
09.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
09.30 НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ
10.30 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ»
11.30 Т/С «ГУМАНОИДЫ В КОРОЛЕВЕ»
12.00 М/С «КРУТЫЕ БОБРЫ»
12.30 М/Ф «ЖИЗНЬ И ПРИКЛЮЧЕНИЯ РОБОТА-ПОДРОСТКА»
13.00 М/С «ШОУ РЕНА И СТИМПИ»
13.30 М/С «ДЕТКИ ПОДРОСЛИ»
14.00 Т/С «КЛАРИССА». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
14.30 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ»
15.00 «ПОБЕДОНОСНЫЙ ГОЛОС ВЕРУЮЩЕГО». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
15.30 «ДОМ-2. LIVE»
17.15 Х/Ф «ВИРТУАЛЬНАЯ СЕКСУАЛЬНОСТЬ»
19.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
19.15 «АБИТУРИЕНТ-2008». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
19.30 Т/С «ГУМАНОИДЫ В КОРОЛЕВЕ»
20.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА. «НОВОСТЯ»
20.35 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ ПО ПРИМЕНЕНИЮ». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
21.00 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ»
22.00 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ»
23.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА. «НОВОСТЯ»
23.35 Х/Ф «ЧЕТЫРЕ КОМНАТЫ»

Тивиком

06.25 «ВЕЧЕР С ТИГРАНОМ КЕОСАЯНОМ»
07.00 «НАШ ГОРОД»
07.30 «РАДАР-СПОРТ»
08.10 «ДОРОГАЯ ПЕРЕДАЧА»
08.35 «РАДИ СМЕХА»
09.00 Т/С «ДРУЗЬЯ»
10.30 «НАШ ГОРОД»
11.00 «В ЧАС ПИК»
12.00 «ЧАС СУДА»
13.00 «НАШ ГОРОД»
13.30, 00.30 «24»
14.00 «ЗВАНЫЙ УЖИН»
15.00 Х/Ф «РОКИ 3»
17.00 Х/Ф «НОЧНОЙ ПРОДАВЕЦ»
18.45 «ОЧЕВИДЕЦ»: САМОЕ СМЕШНОЕ
19.00 «В ЧАС ПИК»
20.00 «НАШ ГОРОД»
20.30 «САМ СЕБЕ ХОЗЯИН»
21.00 Х/Ф «СЕСТРЫ»
22.40 «В ЧАС ПИК»
23.00 «СЕКРЕТНЫЕ ИСТОРИИ»: «ТЕХНОЛОГИИ ДРЕВНИХ БОГОВ»
00.00 «НАШ ГОРОД»
01.00 «АКТУАЛЬНОЕ ЧТИВО»
01.15 Х/Ф «РОКИ-4»
03.00 Х/Ф «РОКИ-5»

СТС - «БАЙКАЛ»

06.25, 07.15, 07.40, 08.10, 12.45, 13.00, 13.30, 13.55, 14.30, 15.00, 15.30, 00.25, 01.20, 01.55 СКАЖИ НА СТС-БАЙКАЛ
05.55, 07.15, 08.10, 09.25, 11.15, 18.55, 20.05, 21.55, 23.35, 00.55, 01.55 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ: БУРЯТИЯ
06.00 М/С «ЧЕЛОВЕК-ПАУК»
06.55 М/С «СМЕШАРИКИ»
07.00 Т/С «МОЯ ПРЕКРАСНАЯ НЯНЯ»
07.30 Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ»
08.00 Т/С «Я ЛЕЧУ»
09.00, 13.30, 18.30, 00.00 ИСТОРИИ В ДЕТАЛЯХ
09.30 Т/С «СЕРДЦЕЕДКИ»
10.30 Т/С «МОЯ ПРЕКРАСНАЯ НЯНЯ»
11.30 Т/С «ДОЧКИ-МАТЕРИ»
12.30 Т/С «ВСЯ ТАКАЯ ВНЕЗАПНАЯ!»
13.00 М/С «ОЛИВЕР ТВИСТ»
14.00 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ВУДИ И ЕГО ДРУЗЕЙ»
14.30 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ДЖЕКИ ЧАНА»
15.00 М/С «ЧОКНУТЫЙ»
15.30 М/С «ШКОЛА ВОЛШЕБНИЦ»
16.00 Т/С «САБРИНА - МАЛЕНЬКАЯ ВЕДЬМА»
16.30 ГАЛИЛЕО
17.00 Т/С «МОЯ ПРЕКРАСНАЯ НЯНЯ»
17.30 Т/С «ГЕРОИ»
19.00 Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ»
20.00 Т/С «Я ЛЕЧУ»
21.00 Т/С «СЕРДЦЕЕДКИ»
21.58 СКАЖИ!
22.00 Х/Ф «КЛАД»
00.30 КИНО В ДЕТАЛЯХ С ФЕДОРОМ БОНДАРЧУКОМ
01.30 Т/С «ТАНЦЫ ПОД ЗВЕЗДАМИ»
03.30 М/С «ЗВЕЗДНЫЙ ДЕСАНТ»
05.20 МУЗЫКА НА СТС-БАЙКАЛ

ДТВ

09.00 УДАЧНОЕ УТРО
09.50 МУЗЫКА НА ДТВ
09.55 ТЕЛЕМАГАЗИН
10.25 М/Ф
11.30 «САМОЕ СМЕШНОЕ ВИДЕО»
12.00 «ОСТОРОЖНО, МОДЕРН-2!»
12.30 Т/С «КОМИССАР РЕКС»
13.30 Х/Ф «ДЕЗЕРТИР»
14.55 «В ЗАСАДЕ»
15.30 «УТОМЛЕННЫЕ СЛАВОЙ»
16.00 Х/Ф «КРУТОЙ УОКЕР»
17.00 Т/С «КОМИССАР РЕКС»
18.00 Т/С «БЕЗМОЛВНЫЙ СВИДЕТЕЛЬ»
18.30 Т/С «C.S.I. МЕСТО ПРЕСТУПЛЕНИЯ ЛАС-ВЕГАС»
19.30 Х/Ф «ОГНЕННЫЙ ДЕСАНТ: ПРЕИСПОДНЯЯ»
21.30 ЧУДЕСА СО ВСЕГО СВЕТА
22.30 «ОСТОРОЖНО, МОДЕРН-2!»
23.00 «САМОЕ СМЕШНОЕ ВИДЕО»
23.30 «САМОЕ НЕВЕРОЯТНОЕ ВИДЕО»
00.30 Т/С «БЕЗМОЛВНЫЙ СВИДЕТЕЛЬ»
01.00 Т/С «C.S.I. МЕСТО ПРЕСТУПЛЕНИЯ ЛАС-ВЕГАС»
02.00 «ГОЛЫЕ И СМЕШНЫЕ. ГОРЯЧАЯ ДЮЖИНА»
02.55 Х/Ф «ПОСЛЕ АПОКАЛИПСИСА»
04.50 НОЧНОЙ КЛУБ
06.50 Х/Ф «СЕКРЕТНЫЙ АГЕНТ МАК-ГАЙВЕР»

• ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 • ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ •

Суббота, 7

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 НОВОСТИ
10.05 «МАЛАХОВ +»
11.20 «МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
12.20 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
13.20 Т/С «АГЕНТ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ»
14.20 «ДЕТЕКТИВЫ»
15.00 ДРУГИЕ НОВОСТИ
15.20 «ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ»
16.20 «ДЕСЯТЬ НЕГРИТЯТ» НИКИТЫ ХРУЩЕВА»
17.10 Т/С «ОГОНЬ ЛЮБВИ»
18.00 «ФЕДЕРАЛЬНЫЙ СУДЬЯ»
19.20 «ПУСТЬ ГОВОРЯТ»
20.10 ПОЛЕ ЧУДЕС
21.00 Т/С «ПРИНЦЕССА ЦИРКА»
22.00 «ВРЕМЯ»
22.25 Т/С «МОРСКОЙ ПАТРУЛЬ»
23.30 Х/Ф «ЧУЖОЙ-3»
01.30 Х/Ф «РАСКАЯНИЕ»
02.50 «ДЕТИ-ДИВЕРСАНТЫ»
03.30 ЧЕМПИОНАТ ЕВРОПЫ ПО ФУТБОЛУ 2008 Г. СБОРНАЯ ПОРТУГАЛИИ - СБОРНАЯ ТУРЦИИ. ПРЯМОЙ ЭФИР ИЗ ШВЕЙЦАРИИ
05.50 «Б.О.Г. И БОЖЕНА»

«РОССИЯ»

06.00 «ДОБРОЕ УТРО, РОССИЯ!»
09.55 «ЗДОРОВЬЕ»
10.25 «СУББОТНИК»
11.05 «ВОКРУГ СВЕТА»
12.00, 15.00, 18.00 ВЕСТИ
12.10 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
12.20 ОТКРЫТЫЕ ДВЕРИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ЛИЦЕЯ № 16
12.35 «С ЗАБОТОЙ О ЛЮДЯХ». К ДНЮ СОЦИАЛЬНОГО РАБОТНИКА
12.50 «ВЫСОКОЕ НАПРЯЖЕНИЕ»
13.05 ДОКТОР БОРМЕНТАЛЬ
13.20 ПЛАНЕТА ПРАВОСЛАВИЯ. «ГРЕЦИЯ»
14.15 «СЕНАТ»
15.20 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
15.40 Д/С «ГОЛУБАЯ ПЛАНЕТА. ИСТОРИИ ОКЕАНОВ»
16.40 «СУД ИДЕТ»
17.30 «КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ»
18.15 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ (НА БУР. ЯЗ.)
18.35 Т/С «ЖЕНЩИНА БЕЗ ПРОШЛОГО»
19.30 Т/С «РОДНЫЕ ЛЮДИ»
20.30 Х/Ф «БУХТА ПРОПАВШИХ ДАЙВЕРОВ»
23.50 «КОМНАТА СМЕХА»
00.30 ФУТБОЛ. ОТКРЫТИЕ ЧЕМПИОНАТА ЕВРОПЫ. ШВЕЙЦАРИЯ - ЧЕХИЯ. ИЗ ШВЕЙЦАРИИ
03.00 Х/Ф «ПЛЕТЕНЫЙ ЧЕЛОВЕК»

КУЛЬТУРА

07.30 «ЕВРОНЬЮС»
11.00, 20.30, 00.30 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
11.30 Д/С «МУЗЕЙ СПЕЦИЙ». «ГЕРМАНСКИЙ МУЗЕЙ УПАКОВКИ»
12.00 Х/Ф «МАТЬ МАРИЯ»
13.35 «АВТОПОРТРЕТ В КРАСНОЙ ФЕСКЕ». РОБЕРТ ФАЛЬК
14.15 Д/Ф «ТАНЕЦ СЕКУНДЫ»
14.40 Х/Ф «ТА САМАЯ ЖЕНЩИНА»
16.15 «ФОРМУЛА ТЕАТРА АНДРЕЯ ГОНЧАРОВА»
17.00 М/С «НОВЫЕ ПРИКЛЮЧЕНИЯ МЕДВЕЖОНКА ПАДДИНГТОНА»
17.20 М/Ф «ВЕЛИКОЕ ЗАКРЫТИЕ»
17.30 Х/Ф «ПО ЩУЧЬЕМУ ВЕЛЕНЬЮ»
18.25 Д/Ф «МИХАИЛ КУТУЗОВ»
18.35 Д/С «ВСЕ О ЖИВОТНЫХ». «ЛЕМУРЫ»
19.00 «МЕЛОДИЯ СТИХА»
19.05 Д/Ф «A.SCRIABINE»
20.00 «СМЕХОНОСТАЛЬГИЯ»
20.55 «СФЕРЫ»
21.35 70 ЛЕТ СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ ТАТЬЯНЫ ЛАВРОВОЙ. «Я - ЧАЙКА... НЕ ТО. Я - АКТРИСА»
22.15 Х/Ф «ВЫЛЕТ ЗАДЕРЖИВАЕТСЯ»
23.30 ЮБИЛЕЙ АРКАДИЯ АРКАНОВА. ЛИНИЯ ЖИЗНИ
00.50 «МЕЛОДИЯ СТИХА»
00.55 Х/Ф «СЕВЕРНЫЙ СФИНКС» 9, 10 С.
02.35 Д/Ф «САНТЬЯГО ДЕ КУБА. КРЕПОСТЬ ЭЛЬ МОРО И РЕВОЛЮЦИЯ»
02.55 Д/С «ЭКВАТОР». «БИТВА ЗА СВЕТ»

Ариг Ус

06.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА. «НОВОСТЯ»
07.10 «АБИТУРИЕНТ-2008». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
07.30 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ ПО ПРИМЕНЕНИЮ». ПОГОДА
08.00 «ЖИЗНЬ, ПОЛНАЯ РАДОСТИ»
08.30 М/С «ОХ УЖ ЭТИ ДЕТКИ»
09.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
09.30 НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ
10.30 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ»
11.30 Т/С «ГУМАНОИДЫ В КОРОЛЕВЕ»
12.00 М/С «КРУТЫЕ БОБРЫ»
12.30 М/Ф «ЖИЗНЬ И ПРИКЛЮЧЕНИЯ РОБОТА-ПОДРОСТКА»
13.00 М/С «ШОУ РЕНА И СТИМПИ»
13.30 М/С «ДЕТКИ ПОДРОСЛИ»
14.00 Т/С «КЛАРИССА». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
14.30 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ»
15.00 «ПОБЕДОНОСНЫЙ ГОЛОС ВЕРУЮЩЕГО». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
15.30 «ДОМ-2. LIVE»
17.05 Х/Ф «ЧЕТЫРЕ КОМНАТЫ»
19.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
19.15 «АБИТУРИЕНТ-2008». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
19.30 Т/С «ГУМАНОИДЫ В КОРОЛЕВЕ»
20.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА. «НОВОСТЯ»
20.35 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ ПО ПРИМЕНЕНИЮ». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
21.00 «ИНТУИЦИЯ»
22.00 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ»
23.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА. «НОВОСТЯ»
23.35 НАША RUSSIA
00.05 СМЕХ БЕЗ ПРАВИЛ
01.05 СЕКС БЕЗ ПРАВИЛ

Тивиком

07.00 «ГРАН-ПРИ»
07.30 «НАШ ГОРОД»
08.00 «САМ СЕБЕ ХОЗЯИН»
08.35 Х/Ф «РОККИ-5»
10.30 «НАШ ГОРОД»
11.00 «В ЧАС ПИК»
12.00 «ЧАС СУДА»
13.00 «НАШ ГОРОД»
13.30 «24»
14.00 «ВОЕННАЯ ТАЙНА»
15.00 Х/Ф «РОККИ-4»
16.55 Х/Ф «СЕСТРЫ»
18.30 «В ЧАС ПИК»
19.30 «НАШ ГОРОД»
20.00 «НЕДЕЛЯ»
21.00 Х/Ф «ТАКСИ»
22.50 «С.С.С.Р.»
23.45 Х/Ф «ПИРАТЫ КАРИБСКОГО МОРЯ»
03.10 «ФОРМУЛА-1»

СТС - «БАЙКАЛ»

06.09, 06.30, 07.02, 07.20, 12.30, 13.00, 13.30, 14.05, 14.30, 15.00, 15.30, 00.20, 01.25, 01.55 СКАЖИ НА СТС-БАЙКАЛ
05.55, 07.15, 08.10, 09.25, 11.15, 18.55, 20.05, 21.55, 23.35, 00.55, 01.55 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ: БУРЯТИЯ
06.00 М/С «ЧЕЛОВЕК-ПАУК»
06.55 М/С «СМЕШАРИКИ»
07.00 Т/С «МОЯ ПРЕКРАСНАЯ НЯНЯ»
07.30 Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ»
08.00 Т/С «Я ЛЕЧУ»
09.00, 13.30, 18.30, 00.00 ИСТОРИИ В ДЕТАЛЯХ
09.30 Т/С «СЕРДЦЕЕДКИ»
10.30 Т/С «МОЯ ПРЕКРАСНАЯ НЯНЯ»
11.30 Т/С «ДОЧКИ-МАТЕРИ»
12.30 Т/С «ВСЯ ТАКАЯ ВНЕЗАПНАЯ!»
13.00 М/С «ОЛИВЕР ТВИСТ»
14.00 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ВУДИ И ЕГО ДРУЗЕЙ»
14.30 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ДЖЕКИ ЧАНА»
15.00 М/С «ЧОКНУТЫЙ»
15.30 М/С «ШКОЛА ВОЛШЕБНИЦ»
16.00 Т/С «САБРИНА - МАЛЕНЬКАЯ ВЕДЬМА»
16.30 ГАЛИЛЕО
17.00 Т/С «МОЯ ПРЕКРАСНАЯ НЯНЯ»
17.30 Т/С «ГЕРОИ»
19.00 Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ»
20.00 Т/С «Я ЛЕЧУ»
20.58 СКАЖИ!
21.00 Х/Ф «НА РАССТОЯНИИ УДАРА»
23.00 «КИНОТАВР»- 2008 Г.
00.50 Х/Ф «НИКОГДА НЕ РАЗГОВАРИВАЙ С НЕЗНАКОМЦАМИ»
02.30 Т/С «ТАНЦЫ ПОД ЗВЕЗДАМИ»
04.30 М/С «ЗВЕЗДНЫЙ ДЕСАНТ»
05.10 МУЗЫКА НА СТС-БАЙКАЛ

ДТВ

09.00 УДАЧНОЕ УТРО
09.50 МУЗЫКА НА ДТВ
10.00 «ЗВЕРИНЫЕ ШУТОЧКИ»
11.00 ТЫСЯЧА МЕЛОЧЕЙ
11.20 МЕДИЦИНСКОЕ ОБОЗРЕНИЕ
11.30 М/Ф
13.25 «КАЛАМБУР»
14.00 «КАЛАМБУР»
14.30 Х/Ф «ЛАВИНА»
16.30 «САМОЕ ЗАХВАТЫВАЮЩЕЕ ВИДЕО»
17.30 Х/Ф «ЛИЦОМ К СТЕНЕ»
19.30 Х/Ф «ШПИОНЫ И ПРЕДАТЕЛИ»
20.30 Д/Ф «ПРИГОВОРЕННЫЕ ПОЖИЗНЕННО»
21.00 ТЕРРИТОРИЯ ПРИЗРАКОВ
22.00 «САМОЕ СМЕШНОЕ ВИДЕО»
23.20 Х/Ф «ВОЛКИ В ЗОНЕ»
01.00 Т/С «C.S.I. МЕСТО ПРЕСТУПЛЕНИЯ ЛАС-ВЕГАС»
03.00 «ГОЛЫЕ И СМЕШНЫЕ»
03.30 Х/Ф «ОТРЯД «АНТИТЕРРОР»
04.25 ТЕРРИТОРИЯ ПРИЗРАКОВ
05.25 Т/С «АВТОДРОМ»
06.25 НОЧНОЙ КЛУБ

• ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 • ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ •

Воскресенье, 8

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.50 Х/Ф «БЛАГОРОДНЫЙ РАЗБОЙНИК ВЛАДИМИР ДУБРОВСКИЙ»
07.00, 11.00, 13.00 НОВОСТИ
07.10 Х/Ф «БЛАГОРОДНЫЙ РАЗБОЙНИК ВЛАДИМИР ДУБРОВСКИЙ»
08.50 СЛУЖУ ОТЧИЗНЕ!
09.20 «МОИ ДРУЗЬЯ ТИГРУЛЯ И ВИННИ». «ДОНАЛЬД ДАК ПРЕДСТАВЛЯЕТ»
10.10 «УМНИЦЫ И УМНИКИ»
11.10 «НЕПУТЕВЫЕ ЗАМЕТКИ»
11.30 ПОКА ВСЕ ДОМА
12.20 «ФАЗЕНДА»
13.20 «ПЕТЛЯ КОРБУТ»
14.20 Х/Ф «ДЕВЯТЬ ДНЕЙ ОДНОГО ГОДА»
16.20 «КВН». ПРЕМЬЕР-ЛИГА
18.00 «ИНТУИЦИЯ. ЗНАКИ СУДЬБЫ»
19.00 Т/С «ЗАКОЛДОВАННЫЙ УЧАСТОК»
22.00 ВОСКРЕСНОЕ «ВРЕМЯ»
22.50 ЧТО? ГДЕ? КОГДА?
00.10 «РУССКАЯ ЗВЕЗДА ТРЕТЬЕГО РЕЙХА»
00.50 ЧЕМПИОНАТ ЕВРОПЫ ПО ФУТБОЛУ 2008 Г. СБОРНАЯ АВСТРИИ - СБОРНАЯ ХОРВАТИИ. ПРЯМОЙ ЭФИР ИЗ АВСТРИИ
03.00 Х/Ф «ВИКТОРИНА»
05.10 «ЗВЕРИНЕЦ»

«РОССИЯ»

06.55 Х/Ф «ТРЕВОЖНОЕ ВОСКРЕСЕНЬЕ»
08.30 «СЕЛЬСКИЙ ЧАС»
09.00, 12.00, 15.00 ВЕСТИ
09.10 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ (НА БУР. ЯЗ.)
09.20 «ДИАЛОГИ О ЖИВОТНЫХ»
09.55 «ВСЯ РОССИЯ»
10.10 «КОМНАТА СМЕХА»
11.05 «САМ СЕБЕ РЕЖИССЕР»
12.10 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. СОБЫТИЯ НЕДЕЛИ
12.50 «ГОРОДОК». ДАЙДЖЕСТ
13.20 «СТО К ОДНОМУ»
14.15 «ПАРЛАМЕНТСКИЙ ЧАС»
15.20 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ (НА БУР. ЯЗ.)
15.30 «ФИТИЛЬ №180»
16.15 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
16.45 «ЧЕСТНЫЙ ДЕТЕКТИВ»
17.15 «ПРОСТИТЕ, ГОЛУБИ... ИСТОРИЯ ДВУХ ОДИНОЧЕСТВ»
18.15 «50 БЛОНДИНОК. ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЕ ШОУ»
19.15 «СМЕЯТЬСЯ РАЗРЕШАЕТСЯ»
21.00 ВЕСТИ НЕДЕЛИ
22.00 Х/Ф «40»
23.30 Х/Ф «СПЕЦИАЛИСТ»
01.30 Х/Ф «НОВИЧОК»
03.30 ФУТБОЛ. ЧЕМПИОНАТ ЕВРОПЫ. ГЕРМАНИЯ - ПОЛЬША. ИЗ АВСТРИИ, ДО 05.43

КУЛЬТУРА

07.30 «ЕВРОНЬЮС»
11.10 «ОБЫКНОВЕННЫЙ КОНЦЕРТ»
11.40 Х/Ф «ДОКТОР КАЛЮЖНЫЙ»
13.00 ЛЕГЕНДЫ МИРОВОГО КИНО. ЯНИНА ЖЕЙМО
13.30 «МУЗЫКАЛЬНЫЙ КИОСК»
13.45 Д/Ф «АВИНЬОН. МЕСТО ПАПСКОЙ ССЫЛКИ»
14.00 М/Ф «ВУК»
15.10 Д/С «ДЖУНГЛИ». «МИР ВОДЫ»
16.05 «ЧТО ДЕЛАТЬ?»
16.50 ЭПИЗОДЫ. АЛЕКСАНДР МОРФОВ
17.35 Х/Ф «ДВОЕ ПОД ОДНИМ ЗОНТОМ»
19.05 К 105-ЛЕТИЮ СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ КОМПОЗИТОРА. «ВЕК АРАМА ХАЧАТУРЯНА»
19.45 БАЛЕТ «СПАРТАК»
21.30 Д/Ф «ВЕРОНА - УГОЛОК РАЯ НА ЗЕМЛЕ»
21.50 ВОКРУГ СМЕХА. НОН-СТОП
22.30 Д/Ф «В ПОИСКАХ КАПИТАНА КИДДА»
23.25 Х/Ф «ЧТО СЛУЧИЛОСЬ С БЭБИ ДЖЕЙН?»
01.45 «ШИРОКИЙ ФОРМАТ»
02.10 «ПРОГУЛКИ ПО БРОДВЕЮ»
02.40 М/Ф «КОРОЛЕВСКАЯ ИГРА»
02.55 Д/С «ЭКВАТОР». «РИФ ИЗОБИЛИЯ»

Ариг Ус

07.00 ИЗМЕНИ СВОЙ МИР. ПОГОДА
07.30 «БЛАГАЯ ВЕСТЬ»
08.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА. «НОВОСТЯ»
08.35 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ ПО ПРИМЕНЕНИЮ»
09.00 «БЛАГОВЕСТ». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
09.30 «УТУМАТА». ПОГОДА
10.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА. «НОВОСТЯ»
10.40 «АБИТУРИЕНТ-2008». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
11.00 ШКОЛА РЕМОНТА
12.00 «БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ»
13.00 «ЖЕНСКАЯ ЛИГА»
14.00 «ЗВЕЗДЫ МЕНЯЮТ ПРОФЕССИЮ»
15.00 Х/Ф «ЧЕЛОВЕК С БУЛЬВАРА КАПУЦИНОВ». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
16.55 БОЛЬШОЕ КИНО ПО ВЫХОДНЫМ: «КРАСАВЧИК АЛФИ, ИЛИ ЧЕГО ХОТЯТМУЖЧИНЫ». ПОГОДА
19.00 Д/Ф «ЖЕНЩИНЫ СВЕРХУ»
20.00 «МУНГЭ СЭРГЭ». ПОГОДА
20.30 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ ПО ПРИМЕНЕНИЮ». ПОГОДА
21.00 «БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ»
22.00 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
23.00 «КОМЕДИ-КЛАБ». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
00.00 «ЖЕНСКАЯ ЛИГА»
00.30 СМЕХ БЕЗ ПРАВИЛ
01.30 «СЕКС» С А.ЧЕХОВОЙ

Тивиком

07.00 «НАШ ГОРОД»
07.40 «МЕКСИКАНСКИЕ ПРИЗРАКИ»
08.30 «ШКОЛЬНОЕ ТВ»
08.55 «ДАМСКИЕ ШТУЧКИ»
09.20 «СПИД. СКОРАЯ ПОМОЩЬ»
09.50 «КУЛИНАРНЫЕ ШТУЧКИ»
10.05 Х/Ф «КИБЕРДЖЕК»
12.00 «Я - ПУТЕШЕСТВЕННИК»
12.30 «ОЧЕВИДЕЦ»: САМОЕ СМЕШНОЕ
13.30 «НАШ ГОРОД»
14.00 «НЕДЕЛЯ»
15.00 «РЕПОРТЕРСКИЕ ИСТОРИИ»
15.30 «С.С.С.Р.»
16.00 Х/Ф «ПИРАТЫ КАРИБСКОГО МОРЯ»
19.45 Х/Ф «ТАКСИ»
21.30 Х/Ф «ПОЛТЕРГЕЙСТ: ДРУГАЯ СТОРОНА»
23.15 Х/Ф «ПОЛТЕРГЕЙСТ: ПОСЛЕДНЯЯ ГЛАВА»
01.10 «ДАЛЬНИЕ РОДСТВЕННИКИ»
01.30 «ФОРМУЛА-1». «ОБРАТНЫЙ ОТСЧЕТ»
01.45 «ФОРМУЛА-1». ГОНКА

СТС - «БАЙКАЛ»

06.09, 06.30, 07.02, 07.20, 12.30, 13.00, 13.30, 14.05, 14.30, 15.00, 15.30, 00.20, 01.25, 01.55 СКАЖИ НА СТС-БАЙКАЛ
05.55, 07.15, 08.10, 09.25, 11.15 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ: БУРЯТИЯ
06.00 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ БУРАТИНО»
07.15 М/Ф «СКАЗКА О ЗОЛОТОМ ПЕТУШКЕ»
07.55 М/С «УМЕЛЕЦ МЭННИ»
08.20 М/С «СМЕШАРИКИ»
08.30, 16.00 ИСТОРИИ В ДЕТАЛЯХ
09.00 М/С «ТОМ И ДЖЕРРИ»
09.15 САМЫЙ УМНЫЙ
11.00 ГАЛИЛЕО
12.00 «СНИМИТЕ ЭТО НЕМЕДЛЕННО!»
13.00 М/С «ЧИП И ДЕЙЛ СПЕШАТ НА ПОМОЩЬ»
14.00 М/С «ЧТО НОВЕНЬКОГО, СКУБИ ДУ?»
15.00 М/С «ГЕРКУЛЕС»
16.30 КТО УМНЕЕ ПЯТИКЛАССНИКА?
17.30 ДЕТСКИЕ ШАЛОСТИ
18.30 6 КАДРОВ
19.15 Х/Ф «ЭТОТ УЖАСНЫЙ КОТ»
20.58 СКАЖИ!
21.00 Х/Ф «ИЛЛЮЗИЯ ПОЛЕТА»
22.50 6 КАДРОВ
23.00 ХОРОШИЕ ШУТКИ
01.00 «КИНОТАВР» В ДЕТАЛЯХ
02.00 Х/Ф «СПОКОЙНОЙ НОЧИ!»
03.45 Х/Ф «РАСЧЛЕНЕННЫЙ»
05.30 МУЗЫКА НА СТС-БАЙКАЛ

ДТВ

09.00 УДАЧНОЕ УТРО
09.50 МУЗЫКА НА ДТВ
10.00 «ЗВЕРИНЫЕ ШУТОЧКИ»
11.00 ТЫСЯЧА МЕЛОЧЕЙ
11.20 МЕДИЦИНСКОЕ ОБОЗРЕНИЕ
11.30 М/Ф
13.25 «КАЛАМБУР»
14.30 Х/Ф «ОГНЕННЫЙ ДЕСАНТ: ПРЕИСПОДНЯЯ»
16.30 «САМОЕ ЗАХВАТЫВАЮЩЕЕ ВИДЕО»
17.30 Х/Ф «ДЕЗЕРТИР»
19.05 М/Ф
19.30 Х/Ф «ШПИОНЫ И ПРЕДАТЕЛИ»
20.30 Д/Ф «ПРИГОВОРЕННЫЕ ПОЖИЗНЕННО»
21.00 ТЕРРИТОРИЯ ПРИЗРАКОВ
22.00 «САМОЕ СМЕШНОЕ ВИДЕО»
22.55 Х/Ф «ДЕЖА ВЮ»
01.00 Т/С «C.S.I. МЕСТО ПРЕСТУПЛЕНИЯ ЛАС-ВЕГАС»
03.00 «ГОЛЫЕ И СМЕШНЫЕ»
03.30 Х/Ф «ОТРЯД «АНТИТЕРРОР»
04.20 ТЕРРИТОРИЯ ПРИЗРАКОВ
05.20 Т/С «АВТОДРОМ»
06.20 НОЧНОЙ КЛУБ

Һэеы гэр худалдагдана.
Тел.: 8-924-657-0148.

АНХАРЫТ!

Түнхэнэй аймагай Хэрэн нютагта Жинсрэгэй хурал июниин 6-да үдэрэй 11 сагһаа хурагдахань. Энэ хурал анхан байһан Хэрэнэй дасанай (Калининай үйлсэ) һэргээн бодхоолгодо зорюулагдана. Бүхы һүзэгтэниие энэ хуралда уринабди.

* * *

Июниин 15-да үглөөнэй 10 сагһаа Мухар-Шэбэрэй аймагай Галтайн хажууда арад зондомнай аша түһатай «Табан хурганай» тайлганиие «Тэнгэри» гэһэн бөө шажантанай эмхи үнгэргэнэ. Бултыетнай уринабди.

* * *

М.Н.Хангаловай нэрэмжэтэ түүхын музейн филиал болодог соёлой ба искусствын музейдэ июниин 5-да 15 сагта үнгэргэгдэхэ КНР-эй арадай артистка Анандын Айлтагүйн Нумаа багшатай уулзалгада хүгжэмдэ дуратайшуулые уринабди.

Уран үгэ
Буряад үнэн
29.05.2008
№21(579)
Дүхэриг
№60(21603)

Дансаран ДОРЖОГУТАБАЙ

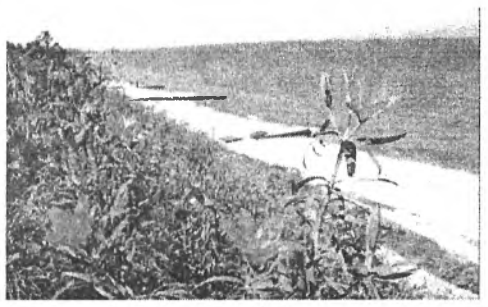

МОГОЙ hАРА
(май)

Могой hарада - муул даа ногоон,
Малнууд газараа мүлжэн зобоо.
Ойн захын ургы гура, hогоон
Ойготороо эдеэл даа, одоо.

Шабарлиг шиигтэй тала, нугаар
Шара саhан[1] шабадан бууна.
Хэды хоноод наранда ураар
Хээгүүр зэрэлгээн долгёо тууна.

Саанаhаа хүйтөөр hэрьеэшье hаань,
Сагаахан сэсэгүүд задарна.
Жэгүүртэнэй дуу дэлгээшье hаань,
Жэбэржэ тэнгэри харлана.

Хүхэ балхаг Мяхуулын[2] убhагаар
Хүхын хаhа - «амаа зайлана».
Молор сагаан мүшэн hубhадаар
Мойhон сэсэглээд хангалтана.

Хара шэрэм хүрилнэ элеэр -
Хабарай охин лэ бушхашоо.
Мантын добуунай үбэр эрьеэр
Мангир гашуугаа мушхашоо.

Хара шэрэмэй[3] шара тоhо
Хадагладаг заншал бии бэлэй.
Үллэбэл тэрээгээр хүн баhа
Үбиг ябаал - хүйтэндэ үбэлэй.

Хангай байгаалиин гүн шэдхэ соо
Хандагай түллөөл ха, үнжэнэ.
Удаан хэбтэжэ сагаа хүсөө -
Улаан шара тугал тэнжэнэ.

Шэлын орой шэмэглэн байдаг
Шэлбэhэтэ модод бүтүүрнэ.
Тэрэнэй наахануур улайдаг
Тэрэнгиин түймэр дүлэтэнэ.

[1]**саhан** - хабарай hүүлшын саhые «шара саhан» гэнэбди.
[2]**мяхуула** - могой hарын хорин хоёрто мяхуула тудалдадаг.
[3]**шэрэм** - хара шэрэмэй түлэг соогуур байгаалиин дотор хүсэн онсо туйлдаа хүрэдэг.

ХАБАРАЙ ХҮСЭН

Хибэс нэхэн эреэлжэ,
Хизаар нэмжын сэсэглээ.
Добын энгэр зэрэлжэ,
Долгитоно зэрэлгээн.

Тунга номин агаарта
Тунан шубууд жэргэнэ.
Уран талын уудамда
Урин hэбшээн шэрбэнэ.

Уhалагдаад газарнай
Уушхан мэтэ намаална.
Уйдхартайхан ангирай
Уян дуугаар амилна.

Хангай тайга hайхан лэ
Хангал үнэр нэбтэрнэ.
Хабань ямар гайхал бэ -
Хадын горхон дэбхэрнэ!

Ямба ёhоор хабарнай
Ягаа улаан[1] элшэтэй -
Инаг халуун дуранай
Гуниг буунаш хэбэртэй.

Уняар сэнхир талые
Уhан арюун эльбэнэ.
Хүсэл, дуран халууе
Хүрэл наран эльгээнэ.

[1]Улаан - хабарай наран хурсадажа, тэрэнэй ягаа-улаан элшын малай нугарhанда нэбтэрхэдэ, ороонойнь хаhа захалдаг.

• • •

Ерээдүй сагай - мүнөөдэр үгы Хүн
Ехые үрдихэ үндэр үүргэтэйш.
Зорилгоо шатаама, бодолоор гүйхэн
Зон тээшэ дэлхэй, эрьенэ хэбэртэй.
Аажам ажаhууха, арсалдаагүйхэн -
Арга, ёhонууд оршог лэ хэтэдээ.

• • •

Хабарай тэнгэри харатай гэлсэгшэ,
Халтад гэбэл, хэнэйш hанал жэбэрэгшэ.
Сээргүй хүнүүд болгоомжогүй зүрилдэдэг,
Сэдьхэлгүй хадаал муу хёморол үүдхэдэг.

Хүнүүдhээ байтагай засаг түрэнүүд -
Хүсэрхэгшэ баруун[1], зүүншье[2] гүрэнүүд,
Ойлголсонгүй бодошонол дайн дажараар -
Олоной шуhа адхажа, дэн хажараар...

Түрүү удамаршадынь ларжаархуу, сэсэн
Түрмэ, сүлэлгын газарнууд булта бии.
Агшам зуур[2] татагдана сэрэгэй хүсэн,
Алалсаата дайн, хёморолдо буултагүй...

Оршолонто[3] Юртэмсын энэ - жама лэ,
Ойндо хатажа Ши, бэеэ бү тамала!
Иимэл лайда үйлын үреэр ерэнэбди -
Уймар муугай зоболсохоол түрэнэбди...

Зоригоо зангидан зоригжоhон хүмүүн,
Золгүй үймөөн соо сэдьхэлээ гэнжэлнэ

Орилхо, энеэхы мэдэрхэгүй - hэмүүн,
Оршолонhоо гэтэлхэ харгы шэнжэлнэ.

ЭНХЭ ТҮБШЭН ХАРИЛСААН
(Анапест)

Уран зохёолшо, поэт, драматург «Арадуудай дунда эб найрамдал бэхижүүлгэдэ», уласхоорондын Ленинэй шангай лауреат
Го-Мо-Жо-до

Пекин гээд дурдалайб
Ехэ зүүн түб - далай.
Зүрхэн соом гургалайл
Зүргэ, дуун гүн сагай.

Эб хамтын ехэ дуу
Түб татаат, Го-Мо-Жо.
Түби дээр аха дүү -
Түмэн дуун hоможоо!

Ехэ зүүн уласай
Энхэ дуу угталайб.
Аха, дүү ёhоной
Аша, суу магталайб!

Шэн сагай гол харгы
Шэнхинээл дундамнай.

Хүн зоной хэрэгы
Хүтэлөөл, Партимнай.

Уран дуун эрдэмэй
Удха соо томожоо -
Шалгараад Ленинэй
Шан абаат, Го-Мо-Жо!

Үндэр дуу, урилсаа -
Үргэдхөөт уластаа.
Энхэ hайн харилсаан
Мүнхэ байг, аластаа!

1961

1. Баруун-США
2. Зүүншье - Хитад хоёр Ирак, Түбэд уладуудта түйдхэр ушаруулжал байhаар.

Агшам зуур - зүбөөрөө иигэжэ бэшэгдэхэ үгэ юм. «Агшам зуура» - бэшэ! К.М.Черемисовэй словарь соо тон буруугаар «мушхаhан» үгэнүүд олон. Нэгэл жэшээ: переходный возраст - забhарай наhан гээд бэшээ. Энээниие муу борьбоёо гээхэ хаhань гэнэбди.

Оршолонто - зоболонто, үхэлтэ дэлхэй. Оршолон - зоболон, үхэл.

Аралжан ПРУШЕНОВ

• • •

Ургажа мандаhан наранай
Урматай дулаан элшэдэ
Оройм зулай хүлшэн жаргааб.
Ошото нюдэнэйш суранзан элшэдэ
Зүрхэнэйм сохидол хүлгөөд жаргааб...

Эрдэниин олон толоор
Эгтээ бадарhан ошоной
Суранзан хурдан элшэ
Сэдьхэлыем ходоро сорьёо...

• • •

Огторгойн олон мянган нюдэдэй
Ошоор миралзаhан мүнхэ миhэрэл
Олдошогүй жаргалай уряа мэтэ.
Наhанайм холодо наранай үнгөөр
Золойм жаргал бадаран үнгэрөө,
Сагай сохидол дахан ошоhоор,
Сарюун дурам хүгжэн бадараа...

• • •

ХҮГШЭН ХҮҮХЭН ХОЁР

Эртын хабарай наранда
Эрхэ дуугаа дуулажа,
Эртын эхитэй ажалаа
Эрьен, дуудан hуугаалби.
Хүбөө хада уула
Хүхэльбэ саhаар дарагданхай,
Хабарай залуу наранай
Хүсэтэ элшэhээ мүнгэтэнэ.
Хажуудам ууган зээмни
hаял «моритой болоhон»
Хабарай ухаа хагда
Хүлөөрөө гэшхэн оймоно.
Харшын хажууда уяатай
Хара алаг нохойнгоо
Хусахыень дууряан хуугайлжа,
Ооб, ооб, - гэнэ.
Хүлдэ hаяхана оро hон
Хүүхэн — минии үргэлжэлэл
Хүхин намдаа эрхэлнэ.
hая тэнжэhэн зээмни
hахалта намайе адаглан,
hаабагар томо нохойгоо
hабардажа тамална.
Хабарай эхинэй охин гү?
Хаhа шэнээнэй хаба гү?
Хаража энээхэн зүйлые
Халуун эүрхэм уярна.

Апрель 2006 он.

ТООНТО

Эхын умайhаа зэргэлжэ,
Сагай болзорто бултайhан
Зулзага намтай зууралдаад,
Суттаа гарahан «нүхэрыем»
Нютагайм нэгэ арюухан
Нюуса hайхан буланда
Нюужа булаhан
Нангин холбоо ушарhаань
Тоонто минии гээ hэм.
Агуу Саг Агуу Шуньята хоёрой
Эблэржэ наадаhан зоригто
Хүүхэн Дэлхэй түрэhэн гээ.
Хүгжэм дуугаар баян
Хүхэ хадын энгэртэ
Хүүхэн дэлхэйн буланда
Хүлшэхэ жаргалтай Тоонтом лээ.

Июнь 2007 он.

ДОЛЛАР

Америкын Президент Джон Фицджеральд Кеннеди Техас штадай Даллас хотодо 1963 оной намар гэнтэ алуулжа, сошордомо дохёо дэлхэйе зэдэлгэбэ. Нэн түрүүн Совет хүтэлбэрилэгшэд болон дэлхэйн эб найрамдалай тала баригша эмхинүүдтэ мүн үнэн зүбэй тулада эрмэлзэгшэ түрүү хүнүүдэй сэдьхэлдэ шаналалай хара hүүдэр унаба.

Дж. Кеннеди Америкэ ба Советскэ Союзай дундахи зүрилдөөтэ байдалые зөөлэрүүлхэ асуудалда бодолтойгоор хандажа, үгээ, хэрэгээ зүбөөр ойлголсолгын эхи таталсажа, түншэтэй эрэ гэжэ мэдэрэгдэжэ байгаа. Президентдэ дурагүйдэhэн талынхид ба тэдэнэй үгэсөөн нарин арга хэрэглэн, «нюур илгадаггүй» доллар мүнгэ хэрэглэбэ гээд ойлгогдоо hэн. Тиин энэ памфлет бэшэгдэбэ.

• • •

Даллас , Нью-Йоркоор
Доллар мүнгэн -
Доло гойрхолоор
Даллаа түргэн.

Хүнэй эрхые
Хүрмэжэ гэшхэн,
Эдилгэ хэхые
Эршэлдэг мүнгэн.

Баян эзэдэй
Банкда шэнгэн,
Хуули засаг
Хуурадаг мүнгэн.

Техас штадта
Тэрэ мүнгэн,
Кеннедиин амиие
Хэршээд гүйhэн...

Баруунай засаг
Бажуужа үнгэн -
Хардалга хэжэ
Харбанал хүнгэн...

Дэлхэйн булангаар
Дээрмээр даллаад -
Энхэ hуудалынь
Эбдэдэг доллар.

Зүгнэлтэ дэлхэйн
Зүрюу үнгэнь -
Долоон нюуртай
Доллар мүнгэн.

1963

ХАБАР

Халсагай хабар харзын уhанhаа уужа ядажа байтараа, уураа ехээр хүрэжэ, эшээндээ нойрсожо, үдэрэй утада ууса нюргаяа шалажа эхилэнхэй, нойрмогложо байhан Үбэл баабайе олоод, хасарыень хагза альгадажархиба. Хабарай ерээд галзууржа, газаашни уhа шабараар шэдэжэ байхада, hанаа амар hангайжа хэбтэхээ хаанаhаа hанаабши. Хада гэртээ хари, уула гэртээ дэгдэ гэжэ байжа мүльhэтэй уhаар нюдэ нюургүй шабажа, ара нюрганhаань түлхиhөөр түлхеэд, ойлгожо ядаhаар байтарынь, Үбэлөө эльгээжэрхибэ. Хагсуу Хабарнай халтагар хубсаhаяа үмдэнхэй, холо ойро гэшхэлhээр, хорео соогоо оробо. Хаанаhаань эхилхэм даа, зониие хашан орохом гү, хайрата сэдьхэлээ манжалхам гү, эрбыхэдээд, эреэхэнээр хараад hуухам гү. Олон зантай Хабарнай мүльhөөр орёолдоhон хургаяа амаараа хүхэжэ хайлуулан, хараашалжа hууна. Хабарай энеэхэдэнь, эльдин дулаан болоно. Сухалдахадань, бороо шэрүүнээр шабана. Өөдөө харахадань, үүлэн сугларна. Уруугаа харахадань, уhа шабар урдана. Хүхихэдэнь, хүхы шубуун шууялдана. Хабарнай хун шаргал байгааляар нааданхай хэжэ, хүхин эндэ тэндэ hүрэнэ. Хүн зоной хүлгөөн, одо мүшэдэй тохёолгон, уhа саhанай унаан, гар соонь иишэ тиишэ монсогонон мухарина. Хэнhээшье хүсэтэй, хорон хэлэтэй, хумхи бэетэй, хулгайн хорхойтой, хөөрүү зантай, харуу hанаатай, холхиндог нэрэтэй Хабар гээшэ хаб гэжэ hанаа алдана. Айлнуудые гасаалха байна, нохойнуудынь арай ябаhан намайе таhалха юм гү гэhээр, шагайсаа шабар гуталаа үмдөөд лэ талииба. Шабар шалбааг, шорой тоohон, хии hалхинтай холбоотойшье hаа, бурханай урда буян хэжэ, нэгэшье hаа магтуулха арга олдохо гээшэ гү гэжэ үдэр hүнигүй уйдажа, үглөө бүри бурханда мүргэжэ гуйба. Халташье hаа, гоё саг харahайб, баярай дээжэhээ амсажа үзэhэйб, хүн зоной сэдьхэлэй тэнигэрые мэдэрhэйб гэжэ наhаараа энгэртээ нюужа ябаhан буурсагтай бумбаяа газарта нюужархиба. Булайхан бэлээр түби дэлхэй hуняан тэниижэ, ой модон hабшаhалжа, дэлхэйн шубууд хүхилдэбэ. Дулаахан бороо hабинажа, хүхэ ногоон hэргэбэ, сэсэг набша надхаба, уhа гол шолшогонон урдаба.

Хабарнай хэмгүй баярлан, гэдэргээ эрьелдэжэ үбдэглөөд, наманшалан hуушаба. Дээрэнь урихан шэгтэй, сэсэгээр бэеэ шэмэнхэй, ургыгаар уурхай хэнхэй, мүр дээгүүрээ нара наадхуулан дүтэлжэ ябаhан халуунииие морхогор хамартай Хабарнай обёоржорхибо.

Модоной гоё үнэр анхилуулан, хани халуунаар гарhаань татан, зумнай амаршалан байба. Хабар, хабар, хагсуу хабар, хаанай хатан басагандал залуу сэбэр, хангай талатай, халуун бэетэй, үнэнхэhөө урагшатай, үгэдэ этигэдэг, зүүдэндэ мэргэн, зүүнэй hүбөөр багтадаг, зүүни зүүн урдаhаа мүндэлжэ, зун гэжэ нэрэтэй саг танай хэhэн буян гуйлтаар зониие баярлуулхаяа морилжо ерэбэб гээд, үбэр дээгүүрнь жүдхэн оролдобо.

Хабарнай сошоhондоо хажуу тээшээ халба hүрэшөөд, хаанашье байhаhаа мартанхай хии таамаг гэшхэлээд, халюун дайда руу хайлажа ябашаба.

Сэсэг ДАМБАЕВА.

Атлас истории и этнографии

МОНГОЛЬСКИЕ НАРОДЫ

Виктор ПАПУЕВ

(Продолжение. Начало в №№ 11(569), 12(570), 13(571), 14(572), 15 (573), 16(574), 17(575), 19(577), 20(578).

ГРАНДИОЗНЫЕ ЗАВОЕВАНИЯ

ЗАПАДНЫЙ ПОХОД БАТУ

На хурултае 1235 года было решено послать войска для покорения Восточной и Средней Европы. Все завоеванные земли должны были отойти к улусу Джучи. Тщательная подготовка длилась больше года. Монгольская разведка, возглавляемая соратником Чингиса — Субэдэй-багатуром, собирала сведения об армиях западных стран, городах, крепостях, наличии фуража и продовольствия на предполагаемых маршрутах туменов. Поход возглавил Бату (второй сын Джучи), после смерти отца владевший улусом. Опытный и осторожный Субэдэй стал главным советником молодого вождя. Вместе с Бату на завоевание западных стран отправились 11 царевичей-чингисидов из «золотого рода», каждый со своим войском. В начале весны 1236 года, выйдя из пределов Алтая, тумены кочевников прошли Урало-Каспийским коридором и вышли к Волге. От главных сил отделился отряд Шейбани-хана и вторгся в страну волжских булгар. Земля булгар была предана огню и мечу. Основные силы в это время завоевали народы Поволжья и Прикамья: мордву, башкир, буртасов, саксинов. В степях Северного Кавказа были разбиты черкесы и половцы.

До конца года монгольская армия отдыхала на обширных пространствах степей от Каспийского до Азовского морей. Когда мороз сковал реки, послы Бату-хана пришли в Рязань и потребовали дань. Рязанцы ответили отказом, их рать вышла навстречу монголам, но в бою была разбита. После пятидневной осады Рязань была взята штурмом и сожжена, жители перебиты. Поднявшись вверх по Оке, монголы у Коломны разбили владимирскую рать,

В одном из боев был убит стрелой царевич Кюль-кан-хан. За Коломной пала Москва. Оставив Москву, Бату повернул тумены к богатому Владимиру. На восьмой день штурма, через проломы в крепостной стене монголы ворвались в стольный город Владимиро-Суздальской земли. В жестоких схватках личной храбростью прославился внук Чингиса — царевич Мэнкэ, будущий (четвертый) Великий хан Монголии. После падения Владимира были взяты или сдались Суздаль, Ростов, Углич, Ярославль, Тверь, Торжок, Переславль, Кострома, Галич. Большой урон монголам нанес отряд рязанского воеводы Евпатия Коловрата, пока не был окружен и уничтожен. В начале марта полководец Бурундай разбил на реке Сить войско, собранное владимирским князем Юрием. Захватив почти всю Северо-Восточную Русь, монголы направились к Новгороду, но, не дойдя ста верст, повернули назад. В верховьях Оки отряду Гуюк-хана оказал длительное сопротивление городок Козельск. Летом 1238 года тумены вернулись в кипчакские степи. После стычек с половцами, ушедшими на запад, монголы двинулись на Южную Русь. После падения Глухова, Чернигова и Переяслава, чингисиды направили тумены к Киеву. Проломив стены таранами, штурмовые отряды ворвались в город. Оставив Киев, монгольская армия двинулась в Галицко-Волынскую землю. Были захвачены Каменец и Изяслав, Владимир, Галич, Коляджин. Устояли хорошо укрепленные Кременец и Данилов. После покорения русских земель совет военачальников решил завоевать страны Средней Европы. Два отряда во главе с ханами Пайдаром и Хайду, посланные в Польшу, разгромили поляков под Шидловым, взяли Сандомир и Краков, осадили Бреславль. Получив известие о концентрации вражеских сил у Лигницы, Хайду соединился с Пайдаром. 9 апреля 1241 года в жестокой битве были разгромлены тяжеловооруженные польские и тевтонские рыцари. В бою под Оломуцем погиб еще один представитель «золотого рода», один из лучших полководцев — хан Пайдар. Главные силы во главе с Бату-ханом кратчайшим путем шли к Будапешту, захватывая города отчаянно сражавшихся венгров. Южная группа войск под начальством Хадана опустошила Трансильванию. Войска Хайду активно действовали в Силезии и Моравии. Король Венгрии Бэла IV, собрав 60-тысячное войско, в начале апреля выступил из Пешта. У реки Сайо произошло сражение армий Бату и Бэлы, закончившееся сокрушительным поражением венгров. Спаслось около 9000 человек, король бежал в Далмацию. После осады был взят и сожжен Пешт. Для поимки Бэлы был послан отряд Хадана, а главные силы стали на зимовку на просторах венгерской равнины. Хадан, преследуя Бэлу, прошел Словению и Хорватию. Не найдя короля, скрывшегося на островах Адриатического моря, монголы разорили приморские города, опустошили Боснию. Через Албанию и Сербию они вышли к Болгарии, где соединились с основными силами. Зимой 1241 года Бату-хан получил известие о смерти Великого хана Угэдэя. Совет чингисидов и полководцев решил закончить Западный поход и вернуться в Дешт-и-Кипчак, чтобы члены «золотого рода» приняли участие во всемонгольском хурултае по выбору нового Великого хана.

ГАЮК-ХАН • МЭНКЭ-ХАН • ХАРХОРИН (КАРАКОРУМ)

После смерти Великого хана Угэдэя и его брата Чагатая (1241 г.) положение в империи сразу обострилось. Во время междуцарствия, в течение пяти лет, управляла вдова Угэдэя — Туракина. У чингисидов не было определенного мнения о кандидате на престол Великого хана. Хурултай был созван в 1246 году, на котором Великим ханом Монгольской империи был избран старший сын Угэдэя — Гуюк-хан. Основатель царства Золотой Орды — Бату-хан, отказался признать Гуюка Великим ханом и присяги ему не дал. Сказалась старая вражда между двоюродными братьями, когда Гуюк оспаривал у Бату главенство во время западного похода. Решивший наказать Бату-хана, Гуюк выступил против него в поход, но по дороге умер. В трехлетнем междуцарствии велась борьба за верховную власть между родами Джучи и Тулуя, с одной стороны, и родами Чагатая и Угэдэя — с другой. Бату (старший из чингисидов) вел борьбу за избрание Великим ханом Мэнкэ (сын Тулуя). На хурултае 1251 года победила коалиция джучидов и тулуидов. На престол был возведен Мэнкэ-хан. Великий хан, сразу после хурултая, отправил войска для погромов улусов Чагатая и Угэдэя. Как крупные государства они потеряли свое значение. Мавераннахр перешел во владения джучидов, граница территорий Золотой Орды продвинулась к Семиречью. Власть в улусе Угэдэя фактически принадлежала дому Тулуя. Положение Монгольской империи стало непрочным, огромные территории завоеванных стран не имели эффективного аппарата управления. Народы несли тяжелые повинности, не были защищены от произвола чиновников, страдали от чрезмерных налогов.

Мэнкэ-хаган занялся укреплением центрального аппарата. На руководящие должности подбирались способные чиновники, ученые, владеющие письменностью и языками. В завоеванных округах и областях на должности наместников Мэнкэ ставил лично подобранных людей. Господствующий класс завоеванных стран (светские и церковные феодалы) в большей части перешел на сторону завоевателей и стал служить монгольским ханам. Мэнкэ-хаган поощрял, а также принимал деятельное участие в караванной торговле, приносившей большие доходы. Во время его правления были предприняты два крупных завоевательных похода. Хан послал младших братьев — Хубилая и Хулагу, для окончательного покорения Южного Китая и Ирана. Покорение Южносунской империи стало главной задачей монгольской знати. В эти же годы усилилось влияние буддийской религии среди монголов. После своего воцарения, Мэнкэ-хаган назначил главой ламаистской церкви империи тибетского ламу На-Мо и присвоил ему титул «го-ши» (наставник государства). В 50-х годах XIII века Тибет вошел в состав Монгольской империи. Для захвата Южных Сун монголы превратили китайские территории в плацдарм для наступления. По всей границе строились военные поселения, во многих крепостях были поставлены гарнизоны. Мэнкэ-хаган послал войска во главе с Хубилаем для охвата Китая с тыла. Эта задача была выполнена в 1257 году, Южные Суны оказались блокированными со всех сторон. В марте 1258 года Великий хан возглавил западное направление войск, вторгшихся в Южный Китай. В течение полутора лет им были завоеваны провинции и города юго-запада империи. 11 августа 1259 года, при осаде города Хэчжоу, Мэнкэ-хаган скончался в возрасте 52 лет.

Столица империи была построена на берегу Орхона, на развалинах древнего уйгурского города Каракорум (VIII век). В сооружении монгольской столицы принимали участие мастера-ремесленники из покоренных стран. При Мэнкэ-хане город достиг наивысшего расцвета, большое развитие получили различные ремесла и торговля. До переноса столицы в Китай Хархорин был крупнейшим политическим, экономическим и культурным центром империи. Вся Монгольская знать и армия находились в Хархорине или рядом с городом. В ставке хагана постоянно находились послы и гости из многочисленных стран, по существу, Хархорин в XIII веке был столицей мира. Академик Майский: «Каракорум в XIII веке играл такую же роль, Рим во времена Цезаря».

УЛУС ДЖУЧИ (ЗОЛОТАЯ ОРДА)

После окончания западного похода Бату-хан вернулся в кипчакские степи и основал на Нижней Волге город Сарай-Бату, столицу улуса Джучи. На Руси это монгольское государство получило название Золотая Орда. В состав улуса входили огромные территории — Западная Сибирь, Волжская Булгария, Северный Кавказ, Крым, степи от Волги до Дуная, Северный Хорезм. Зависимые от монголов князья подвластных народов приезжали к ханам Золотой Орды для получения ярлыка на княжение. В 1251 году князь Александр Невский приехал к Бату для заключения союза между Русью и Ордой. Он побратался с сыном Бату — Сартаком. На следующий год Бату-хан, верный союзническому долгу, послал войска под командованием Неврюя на помощь Александру против его брата Андрея, заключившего союз с ливонцами, шведами, поляками. Военачальник Бурундай (1254 г.) разбил войска князя Даниила Галицкого, выступившего против Золотой Орды. В 1256 году Бату-хан умер, через некоторое время был отравлен Сартак своим родным дядей Берке, захватившим власть. Сев на трон, Берке установил мусульманскую диктатуру, столицу Золотой Орды он переименовал в Сарай-Берке. В конце XIII века правитель западных областей — Ногай, усилился и стал проводить независимую политику. В 1299 году Ногай выступил против хана Тохта, но был пленен и обезглавлен. После смерти Тохта (1312 г.) власть захватил царевич Узбек — жестокий правитель, принявший ислам. Отказавшиеся принять мусульманство 70 царевичей-монголов были казнены. В Золотой Орде наступил период «Великой замятни». Хан Джанибек (сын Узбека) был убит своим сыном Бердибеком. Вскоре погиб и отцеубийца. За десять лет в Орде сменилось несколько десятков ханов. Хан Синей Орды (Западная Сибирь) — Хызр, захватил Поволжье, отделились булгары и огузы, в Причерноморье к власти пришел темник Мамай. Чингисид Тохтамыш, получив власть над Синей Ордой, в союзе с войсками Тимура овладел Белой Ордой. Мамай вел борьбу против московского князя Дмитрия. После побоища конницы Бегича с дружиной московского князя на реке Ворскле, новое столкновение стало неизбежным. В 1380 году произошла грандиозная битва армии Золотой Орды с объединенным войском русских княжеств. В сражении на Куликовом поле (у слияния Дона с Непрядвой) участвовало с обеих сторон более 300000 человек. Исход сражения решил русский засадный полк (10000 чел.), внезапно ударивший в тыл ордынской армии. Через два года Тохтамыш взял и разорил Москву. В 1383 году Тохтамыш-хан, объединивший вновь улус Джучи в составе Золотой, Белой и Синей Орд, выступил против Тимура. Сначала его войска напали на Хорезм, затем на Азербайджан. В последовавших войнах сторонники Тохтамыша были разбиты, власть в Золотой Орде захватил Темир-Кутлуг. После Темира-Кутлуга царствовали Шадибек и Пулад-Темир. В конце XV века улус Джучи стал постепенно распадаться.

Мэнкэ-хан

Гуюк-хан

К концу восьмидесятых годов XV столетия от Золотой Орды отделились Крымское и Казанское ханства, Ногайская Орда. В 1502 году крымский хан Менгли-Гирей разгромил последнего царя Золотой Орды — Шихмата.

«Монголы составляли национальное меньшинство в золотоордынском обществе. Большей частью населения в Орде были тюрки... В западной части Золотой Орды тюркский элемент был представлен главным образом кипчаками (половцами), а также остаточной частью хазар и печенегов. К востоку от среднего течения Волги, в бассейне реки Кама, жили оставшиеся булгары и полутюркизированные угры (башкиры). К востоку от Нижней Волги мангкыты (ногаи) и другие монгольские кланы правили рядом тюркских племен, таких, как кипчаки и огузы, большинство из которых смешалось с иранскими аборигенами.»(32)

ХАНЫ ЗОЛОТОЙ ОРДЫ (1224-1428 гг.)

1. Джучи
2. Бату
3. Берке-хан
4. Саин-хан
5. Йисн-Мэнке
6. Тохта-хан
7. Узбек-хан
8. Джанибек-хан
9. Бердибек-хан
10. Кельдибек-хан
11. Науруз
12. Черкес
13. Хызр-хан
14. Муруд
15. Базарчи
16. Сасы-Ногай
17. Туглук- Тимур
18. Мураходжи
19. Кутлуг-ходжа
20. Урус-хан
21. Токта-кия
22. Тумукан-Тимур-мелик
23. Тохтамыш-хан
24. Тимур-Кутлуг
25. Шадибек
26. Пулад
27. Джелаль-ад-дин
28. Кепек
29. Керим-берды
30. Чекре
31. Дервши-оглан
32. Мухаммед-хан

Подготовила Т.ДАШЕЕВА.

(Продолжение следует).

Дэлхэйн бэлигэй дээжэһээ

Иимэ ёһоной зохёолнуудые бэшэжэ, сагтаа гүн түүхэдэ үндэһэлэн, энэ үеын байдалай шэнжэ харуулха бэлиг шадабаринь онсо хэлбэритэй, саада холын хараа зорилготой. Энэл ёһонһоо тэрэнэй уран бэлиг тон хурса, гүн гүнзэгы, шүлэгэйнь үгэнүүд хэзээдэшье үмхиржэ хуушархагүй, удхаараа уншагшадай зүрхэ сэдьхэл харуулна, доһолгоно, унтаршагүй гэрэлэй ошо бадарган, ухаан бодолой үндэр тэнгэриин орьёл өөдэ уряална.

Буряад уладнай бэлигтэ шүлэгшын зохёолые түрэлхи хэлэнэйнгээ уянга дээрэ танилсахыень хүсэжэ нэтэрбэб.

Михаил БАТОИН.

ОРШУУЛАГШАһАА

Арбан юһэдэхи зуун жэлдэ ажаһууһан Америкын суута уран шүлэгшэ Генри Ходсуорт Лонгфелло (1807-1882) бүхы дэлхэйн арад зоной дунда гүнзэгы удхатай зохёолнуудаараа суурханхай. Тэрэнэй шүлэгүүд арад зоной ажабайдал, байгаалитай таһаршагүй холбоотой, хүн түрэлтэнэй үлгы энэ дэлхэй ами наһанай найжань байһые үльгэрлэн бэшэхэдээ, сэдьхэл ухаанай тэрээнһээ сүм дулдыданги харуулна, уран үгөөр зураглан түүрээнэ.

ҮДЭШЫН ХОНХО

Гунигтай, жабхалантай
Хонхын дуун
Үдэшын уйдхартай
Чимэнэ намдуу.

Улаяа унтараа
Модохи хургаараа.
Ажалайшни халаан
Амгалан ерээ.

Һүниин харанхы
Сонхоор шагаагаа.
Абяануудь замхаа,
Гуламтам залираа.

Гэртэ оршобо
Һүниин бүрэнхы.
Нойрто абтаба
Оршолон бүхы.

Номни түгэсөө.
Һүүлшын хуудаһан
Ирагдаад, дүүрээ.
Нойрсоо дууһан.

Наанаан үнөөн
Налан үнгэрөө.
Гуламтын дүлэн
Шандаруу болоо.

Дуумни дүүрээ,
Хөөрөөн замхаа.
Борохон гэрэйм
Толон залираа.

Харанхы эзэмдээ
Гэрыемни хуушан.
Иигээд лэ дүүрээ,
Мартагдаа дууһан.

ҺҮНИДЭ МАГТААЛ

Шагнааб һүниие: гантиг
шулуун гэрэй
Шала дээгүүрнь хормойгоо
шэрэхэдэнь,
Тэнгэриин хаяагай туяа
гэрэлэй
элихэн намда
үзэгдэхэдэнь,

Амар жаргаланай заята
хэшэгэй
Аалихан буухые сэдьхэлэйм
гүндэ

Һүниин дуулимда эли
мэдэрлэйб -
Һаруул тайбанай шэнжэ
үнэнтэ.

Шаналал, жаргалайшье шэмээ
соносооб:
Шэнхинээл һэн часын
дохёодол тэдэ.
Һүнинүүд барандаа
сугларһандал болоод,
Шүлэгэй үгөөр уянгалаал
хүгжэмдэн.

Һүниин агаарай гүн аягаһаа
Һаруул тайбанай аршаан
хүртэлэйб.
Һүлдэтэ сэдьхэлни амгаланһаа
Һэргэгшэн, умдалхаяа үшөө
хүсэлэйл.

Нангин һүни, шиниингээ
шэдеэр
Намһаа саадахи үенүүдые
харааб.
Һорьмоһым эльбээд
дүмүүхэнээр,
Һүрөөтэ сагайм нёлбосо
аршааш.

Тайбан оршог лэ, гуйнаб
шамай.
Тэдхэхэ аргатайл тулиһан
сэдьхэл.
Дууһыень илабаш, ши, һүни.
Гайхалтай!
Дуулим һүни, шэдишни
мүнхэл!

ҺУРША БА УЯНГА

Хүбшэргэйһөөнь табяад
һуршаяа
Хаана унаһыень онигоошгүйб.
Хойноһоонь шэглүүлэн
харасаяа,
Хараани дайда руу удэшөөби.

Һалхинда уянгаа бэлэглээб,
Һалан ошобол ааб даа
сараагүй.
Хаана тороһыень
мэдээшьегүйб,
Халуун мүрыень
мүшхөөшьегүйб.

Бүрил һая бүдүүн нарһанда
Бүтэн һуршаяа олоод гайхааб.
Дуулаһан дуунайнгаа ирагуу
уянга
Дуралһан зүрхэн соотной
харааб.

АМИ НАһАНАЙ МАГТААЛ

Ами наһан зүүдэн гээд
шүлэглэн,
Алдуута мүр бү бэшэ огтолон.

Амин һүлдээ алдагша бэ -
һэе.
Агуу һүлдэ Ами наһанай элшэ
гэе.

Ами наһан зүүдэн бэшэ.
Хэзээдэш
Агуу һүлдэ мүнхэ.
Бэе - һүүдэр.
«Хумхиин тооһон болоод, ши
дүүрээш»,-
Хэлэхэдээ Бурхан, найдаал
һүлдэдэ.

Ами наһан - эрмэлзэл.
Гашуудал,
Амгаланш бэшэ. Уряалнал
шамай
Ажаллахыеш нэтэрүү.
Бушуухан
Алхалхыешни урагшаа
шармайн.

Харгыш ута, саг ошохо
түргэн -
Хэрэгсээнгүй бү яба юушье.
Мэдэ: зүрхэнэйш сохидол
хүгжэм
Мэгдэн дуудаһан һүүлшын
сагыеш.

Ажабайдалай охин соо
оршон,
Ами наһанай отогтонь соонь
бай.
Богоолынь бэшэ, баатар
солотон,
Байлдаанда тодорһон эрэ бай.

Ходорһон сагые бү шанала
огто,
Холын ерээдүйдэшье бү обто.
Өөрынгөө сагые сэгнэжэ
шада,
Өөрсэхэн ёһоор тэрээндээ
найда.

Ажабайдалнай габьяада
дуудан,
Агуу эрмэлзэл манда түхөөнэ.
Сагуудай элһэн соо эли
тунан,
Сараагаа орхихымнай
үршөөнэ.

Манай мүр мунхагай
харанхыда
Мунхигшадые хүтэлжэш
магад,-
Мууран һуларагша
хайратанда
Мэргэн номнолой зулаар
бадараг!

Бодо! Яба ажалдаа урматай.
Бултыень үгэ тэрээндээ
хүсэеэ.
Охин дундуур бүхэриг ажалай
Олдожо ерэхэ золоо хүлеэ!

ҮЗЭГДЭЛҮҮД

Боро хараанаар үдэшын
толоной
Бүрэнхы хүшэгөөр хушагдаха
сагта,
Нимгэн мэдэрэлтэ сэдьхэлэй
дэнгэй
Нюуса далда саадын
оронуудай дайда

Гэрэлтүүлхэ үеэр гэрэймни
ханада
Гуламтын галһаа элдэб янзын
һүүдэрнүүд,
Гажа буруу дүрсэнүүдээр
һаарганалдан,
Гасаалхые намай туршаһан
шэнгинүүд.

Ухаандамни харагдагша тон
жэгтэй
Үзэгдэлнүүд шэмээгүйхэн гэр
байрадам
Нэбтэрэн ороһондол болодог
үетэй
Нэгэтэ бэшэ эбсэхэгүй
сэдьхэлтэй байхадам,

Үсэд зангаар үгсэлүүр өөдэ
тэгүүлдэг
Уридша зантайшуул эли
танигдадаг.
Улайха тэгшэ харгыда
бүдэршэдэг,
Урагшагүй зариман тодо
харагдадаг.

Генри ЛОНГФЕЛЛО

Энэ түбиимнай гашуудал,
зоболон
Ээм дээрээ тэсэмгэйхэн
үргэлөөд,
Нүгэл хилэнсээ дуугай
наманшалан,
Нүгшэгшэд элихэн намда
үзэгдөө.

Гэгээн гэрэлтэ алдартай Тэрэ
Гэнэн намайе жаргалан тээшэ
Хүтэлхөөр дүтэлөөд, ойро
зуура
Хажуудам дуугай зогсоһон
гээшэл.

Дээдын орондо оршогшо Тэрэ
Дүтэлөөд шэмээгүй аалин
тэнюундэ
Үдэнһөө хүнгэхэнөөр бэедэм
хүрөөд,
Үндэр тэнгэриин одо
мүшэдүүдэй

Аяархан дээрэһээ хёрхо
нюдөөр
Аглаг дайдые шэртэһэн мэтэ
Мэдэрэл түрүүлэн, дары
түргөөр
Мүнхын удха танюулһан
юм лэ.

Үгэ дуугүй тиимэ байдал соо
Үнэнтэ номнол намда
ойлгогдоо.
Уйдхар гашуудалшье дууһан
одоо
Үлзы гэһэн удхаараа тодороо.

Уйдхар зоболон үлдэнэб
өөрһөө,
Ухаандаа абанагүйб мунхагай
төөрил.
Мүнхын удхада иигэжэл
хүрэхэдөө,
Маргалга анханайм огтолон
үгыл.

НОМУУДНИ

Дунда зуун жэлэй эрэлхэг
сэрэгшэдэл
Дуулга, зэбсэгүүдээ харанаб
ханадаа.
Гашуудал, уйдхарһаа тулама
эсэһэндэл,
Гардиһан бэемни
мэнэ хүрэхэнь даа.

Һанаандам ороно шанга
тэмсэлнүүд,
Һаяхан шэнгил хүлэгтээ
мордодогни.
Нюдэнһөөм дуһална гашуун
нёлбосонууд,

Булгилаадшье абана халуун
шуһамни.
Иигэжэл удхалан шэртэнэб
номуудаа,
Эритэ зэмсэгүүдэйм байһан
мэтээр,
Үнгэрэн ошоһон сагуудай
долгиидо.

Эдир наһамни бүрэнхы
харанхыһаа
Эршэ орон дахинаа
мүндэлөөл,
Үни хушагдаашье бол, эһэ
тооһондо.

МИНИИ ДУРАТАЙ ПОЭТ

Би өөрынгөө дуратай поэт Н.Г.Дамдинов тухай хөөрэхэ зорилготойб.

Юундэб гэхэдэ, энэ поэт хадаа арад зонойнгоо зүрхэ доһолгожо шадаа, тэрэл һайхан шүлэгүүдээрээ, поэмэнүүдээрээ. Жэшээнь, нэгэ шүлэгынь шэнжэлэн бэшээб:

Түрэл хэлэн, түрэһэн дайда хоёроо
Түби дээгүүр хаанаш яба,
мартахагүйш
Энэ хэлэн дээрэ эжыгээ нэрлээш
өөрөө,
Энэ дайдаар нюсэгэн хүлөөрөө
гүйгөөш
Эхыншни һүнтэй хамта үлгын
дуунай шэмээ.
Асари хүсэтэй ябахышни тулада
дэбэрмэ
Аршаан булагаар түрэл дайдыш
уһалаа.
Үндын ургаһан модоной
зузаан хүрьһэнтэйгөө
Үндэһөөрөө барилсаад байдаг мэтэ.

Хүгжэмтэ хэлэеэ хүгжөөхэеэ орондо
Хүсэтэй хэлэн лэ , зөөлэн, уян
тодо.
Удхагүй хооһон абяануудые
бү холбо
Уран үгөөрөө хүнүүдэй зүрхэ
доһолго.
Мэргэн бодолоор тэнжэхэдэшни
туһалаа
Мэтэр дороо зуугаад хэлэн тодон
абахал
Ажалша арадшни, тала дайдатайгаа
Тааруу хэлэнтэйгээ таһаршагүй
холбоотойлши, мэдэ!

Энэ шүлэгэй темэнь: түрэл хэлэн, түрэһэн дайда. Гол бодолынь: буряад түрэл хэлэн, өөрын түрэл дайдаһаа үнэтэй юумэ үгы. Өөрынгөө хэлэ мартангүй хүгжөөжэ ябаха хэрэгтэй. Түрэл нютагаа мартангүй хаанашье ябаа һаа, бусажа ерэжэ байха. Энэ шүлэг - уряал, поэт үнэн зүрхэнһөө хүн бүхэндэ түрэл хэлэн түрэһэн дайда хоёроо гамнажа ябаха гэжэ өөрынгөө нүхэртэ хандаһан шэнги уринаар хэлэнэ: мартахагүйш, ябахыншни тулада, оролдо, холбо, шада - идхаһан удхатай үйлэ үгэнүүдые хэрэглэнэ. Уран гоё эпитедүүдые хэрэглэнхэй. Баһа зэргэсүүлгэнүүдые харанабди: үндэһөөрөө барилсаад байдаг мэтэ (түрэл хэлэнтээ модоной үндэһэнэй газартайгаа холбоотой шэнги хуби бүхэн таһаршагүй холбоотой байха ёһотой).

Түрэл хэлэеэ хүгжөөхын тула элдэб һайндэрнүүд үнгэргэгдэнэ: « Сагаалган», «Сурхарбаан», «Гэсэр-Дангина», «Алтаргана» болоно.

Энэ шүлэг соо эжын нангин нэрэ дурдагдана, буряад эхэнэр шамайе түрэжэ, өөрынгөө һайхан һанаа, бодол эхэ орондоо туһатай ябаг лэ гэжэ үреэнэ ха юм. Тиимын тула эжынгээ захяа дүүргэхэ ёһотойбди. Хэрбээ хүн бүхэн өөрынгөө хэлэндэ дурлажа, хүгжөөжэ ябаа һаань, саашанхи үе энээниие зүб ойлгожо, түрэл хэлэеэ, түрэһэн дайдаяа хүгжөөн ябахал.

Энэ шүлэг уншажа байхадаа, нюдэндэмнай үргэн һайхан Буряад оромнай харагдана. Тиимэһээ түрэл хэлэеэ үзэжэ, хүгжөөжэ, үргэжэ, түрэһэн нютагаа мартангүй эрьен бусажа ябаха гээшэ хүн бүхэнэй уялга болоно.

Энэ шүлэг минии эгээл дуратай шүлэг, юундэб гэхэдэ, мүнөө ургажа ябаһан залуу зондо сэхэ хабаатай, илангаяа буряад хэлэеэ, буряад зоноо сахин үргэн ябаг гэжэ поэт уряална.

Элбэг ЛАМАЖАПОВ,
Буряадай гүрэнэй университедэй Үндэһэтэнэй гуманитарна институдай 2-дохи курсын оюутан.

Һанамжа

Уянгын долгин дээрэ

Тимур ГОМБОЖАПОВ

ХУН ШУБУУН ШҮЛЭГ

1

Үргэн Буряадай тала дайдаар,
Үндэр майла хадануудаар
Саб - сагаахан сахан
Сагаан шубуундал буунхай.
Айл нютагууд
Аалиханаар далин дээрэнь
Сагаалган тээшээ һалхилһаар
Үүлэдэй доохонуур
Дүүлин тамарна...
Үбэлэй түлэгтэ
Үльгэршэлхэ хаһада,
Алтай Хангайдаа
Агнаха үедэ
Гүлмэрхэн зүүдэ мананаб,
Гүн сэдьхэлээ сэбэрлэнэб.

2

Эртын эртэ Буряадай
Эшэгы сагаан гэрхэн соо
Гуламтын галханһаа дулаасан,
Утын үбэлэй һүнихэнөөр
Хулинсаг үльгэршэн
Хун шубуудые домоглон,
Долоон үбгэдөөр зугаалсан,
Тооно өөдөө халигша һэн гү?
Оёдол сагаан огторгойдо
Оюун одо бадаргаажа,
Сагаан һарын элшээр
Сагаалганаа угтагша һэн гү?

ГУТАЙМНИ

Дуулахадам - Гутайм һанагдаа,
Дурсахадам - түрэлни уряалаа.
Нюсэгэн үльмыем эльбэһэн,
Нюуса һанааем анжарһан
Зүлгэ ногоониинь татабал гү,
Зүүдэндэм дугы дэлгээбэл гү?
Тала дайда тээшээ
Татан хурылхадан,
Эдир наһам тоонтоһоо
Эхын дуугаар дуудабал,
Зүүдэеэ дахан,
Зүрхэеэ шагнаархан,
Бусажа тоонтодоо
Буусадаа мүргэһэм,
Адуун тала дайдам
Аба эжын үбэртэл
Аригуунаар анхилаад,
Аадараар сүршэн угтабал.
Моридой үүрһээхэдэ гү,
Шубуудай жэрьехэдэ гү,
Эльгэмни түрэлшөөнэ,
Сэдьхэлни уярна.
Талын һэбшээншье
Танилдал эльбэсэгээн,
Хэзээдэ мартагдашаһан
Хээрээр хангалтаад,
Үһэ сагаан үбгэдөө
Үльгэршэлэн гансата үгылхэдэм,
Мүшэдэй мүнгэн оронһоо
Мүнхын гэрэлээр толороо.
Унаган нүхэдэйм
Ульгам зугаа наадан
Шүүлэнгын үбэрөөр
Шубуудай жэрьеэн соо соностоо
Сээжэ зүрхэнэй оёорһоо
Сэлеэн зоноороо дуулаһамнай,
Уулануднайш, үһанууднайш
Уянгата аялгаар сууряалсан,
Балгаһатаһаа һадарьхан тээшээ
Бахардамаар зэдэлээ бэлэй

* * *

Хайранга хаанай үбэртэ
Хангайн сууряа шагнаархан,
Дондогой шүлэг шэбшэжэ,
Домоглохо дуран хүрэнэл.
«Бэшүүр, үүр-үүр» гэһэншүү
Шэбэнүүр борооной шэбэргэхэдэ,
Шэбэртын шугы соохоно
Шүлэгөөр ахатанаа золгодог һайб.
Хатан Хёлгын эрьедэ
Харьялаа урасхал харасагаан,
Хамаевай дууе татажа,
Һанаагаа тэгшэлэн уулзадаг һайб
«Бэшүүр үүр-үүр - гэһэншүү
Үүр сайхань дүтэлшэбэ.
Буряадаа магтаһан хүбүүдээ
Буусыень эрьежэ мүргэбэлби.

* * *

Наранай элшэ шэнгээнхэй
Набшаһа намаа хэдэрээд,
Нариихан аялга жэмбүүрдэн,
Намарай һэбшээхэн наадана
Онгодоо хурылһан удагандал
Огторгой өөдөө дүүлинэ,
Һэмжээн үүлэды туужа
Һэрюу һүрьен хиидэнэ.
Сагаахан толгойтой хүгшэнэй
Аргаахан үһыень һамнажа,
Шэнхинүүр дуута хүгжэмэйнгөө
Шэдитэ нюуса шэбэнээ гү,
Үдэшэ саһанай буухада,
Үнөөхи хүгшөөдэй зүүдэндэм
Үбэлэй шарайгаар үзэгдөөд,
Үһыем сайлган шуургалаа.

* * *

Мүнгэнхэн булагтай Гутаймни
Мүшэдэй туяагаар миралзаад,
Зүүдэндэм аалихан жэнгиржэ,
Нюдэнэйм нулимсаар мэлмэрээ гү?

Тунгалаг булагтай Гутаймни
Тунга ногоон соогуур урдахадаад,
Гүлмэр наһанайм унагандал
Гүн талаараа гүйхэдэнэ гү?

Шэргэшэгүй булагтай Гутаймни
Шэрэнги шугы соогуур тойроходоод,
Шэршүү торгон долгёороо
Шүлэгэйм эхи шэбэнээл һэн гү?

* * *

Аляалан айдарламаар
Аяг зангаараа хүхюүхэн
Гансата эрхэлхэдээд,
Гасааланги абаритайхан
Эртын хабарай уларилдал
Эдир наһанайм дүүхэй -
Һайн һайханиие шамхандаа.

Нам гэмэ абаритайхан,
Наран мэтэ дулаахан
Гуламтын галые сахигша
Гуниг баярыем хубаалсагша
Намар мэтэ элбэгхэн
Наһанайм ганса хатан -
Һайн һайханиие шамхандаа.

ХУУШАНАЙ ҮГҮҮЛЭЛНҮҮД

(Түгэсхэл. Эхиниинь майн 15-ай дугаарта).

41. **Дүшэ хүрэхэдөө, дүүрэн һанаагаа хүсэдэг.** Человек, достигнув сорокалетнего возраста, приобретает полноту разума, то есть уравновешивается и делается опытным.

42. **Залуу хүн эдирхүү, гүлгэн нохой шүдэрхүү.** Молодой человек - удалой, хвастливый и лихой, а молодая собака - зубастая.

43. **Зан зандаа, залаа малгайдаа.** Всякое дело имеет своё определённое место.

44. **Эшэгэн эбэрээ ургаа, эхэ юундэ хэрэгтэйб даа.** У козлёнка выросли рога, к чему же ему мать теперь нужна. Это говорится тогда, когда взрослые дети пренебрегают и забывают своих родителей.

45. **Эрьехэ наран доро, эльжэхэ түрэ дээрэ юуншье болодог.** Под кругом обходящего нас солнца, в переменчивой судьбе все может случиться впереди.

46. **Хүнэй хүбүүн шинии болохогүй, куклын шубуун амида шубуун болохогүй.** Из чужого сына родного сына не сделаешь, а из кукольной птицы живую птицу не сделаешь.

47. **Хүн ядахадаа, бөө болодог.** Человек от безвыходного положения делается шаманом, а овца от усталости делается иноходкой.

48. **Хүнэй мори унахада, ала хабшуу, хүнэй дэгэл үмдэхэдэ, ээмынь хабшуу.** Сидеть на чужом коне теснительно для седалища, а надеть чужую шубу теснительно для плеч, то есть пользоваться чужим добром неловко.

49. **Хүлөөрөө тороһон бодохо, хэлээрээ тороһон бодохогүй.** Кто споткнулся ногами, тот встанет, а кто споткнулся языком (вернее словами), тот не встанет (не справится).

50. **Хүнэй гараар могой бариха.** Чужими руками змею поймал. Это вроде чужими руками жар загребать.

51. **Хубүүтэй ба басагатай хадаа хүнэй хүбүү, басага бү хэлэ муугаар.** Кто имеет своих детей, пусть не осуждает чужих, накликаешь беду на своих детей.

52. **Хэниие хэн гэжэ, хэзриие алаг гэжэ хэлэхэб даа.** Худого хорошим, а гнедого пегим не назовёшь.

53. **Мүнгэ урьдаар үгэжэ, һайнда орохогүйш, муугаар олоһон зоошэ бурханда үгэжэ, буян абахагүйш.** Деньги раздавать в долг друзьям, хвалу не наживёшь, краденный капитал жертвуя богу, милости не получишь от него.

54. **Модон соо муу хүүр бү хэлэ.** В лесу худое слово не говори, думая, что тут никого нет. И у стен есть уши.

55. **Муу моритой хүндэ газар холо, муу эзэтэй хүндэ нүхэр холо.** У кого конь худой, тому путь длинный, у кого жена плоха, от него друг-приятель далёк.

56. **Могойн эреэн газаагаа, хүнэй эреэн досоогоо.** Пестрота змеи снаружи, а пестрота человека - внутри его.

57. **Муу ябахада, ойн байха газарта үһан, ухаани байха газарта-һалхин.** Когда кто-то ведёт себя плохо, то у него, где должен быть разум - занято водой, и место, где должен народиться ум - занято ветром.

58. **Муу хүүр модоной оройгоор гараха.** Худые слова по вершинам растущих деревьев передаются. Худая слава летит, а хорошая слава лежит.

59. **Мэргэни ядахада, мэхэшэ онохо.** Меткий не мог попасть, а обманщик попал. Это говорится, когда умный прямым, честным путём не может совершить намеченное дело, окольным путём.

60. **Шубуунай муу - модоной оройдо, хүнэй муу - дээдэ захада дуратай юм.** Худая / несъедобная / птица любит садиться на вершине высокой лесины, худой /к делу негодный/ человек любит садиться на почётное место.

61. **Мойһыень эди, модыень орхи.** Черёмуху /ягоду/ или плоды черёмухи ешь, а дерево-черемушник не тронь, то есть не ломай и не руби. Одним словом, проценты бери, а капитал оставь.

62. **Муу ламын эмһээ тарган хониной шүлэн дээрэ.** Чем принимать лекарство худого ламы, лучше питаться наваром мяса жирной овцы.

63. **Муухай шабар соо һайхан сэсэг ургадаг, һайхан сэсэг соо муухай хорхой үдэдэг.** Из грязной земли вырастает красивый цветок и внутри прекрасного цветка гадкие червяки заводятся. Значит, от худого может родиться хорошее и красивое и, наоборот, от хорошего и красивого может получиться гадкое.

64. **Морин хурдан, модон олон.** Хотя конь быстрый, но впереди верстовых столбов много /вытянет ли расстояние/.

65. **Нохойн үгыдэ, гахай хусаа.** Когда нет собаки, то и свинья лает. Говорится, когда специалиста заменяет незнающий дело профан. То же самое, что на безрыбье и рак рыба.

66. **Олон хүүртэ олзогүй, ганса хүүртэ гарзагүй.** В многословии нет выгоды, в однословии нет убытка.

67. **Оёор муутай торходо үһан торохогүй, ой муутай хүндэ хуур /нюуса/ торохогүй.** В посуде с дырявым дном вода не удержится, в малоумном человеке слова не удержится.

68. **Түргэн горхон далайда хүрэхэгүй.** Быстрый ручеек до моря не дойдёт.

69. **Тэнэг хүн тэнгэриһээ аха.** Глупый человек считает себя старше неба.

70. **Түргэн түүхэйтэй, удаань даамгай.** Скоро, да не спело, или скоро да сыро, медленное спело.

71. **Тогот шубуун һүүлээ хараха, тоомтой һайдууд нэрэеэ хараха.** Птица павлин должна беречь хвост свой, а степные старцы должны славное имя своё беречь.

72. **Ута хэлэн уршаг татадаг, ута гар яла татадаг.** Длинный язык вызывает грех и напасть, длинные руки (вора) изъян причиняют.

73. **Уурай түргэн бэе зобоохо, уулын үндэр мори зобоохо.** Вспыльчиво-гневный человек себя мучает, высокая и крутая гора коня мучает.

74. **Үһан түлеэн хоёрой ойронь һайн, ураг таригууд холо хадаа һайн.** Близко находящиеся вода и дрова лучше для жизни, вдали живущая родня лучше для нас, меньше ссор и расходов.

75. **Хатуу хүн хуули бариха, харуу хүн зөөшэ бариха.** Твердый человек держит твердую власть, скупой человек удержит богатства.

76. **Хутага хурса аад эшэдээ туһагүй, бөө бэрхэ аад, бэедээ туһагүй.** Острый нож рукоятке своей не в помощь, шаман как бы всемогущ ни был, себе не в помощь.

77. **Хулдада наадан** (Хулда-птица лунь, которая питается мышами) **хулганада үхэл.** Что для луни игрушка, забава, для мышки-смерть. Это говорится, когда сильный обижает слабого.

78. **Хоёр эзы - зоболон, хорин хонин - жаргалан.** Иметь двух жён - мучение, иметь двадцать овец - наслаждение.

79. **Худалша хүн ама алдадаг, хулууша хүн гэршэ татадаг.** Лгун поневоле любит подкреплять слова свои божбою, а вороватый любит ссылаться на свидетелей.

80. **Хобууша хүн шэбэнээд хэлэдэг, хулууша хүн маряагаад ябадаг.** Сплетник шепотом говорит, а вороватый человек ходит беззвучно-крадучи.

81. **Худалаар хэлэхэ эшэртэй, хулуужа эдихэ нүгэлтэй.** Вранье говорить постыдно, воровством заниматься грешно.

82. **Хара гэртээ Хаан, боро гэртээ Богдо.** В своём черном доме Царь, а в сером доме Владыка. Всяк на своём месте владетельская особа.

83. **Һальхай хүн һандархай мэшээг хоёр адли.** Расточитель и рваный мешок похожи друг на друга.

84. **Һайн болохо һанаанай, һайхан болохо заяанай.** Быть добрым зависит от самого себя, а быть красивым зависит от природы-создателя.

85. **Һайн хүн һанаагаар, муу хүн бороогоор.** Хороший человек приходит вовремя между делами, а худой человек является во время ненастья-слякоти.

86. **Һайхан хүн һара адли, муухай хүн яра адли.** Красивый человек похож на луну, а некрасивый человек похож на язву.

87. **Һүүдэрээ хаража бэеэ заһа, хү хаража өөрыгөө заһа.** Смотря на тень свою, поправь одежду на себе, смотря на чужие пороки, поправь своё поведение.

88. **Һайн хүн үзэһэнөө, муу хүн эдиһэнээ хэлэхэ.** Хороший человек говорит о том, что видел, а худой человек говорит, что ел и пил.

89. **Яһагүй хэлэн, ярагүй аман юушье хэлэхэ.** Без костей язык, без язвы рот все могут разболтать, то есть всякую небылицу.

90. **Үтэлһэн морин үүсэдэ хэрэгтэй, үбгэрһэн хүн наада-энеэдэндэ хэрэгтэй.** Устаревший конь только на мясо годен, а устаревший человек только для насмешки и потехи над ним годен.

91. **Хобууша хүн хэлэеэ барижа ядаха, хулууша хүн бэеэ барижа ядаха.** Сплетник не может язык свой удержать, а вор не может себя удержать от воровства.

92. **Айлһаа бэдэрэнхаар, абдараа уудала.** На чужой каравай рот не разевай (буквально, чем искать по соседям, лучше ройся у себя в сундуке).

93. **Айл зоной соолго нэгэн, алаг шаазгайн үүр нэгэн.** У соседей прорубь бывает одна, а у сорок гнездо бывает одно.

94. **«А» үзэг эрдэмэй дээжэ, аяга сай эдеэнэй дээжэ.** Сперва - аз да буки, а там и науки. Чашка чая - начало угощения.

95. **Абын байхада, хүниие тани, агтын байхада, газараа тани.** При жизни отца людей узнавай, а имея коня, с земляками знакомься.

96. **Абира һайта хүн айлда арба хонохо, ама муута хүн хээрэ хонохо.** Человек добрый (доброго нрава) десять раз в гостях переночует, а человек со злым языком в степи переночует.

97. **Үглөөнэй үүрһээ абаад, үдэшын бүрэнхы болотор.** С утренней зари до вечерней темноты.

98. **Эдеэлхэ гэхэдэм, толгойм үбдэнэ, эдеэлээгүй ябахадам, гэдэһэм (хотом) үлдэнэ.** Так, наверное, думает дятел (тоншуул), ещё его в народе называют лесным барабанщиком.

99. **Һайн эрье архи дараха, һайн мориие хужар дараха.** Хорошего молодца водка губит, хорошего коня-бегунца солонец давит, то есть тяжелеет от избыточного веса и от солончакового корма.

100. **Үхэлдөө ёро үгы.** Для смерти все одинаковы: нет различий между старым и молодым, богатым и бедным, мудрым и глупым.

101. **Муу хүнөөр хүүр хэлсэхэ, мохоо һүхөөр модо сабшаха адли.** С дураком беседовать, что тупым топором дерево рубить одинаково.

102. **Сэсэн хүндэ утархай (хахад) хүүр болохо, тэнэг хүндэ түмэн хүүр бага.** Умному полслова достаточно, а дураку - десять тысяч слов мало.

103. **Билдагуушан хүни хүүрынь олон, шиидэсэгүй хүни хүүрынь үсөөн.** У льстеца слова обильны, у нерешительного человека слова скудны.

104. **Дээрэһээ ерэһэн ноён ба үһан дээрэ һууһан нугаһан хоёр ехэ адли.** Из Москвы приехавший чиновник как бы он не был велик, подобен сидящей на воде утке, улетит и не оставит после себя следа.

105. **Шүдэнэй сагаа харуулаа**. Белизну зубов своих показал. Это значит, что притворно говорит, не от чистого сердца.

106. **Шарай муутай аад, шанар һайтай.** С виду худой и некрасивый, но внутренним свойством хорош, то есть по наружному виду нельзя определить внутреннее качество человека.

107. **Үхэлһөө бү айгаарай, нүгэлһөө айгаарай.** Смерти не бойся, а бойся греха.

108. **Дэрэ сэсэн хүн, һалхин тээрмэ хоёр адли.** Человек, который лежа у себя, громко осуждает чужие дела, подобен ветряной мельнице, которая широко машет крыльями, мало дает муки и часто ломает свои крылья.

109. **Хуушан хүүртэ худал үгы, үһанда загаһан үгы.** В старинных словах нет вранья, как нет в колодезной воде рыбы.

110. **Хатаһан модондо набшаһан үгы, хубхай яһанда шуһан үгы.** Засохшие деревья не имеют зеленых листьев, голые, белые кости не имеют кровинки.

111. **Хэрүүлшэ хүн-хүршэнэр айлдаа хүндэгүй, архинша хүн-арад зондоо хүндэгүй.** Сплетники и скандалисты не заслуживают уважения своих соседей, как не заслуживают уважения всего улуса пьяницы.

112. **Хобууша хүнтэй хөөрэлдөө һаа, хүнэй мууе ганса дуулахаш.** Сплетники видят в человеке одни недостатки, а своих недостатков не замечают.

113. **Зуруулай гал-хээрын хагда, ой модо шатаадаг, зуун грамм хүнэй эльгэ бэеые шатаадаг.** Огонь спички сжигает просторы и леса, а водка сжигает здоровье.

114. **Ажалша хүнэй альган холонхой, архинша хүнэй шүлһэн гоожонхой.** У работящего человека мозоли на ладони, а у пьяницы слюни на губах.

115. **Аргатай сагтаа ууха, амандаа багтахагүйгөөр хэлэжэл һууха. «Манда архи худалдана», - гээд харааха, мангараа теэд дахин тарааха.** Пьяницы иногда соберутся возле магазина и громко рассуждают, и порой даже ругают продавцов магазина, что мол торгуют водкой, а сами без похмелья жить не могут.

Митрофан ГЕРГЕНОВ,
ажалай ветеран.

По просьбе автора сохранены диалектные особенности и особенности подстрочного перевода.

19
Үнэн дэлхэй
Буряад үнэн
29.05.2008
№21 (579)
Дүхэриг
№60 (21603)

Бүхэдэлхэйн харилсаан – буряад-монголнуудай хуби заяан

ЕШИН-ХОРЛО БАГШАМНАЙ АМЕРИКЭhЭЭ АЙЛШАЛБА

Наяад онуудай hүүл багаар Горькиин нэрэмжэтэ Үндэhэтэнэй библиотекэдэ хуушан монгол үзэг бэшэгэй курс нээгдэхэнь гэжэ дуулахадаа, тэрэ hургуулида заатагүй hуралсаха гэжэ шиидээ агша hэм. Юуб гэхэдэ, Гунгаа Гомбоевичой нютагайнь үбгэнэй бэлэглэhэн «Ульгэрэй далай» гэжэ бурханай ном гэртээ тахин хадаглажа байхадаа, энэ ном уншажа шададаг hаа, ямар гоё гээшэ hэм, доторнь бэшэгдэhэн бэлигүүн удхатай зохёолыень мэдэжэ абаха бэлэйб гэжэ тон ехээр горьдодог байгааб.

Курс нээгдэхэнь гэhэн соносхол дуулахадаа, hадриг болошоhон толгойдоо юумэ хадуун абажа шадаха гээшэ гүб гэжэ хэды ехээр түдэгэсэбэшье, туршаад үзэхэ гэжэ шиидээ hэм.

Тиигээд лэ hурахаяа хүсэгшэд сутларбабди. Арба гаран хүн. Багшынгаа ерэхые хүлеэн, хоорондоо хөөрэлдэжэ hуутарнай, нэгэ засуур басаган орожо мэндэшье-хэ түргэнөөр самбарыйэй аршажа оробо. Хуушан монгол бэшэг зааха багша хүн лаб лэ буурал сагаан толгойтой, шодэндөө шэлтэй, дархигар томо наhажаал болоhон эрдэмтэн байха ёhотой гэжэ hанан, орожо ерэхыень хүлеэн hагад hуутарни, тэрэ залуухан басагамнай ном дэбтэрээ стол дээрэ гаргажа табяад:

- Танилсаябди! Би Галина Сономовна Дугарова гээшэб. Танда уйгаржан монгол үзэг бэшэг заахаб! - гэжэ урианаар энеэбхилэн манда хандахадань, би гайхажа абаа бэлэйб.

Иигэжэ өөрынгөө үхибүүдэй зэргэ басаганай шаби болоо бэлэйб. Хуушан монгол бэшэгэй үзэгүүд ехэнхидээ хажуу тээшээ халтал бултайhан зурлаануудаар бэшэгдэдэг байжа, нэгэ зурлааень нүгөөдэhөөнь илгаруулжа, үзэг болгоон уншаха гээшэ оройдоо дабагдашагүй бэрхэшээл мэтээр намда hанагдаа hэн. Теэд багша хүнэй оролдосо ехэтэй hургаал гээшэ мунхаг харанхые усадхан, гэгээрэл асарха гэhэн шэдитэй хаям даа.

Галина Сономовна томоотой бүдүүн айлай үхибүүн гэжэ мэдэхээр, даруу номгон, гайхалтай урихан эгээлэй зангаараа хүнэй анхарал мэдэлдээ абан, ямарш хүнэй hонирхон шагнама зохидхоноор ойлгуулан хөөрэжэ орохо. Үхибүүдэйнгээ зэргэ залуушуултай хамта hуралсажа, сүлөө сагтаа тэдэнээрээ адли болошоод хүхижэ, зугаалжа ябаhан сагаа мүнөө hанан дурсахадам, үтэлhэн сэдьхэлым тон аятайгаар жэгнэн дулаасуулдаг.

Нэгэтэ багшамнай хээшээлээ дүүргээд байхадаа:

- Хадамда гарахам,- гэжэ аргааханаар хэлэбэ.

- Пэ-э, яагаа hайн юм гээшэб! Хүрьгэн хүбүүмнай буряад гү?- гэжэ бидэнэр баярлаhан бахархаhанаа зосоогоо багтаажа ядан, дээрэ дээрэhээнь асуужа оробобди.

- Бэшэ, - гэжэ энеэбхилбэ.

- Ород гү?

- Бэшэ...

- Татаар гү?

- Американец... - гэжэ мүн лэ энеэбхилэн аргааханаар хэлэхэдэнь, би ойлгожо ядан, али буруу дуулаба гээшэ гүб гэжэ hанаад:

- Американ гэжэ гү? - гэжэ тэшэ ядан асуубаб.

- Тиимэ, американец... Россин

түүхэ шудалдаг аспирант хүбүүн. Манай БНЦ-дэ албан хэрэгээр ерэнхэй юм, - гэжэ хамаг юумые гансата мэдээд орхихые дугташажа байhан бидэнэйнгээ hонирхолые халта намдуулба.

Хожомынь Роберт нүхэртээ танилсуулха гэhэн үдэртэнь шабинарынь булта сугларбабди. Кинодол харахаhаа бэшэ, американ хүнтэй иигэжэ нюур нюураараа түрүүшынхиеэ уулзажа байхада тон hониншье, гайхалтайшье байгаа. Роберт юрын лэ европейскэ шэг шарайтай, уриханаар энеэбхилhэн, хүнэй асуудалда ехэ дуратайгаар харюусадаг хүн байба. Монгол, ород, буряад хэлэнүүд дээрэ шада яда хөөрэлдэнэбди. Хоорондоо ойлголсожо ядахадамнай, Галина Сономовна Роберттоёо англи хэлэн дээрэ дуугаралсаад, бидэндээ оршуулжа үгэхэ юм. Хүрьгэн хубүүнтээ анха түрүүшынхиеэ уулзажа байбашье, үни холын танил нүхэд мэтэ хани халуунаар, энеэдэ наадатайгаар хөөрэлдэжэ, үдэшые үнгэргөө бэлэйбди.

Хүмүүнэй үри бэенэр нэгэтэл бэе бэеэ ололсожо, бэе бэедээ тангил инагууд болоходоо, хуби заяагаа холбодог заншалтай хаям даа. Уданшьегүй Галина Сономовна Роберт хоёрнай түрэ хуримдаа бидэнээ уриба. Багшынгаа түрэ хуримда урюулха золтой байhандаа бидэнэй баярлаhан гээшэ аргагүй!

Намарай hайхан сагай нэгэ үдэр далай ехэ хуримда сугларбабди. Буряадай эрдэмэй ехэ ехэ докторнууд В.Ц.Найдаков, Л.Ш. Шагдаров, И.Д.Бураев, В. И. Рассадин болон бусад залуу эрдэмтэдэй түрэл гаралайнь, нүхэд саданарайнь дүхэриг соо гоё hайхан түрэ болоо бэлэй. Багшамнай хурим дээрээ түхэреэн хээтэй хамба торгоор оёгдоhон хуняаhатай буряад тэрлиг үмдэнхэй, сагаан мүнгэ зүүдхэл зүүнхэй байжа, буряадайнгаа үндэhэн шэмэг гоёолтын шэнжэ шанарые дээрэ үргэн харуулаа бэлэй.

Түрэ хуримай аха захатанай амаршалга-юрөөлнүүдээ айладхаhанай hүүлээр бидэндэ, Галина Сономовнагай шабинарта, үгэ

Түрэл Буряадаа түбеэр суурхуулhан дангина басагаднай

үгтэбэ. hуралсалай эхинhээ hүүл хүрэтэр үнэн сэхэ hуража гараhан шабинарынь гэхэдэ: Дамба-Дугар Дабаев, Г.Г.Чимитдоржина, Р.Г.Батомункуева, Е.Н .Жамбалова, би Гунгаа Гомбоевичтоёо түрэдэ ошоо бэлэйбди. Багшадаа халуун зүрхэнэй баяр баясхалан хүргэжэ, айл боложо hууhан гуламтаяа алтан аргамжаар бүхэлхэтнай болтогой гэhэн үгэнүүдээр юрөөлөө дүүргээд:

Энгин энгин тэмээгээ
Эмээллэжэ мордоорой.
Эжы аба хоёроо
Үйлуулхадажа мордоорой! -

гэдэг буряад арадайнгаа юрөөлдууе уяран байжа дуулалдаа hэмди.

«Басаган хүнэй хуби - харида» гэhэн сэсэн үгын биишье hаань, эжы абын халуун энхэрэл дорohоо гараад, оройдоо танигдаа мэдэгдэгүй газарта гэнтэ ябашаха гээшэ гайтайл хаям даа. Тэрэ саанаа бүмбэрсэг дэлхэйн нүгөө талада оршодог Америкэ гээшэ холohоол hаа холо, хариhаал hаа хари газар гэжэ hанахада, бүришье гунигтай шэнги байха юм.

Эрдэм ухаанай хойноhоо шармайн оролсожо ябабашье, бидэндэ үдэшэндөө ямаршье түлөөhэгүйгөөр ном зааха забда оложо шададаг багшаяа өөгшөөхынгөө хажуугаар, баарhан даа, тон өөрынь хубиин хэрэгтэ сүлөө саг хэр үлэдэг хаб даа гэжэ хайраладаhам хүрэдэг бэлэй. Харин иимэ дэмбэрэлтэй хэрэгэй болоод байхада:

«А-а, иимэ удхатай ушар байhан байна бшуу даа... Багшамнай аяар тэрэ холын гүн далайн саанаhаа хүрэжэ ерэхэ хубита заяатаяа зүүдэ зүнгөөрөө мэдэрэн, хүлеэн-хүлеэн ябаа хаям даа» гэжэ hанан баясаха хүм.

Энэ жэл багшамнай гэр бүлөөрөө нютагаа айлшаар ерэжэ, аргатай байhан шабинарынь урда мэтэ сугларжа, согтой хүхюупээр уулзажа, сэдьхэлээ ханаабди.

Мүнөө Монттомери Роберт Ешин-Хорло /Галина/ хоёр Америкын Огайо штадай Кливленд хотодо ажаhуудаг. Роберт хүрьгэмнай Болдвин-уаллас колледжын профессор, түүхын эрдэмэй доктор гэhэн зэргэтэй. Еши-Хорло Сономовна Каяхога графствын оло-ниитын библиотекэдэ үдэлжэ байhанаа болёод, мүнөө Кентскэ университедэй аспирантурада информатика болон библиотековедениин таhагта hурана. Энхэ-Туяа гэжэ нэрэтэй сэсэг монсог шэнги хөөрхэн басаганиинь 6-дахи класста hурадаг. Буряад, ород, англи хэлэн дээрэ тэгшэ хөөрэлдэдэг. Илангаяа сэбэр буряад хэлэн дээрэ дуугархадань, таашаан хөөршөөмөөр байдаг.

Роберт Хитад, Росси болон Буряад оронуудай хэлэ бэшэг болон түүхын эрдэмэй доктор хадаа энэ жэлэй эхеэр Хитад гүрэн ошоhон, тэндэhээ Россин Буряад Республикада ерээд, шэнжэлхы үдэлмэриеэ үргэлжэлүүлжэ байна. Майн 13-да БНЦ-дэ «Ородой түрүүшын революциин үедэ Степной Дүүмын эрхилhэн ажал ябуулга тухай» асуудалаар элидхэл ород хэлэн дээрэ хэhэн байна. Мүн тэрэшэлэн Ешин-Хорло Сономовна эрдэмэй тэрэ зүблөөн дээрэ Буряадай агууехэ гэгээрүүлэгшэ ябаhан Агван Доржиев тухай дэлгэрэнгы лекци уншаа.

Эндэ Ешин-Хорло Сономовна багшынгаа аша габьяа ехэтэй аба эжы хоёр тухай тобшохоноор дурсангүй байжа болоногүй.

Алдар суута Аха нютагhаа гарбалтай Сономовичой Дугаров 1942 оной эхеэр hайн дураараа сэрэгэй албанда мордоhон юм. Хахад жэлэй туршада артиллерийскэ училищида hуралсажа, дайшалхы мэргэжэлтэй болоод, Эхэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай гал дүлэн соогуур ами бээ гамнангүйгөөр сэрэгшэ нүхэдтээ хамта хатуу зоригтойгоор тулалдаhан байна.

Совет Армиин баруун фронтдо толотомо илалта туйлаад байхада, 1945 оной июлиин эхеэр дээдэ командованиин захиралтаар С.Дугаровай алба хэдэг полк Японой хархис этэгээдүүдтэ эсэргүү дайнда ябуулагдаа hэн. Зүүн зүгтэхи дайнай дүүрэхэдэ, Соном Гомбоевич сэрэгэй албанhаа табигдажа, гэртээ бусажа ерээ бэлэй.

Соном Гомбоевич дайшалхы габьяагайнгаа түлөө «Эсэгэ оронойнгоо үмэнэ габьяатай байhанай түлөө» орденоор, «Улаан Одоной» орденоор, 22 медальнууд болон Хүндэлэлэй тэмдэгүүдээр шагнагданхай.

С.Г.Дугаров дайнай урда тээшье, дайнай hүүлээршье бүхы ажал ябуулгаяа урган ябаа үетэниие hурган хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ зорюулаа. Тэрэ hургуулиин багшаар эхилээд, hургуулинуудай директор, аймагайнгаа арадай гэгээрэлэй таhагые даагша, БурАССР-эй Гэгээрэлэй министр хүрэтэрөө ургаhан, Верховно Соведэй депутадаар hунгагдаhан байха юм. Соном Гомбоевич министрэй туша́алда ажаллажа байха үедөө «БурАССР-эй hургуулинуудта ород ба буряад хэлэнүүдые зааха онол аргые шэнэлэн хубилгаха хараа нүхэсэл» гэhэн асуудалаар диссертаци амжалтатайгаар хамгаалжа, педагогическа эрдэмэй кандидадай нэрэ зэргэдэ хүртэhэн байна.

Ешин-Хорло Сономовнагай эжы Евгения Дармаевна залуу наhанайнгаа хаhада Доржо Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай дээдэ hургуули дүүргээд, Соном Гомбоевичтоёо хамта түрэл Буряадайнгаа hургуулинуудта түүхын багшаар ажаллаhан габьяатай.

Мүнөө Евгения Дармаевна үндэр наhатай гэхээр бэшэ, залуу үеынгөө сэбэрхэн сагаахан шарайе алдаагүй, сомор хүнгэн алхасатай, харилсан дуугаралсажал баймаар урин зөөлэн үгэтэй хүн юм.

Евгения Дармаевна эхын энэрхы сэдьхэлээр хүүгэдээ харалсажа, өөрөө үхибүүдтээ hайханаар үргүүлжэ, дүүрэн тэгшэ сэдьхэлтэй жарган hууна.

Соном Гомбоевич Евгения Дармаевна хоёр үри хүүгэдээ өөhэдтөөл адли солотой хүнүүд болгожо табяа. Баяр хүбүүниинь ганса Буряад орондоо бэшэ, мүн бүхы Росси соогоо мэдээжэ арадай поэт, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор, Светлана басаганиинь ВСГТУ-гай англи хэлэнэй багша, Ешин-Хорло басаганиинь Монгол орон шэнжэлдэг эрдэмтэн, одхон басаган Александрань мэдээжэ уран зурааша.

...Мүнөө «Ульгэрэй далайе» уншажа шадаха болоод байхадаа, Гунгаа Гомбоевичтоёо хамhажа, буряад хэлэндэ оруулhан судараа багшадаа баяр хүргэнгөө бэлэг болгон барибабди.

Ц.ЧИМИТОВА.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Роберт Монтогомери Ешин-Хорло хоёр.

БАСАГАН ҮРИИН ЖАРГАЛ ХАРИДА

Бэлигтэй басаган Оюна Батурова дуу, хатарай «Байгал» ансамблиин дуушанаар ажалда абтаад, Европоор гастрольдо ябажа байтараа, Ориол Рамирес гэжэ залуу испан хүбүүнгэй танилсажа, инаг дуранай охиндо абтажа, гэр бүлэ болоhон юм. Цыпилма Цыдендоржиевна эжынь (арадай аман зохёолой «Тоонто» ансамблиин хүтэлбэрилэгшэ) басаганайнгаа аяар холын Испанида хадамда гарахадань, буряад хүбүүн олдожо ядаа юм гү даа гэжэ эжэлүүдгүй hанаhаншье байжа болоо, теэд яахаб...

Оюна хадамай газарта буряад ёhо гуримаа, заабари заршамаа алдаагүй, буряад hайхан заншалаар Ориолой аба, эжыдэ хүндэтэйгөөр хандадаг, инаг нүхэрэйнгөө түрэл хэлэ шудалжа эхилээ, испан соёл, ёhо заншал, заяг заршам, дуу хүгжэм, уран шүлэг, уран урлал сэдьхэлдээ шэнгээжэ абаха гэжэ оролдоо hэн. Түрүүшын хахад жэл нилээн гайтай байгаа, үгэ хүүрээ ойлголсохогүй, хари халуун газарта дадатараа хаа-яа нюдөөрнь нёлбоhоншье дуhалаа hэн аабза. Ориол нүхэрынь, Лурдес хадам эжынь Оюные ходол үргэмжэлжэ, дуу дуулаха эрмэлзэлыень дэмжэжэ, «Ла курранда» гэжэ ансамбль байгуулхадань туhалалсаа hэн. Энэ ансамбль ород, монгол, буряад, испан, каталон хэлэнүүд дээрэ дуунуудай репертуартай, концертнүүдтэнь залаар дүүрэн зон суглардаг. Эжыгээ, нютагаа, нүхэдөө hанахадаа, Оюна дуунуудай аялга, хүгжэм зохёодог болоо hэн. Эжынь буряад шүлэгүүдэй номуудые эльгээдэг байгаа.

Нёдондо түрэл Буряадаа айлшалhан Оюна Батурова Ориол нүхэртээ, «Ла курранда» бүлэгтээ хэдэн концерт харуулжа, Цыпилма Цыдендоржиевна эжынгээ түрэhэн үдэрынь үндэр хэмжээндэ тэмдэглэжэ, Испанияа бусаа hэн.

Эрхүүгэй областьдо болохо «Алтарганын» үедэ Барселонын телевидениин бэлдэhэн, Оюнын буряадай эдеэ хоолой дээжэ шанажа байhые харуулhан фильм олоной, айлшадай анхаралда Испаниhаа дурадхагдаха, халуун амаршалгань хүргэгдэхэ юм. Тиихэдэ дүрбэн тэгшэ бэлигтэй, уран гартай Оюна Европын болон Азиин модельернүүдэй хабаадалгатай уласхоорондын конкурсдо буряад моодын, урданай хубсаhа жюрин үзэмжэдэ табиха байна. Нютагайнгаа бэрхэ басаганда, гэр бүлэдэнь, үшөө ехэ амжалта, hайн hайханиие хүсэе! Хойто жэл ерэхэдээ, шэнэ программаараа, сэдьхэл хужарлуулма дуунуудаараа Оюна Ориол хоёр баясуулхань болтогой!

Намжилма БАЛЬЖИНИМАЕВА,
Бэлигма ОРБОДОЕВА.

Үнэн болоhон ушар

ЭЛИДХЭЛЫЕМНИ НОХОЙ БУЛЯАГАА

Ехэшүүлhээ байха hургуулиин наhанай үхибүүдэй барихаар портфель гү, али полевой сүүмхын тон хомор байhан табидахи оной эхеэр болоhон ушар бэлэй. Манай колхозой Түдэбэй Гарма бусадта орходоо тоо тоололгондо бэрхэ, hүбэлгэн ухаатай байhандаа ажахынгаа счетовод-бухгалтерай тушаалда дэбжүүлэгдэжэ, бригадир ябахаhаа ондоохон , саарhа, данса эрхилхэ уялгатай болобо.

Үдэр бүхэндэ хонишодой отара, малшадай гүүртэнүүдээр дэншэжэ, нарата үдэрөө харахаяа болижо, ноён хэбэртэй конторо соо hуудаг болоhондонь Пылжит hамганиинь нилээд баясажа, Гармынгаа саарhа дансаяа ябаhан газартаа гээжэ, шуулажа ябахагүйн тула зөөлэхэнөөр элдүүлhэн тугалай шэнэ арhаар сүүмхэ оёжо үгөө юм ха. Гарма hамганайнгаа оёhон сүүмхые олзуурхан абажа, саарhа, дансануудаа, харандаш шоотоёо хэнхэй, сэдьхэлээ хананхай гэшхэлдэг болобо.

Нэгэтэ Түдэбэймнай Гарма аймагай түб ошожо, ажахынгаа олзо оршын талаар тоосожо ерэхэ болобо. Аймагай ноёдой урда гаража үгэ хэлэхэ гээшэ аймшагтайшье, харюусалгатайшье шэнгеэр үзэгдөө ааб даа. Теэд яахаб. Хоёр-гурбан hүни унтангүй бэшэжэ бэлэдхэhэн элидхэлээ түрүүлэгшэдээ харуулжа баталуулаад, үглөөгүүр аймагай түб ошохоор түхеэрбэ.

Хазагайбша хашан хараяа шаргадаа хүллөөд, нохой дахаяа хэдэрэнхэй Түдэбэймнай Гарма сүүмхэеэ хоёр хүлэйнгөө дунда хабшажа hуугаад, аймагай түб яаралгүйхэн мориёо дугшуулба. Аймагай түб hууринай захада оршодог танил айлайнгаа газаа хүрэжэ ерэhээр дахаяа тайлажа, мориёо уяад, гэртэ ороо ааб даа. Гэрэй эзэнтэй мэндэеэ хэлсэжэ, хэдэн үгэ андалдажа, ябаhан хэрэгээ хөөрөөд, газаашаа

ноён түрүүлэн Свердловэй нэрэмжэтэ колхозой түлөөлэгшэдэ үгэ үгэбэ. Удаань Хрушевой, тиигээд хэдэн томо ажахынуудhаа ерэгшэд hубаряад элидхэжэ захалба. Абаhаар шүүмжэлэлгүй, аалин номгоноор үнгэржэ байба. Эгээл энэ үеэр суглаа хүтэлбэрилэгшэ «Маяк» колхозой түлөөлэгшэ бэлэн бологты. Танай ээлжээн гэхэдэнь, Гармын бүхы бэе халуу бусалжа, байхашье, hуухашье газараа оложо ядаба. Тэрэ гэнтэ ухаа мэдээ ороhондол, ара талаhаань тайзан дээрэ гараад, суглаа хүтэлбэрилэгшэдэ дүтэлжэ, шэхэндэнь юушьеб шэбэнээ. Хара хүрин шарайтай болошоhон Гармые хараhан тэрэнь энеэхэшье, сухалдахашье аргагүй байхадаа, Гармада «ошожо hуу» гэhэн тэмдэг үгэбэ. Тиигээд мүнөөдэрэй зүблөөн энээгээр дүүрэбэ. Удаадахи суглаанда «Маяк» болоод үлэhэн үшөө дүрбэн ажахы тоосохо гэжэ олондо соносхоод, гэр гэртээ бусахаар тараа юм ха.

Суглаанай hүүлээр Гарма зүблөө хүтэлбэрилэгшэтэйгөө уулзажа хөөрэлдэхэдөө, элидхэлыемни нохой буляагаа гэжэ болоhон ушараа байhан соонь хөөрэжэ, шагнагшадаа эгшэтэрнь энеэлгээ юм гэлсэгшэ.

Вл.ЖИГЖИТОВ.

ДАРАМТА БОЛОhОН ДАЧА

Бүри hаяхан городой ногоон дэлгүүр хүрэхэ хүсэлэнтэй ябаhаар, үйлсэдэ үнинэйнгөө нэгэ танил нүхэртэй сэхэ нюур далдан уулзашабаб. Заншалта ёhоороо мэндэ амараа хэлсээд, hонин hорьмойгоо андалдабабди. Би нүхэрэйнгөө уруу дуруухан, үгэ дуугүй байхадань, юун болошоhон байба гээшэб гэжэ hанаата болоноб.

- Газаамнай дулааржа, нажарай хаhа хүрэжэ ерэхэнь. Зай, шимни зуhаландаа ошожо, эрьежэ, хаража ерээ аабзаш даа.Танайшни сэсэрлиг - дача hайнаар ургадаг, баян ургасатай hэмнай даа. Шимни hамгантайгаа хүнhөө

ажалладаг гэжэ би тоологшоб, гэhэмни:

- Хаял дээ, сэсэрлиг - дачаяа. hаяхан ошожо хараа hэм. Бог буртагта дарагдашанхай байгаа hэн. Тэндэ ажал хэхэ зүрхэн үгы болонхой. Үнгэрhэн намар хартаабхаяа малтаад, автомашинадаа ашахадаа, суглуулhан жэмэсээ, огородойнгоо эдеэ багтаажа ядаад, гэртээ аятайханаар ябталаад, үглөөдэрынь абаашахаар орхёо х[illegible]. Нэгэ hүпеэр хэн абахаб гэжэ найдаhамни шортоо даа. Тэрэ hүниндөө гэртээ орхиhон ургасыемнай сүм хамажа абаад, нэгэ саарhан дээрэ «Хабар - танай, намар - манай, бү гэмшээрэйгты. Гэрыетнай галдажархёогүйдэмни, hайн гэжэ hанагты» гэжэ занажа бэшэнхэй байгаа. Хараад харанхалжа унан алдаад, гэртээ хоohоор бусаа hэм. Милицидэ дуулгахада, юун туhа болохоб. Орхёо hэм. Мүнөө энэ сэсэрлиг - дачаяа худалдаха гэлсээд байнабди. Эдэ хулгайшна[illegible] золигуудай үнэh[illegible]рог болоогүйдэ ехэшье [illegible]шэ hаа, мүнгэн болгохол хүсэлэнтэйб, - гэжэ нүхэрни дотороо бодомжолжо ябаhанаа сэхэ дэлгэн хэлээ - hэн.

Вл.ЖИГЖИТОВ.

МИИСГЭЙ

...Гэртээ ороод, радиогоо шагнахадамни, халдабарита үбшэн дэлгэрбэ, ехэнхидээ тэрэ үбшэн хулганаанаар дамжажа болохо гэбэ. Тиимэhээ хулганаа үгы болгохо хэрэгтэй, миисгэйгүй байгаа hаа, миисгэйтэй болохоо оролдогты гэбэ. Бишье баhа хулганаануудые үзэhэн хойноо түргэн эдеэлээд, миисгэй бэдэржэ, наймаашанай орон ошобоб. Миисгэй үнэтэй сэнтэй болонхой, юрын миисгэй 20-30 мянгата, үүлтэртэ томо миисгэй 40-50 мянгата байхадань, нэгэ мүhэн томо миисгэйе 50 мянгаар абабаб.

Тэрэ миисгэйгээ гэртээ асаржа табижархёод, шүлэ гаргажа, миисгэйтэйгээ хоюулаа эдеэлбэбди. Бүлеэдхэжэ байжа эдеэлhэн миисгэй наранда игаажа хэбтэбэ. Заримдаа hайхан hү уулганаб. Тиигэhээр гэртээ дадажа, газаагуур суттаа ябадаг болоhоор, бэе бэедээ дадажа, хамаагүй газаа гарадаг болобо. Харин үглөөгүүр гаража ошоhон миисгэймни ерэхээ болишобо.

Миисгэймни олдохо гэшэ гү, али үгы гү гэжэ hанаан үнөөн боложо, нойртоо дарагдажа, унтаhан болиhон хоёрой хоорондо хэбтэхэдэмни, нэгэ hаршаганаhандал адли болоно, абяа гарахадал гэнэ, миисгэй бэшэ хэбэртэй. Хулганал ха, гуталайм шэбэрэй үнэр абаад, хайран гуталыем мэрэжэ hалгана аа гү гэжэ бодоод орхибоб. Үүр сайжа, гэгээ орожо байба. Абяа шэмээн үгы, зүүдэндээ даб гээд, дахин хэбтэжэ, унтан алдажа байтарни, нэгэ томо бүдүүн, олигой тарган, хара хүрин үнгэтэй халюундал адли амитан нам тээшэ ябаhаар дүтэлөөд, бодон гэхэдээ, гурба дүрбэтэй үхибүүнэй тухай бэетэй юумэн унхидажа байhандал үзэгдэбэ гү гээд сошоhондоо: «Бурха-ан! Юугээ хараба гээшэбиб! Али зүүдэлнэ гээшэ гүб? Ай, бурхан, шүдхэр гэхэдэ, шүдхэр бэшэ, бурхан гэхэдэ, бурхан бэшэ!» Зосоомни аягүй боложо, хүйтэ даахадал болоод, буу тээшээ харахадамни, тэрэ амитамни хүнэй хэлээр: «Намhаа бү айгты, би хүгшэн хулганаб, наhаараа хүнэй абяа дуулажа ябаhан хадаа хэлэжэ шададаг болонхойб», - гэбэ. Нюсэгэн бэе дээрэ мүльhэтэй уhа адхажа орхиhондол, бэемни даарахандаа шэшэржэ байба. Нэгэ мэдэхэдээ, үнөөхи хулганаб гэдэгни үгы байба.

Бурха-ан даа! Хүндэшье хэлэхээр бэшэ, хэлээшье hаам, хэн үхэншэхэб? Зүүдээ хөөрэнэгши, али тэншүүржэ байна гүш гэхэнь лабтай. Үүсымни мяхан яагаа түргөөр хороноб гэжэ hанадагни энэл хүгшэн хулганаhаа боложо байгаа юм байна. Үгы, яагаад хүнэй хэлэ мэдэхэ болоhон гээшэб? Үгы даа, юрын хүгшэн хулгана бэшэ, абарга зааринь хулгана юм байна ха даа. Бүхэли үдэртөө хүгшэн хулгана ойнhоом гаранагүй, миисгэйгээ мартанхайб. Эдеэлхэ гэхэдэ, эдеэншье аманда орожо үгэнэгүй, юумэ хэхэ гэхэдэ, хэгдэхээр бэшэ, амиды ябахадаа, элдэбын юумэ үзэхэш. Эгээ иимэ ушар амиды хүнэй шэхэндэ дуулдаагүй, нюдэндэ үзэгдөөгүй байха даа гэжэ бодолгото боложо hуутарни, газааhаа юумэн абяа гарахадал гэбэ. Шагнаhаар байтарни, үүдэ тоншобо. Баhа юугээ харахамни гээшэб гэhээр үүдэндэ ошоходомни: «Үүдээ онгойлгогты, би унаатаяа орохомни!» - гэбэ. «Үгы, юун гэнэш?» - гэхэдэмни «Б[illegible] ритоёо орохомни», - гэхэдэ[illegible] ни юугээ хэлэнэб даа гэжэ үүдээ онгойлгожо орхиходомни: «Мяу, мяу, мяу» гэжэ миисгэймни абяа гаража, үhэ зүhэниинь үрзышэнхэй, дээрэнь үнөөхи хүгшэн хулганаан хүндэл асалжа hуунхай, миисгэйн нюрган даажа ядажа нахиишанхай, ай, бурхан! Ай, бурхан! Юу харана гээшэбиб иигэхэдээ гэжэ сэдьхэжэ ойлгожо ядажа байхадамни, хүгшэн хулгана: «Үүдыетнай тоншожо, абяа үгэжэ, таниие сошоохогүй гэжэ hанааб, миисгэйтнай яhала маанадта туhалаа. Танай үнэтэй сэн түлэжэ абаhан миисгэйтнай томо үүлтэрэй, минии унаа хэхэдэ, ехэ hайн байхадань, ойр зуура зарим замбуурhан хулганануудай дунда ябажа гуримшуулааб, тиигээгүй hаа, бүри саашаа замбууржа, хулгай хуурмаг, хомхой хобдог, хоб хошонь бүри түргэдэжэ, амитанда амар заяа үгэхөө болихо юм. Миисгэй абажа, үбшэ хабшаниие hүнөөхэ, хулгана мэтэ зайран хамшагта, үбшэндэ дайрагдажа, хүн амитанай дунда тараадаг байhаниинь намда эли, тиимэhээ танай миисгэй тэдэниие түүжэ үгы болгохонь лабтай. Миисгэйн аша хэрэглэжэ, хамшагта үбшэниие hүнөөхэ сэдьхэлтнай тандаа буян болохонь дамжаггүй», - гэбэ.

Энэ мэтэ ябадалнууд хүн зоной дундашье бии байжа магад.

С.БАХЛАЕВ.

АЛСАГАР МАРХАЙН АЛДУУ

Ангиин тэмсэлэй үе. Амидархын тула амитан зон арга хургаяа бэдэржэ байгаа. Поли дээрэ хоолос түүжэ ябатараа газарай хүнды дайралдаад, малтажа үзэхэдэнь, зумбараагай үүргэнэ гаража ерэхэдээ, тон сэбэр арилгагдаhан ороohон байдаг бэлэй. Тэрэ сагhаа хойшо полиин захаар зумбараагай үүргэнэ малтадаг болоо. Харин зумбараагаа таряа суглуулжа үгэhэншни hайн гэнгүй, ангиин дайсан гэжэ арhыень хууладаг, хулганаае хулааг болгожо сүлэhэн юм.

Алсагар Мархай ангиин дайсан зумбараае бэдэржэ ябаhаар, нэгэ hургуулиин на-hанай хүбүүнэй туулмагтай арилгагдаhан ороohо үргэлөөд ябахадань дайралдажа, тэрэнээ поли дээрэhээ «ангиин дайсанай» хадагалhан таряа хулуугаад ябанаш гэжэ хулгайшан болго- жо, урдаа туужа, мориндоо мордонхой ябаба. Тэрэ үедэ Болзоотын Боро толгойдо олоо-роо сугларжа, үхибүүд хаан, түшэмэл, заргашан, бэшээшэн, барлаг, баahашан боложо наа-дадаг бэлэй. Нэгэ тэрэ газартаа суглараад наадажа байтараа, хаан болоhон Рабдан хүбүүн жаахан хүбүүнэй арадаа юумэ үргэлhэн, хойноhоонь хазаар моритой хүнэй туужа ябахые хараад, түшэмэлөө дуудажа: «Тэрээ тэрэ харанагши», - гэжэ хургаараа заажа харуулаад, - заргашаниие абаад, тэрэниие мэдэжэ ерэ», - гэжэ эльгээбэ. Түшэмэлэй зар-гашантайгаа хоюулаа хойно-hоонь дахаhаар ошоходо, тэрэ хоёрынь сэхэ hомоной газаа ошожо, hомондо оробо.

Түшэмэл заргашан хоёрой hомондо орохо гэжэ дүтэлхэдэнь, урдаhаань Алсагар Мархай хулгайшаниие барижа туушаабаб гэhээр гаража ерэбэ. Хэн хулгайшан байба гээшэб гэжэ мэдэхээ hомондо орожо харахадамнай, улаан бүдөөр бүрхөөгдэhэн үргэн столой саана Гэнэн зайhан hууна, столойнь баруун захада хахадыень эзэлhэн томо портфель табинхай, баруун ташаан дээрэнь хусын эбэртэл түхэлтэй нагаан буу, тэрээнhээнь hанжалдаhан үхэр хулганаанай hүүлдэл юумэн шагтагалданхай, хараха янзада нилээд ехэ томоотой ноён hууна. Зайhан тэрэ хоёрой хөөрэлдөө шагнахада, ямар лама хаана байнаб гэжэ байтараа, энэ хулгайшанаа хэдыдэ мүшхэхэ гээшэб гэлдэнэ. Юу хулууhан ямар хулгайшан хаб гэжэ эндэ, тэндэнь хараашалжа байтараа, столой зүүн захада стул дээрэ туулмагтай ороohон, туулмагайнь амhар онгойлгоотой, туулмагыень харахадаа, хэн бэ гэжэ танижа орхибобди. Данхар Галданай хоолос түүхэдээ абажа ябадаг туулмагай хажуу тээхи халаahаниинь эреэн бүд элеэр гэршэлжэ үгэбэ. Үүдэнэй абяан hииг гэжэ дуулдаба гү гээд, таhалгын үүдэн тээшэ харахадамнай, Данхар Галдан бэеэрээ байба. Данхар Галдан гараараа зангажа, маанадые хаанай зарлигаар ерэhэн гэжэ мэдэбэб гэбэ.

Түшэмэл заргашан хоёр хаан байhан Рабдандаа ерэжэ, харахаа хэлэхэдэнь, Рабдан хаан: «Энээниие иигээд орхижо болохогүй, та хоёр хэрэг болгожо намда үгэгты», - гэбэ. Түшэмэл заргашан хоёр бэшээшые ерүүлжэ, хараhан дуулаhанаа тэрэ шэгээрынь бэшэжэ, хэрэг болгожо, Рабдан хаанда барюулба. Рабдан хаан бүхы түшэмэлнүүдээ суглуулжа, тэрэ хэрэг хаража, хэлсэжэ үзөөд, иимэ шиидхэбэри гаргаба:

1. Ангиин дайсан гэгдэhэн hэтэрхэй уралта зумбараанай, хулааг боложо сүлэгдэhэн хулганаанай нөөсэ оложо абаhан Данхар Галдан гэмтэй бэшэ;

2. Алсагар Мархайн туулмагтай ороohо олоод ябаhан Данхар Галданиие ороohо хулуугааш гэжэ хардаhаниинь нэгэ алдуу, хуулиин наhа хүрөөгүй хүбүүе морёор туужа ябаhаниинь хоёрдохи алдуу;

3. Алсагар Мархайн хулгайшаниие барибаб гэжэ туулмагтай ороohоор гэршэлжэ тушаахадань, гэмыень тодорхойлоогүй, Данхар Галданиие хааhан hомоной зайhан, тэндэ байhан үндэр тушаалтан хоёр хоюулаа гэмтэй;

4. Энэ тогтоолой шиидхэбэриие дары дүүргэхын тула гурбан хуудаhа дабхарлан бэшэжэ, тусхайта нюур hомоной зайhанда, үндэр тушаалтай ерэhэн ноёндо гартань үгэжэ барюулха;

5. Алсагар Мархайе ажал хэхэдээ hалхинда туугдаhан хамхуул шэнги хиидэжэ, хүнэй хэлэhэн тээшэ хүсэд ойлгоогүйгөөр үгэ залгажа ябабал, олониие зобоохош, энэнээ ойлгожо, хомхойе, худалшаниие, билдагуушаниие элирүүлжэ усадхахын тула оролдодог болобол, нэрээ нэрлүүлхэш, хүндэтэй болохош гэжэ идхаха.

Заргашан тэрэ тогтоолые тусхайта нюурнуудтань барюулба. hомоной зайhан тэрэ тогтоолые уншажа үзөөд, ехэ hайхашаажа байhанаа зондоо мэдүүлбэ: «Хүнэй саана хүбүүн байха, хүлэгэй саана хүлэг байха» гэдэг зүб байна».

Алсагар Мархай тэрэ сагhаа хойшо hонор боложо, нюдэндөө гэрэл орожо, ажал хүдэлмэриие hайжаруулхын тула хубитаяа оруулhан гэхэ.

С.БАХЛАЕВ.

21
Уран үгэ
Буряад үнэн
29.05.2008
№21 (579)
Дүхэриг
№60 (21603)

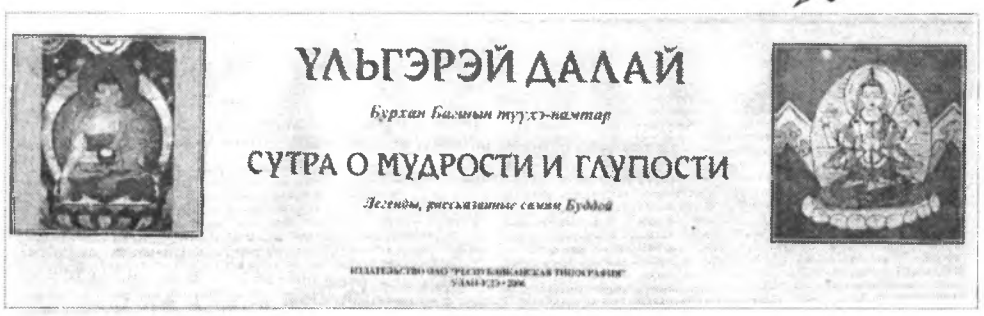
ҮЛЬГЭРЭЙ ДАЛАЙ
Бурхан Багшын тууж-намтар
СУТРА О МУДРОСТИ И ГЛУПОСТИ
Легенды, рассказанные самим Буддой

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь урдахи дугаарнуудта).

Тэрэ hүниин үнгэрхэдэ, Шариин hүүн бэе, сэдьхэлээ тэгшэлэн хуряагаад, тэндэhээ бүхы сэдьхэлээрээ тэгүүлэн нэгэдүгээр даяанда hууба. Нэгэдүгээр даяанhаа бодоод, хоёрдугаар даяанда hууба, хоёрдугаар даяанhаа бодоод, гурбадугаар даяанда hууба, гурбадугаар даяанhаа бодоод, дүрбэдүгээр даяанда hууба, дүрбэдүгээр даяанhаа бодоод, хизааргүй огторгойн түрэлхиин бисалгалда hууба. Хизааргүй огторгойн түрэлхиин бисалгалhаа бодоод, хизаарлал мэдэхэгүй ухаан бодолой түрэлхиин бисалгалда hууба. Хизаарлал мэдэхэгүй ухаан бодолой түрэлхиин бисалгалhаа бодоод, ямаршье ухаан бодолгүй [illegible]ин бисилгалда hууба, ямаршье у[illegible] бодолгүй түрэлхиин бисалгалhаа бодоод, үгы бололгын түрэлхиин бисалгалда hууба. Үгы бололгын түрэлхиин бисалгалhаа бодоод, эбдэрэн үнгэрхэ гэхэ гү, али нирваанда орохо бисалгалда hууба. Эбдэрэн үнгэрхэ бисалгалhаа бодоод, нирваан болобо.

Тэрэ сагта тэнгэринэрэй хаан Хурмаста Шариин хүбүүнэй нирваан болоhые мэдээд, олон зуу мянган тэнгэри нүхэдтээ хамта сэсэг, хүжэ гэхэ мэтэ тахилай хэрэгтэй олон зүйлнуудые абажа, тэрэ зүгтэ ерээд, дээдэ огторгойдо зай забhаргүй hуугаад, нюдэнэйнгөө нулимса хура бороо мэтээр адхаруулан, үбдэгсөө сэсэг сасаруулаад, иигэжэ үгүүлбэ:

- Аяа, наран мэтэ толотомо бэлигтэй, далай мэтэ гүн ухаатай, булаг мэтэ тунгалаг зарлигтай, арюун ябадалаараа, би[illegible]залаараа түгэлдэр болоhон, бурханай [illegible]ой үндэр дээдэ манлай, эрхим ехэ хутагта Шариин хүбүүн Түүншэлэн ерэhэн бурханай hүүлээр иргэн зондо номыень номнохогүй, харин мүнөө нирваан болоошонь асари уридлаhан ябадал шуу.

Тэрэ үедэ балгасай газаа, зосоо hууhан хамаг иргэн зон хутагта Шариин хүбүүнэй нирваан болоhон тухай дуулаад, бүгэдээрээ тоhо, hайхан хангалтай тарьанай тоhо, хүжэ сэсэг гэхэ мэтэ тахилай хэрэгтэй юумэ абажа тэндэ ошоод, тэсэшэгүй ехэ гасалан зоболондо эзэлэгдэн, тус тустаа гартаа бариhан тахилаар тахижа hүгэдэн мүргэбэ.

Тиихэдэнь тэнгэриин хаан Хурмаста Вишвагармада иигэжэ захирба:

- Ши олон эрдэнеэр шэмэглэгдэhэн тэргэ тухеэрэ. Шариин хүбүүнэй хүүрые дээрэнь табихабди, - гэжэ захирхадань, тэрэ Вишвагарма олон эрдэнеэр [illegible]дэhэн тэргэ бэлдээд, хутагта [illegible]ин хүбүүнэй хүүрые залаба. Тэнгэринэр, лусууд, шолмос[1], хаан, ноёд, түшэмэл, уласай хамаг иргэн зон шангаар уйлалдажа, hайхан талада хүрэбэ. Тэндэ тэнгэриин хаан Хурмаста ягшаа шолмосто хандажа:

- Та далайн хизаарта ошожо, үхэр тархита зандан модо асарагты,- гэжэ захирхадань, шолмос тэрэ дороо ошоод, далайн эрьеhээ зандан модо асаржа обоолоод, дээрэнь хүүрынь табижа, малай тоhо, ургамалай тоhо ехээр адхажа, галаар хайлуулба. Тиихэдэнь хамаг нүхэд барандаа мүргөөд, тус тус газар дайдадаа бусаба.

Галай hүнэhэнэй hүүлээр Жунди тойн багшын хүүрэй хайлахада, үлэhэн шарилые, бадар аягынь, гурбан номто дэгэлынь абаад, бурханай заларжа байhан газарта ошоод, үбдэглэн мүргэжэ зальбараад, иигэжэ хэлэбэ:

- Бурхан аа! Багшамни нирваан боложо, би шарилынь, номто дэгэлынь, бадар аягынь абажа ерэбэб,- гэхэдэнь, Ананда тойн Жундиин үгые соносожо, маша ехээр сэдьхэлээ зобожо, бурханда иигэжэ хэлэбэ:

- Бурхан аа! Хубараг нүхэдэй ехэ манлай Шариин хүбүүн баhал нирваан болобо[2], одоо бидэ хэндэ шүтэжэ, hүгэдэн мүргэхэ гээшэбибди, - гэбэ.

- Ананда аа! Шариин хүбүүнэй нирваан болоошье hаань, тэрэнэй арюун ябадал, даяан бисалгал, бэлиг, боди хутаг болохын бэлгэ бэлиг ба номын бэе нирваан болоогүй. Ананда аа! Шариин хүбүүн ганса мүнөө намhаа түрүүн нирваан болоо бэшэ. Эртэ нүгшэhэн сагта минии нирваан болохын урда Шариин хүбүүн гашуудан тэсэжэ ядаад, намhаа түрүүн нирваан болоhон юм,- гэжэ бурханай зарлиг болоходо, Ананда альгаа хабсаран мүргэжэ:

- Бурхан аа, эртэ урда бурханай нирваан болохоhоо түрүүн Шариин хүбүүнэй нирваан болоhон ушар шалтагаааниие тайлбарилжа соёрхыт,- гэхэдэнь, бурхан Анандада зарлиг болобо:

- Ананда аа! Эртэ урда нүгшэhэн сагта сэдьхэшэгүй тоо томшогүй галабай эрьехын урда тээ энэ замби түбиие эзэлэгшэ Саран Гэрэл хаан байhан юм. Тэрэ хаанай мэдэлдэ найман түмэн дүрбэ мянган үшүүхэн хаашуул, ерэ мянган улас, найман түмэн балгас, хори мянган хатад бии hэн ха. Ехэ хатаниинь Сэсэг Үгэгшэ гэжэ нэрэтэй бэлэй. Удаадахи хатаниинь Ехэ Нюдэтэ гэжэ нэрэтэй hэн. Тэрэ хаан табан зуун хан хүбүүдтэй байгаа. Ехэ хан хүбүүниинь Сайн Шагшаабад гэжэ нэрэтэй бэлэй.

Тэрэ Сайн Шагшаабадай hуудаг ордон харшань Сайн Тэжээлтэ гэжэ нэрлэгдэдэг hэн ха. Тэрэ ордон харшань табан зуун бээрын хэмжээнэй hэн. Тэрэ ордониинь алта мүнгөөр, биндарьяа, болор гэхэ мэтээр бүтээгдэнхэй. Хан хүбүүнэй сэсэглиг соо алта мүнгөөр, биндарьягаар гоёогдоhон дүрбэн сэсэглигтэ ой бии hэн ха. Модоной зарим гэшүүhэниинь алтан, набшань мүнгэн, зарим гэшүүhэниинь мүнгэн, набшань алтан, зарим гэшүүhэниинь биндарьяа, набшань болор, зарим гэшүүhэниинь болор, набшань биндарьяа hэн ха. Эрдэниин тунаhан уhаниинь алтан, мүнгэн, биндарья болор эрьетэй бэлэй. Уhанайнь оёор дүрбэн зүйлэй эрдэни hэн ха. Хаанай ордон харшые тойроод дүшэн бээрын газар алта, мүнгөөр, биндарьяа болон болороор сардамал сэсэгээр бүрхөөгдэнхэй байгаа. Тэрэ уласай иргэн зон алим жэмэстэй, таряа түмhэтэй, эд бараагаар элбэг, эрдэни зэндэмэнеэр баян жаргалтай hуудаг бэлэй.

Тэрэ сагта эзэн хаан ордон харшадаа hуухадаа: «Юртэмсын хүн амитан омог сэдьхэлтэй, ехэ баян болоhохой хадаа дээдэ изагуурханаа хүндэлнэ,- гэжэ ходо hанахатайнь зэргэ хүсэхэ хүлеэхэ табан жаргалангай эд зөөри өөрөө бии болошоходонь хаан: «Энэ зэргэ дээдэ манлайн үрэ олоошомни урда наhандаа хэhэн буянайм хүсэнhөө болоо бшуу. Сасуулабал, таряашан хабартаа хэшээжэ, ехэ үрэhэ сасаа hаа, намар ехэ таряа хуряаха гэhэнтэй адли би урда ехэ буян хэhэнэйнгээ ашаар мүнөө түгэс баян hуунаб. Энэ наhандаа хүрэнгэ сасаагүй hаа, хойто наhандам баян жаргал үзэгдэхэгүйл», - гэжэ сэдьхээд, хамаг түшэмэлнүүдтээ хандан:

- Түшэмэлнүүд аа, балгасай хаалгануудай дэргэдэ ба худалдаа наймаашадай суглардаг газарта минии эрдэни зэндэмэниие суглуулжа хуряагты. Хамаг иргэн зондоо үгэльгэ үгэхэм,- гэжэ зарлиг болоод, уданшьегүй найман түмэн дүрбэ мянган хаашуулдаа иимэ тунхаг тарааба:

- Таанад хэды шэнээн hан зөөритэй байнабта, хамаг амитан зондоо үгэльгэ үгэгты! - гэжэ зарлиг болобо.

[1]Шолмос - хуушан монголоор ягшаа гэжэ бэшээтэй. Ушар юун бэ гэхэдэ, алибаа үйлэдэ хоро тодхор ушаруулдаг хии юумэнүүдэй ниитэ нэрэнь «шолмос» болоно. Харин тэдэнь доторoо ада шудхэр, рагжаа нага, лусууд гэхэ мэтээр илгарна. Жэшээнь, ягшаа гээшэнь газар дээрэ, агаарта гү, али бурхан тэнгэринэрэй оршодог доодо оронуудта байдаг, хүнэй мяхаар хоол хэдэг шолмосууд гэхэ.

[2]Баhал нирваан болобо - эндэ «баhал» гэхэдээ, ташье «нирваан болохом гээ hэнта» гэhэншүү.

(Үргэлжэлэлынь хожом гараха).

ТИБЕТСКАЯ КНИГА МЕРТВЫХ

Психологический комментарий доктора К.Г.Юнга

(Продолжение. Начало в предыдущих номерах).

О высокородный, с запада явятся Зеленовато-Черная Грифоголовая Богиня-Пожирательница, держащая в руке дубинку; и Красная Лошадиноголовая Богиня-Радости, держащая огромное мертвое туловище; и Белая Орлиноголовая Могущественная Богиня, держащая в руке палицу; и Желтая Собачьеголовая Ракшаси, держащая в руке дордже и бритвенный нож и режущая им; и Красная Удодоголовая Богиня Желания, держащая в руке лук и готовая выпустить стрелу; и Зеленая Оленьеголовая Богиня — Хранительница Богатства, держащая в руке урну: эти Шесть Йогинь Запада, возникающие из западной четверти твоего собственного мозга, явятся и воссияют тебе. Не бойся этого.

О высокородный, с севера явятся Синяя Волчьеголовая Богиня Ветра, размахивающая длинным стягом; и Красная Богиня-Женщина с Головой Каменного Козла, держащая в руке заостренный кол; и Черная Свиноголовая Богиня-Свинья, держащая в руке аркан из клыков; и Красная Вороньеголовая Богиня Грома, держащая в руке труп младенца; и Зеленовато-Черная Слоноголовая Большеносая Богиня, держащая в руке большой труп и пьющая из черепа кровь; и Голубая Змеиноголовая Богиня Воды, держащая в руке змеиный аркан: эти Шесть Йогинь Севера, возникающие из северной четверти твоего собственного мозга, явятся и воссияют тебе. Не бойся этого.

О высокородный. Четыре Йогини Врат, возникающие из мозга, явятся и воссияют тебе: с востока — Черная Мистическая Богиня с Головой Кукушки, держащая в руке железный крюк; с юга — Желтая Козьеголовая Мистическая Богиня, держащая в руке аркан; с запада — Красная Львиноголовая Мистическая Богиня, держащая в руке железную цепь; и с севера — Зеленовато-Черная Змеиноголовая Мистическая Богиня: эти Четыре Йогини-Хранительницы Врат, возникающие из мозга, явятся и воссияют тебе.

Поскольку эти Двадцать Восемь Могущественных Богинь эманируют из телесных сил Ратнасамбхавы, одного из Шести Херука, узнай их.

О высокородный, Мирные Божества эманируют из Пустоты Дхармакайи; узнай их. Из Сияния Дхармакайи эманируют Гневные Божества; узнай их.

В то время, когда Пятьдесят Восемь Пьющих Кровь Божеств, возникающие из твоего собственного мозга, воссияют тебе, если ты узнаешь в них сияния твоего собственного разума, то сразу же сольешься в состоянии единого целого с телом Пьющих Кровь и обретешь состояние будды.

О высокородный, если ты не узнаешь их сейчас и из чувства страха бежишь от сих божеств, тебя ждут новые страдания. Если этого не знать, охваченный страхом перед Пьющими Кровь Божествами, человек испытывает трепет и ужас, и, погружаясь в обморок, уносится дальше: его собственные мыслеформы превращаются в иллюзорные видения, и он погружается в сансару. Но если он не будет испытывать трепета и ужаса, то избавится от дальнейших блужданий в сансаре.

Кроме того, тела самых больших из Мирных и Гневных Божеств по своим огромным размерам такие, как небеса; средние — величиной с гору Меру; наименьшие равны восемнадцати таким телам, как твое собственное, поставленным одно на другое. Не страшись этого; не трепещи. Если во всех существующих явлениях, сияющих как божественные формы и сияния, узнать эманации своего собственного разума, то в самый же миг узнавания обретешь состояние будды. Именно здесь применимо изречение: «Состояние будды будет обретено в мгновение». Помня об этом, обретешь состояние будды, слившись в едином целом с Сияниями и Кая.

О высокородный, какими бы страшными и ужасными ни были видения, которые ты увидишь, узнай в них свои собственные мыслеформы.

О высокородный, если ты не узнаешь их и устрашишься, тогда все Мирные Божества воссияют в облике Махакалы; а все Гневные Божества воссияют в образе Дхармараджи, Владыки Смерти; твои собственные мыслеформы станут Иллюзиями или Марами, и ты погрузишься в сансару.

О высокородный, если человек не узнает свои собственные мыслеформы, как бы ни сведущ он был в священных книгах, как Сутрах, так и Тантрах, пусть даже он практиковал религию в течение кальпы, он не обретет состояния будды. Если же он узнает свои собственные мыслеформы, с помощью одного важного секрета и одного слова, будет обретено состояние будды.

Если человек не признает собственные мыслеформы сразу, как только умрет, то в Чёньид Бардо воссияют образы Дхармараджи, Владыки Смерти. Самое большое из тел Дхармараджи, Владыки Смерти, равное по своим громадным размерам небесам; среднее, равное горе Меру; наименьшее, в восемнадцать крат большее твоего собственного тела, появятся и заполнят все миры. Они явятся, вцепившись верхними зубами в нижнюю губу; с остекленевшими глазами; с волосами, завязанными на макушках; с большими животами и тонкими талиями; держа в руках дощечки для записи кармических деяний; издавая крики «Бей! Убивай!», облизывая человеческий мозг, отрывая головы от трупов, вырывая сердца: так явятся они, наполняя миры.

О высокородный, когда эманируют такие мыслеформы, не бойся и не страшись. Тело, которым ты сейчас обладаешь,— это ментальное тело кармических склонностей, и пусть его режут и рубят на куски, оно умереть не может. Поскольку твое тело, на самом деле,— это тело пустоты, тебе нет нужды бояться. Тела Владыки Смерти — это тоже эманации из сияний твоего собственного разума; они нематериальны. А пустота не может повредить пустоте. Вне эманаций твоего собственного разума. Мирные и Гневные, Пьющие Кровь, Те, что с Различными Головами, радужные сияния, ужасающие образы Владыки Смерти на самом деле не существуют. В этом нет сомнений. Посему, если знать это, весь страх и ужас рассеивается сам по себе; а при слиянии с ними в состоянии единого целого обретается состояние будды.

Если ты, выказав свою веру и любовь божествам-покровителям, и узнаешь их, поверишь, что они явились, дабы принять тебя, избавив от ловушек Бардо, думай: «Я укрываюсь в них». И помни о Драгоценных Трех Телах, выказывая им любовь и веру. Кем бы ни было твое божество-покровитель, вспомни его сей же час; и, обратившись к нему по имени, молись так:

«Увы! я блуждаю в Бардо;
приди ко мне на помощь;
Поддержи меня своею милостью,
О Драгоценный Покровитель!»

Перевод с тибетского на английский Кази Дава-Самдупа.
Перевод на русский А.Боченкова.
Редактор д-р Ивэнс-Вентц.

(Продолжение следует).

Мода

ПРИНЦЕССА НА ВЫПУСКНОМ БАЛУ

Недавно прозвенел последний школьный звонок. А там и до выпускного бала недалеко. Лучше выбрать платье уже сейчас - потом из-за экзаменов будет не до этого, а покупать в спешке один из самых главных нарядов в жизни не стоит.

ТЕНДЕНЦИИ

Среди представленных в этом году коллекций можно найти как платья с прямым силуэтом, так и наряды с многослойными пышными юбками. **Корсеты, шнуровка, воланы, вышивка, стразы** - это лишь некоторые из множества разнообразных деталей, используемых в моделях.

В моде платья с **цветами, оборками, ткани с большими принтами, а также расписанные вручную.** В этом сезоне цветочные рисунки сочетаются между собой: бутоны цветов, лепестки, стебли. Размер цветов и цветовая гамма значения не имеют. Также можно найти большое количество моделей со спокойными силуэтами и чистыми цветами.

Актуальны **насыщенные цвета** - от пурпурных оттенков до алого, фуксии и солнечно-желтого, также и **«карамельные»** - нежные тона голубого, розового, зелёного, жёлтого. Интересным будет такое сочетание: пастельные оттенки фруктового мороженого и песочные тона с золотистым блеском.

МОДЕЛИ

Предлагаем несколько вариантов выпускных нарядов.

Выпускные наряды из шелка и шифона **(рис. 1)**, платья со вставками из органзы создадут легкий и нежный образ. Особый шарм наряду придаст длинный ниспадающий шлейф.

. Многие девушки хотят выглядеть на выпускном по-настоящему торжественно. Словно красавица на пушкинском балу, вы будете смотреться в нарядном платье из тафты и парчи **(рис. 2)**.

• Шелковое платье без лямок идеально сочетается с бусами и серьгами. Вы также можете надеть к нему нитку жемчуга.

• Платье персикового цвета с рукавами-фонариками может быть украшено стразами и вышивкой. Поддерживающий корсет придает груди выигрышную форму.

• Если вы любите строгие цвета в сочетании с необычным дизайном, вам подойдет шелковое платье с декольте. Оно может быть украшено крупными черными цветами, расположенными на линии талии. Придавая особую пикантность модели,они превращают платье в шикарный вечерний наряд.

• Модный фиолетовый цвет актуален и в выпускных нарядах. Эффектно смотрится платье этого цвета, украшенное стразами.

• Несмотря на то что белые платья считаются больше свадебными, они отлично смотрятся и на юных девушках на школьном балу **(рис. 3)**. Но они могут быть гораздо проще. Оригинальность белому платью простого покроя придаст, например, большой вышитый черный цветок.

• Никто не отменял красивые корсетные платья. Корсет может быть украшен вышивкой, стразами, пайетками **(рис. 4)**. Главное, все должно быть в меру и к месту. Также по-прежнему актуальны платья в стиле «принцесс»: пышные, до пола, с рукавами-фонариками.

• Горох, клетка, полоска - кто сказал, что они не могут присутствовать в выпускном наряде? Молодым девушкам они будут весьма к лицу. Лучше всего смотрятся такие платья длиной чуть ниже колен, с пышными юбками в стиле ретро **(рис. 5)**.

• Хрупкая блондинка и жгучая брюнетка одинаково эффектно будут смотреться в золотом платье с У-образным вырезом и широким поясом под грудью. Длинное, до пола, расширяющееся книзу платье превратит вас в настоящую героиню сказки. Длинные перчатки в тон платья добавят наряду торжественности.

• Для тех, кто не особенно любит оригинальничать, можно выбрать классическое черное платье. Оно всегда эффектно и беспроигрышно. К тому же потом оно вам может служить выходным платьем. И не один сезон.

МЕНЮ ИЗ ПЕРВОЙ ЗЕЛЕНИ

Весной, когда так не хватает витаминов, полезно есть молодую зелень. Вкусные и полезные блюда помогут справиться с усталостью и авитаминозом.

БОРЩ ЩАВЕЛЕВЫЙ ХОЛОДНЫЙ

Потребуются: 400 г щавеля, 4-5 картофелин, 2-3 вареных яйца, 1 сырое яйцо, 3 ст.л. сметаны, 3-4 ст.л. молока, 2 свежих огурца, зеленый лук, зелень петрушки и укропа, соль.

Приготовление. Щавель мелко изрубить. Картофель отварить в подсоленной воде, добавить щавель, прокипятить 10 мин. Сырое яйцо растереть со щепоткой соли, влить молоко, размешать, влить немного горячего борща, снова размешать и заправить весь борщ. Остудить.

Приготовить зеленую заправку: лук, укроп, петрушку мелко нарезать, посолить, истолочь в ступке деревянным пестиком. Вареные яйца очистить и порубить. Огурец очистить от кожицы и нарезать кубиками. Все это смешать, посолить, заправить сметаной. При подаче в тарелку положить 1-2 ст. л. зеленой заправки с яйцами и залить холодным борщом.

САЛАТ ИЗ МОЛОДЫХ ПОБЕГОВ ЧЕРЕМШИ

Потребуются: черемша, отварное мясо, яйца, уксус, соль.

Приготовление. Промытые молодые побеги черемши положите в кипящую воду на 2-3 мин, откиньте на дуршлаг, дайте стечь воде, нарежьте и положите на ломтики вареного охлажденного мяса или ветчины, заправьте уксусом, посолите. Можно украсить дольками вареного яйца.

ОЛАДЬИ ИЗ РЕДИСА

Потребуются: 150 мл молока, 400 г редиса, 250 г картофеля, 120 г моркови, 120 г муки, 2 яйца, 1 ст.л. сахара, растительное масло, 8 г соды, 40 г сливочного масла.

Приготовление. Овощи отварите, очистите и пропустите через мясорубку. Яйца разотрите с сахаром и солью, добавьте постепенно молоко, соль, а затем соду. Эту смесь быстро соедините с протертыми овощами и взбейте. Жарьте оладьи на растительном масле и подавайте со сметаной или сливочным маслом.

КОТЛЕТЫ КАРТОФЕЛЬНЫЕ С КРАПИВОЙ

Потребуются: картофель, листья крапивы, немного пшеничной муки, репчатый лук,соль, специи.

Приготовление. Сварите картофельное пюре. В готовое пюре добавьте мелко нарезанную тушеную крапиву, пассерованный лук, соль, специи. Сформуйте котлеты, панируйте в муке и пожарьте.

ЗАПЕКАНКА ПШЕННАЯ С ЗЕЛЕНЬЮ

Потребуются: 20 г борщевика, 20 г сныти, 20 г подорожника, 35 г одуванчика, репчатый лук, 120 г готовой пшенной каши, соль, специи, панировочные сухари.

Приготовление. Нашинкованную зелень припустите, через 10 мин добавьте пассерованный лук, посолите. Готовый фарш выложите на слой вязкой пшенной каши, покройте слоем оставшейся каши, посыпьте сухарями и запекайте. Такую запеканку можно готовить и из других круп.

КАПУСТА ПО-ГРУЗИНСКИ от Оксаны РОБСКИ

Потребуются: 1 кочан капусты, 1 свекла, 1 стручок красного жгучего перца, 1 головка чеснока, 150 г сельдерея (зелень и черешки), уксус, соль.

Приготовление. Капусту нарезать крупными квадратами, свеклу-тонкими ломтиками,сельдерей и перец-кусочками, чеснок крупно порубить. Капусту и свеклу уложить слоями, пересыпая сельдереем, перцем и чесноком, и залить кипящим рассолом из расчета по 1 ст. л. соли и уксуса на 1 л воды так, чтобы овощи были покрыты жидкостью. Оставить капусту на 2-3 дня в теплом месте, после чего она готова к употреблению.

Полосу подготовила С.БАЙМИНОВА.

ЕДЕМ В ЛАГЕРЬ

Летние каникулы не за горами, пора подумать о том, где провести эти месяцы нашим детям. Один из вариантов - оздоровительный лагерь. Как же выбрать тот, где ребенку будет по-настоящему комфортно, интересно и безопасно?

УСЛОВИЯ ПИТАНИЯ

Стоимость путевки в конкретный лагерь практически ничего не скажет вам о качестве отдыха в нем. Нужно интересоваться деталями. Лучший выход - обзвонить знакомых родителей и поинтересоваться впечатлениями их чад от прошлых каникул. А перед окончательным выбором съездить в облюбованный лагерь лично и посмотреть на все самим.

Поинтересоваться, на какую сумму в день собираются кормить ваше чадо, конечно, можно. Но это тоже не показатель. Низкая заложенная стоимость питания не всегда однозначно говорит о плохом качестве или недостатке продуктов. Ведь некоторые умелые хозяйственники организуют закупку парного молока и мяса в ближайшем совхозе, тогда как другие выписывают со значительно большими затратами порошковый йогурт и американские окорочка из столицы. Что же делать? Опять же лично сунуть нос в детские тарелки и провести четверть часа с посудомойкой. Понаблюдайте, как она моет посуду: ежегодно посреди смен закрывают десятки лагерей из-за вспышек кишечных заболеваний. Причина обычно банальна - экономия на моющих средствах. Если ваша собеседница обходится лишь кипятком и разбухшей губкой - бегите подальше.

Можете потребовать меню, раскладку продуктов и сертификаты на них, а также заключение санэпиднадзора о качестве питьевой воды и условий питания и проживания детей.

УСЛОВИЯ ПРОЖИВАНИЯ

На экскурсии по спальным корпусам обратите внимание на электрическую проводку. Если проводка заключена в новенькие блестящие гофрированные трубочки и даже в местах соединения нет следов первобытной изоленты или разлохмаченной обмотки, можно надеяться на безопасность.

Поинтересуйтесь пожарным оснащением. Поищите конкретно в спальне, где будет жить ваш ребенок, огнетушитель: посмотрите целость пломбы и срок годности.

Если спальня на первом этаже - попробуйте самостоятельно открыть окно. Его, возможно, заботливо заколотили гвоздями и залили герметиком, чтобы детки не простудились. Если спальня на верхнем этаже, найдите вместе с ребенком пожарную лестницу и позвольте ему полазить по ней.

МЕДПУНКТ

А теперь самое время заглянуть в лагерный медпункт. Познакомьтесь с медработником, поинтересуйтесь: он ли будет работать в течение ближайшей смены, а также его квалификацией и личностью вообще. К сожалению, в медпунктах летних лагерей принято подрабатывать к пенсии или отдыхать от работы.

В некоторых загородных лагерях, случается, работают врачами и медсестрами совершенно неквалифицированные родственники и знакомые директора, прибывшие отдохнуть на природе. Рассчитывать на чудеса медицины в случае ЧП с ребенком в данной ситуации не приходится.

ПЕДАГОГИ

Теперь присмотритесь к наставникам, педагогам, вожатым. В идеале это должны быть лица (не обязательно профессиональные педагоги), имеющие свидетельства о разрешении работы с детьми, выданные структурами образования. Специалисты утверждают, что использование для каникулярного досуга школьных педагогов не очень полезно детям: школьным учителям не удается отключиться от командно-поучительного стиля поведения. Так что порой гораздо лучших результатов достигают студенты педвузов, педагоги дополнительного образования, а то и просто энтузиасты вообще без специального образования.

ОГОРОДНИЧАЕМ ВМЕСТЕ С РЕБЕНКОМ

Дачный сезон начался, и у вас есть прекрасная возможность приобщить ребенка к труду. Самостоятельный уход за растениями развивает в ребенке чувство ответственности, ведь, если он забудет полить или прополоть свои растения, результат в виде поникших листьев он увидит очень скоро.

Для начала обсудите с ребенком, какие именно растения он хотел бы вырастить на своем собственном участке. **Выберите вместе лучшие семена из ваших запасов.**

Следующий этап - выбор собственного места на общем участке. Помогите ребенку выбрать **лучшее место для его будущего сада**, принимая во внимание освещенность, качество почвы и дренажа. Желательно огородить участок или выложить его по периметру камешками, чтобы ребенок четко представлял его границы.

В зависимости от возраста ребенка **лучше всего сначала выращивать те растения, которые быстро растут и за которыми легко ухаживать**, потому что, как правило, дети очень нетерпеливы и им хочется сразу видеть результаты своего труда. Кроме того, лучше, если растение будет иметь какую-либо практическую пользу, попросту говоря, его можно будет съесть. Два растения, вырастить которые для ребенка будет особенно легко, - это **редис и подсолнечник.**

Редис - одно из самых быстрорастущих и нетребовательных огородных растений. Сделайте в земле борозду и посадите семена редиса на глубину 1 см на расстоянии 7-10 см друг от друга. Засыпьте землей и как следует полейте. Всходы можно будет увидеть уже через 3-4 дня.

Выращивать **подсолнечник** тоже, несомненно, понравится вашему ребенку. Он растет очень быстро, вырастает очень высоким и цветет практически все лето. Для лучшей всхожести **семена подсолнечника надо сначала прорастить на подоконнике:** положите несколько семян на блюдце и накройте влажной тряпкой. Через несколько дней, когда появятся ростки, подсолнечник следует посадить в землю, выбрав для растения самое солнечное и безветренное место на участке.

Сделайте в земле борозду и посадите семена подсолнечника на глубину 1 см на расстоянии 10-15 см друг от друга. Засыпьте землей и как следует полейте. Как только растения вырастут достаточно большими, их следует привязать к колышкам для устойчивости. А для того, чтобы семена не осыпались или их не склевали птицы, головки взрослых растений завязывают марлей.

Если ребенок хочет **выращивать цветы**, то лучше начать с самых неприхотливых видов: **ноготков, ромашки, бархатцев, душистого горошка.** Эти цветы хороши тем, что цветут в течение почти всего лета.

23 Зурхай Буряад үнэн 29.05.2008
№21 (579) Дүхэриг №60 (21603)

XVII ЖАРАНАЙ ШАРА ШОРОЙ ХУЛГАНА ЖЭЛ

НАЖАРАЙ ЭХИН УЛААГШАН МОГОЙ hАРА

Буряад литэ	28	30	1	2	3	4	5
Европын литэ	2	3	4	5	6	7	8
Гараг Нэрэ Үдэр	Дабаа Һара понед.	Мягмар Марс вторник	Һагба Меркури среда	Пүрбэ Юпитер четверг	Баасан Солбон пятница	Бимба Сатурн суббота	Нима Наран воскр.
Үнгэ Үдэр	харагшан Тахяа	хүхэ Нохой	хүхэгшэн Гахай	улаан Хулгана	улаагшан Үхэр	шара Бар	шарагшан Туулай
Мэнгэ	4 ногоон	3 хүхэ	2 хара	1 сагаан	9 улаан	8 сагаан	7 улаан
Һуудал	уула	модон	огторгой	гал	шорой	түмэр	огторгой

Гарагай 2-то хуушанай 28 (июниин 2). Хуушанай 29-нэй үдэр үгы.

Харагшан Тахяа, 4 ногоон мэнгын, хада уулада һуудалтай үдэр.

Бурханда мүргэхэ, бурхан, сахюуса, лусууд тахиха, эм найруулха, эм хүртэхэ, модо һуулгаха, худалдаа наймаа эрхилхэ мэтын үйлэнүүдтэ һайн.

Гэхэ зуура суглаа зарлаха, найр наада эрхилхэ, гуйраншадта үгэльгэ үгэхэ мэтын үйлэнүүдые хорихоор.

Хүнэй үһэ абаа һаа, хэрүүл, тэмсэл болохо.

Гарагай 3-да хуушанай 30 (июниин 3).

Хүхэ Нохой, 3 хүхэ мэнгын, модондо һуудалтай үдэр.

Бурханда мүргэхэ, зальбарха, балин шатааха, тэнгэринэртэ үргэл хэхэ, модо һуулгаха, сэсэг тариха, гэрэй һуури табиха, уһан балин («чавдор»), лусуудай балин («лудор») гаргаха, эм залаха мэтын үйлэнүүдтэ һайн.

Зүгөөр газар малтаха, абаһанаа бусааха, модо сабшаха мэтын үйлэнүүдые хорихоор.

Хүнэй үһэ абаа һаа, эрлигтэй тарнинуудые олоор, шангаар уншаха, шажанай һайндэр эрхилхэ, ада шүдхэр зайлуулха, хараал һүнөөхэ үйлэнүүдтэ һайн.

Гэхын хажуугаар ном номнохо, муу үгэ хэлэхэ мэтые тон хорихоор.

Хүнэй үһэ абаа һаа, наһан богони болохо.

Гарагай 4-дэ шэнын 1 (июниин 4).

Хүхэгшэн Гахай, 2 хара мэнгын, хиидэ һуудалтай үдэр.

Үндэр сахюусаниие тахиха, Бурханда мүргэхэ, зальбарха, бурхан, лусууд, тэнгэри тахиха, дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые арамнайлха, тушаал дааха, аргаламжада орохо, эһээбэри табиха мэтын үйлэнүүдтэ һайн.

Зүгөөр бишыхан үхибүү хүлдэ оруулха, бага хүүгэдые гэрһээ холо эльгээхэ мэтые тэбшэхээр.

Хүнэй үһэ абаа һаа, хэрүүл шуурхай, тэмсэл болохо.

Гарагай 5-да шэнын 2 (июниин 5).

Улаан Хулгана, 1 сагаан мэнгын, галда һуудалтай үдэр.

Бурханда мүргэхэ, зальбарха, бурхан, лусууд, тэнгэри тахиха, дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые арамнайлха, тушаал дааха, аргаламжада орохо, эһээбэри табиха мэтын үйлэнүүдтэ һайн.

Зүгөөр бишыхан үхибүү хүлдэ оруулха, бага хүүгэдые гэрһээ холо эльгээхэ мэтые тэбшэхээр.

Хүнэй үһэ абаа һаа, хэрүүл шуурхай, тэмсэл болохо.

Гарагай 6-да шэнын 3 (июниин 6).

Бальжиниматай, тон һайн үдэр.

Улаагшан Үхэр, 9 улаан мэнгын, шоройдо һуудалтай үдэр.

Бурхан, үндэр сахюуса тахиха, бисалгал хэхэ, хулгай дээрмэ дараха, дайсаниие номгодхохо мэтын үйлэнүүдтэ һайн.

Хүнэй үһэ абаа һаа, эд зөөри эльбэгжэхэ, мал үдэхэ.

Гарагай 7-до шэнын 4 (июниин 7).

Шара Бар, 8 сагаан мэнгын, түмэртэ һуудалтай үдэр.

Бурханда мүргэхэ, үндэр сахюуса тахиха, сан табиха, амгалан байдалай түлөө ном уншуулха мэтын үйлэнүүдтэ һайн.

Гэхэ зуура хүншүү хёрбоһо гаргаха, юумэ бузарлаха мэтые тон тэбшэхэ гэнэ.

Хүнэй үһэ абаа һаа, бэеын юрэнхы тамир һайжарха.

Гарагай 1-дэ шэнын 5 (июниин 8).

Шарагшан Туулай, 7 улаан мэнгын, огторгойдо һуудалтай үдэр.

Тэрсүүд тэмдэгтэй, тон муу үдэр байна. Иимэ үдэр алибаа һайн хэрэг эрхилжэ огто болохогүй гэнэ.

Онсолбол, шэнэ гэр баряа һаа, эзэдынь хахасаха, налаха аюултай; бэри буулгаа һаа, нүхэрһөө һалажа ошохын шалтаг бэдэрхэ; дасан (дуган) баряа һаа, лама хубарагууд тогтохогүй; замда гараһан хүн дээрмэшэнтэй ушарха аюултай; үрэһэ таряа таряа һаа, юуншье ургангүй хатаха; нэрэ солодо хүртөө һаа, доройтохо аюултай; мал адууһа суглуулаа һаа, тэдэнь тогтожо үдэхэгүй; хэшэг даллага абаа һаа, хэшэгэй бурхан ерэхэгүй.

Энэ үдэр хүнэй үһэшье абалтагүй.

«Буряад үнэн» – «Дүхэриг» сониндо толилогдоһоной удаа

ЭГЭТЫН ДАСАНАЙ ШЭНЭ ДУГАНАЙ АРАМНАЙДА

Танай толилһон хүндэтэ сэрэгшэ, эрдэмтэн Улзы-Жаргал ДОНДУКОВОЙ 1991 ондо бэшэгдэһэн «Зандан жуу бурхан тухай» статья ехэл һонирхол татажа, хэзээдэшье мүргэлэй заяа алдаршагүй, хойшодоо мүргэлшэд - һүзэгшэдэй һуудал байдалда аргагүй ехэ нүлөөтэй байхынь гэршэлнэ.

Энээн тухай «Святыня Зандан жуу» гэжэ ном соо ород бэшэгээршье хэлэгдэнэ. Апрель һарын 17-ой дугаарта толилогдоһон «Аяншалгада уринабди» гэһэн мэдээсэл ехээр зүбшөөжэ, мүргэлэй туһатай байһан тухай бэшэхэ зориг түрэбэ.

Минии наһанай нүхэр Нимаева Евгения Сергеевна Сэлэнгын аймагай Харганаа нютагта 1923 оной зун, Емшуу угай Гармын Нимын бүлэдэ бага басаган боложо түрэһэн. Дунда шатын һуудалтай айл байһан.

Абань 1929 оной зун хүгшэнтээ, басагад Бутид, Цырендулма бүлөөрөө хоёр тэргэ морёор, нэгэ туһалагшатай Эгэтын дасан Зандан жуу бурханда мүргэхэеэ зориһон байна. Бага басаган Цырендулма гэжэ нэрэтэй, урда тээнь хоёр үхибүүд түрөөд тогтохогүйдэнь, зориһон аа хари нэрээр «муу үхин» нэрлэжэ, эрлигые төөрюулхэ, мэхэлхэ гэһэн удхатай. Иимэ ёһо Монгол угсаатанда хэрэглэгдэдэг байһан. Баһа үгэ бии: нэрэ муушье һаа, соло ехэ гэнэ. Тэрэ сагта Хамбын хүрээ - Галуута нуурай дасан, Жаргаланта һууринай баруун талада, Бүхэн голой зүүн эрьедэ бу аа һэлгэһэн Загастайн дасан - эдэ дасангууд хаагдаадүй, хурал, мүргэлөө ябуулжал байһан саг байгаа. Тиигэбэшье Зандан жуу бурханда мүргэхэеэ зориһон байнад. Эгэтын дасан ошохо хямда ябадал бэшэ байгаа. Замдаа хэды гол мүрэнүүдые гаталха.

Адагынь 8-9 хоногой ябадал хоёр тээшээ. Һуудалай машинын спидометрээр нэгэ тээшээ 430-440 км. болоно. Тэрэ сагта хүдөө нютагуудаар элдэбын кооперативууд бии боложо, түрүүшын артель коммунануд бии боложо байһан. Саг хубилжа, засаг түрын ябадал ондоо болохонь гэжэ бодомжолжо, хойто ябадалаа, гэр бүлынгөө саадахи заяа замынь сэбэрлэжэ, саашаа хүбүүн хүүхэдэйнгээ һуудал байдал һайн амгалан тайбан байхын түлөө энэ мүргэл хэхэ гэжэ һанамаар.

Уданшьегүй коммуна артельнүүд олошоржо, ноёд баяшуулнуудые, хүн зониие заража баяжаһан гээд, ангиин дайсан гэжэ тоологдоод, кулагууд гэмнүүлээд, ссылкэдэ ябуулжа эхилээ.

1931 оной зун Гармаев Нимын бүлэтэниие кулак баяшуул гэжэ тоолоод, Красноярска хизаарай Енисей мүрэнэй хойто эрьедэ Смоленкэ гэжэ газарта сүлэгдэһэн байнад. Бага басаган 7-той хүүхэн Зуй Сутайн пристаньдэ бааржада һуулгахадань, хооһон забьяагаа баряад ябаһанаа һанадаг.

Тиишээ сүлэгдэһэн зоной ажаһуудал тухай яһала номууд соо бэшээтэй. Дабтаад яахаб, үлүү олзо үгы ха.

Тэндэ эхин шатын һургуулида ороходонь, Женя гэжэ ород нэрэ үгэбэ. 9-10 наһатай хүбүүд, басагадтай хамта түрүүшынхиеэ нэгэдэхи класста һуража эхилээ. Багшань Ага нютагай хүн байһан.

Хожом тээшээ засагай бага сага хуулияа һуларуулхада, нютагаа бусахань хорюултай байгаа. Тиигэжэ Хакаси Республикын Шира гэжэ түмэр замай станцида нүүһэн байнад. Тэндэ 10 класс дүүргээд, Красноярска хотын багшанарай институдта ород хэлэ ба литературна факультедтэ орожо, хоёр жэл һураад, гурбадахи-дүрбэдэхи курсда Буряадай пединститудта орожо һураад, 1948 оной зун дүүргэжэ, Загастайн дунда һургуули багшаар эльгээгдэбэ. Чойдон ахатаяа аба эжыгээ наашань нүүлгэжэ, Загастайн һургуулиин байрада түбхинэһэн байна.

Олондо мэдээжэ, тиишэ ссылкэдэ гараһан зонһоо гэр бүлөөрөө нютагаа бусаһан зон тон хомор. Тэрэ сэбдэг хүйтэн хизаарта мүнхэдөө үлэһэн зон олон. Айлай, һайн лэ һаа нэгэ, хоёр хүнүүд бусажа нютагаа ерэһэн байна.

Харин манай хадам баабайтан хамаг гэр бүлөөрөө, тиишэ гараһан, хүбүүн Чойдон һамгантаяа, басагад Бутид, Женя аба эжытээ булта амгалан мэндэ бусажа ерээ.

1951 оной үбэл хадам баабай Нима үбгэниие өөрынь хэлэһэн захяагаар Алтан уула обоогой урда хормойдо, хара Нарһата гэжэ газарта хүдөөлэгдөө. Наһанайнь нүхэр, хүбүүн Чойдон, басаган Бутид, аша хүбүүн Доржо тэндэ хүдөөлэгдэһэн. Иимэ сэмүүн сагта ушарһан ябадал харахада, нютагаа бусажа, яһа бэеэ хэдэн сагһаа уг гарбалайнгаа мүргэжэ, шүтэжэ ябаһан обоогой хормойдо мүнхэ наһаараа хадагалагдаха гээшэ ехэл заяа гэжэ һанамаар.

Үнэхөөрөөшье, тэрэ үни сагта Зандан жуу бурханда сэдьхэлээрээ шүтэн, һүгэдэн мүргэһэнэйнь аша туһань, али холо хизаарта харалсажа, дүнгэн байһаниинь лабтай гэжэ бодомоор. Саашадаашье хүбүүн хүүхэдэйнь ажаһуудалда һайн нүлөө үзүүлжэ, булта амгалан, олон хүүхэд, хүбүүдтэй айл бүлэнүүд болоод мүнөө һуунад. Манай бүлэ хүбүүд, хүүхэдтэй, олон ашанар зээнэртэй, гушанартай һуунабди. Үри хүбүүд, хүүхэдээ эды тэды гэжэ тооложо хэлэхэ урдань заншал үгы байгаа. Энээн тухай иигэжэ хэлсэдэг. Хүн түрэлтэниие адагуусан мал бэшэ хадань тоолоборилжо хэлэдэгтүй байһан. Баһа тооной хашарал гэхэ гү, али таарахагүй тоо гээд хэлсэдэг. Тэгшэ тоонууд (2, 4, 6, 8, 10 г.м), хэлтэгы тоонууд (3, 5, 7, 9, 11 г.м) гэжэ илгадаг. Али нэгэн шалтагаанаар, бүхы гэр бүлын үхибүүдэй тоое тэгшэлхэ гэхэ гү, али хэлтэрхэй тооһоо мултарха гэһэн хажуу ябадал табилангай оршолонгоор болоно гэһэн удхатай. Энэ жаргалай эхинэйнь нэгэн урдын буянгай ашые энэ мүргэл саашань арьбадхаа ха гэжэ сохом ойлгосотой болоно.

Энэ хабар, март һарын 18-най үдэр үбгэн, хүгшэн хоёр 84-85 наһатайшуул, манай хүгшэнэй ехэ эгэшын Цырендоржо Цыденов хүбүүнэй хүбүүн габжа лама Буда Цыденовэй заршалаар, Будын эжы Эрдэни-Ханда, ехэ эгэшэнь Санжима бидэ дүрбэн залуу жолоошо, Дуйнхор дасангай шаби, Будын ахын хүбүүн Эгэтын дасан ошожо ерэбэбди. Түрүүн һанахадаа, хүгшэнэй хоёрдохёо мүргэхэеэ ошохынь 80 жэлэй ойдо 2009 оной зун ошохоор бодоод байтар, манда, ехэ наһатайшуулда, нэгэ жэл хүлеэхэнь холохон саг гэжэ бодоод, мүнөө жэл ошобобди. Сэдьхэлээ ханан һүгэдэжэ, Зандан жуу бурханда мүргэжэ, табан янзын хадаг хүн бүхэн барижа, уншалгын үүргэдэ бэлэг барибабди. Шэнэ баригдажа байһан дуганда хандиб үргэбэбди. Шэнэ дуган энэ зун арамнайлагдаха гэжэ манда хэлээ һэн. Шэнэ, үндэр һаруул дуган соо Зандан жуу бурханай хүрэг бүришье гоёор яларжа, олон үнгын һолонго мэтэ туяа сасаруулан харагдаха бээ гэжэ найдамаар.

Түгэсхэлдөө хэлэхэдэ, үнэн сэдьхэлэй заяа хэдыдэшье таһаршагүй гэһэн лама-багшанарай заабари мүнхэ болог гэжэ юрөөе!

Аяншалгада зоригшодто захяа болгон хэлэхэдэ: алишье бурханда үнэн сэдьхэлээрээ мүргэжэ, һүгэдэжэ ябабалтнай, танай бүхы наһандатнай, гэр бүлэдэтнай таһаршагүй һайн нүлөө заяаха.

Мүргэлшэдтэ, аяншадта - сэбэр сэдьхэл, сэбэр харгы!

Бимба ПУРБУЕВ,
дайнда хабаадагша.
Сэлэнгын аймаг.

Амаршалга

ЗОХЁОХЫ УЛЬhАТАЙ БАГША

Ивалгын аймагай Доодо-Ивалгын дунда һургуулиин эхин классай багша Татьяна Гончиковна ЖИГМЫТОВА 55 наһанайнгаа ойн баярые тэмдэглэбэ. Татьяна Гончиковна сэлмэг һайхан сэлгеэ Сэлэнгын аймагай Ноёхон нютаг тоонтотой, 1975 ондо багшанарай дунда һургуули эрхим һайнаар дүүргэжэ, Сутайн дунда һургуулида багшалжа эхилбэ. Хонгор залуу наһандаа гэр бүлэтэй, гал гуламтатай, үри бэетэй боложо, Доржо Банзаровай нэрэмжэтэ дээдэ һургуули заочно дүүргэбэ.

1955 ондо Доодо-Ивалга нүүжэ ерээд, сэсэрлигэй үхибүүдэй хэшээлнүүдтээ гүнзэгырүүлэн үзэхын талаар «Бамбаахай» гэһэн программа зохёобо. Хүдэлмэридөө мэдээсэлэй шэнэ онол арганнуудые хэрэглэдэг, хэшээл бүхэндөө өөрынгөө хубитые эдэбхитэйгээр оруулна, суттаа хүдэлдэг багшанарһаа ехэхэн туһа, зүбшэл абадаг.

Татьяна Гончиковна эрхим һайнаар ажаллаһанайнгаа түлөө 1987 «Буряад Республикын габьяата багша» гэһэн нэрэ зэргэдэ хүртөө һэн. Аймагай захиргаанай ба эрдэм һуралсалай управлениин зүгһөө олон тоото грамотануд, шагналнуд багшын абьяас ажалые гэршэлнэ. Эрдэм номдо зааһан, ажалай жолоо барюулһан һурагшадынь олон, арбаад шабинарынь эхин классай багшын мэргэжэл шэлэбэ.

55 наһанайнь ойн баярраар амаршалаад, энэл зандаа сарюун хүнгэн, элүүр энхэ, гэр бүлэдөө жаргалтай, залуу үетэнөө һургажа ябыт даа, хүндэтэ Татьяна Гончиковна, гээд хүсэе.

Людмила БАНЗАРАКЦАЕВА,
Ивалгын аймагай Тапхарай дунда һургуулиин багша.

Баярай үгэ

АЯНШАЛГАДА АБААШАҺАНИИНЬ ҺАЙН ДААА

Бидэ «Буряад үнэн» - «Дүхэригөө» абажа, ехэ һонирхожо ходо уншадагбди. Харин өөһэдөө түрүүшынхиеэ энэ баярай бэшэг эгээл дуратай сониндоо эльгээжэ, тоото уншагшадай анхаралда дурадхахаяа шиидэбэбди. Нютагайнгаа эрхим хүбүүдэй нэгэн Батор Жамсаранович Дашинимаевта халуун баярые хүргэхэ һаналыемнай хүсэндэнь хүргэхыетнай найдажа, энэ бэшэгээ эльгээнэбди.

Манай Доодо Ивалга нютагта «Гуламта» гэжэ фольклорно бүлгэм бии юм. Тэрэ бүлгэмдэ наһанайнгаа амаралтада гараһан, дуу нааданда дуратай, хонгёо хоолойтой, урагшаа һанаатай хүнүүд суглардаг. Арадайнгаа дуу нааданууды, ёһо заншалнуудые һэргээжэ, ургажа ябаһан залуу зоноо хүмүүжүүлгэдэ ёһоор хубитаяа оруулдаг, ехэ дэмбэрэлтэ ажал ябуулдаг бүлгэм болоно.

Үхибүүдые, залуушуулые нааданда хабаадуулжа, тайзан дээрэһээ хүн зондоо харуулжа байхадань, нютагаархимнай ехээр һайшаадаг, илангаяа залуушуул һонирхожо, ажабайдалдаа хэрэглэхэеэ оролдодог. Ивалгынгаа аймагта мэдээжэ болонхой. Дээдэ Ивалга, Ивалга ба Доодо Ивалга тосхонуудай зоной «Угай уулзалга» гэһэн найрнуудта «Гуламтаархин», «Нэрэ үгэлгэ», «Гэр барилга», «Хадаг табилга» г.м. заншалнуудые бэлдэжэ харуулһан байна.

Энэ бүхы хэжэ ябаһан ажалыень һайшаажа, үндэр наһатанаа хүндэлжэ, дэбжэжэ, баярай тэмдэг болгон, нютагаймнай хүбүүн Батор Жамсаранович Дашинимаев Туяна Намжиловна нүхэртээ энэ бүлгэмэйхидые Хитад гүрэнэй Маньчжури хото хаража ерэхые урижа абаашаба. Үндэр наһатай, 60-һаа 75-тай хүрэтэр, хүнүүдые холын харгыда абаад ябаха гээшэ ехэ харюусалгатай, хүшэрхэн хэрэг болобошье, хашаран залхуурбагүй. Бүхы аяншалгын үедэ ехэ һайнаар хүгшэдөө энхэржэ, уринаар хандажа, һонин һайхан юумэ харуулжа ерэбэ. Хари хотын «Гомао» гэжэ гостиницада байрлажа, гоё һайхан ресторануудаар хүндэлүүлжэ, хитад зоной эдеэ хоолой зүйлнүүдые үзэжэ, Шэнэхээн нютагай хүнүүдтэй танилсажа, урматай баяртай «Гуламтынхид» ябаа.

Үзэсхэлэн һайхан барилгануудые хаража, нюдөө хужарлуулжа, сэбэрхэнээр газар нютагаа абаад байдагыень ехэтэ һайшаабабди. Хотын гудамжануудыг үргэн, нэгэ захаһаан нүгөө заха хүрэтэр наймаанай байранууд, зүгөөр нэгэшье сааран гү, али бог шорой хэбтэхэ юумэн байнагүй. Тала дайдаарнь нэгэшье целлофан, баанханууды харахашье гээ һаа, олохогүйт. Урданай зон харгы дээрэхи шулуу, бог сэбэрлэхэдэ, буян болохо, элдэб муу муухай юумэ талада гү, харгыгаараа гү хаяжа болохогүй - нүгэл юм гэжэ үхибүүдтээ ходо хэлэжэ, һургажа байдаг һэн. Харин бидэ энэ һургаалнуудые юундэ бүтээнэгүйбибди?

Энээн тухай хүн бүхэн бодожо үзэжэ, ажабайдалдаа хэрэглэжэ ябаа һаамнай, ехэл һайн байгаа. Энэ һайхан эдэбхи гаргаһан, түлбэригүйгөөр «Гуламта» бүлгэмэйхидые аяншалуулһан һайхан нанаатай, сэбэр сээжэтэй Батор Жамсарановичта, гэр бүлэдэнь, Маньчжури хотодо золгожо, бидэндэ туһа хүргэжэ, һайн һайханаар үргэлсэжэ, хүндэлжэ ябаһан нютагайнгаа залуушуулда - нэн түрүүн Татьяна Михайловна Очировада, «Городской оазис» гэһэн үзэсхэлэн һайхан гостиница-ресторанда Батор Жамсарановичтай хоюулаа оруулжа, хараагүй юумыемнай харуулжа, үзөөгүй юумэ үзүүлһэндэнь, Валентин Владимирович, Сэсэгма Николаевна Жамбаловтанда, Ирина Дмитриевна Эрдынеевада халуун баярые хүргөөд:

Бии бэлигтэй, дүүрэн дээжэтэй,
Боди сэдьхэлтэй, аза талаантай,
Эхэ эсэгэдээ, арад зондоо,
Түрэл нютагтаа аша туһатай хододоо ябахатнай болтогой!

- гээд Доодо Ивалгын «Гуламта» бүлгэмэй аяншалагшад:

М.П.Мархаева-Пышняк, Е.Ж.Цыдыпова, Б.Д.Цыдыпов, М.Е.Цыреторова, Х.Ж.Бадмаева, Л.П.Дашинимаева, О-Х.Д.Санжицыренова, У.С.Цыдыпова.

«АЛТАРГАНАДА» ЗОРЮУЛНА

Ёһо заншалаа, түрэл хэлэ бэшэгээ, уг удхаяа мэдэхэгүй арад хэзээшьеб нэгэтэ хосорхо аюултай гэжэ холын харасатай зоной хэлэдэгынь тон зүйтэй. Элинсэг хулинсагуудаймнай жэлһээ жэлдэ нөөсэлһэн мэдээсэлнүүд, аүй дүршэл сэгнэшэгүй. Илангаяа аха үеын зоной аша туһа нилээд ехэ. Энэл ушарһаа зоной дунда «Бусалһанһаа ама хүрэ, бууралһаа үгэ дуула» гэһэн сэсэн үгэ дэлгэрэн байгаа ёһотой. Үнэхөөрөөшье, хүн үндэр наһанайнгаа дабаан дээрэ гараад байхадаа, ажабайдалайнгаа удха һабагшалан, һайн муу хоёрые, хара сагаан хоёрые лаб илгаруулжа шадаха, ерээдүйнгөө зондо тон хэрэгтэй удхатай заабари үгэхэ шадалтай болодог гээшэ.

Тиимэһээ 1999 оной январь һарада Ивалгын аймагай сүлөө сагаа үнгэргэлгын түбэй дэргэдэ ехэнхидээ наһатай зонһоо бүридэһэн Халюута ансамбль мүндэлөө бэлэй. Урданай буряад дуунуудые таталуулдаг, хүхюун ёохорнуудые нэрьесэ хатардаг, үльгэр домогоо хөөрэдэг, мүн наада зугаа дэлгэхэһээ гадна, гурба дахин дүйсэн үдэрнүүдтэ буян хэшэг арьбадхажа, амгалан байдалай, хамаг амитанай һайн байхын түлөө маани мэгзэм уншадаг болоходонь, иимэ һайхан заншалһаань сэлгеэхэн Ивалгын үргэн дайда нэгэ доро сэлмэшэһэн шэнгеэр үзэгдэдэг юм.

Ансамблиин хүтэлбэрилэгшэ - Буряадай соёлой габьята хүдэлмэрилэгшэ Бутидма Дымбреновна Гомбоева, тоосоото зүжэгөө «халюутынхид» Алтарганын һайндэртэ зорюулаа.

Дулма БАТОРОВА,
манай корр.

Авторай фото-зураг.

Культурно-просветительский центр «Гуламта» при Всебурятской ассоциации развития культуры (ВАРК) организует паломнические маршруты по святым местам Бурятии, Читинской и Иркутской областей

I маршрут:
- Ацагатский дацан, Заиграевский район
- Анинский дацан, Хоринский район
- Эгитуйский дацан - святыня «Зандан-Жуу», Еравнинский район
- Кижингинский дацан - Ступа «Джарон-Хашор», Кижингинский район

Стоимость —1200 рублей

II маршрут:
- Дацан Баргузинской долины
- «Янжима бурхан», с. Яригта

Стоимость — 1500 рублей

III маршрут:
- Родник Хамбо-ламы Этигэлова
- Тамчинский дацан, Селенгинский район
- Сартул-Гэгэтуйский дацан, Джидинский район
- Бургалтайский дацан, Закаменский район
- Санагинский дацан, Закаменский район

Стоимость —1800 рублей

IV маршрут:
- Мухоршибирский дацан
- Шэбэртуйский дацан, Бичурский район
- Мурочинский дацан, Кяхтинский район

Стоимость —1200 рублей

V маршрут:
- Ступа Б.Дандарону, Выдрино Кабанского района
- Побережье озера Байкал
- Хойморский дацан
- Кыренский дацан

Стоимость —1800 рублей

VI маршрут:
- аршан, с.Энхалук Кабанского района
- бариса «Усан-Лопсон» с.Дулан
- побережье озера Байкал

Стоимость — 1800 рублей

VII маршрут:
- Иркутская область, Ольхонский район
- о.Ольхон

Стоимость — 3000 рублей

VIII маршрут:
- Читинская область, Ага
- с. Алханай

Стоимость — 3000 рублей

В стоимость маршрута входят транспортные услуги, просветительский лекторий, видео-фотосъемка, освещение СМИ и услуги гида.
Телефоны для справок: 21-21-66; 21-27-60; 21-14-85; 89149801996

СТРОИТСЯ ДУГАН В ТАШИРЕ

С 9 апреля 2008 года началось строительство дугана в селе Ташир. Буддийская община решила обратиться ко всем уроженцам, руководителям предприятий, учреждений, индивидуальным предпринимателям, живущим в г.Улан-Удэ, г.Гусиноозерске, в других районах республики, внести свой вклад в общее благое дело.

Буддийская община с.Ташир Селенгинского района Норбоевой Д.М.

«МАРИТОЛЬ» УРИНА

Иимэ нэрэтэй массаж хэдэг эмнэлгын түб Улаан-Удын Октябрьска районой инвалидуудай бүлгэмэй эмхиин дэргэдэ байгуулагдабуу.

Урда Корейдэ гуулгдан бүтээгдэһэн «Нуга Бест» гэһэн тусхай орон, үбдэгтэ тааруулан табигдаха «ММ-70» гэһэн бүмбэгэрхэн табюур, гадна харабтар үнгэтэй нюдэнэй шэл тус эмнэлгын түбэй хэрэгсэлнүүд болоно. Эдэ бүхы хэрэгсэлнүүдэй хүсөөр нюргаяа, гар хүлөө үбдэһэн, хабдартай, дохолдог хүнүүд тус тусхай орон дээрэ хэбтэжэ, заагдаһан саг соонь бэеэ аргалуулжа болохо байна. Энэ ороной гол нюуса гэхэдэ, зайн галай хүсөөр тус түхеэрэлгэдэ дулаан магнитна поли бии боложо, хүл гарнуудай, нюрга һээрэй бүхы үбшэнүүдые эдэгээхэ аргатай.

Ушарынь гэхэдэ, хүлнүүдэй үбдэг дээрэ табидаг табюур соохи элдэб үнгэтэ металлнуудай жэжэ болгогдоһон зүйлнүүд халахадаа, инфраулаан элшэнүүдые бии болгоод, тохоногой, хүнэй хүлнүүд болон гарнуудай, эзм болон үе мүсэнүүдэй хабдар болон бусад үбшэнгүүдые аргалдаг эди шэдитэй. Иигэжэ хүл гарнуудаа, үе мүсэеэ аргалуулхада, хүнэй шуһан һудалнууд соогуураа һайнаар лугшадаг боложо, бодосуудай һэлгэлтэ һайжарна гээшэ. Энэ мэтэшэлэн тайлбари уншажа, үнэтэй сагаа һалгаахамнай хаяа. Эдэ түхеэрэлгэнүүдые хэрэглэжэ туршаха хэрэгтэй гээд һанагдана.

Ехэ шэгнүүртэй, таргалжа эхилэгшэд шэгнүүрээ бага болгохо, простатизүүлжа бусадшье иимэрхүү гэнэнэн дайрагдаһан хүнүүдэ өөрөө аргалха гэбэл, 43-59-18 гэһэн номероор хонходожо, эдэ түхеэрэлгэнүүд тухай дүүрэн харюу абажа болохо байна.

«Маритоль» гэжэ түб элдэб эсын үбшэндэ дайрагдаһан хүнүүдые урина. Пенсионернүүд болон инвалидууд хүнгэлэлтэнүүдтэй юм.

Степан ОЧИРОВ,
хүлэйнгөө үбдэгые аргалуулагшадай нэгэн.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Генеральна директор - ахамад редактор
А.Л.АНГАРХАЕВ.
Редактор Г.Х.ДАШЕЕВА.

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: И.М.ЕГОРОВ, Б.Г.БАЛЬЖИРОВ, А.Н.КОВАЛЕВ, М.В.КАЛАШНИКОВ, И.В.СМОЛЯК (Буряад Республикын Правительство), А.С.КОРЕНЕВ, Ц.Б.БАТУЕВ, В.Р.БУЛДАЕВ, Ц.Э.ДОРЖИЕВ (Буряад Республикын Арадай Хурал), Т.В.САМБЯЛОВА (генеральна директорэй 1-дэхи орлогшо), Д.Б.ГУРОДАРМАЕВА (редакторай орлогшо), С.Б.БАЙМИНОВА (харюусалгата секретарь), В.Г.ГОМБОЕВА, Н.Д.БАДМАРИНЧИНОВ, Л.В.ОЧИРОВА, Б.В.БАЛДАНОВ, А.А.ФАДЕЕВА, В.Д.ДАМДИНОВА.

Манай адрес:
670000, Улаан-Үдэ хото,
Каландаришвилиин үйлсэ, 23,
Хэблэлэй байшан
"Буряад үнэн".
E - mail:
unen @ mail.ru

Газетэ хэблэлэй 6 хуудаһан хэмжээтэй.
Индекс 73877.
Хамтын хэһэг - 30050.
Хэблэлдэ тушаагдаһан саг - 17.00.

"Республиканска типографи" гэһэн ОАО-до бэлэн диапозитивүүдһээ газетэ 7000 хэһэгээр хэблэгдээ.
Директорэйнь телефон: 21-40-45.

Б-0165-дахи номертойгоор бүридхэлдэ абтанхай.

Хэблэлэй байшанай телефонууд: генеральна директорэй-ахамад редакторай - 21-50-96, приёмныи - 21-54-54 (факс), ген. директорэй 1-дэхи орлогшо - ахамад редакторай орлогшын - 21-68-08, ахамад редакторай орлогшонорой - 21-64-36, 21-33-61, секретариадай - 21-60-21; таһагууд: экономикын болон политикын - 21-63-86; соёлой болон түүхын - 21-54-93; «Морин хуур», «Вершины» журналнуудай редакци - 21-55-97; залуушуулай, оюутадай ажабайдалай болон олониитын хүдэлмэриин, «Одон» журналай редакци - 21-54-93; мэдээсэлэй - 21-67-81, спортын - 21-54-93, рекламын - 21-62-62, коммерческэ ажалай - 21-55-97, компьютерна түбэй - 21-66-76, бухгалтериин - 21-23-67.

Редакцида ороһон материалнуудыг шүүмжэлэгдэдэггүй, мүн авторнуудтань бусаагдадаггүй.

Тоонуудай, бодото баримтануудай, хүнэй, нютагай нэрэнүүдэй бэшэлгые хазагайруулһан ушарта авторнуудынь харюусалгатай. Редакциин һанамжа авторайхитай адли бэшэ байжа магад.